INSTITUTIONES PATHOLOGIÆ MEDICINALIS

AUCTORE

HYERONIMO DAVIDE GAUBIO

MEDICINÆ DOCTORE

EJUSDEM AC CHEMIÆ COLLEGII PRACTICO-MEDICI PROFESS. ORDINARIO

SER. PRINCIPIS ARAUS. ET NASSAV. ARCHIATRO

EDITIO PRIMA ITALICA.

VENETIIS

MDCCLXVI.

Apud Jo. BAPTISTAM PASQUALI.

Superiorum permiſſu, ac Privilegio.

AUDITORIBUS SUIS
H. D. GAUBIUS.
S. P. D.

QUas veſtros in uſus ſcribere aggreſſus ſum, tandemque, poſt triennalem ſub prælo moram, ad finem perduxi, Inſtitutiones Pathologicas vobis quoque, Auditores optimi, offerri dicarique æquum eſt. Lubens igitur lætusque dico ac dedico, ut qualemcumque laboris, quem, absque veſtro incitamento, nec ſuſcepiſſem unquam, nec forte ſuſceptum abſolviſſem, fructum. Veſtra quidem meaque opinione ſerius in lucem is prodit: cujus tarditatis cauſſas etſi multas gravesque afferre poſſim, cum ad me ipſum, tum ad materiem, quam tractavi, pertinentes; tacere tamen malo; ne vel oſtentandi potius, quam excuſandi, animo afferre videar, vel veſtram erga me humanitatem parum agnoſcere. Satis eſto, non ita

ita me abuſum eſſe patientia veſtra , u
etiam fruſtratus ſim. Placet & Catonis il
lud : *ſat cito , ſi ſat bene* . Quod utrum
quodammodo ſim aſſecutus, vos judicabi
tis . Unum hoc in votis eſt , ut veſtr
exſpectationi amplius, quam mihimet ip
ſi , ſatisfacere operam meam contingat
Valete !

INTRODUCTIO
AD
PATHOLOGIAM.

De Diſciplina Medica.

1. VIta, Sanitas, Morbus, Mors, ſtadium Medicum Naturæ humanæ in hoc terrarum orbe abſolvunt.

2. Priores duæ conditiones (1) ſecundum naturam dicuntur; cum iisdem frui dulce ſit: præter aut contra naturam reliquæ, illis oppoſitæ, illætabiles, quas ideo averſamur.

3. Utrumque tamen genus (2), pro latiore vocabuli NATURA ſignificatione, naturale eſt, & ſuas agnoſcit cauſas phyſicas, determinatas, quibus naſcitur, durat, viget, minuitur, deſinit, ſecundum cujusque diverſitatem variantes, etiam contrarias, tum homini inſitas, tum a foris advenientes.

4. Mens quidem humana, vi commercii, quod cum ſuo corpore habet, multa & voluntate conſcia, & cæco inſtinctu, operatur, quæ vitam ac ſa-

nitatem juvant, morbiſve aut morte illatis opprimun

5. In corpore etiam, pro partium, ex quibus co luit, mixtione, fabricatione, compoſitione, anim tione, ineſt & inertia, & mobilitas, & mutabi tas, & incitatio, & conſpiratio, unde aliæ atq aliæ tam ſalubres, quam inſalubres, cauſæ jugit enaſcuntur.

6. Verſatur præterea homo inter res innumeras ſua ſingulas agendi poteſtate præditas, multumq perpetuo variantes, quarum aliis carere, alias ev tare aut pro arbitrio ſibi accommodare ſemper no poteſt. Hæ vero ſive intro deveniant, ſive foris a moveantur, pro ſua quæque materie, virtute, co curſione, ſucceſſione, corpus perque corpus mente aliter atque aliter afficiunt, internas Naturæ h manæ vires (4. 5.) diverſimode determinant, in tant, opprimunt, in rectum perverſumve agunt ſuaſque viciſſim ab his mutationes patiuntur. E quo fonte plurimi quotidie ſecundæ adverſæque v letudinis fomites, alimenta, venena, remedia, pr fluunt.

7. Triplex iſtud virium genus (4. 5. 6.) ſicubi l ge Naturæ humanæ conſentanea conſpiraverit, v geta longævitate fruitur homo: ſin minus, morb aut præmatura morte affligitur.

8. Atque hæc materies eſt, quam tractat Me cus, eo quidem propoſito, ut hominem ſuæ cu commiſſum juſto moderamine virium (7.) quam di tiſſime vivum ſanumque præſtet.

9. Medicina igitur, quo hodie colitur ambit eſt ſcientia ac prudens directio virium Naturæ h manæ ad vitæ & ſanitatis a morbis & morte tutelam

10. Ea (9.) cum olim ægris duntaxat ſanitate promiſerat, ampliata deinceps, erga ſanos quoq benefica, duplex cum maxime imponit Medico ficium, alterum ſervandæ vitæ & ſanitatis, alteru morborum curandorum.

11.

11. Debet adeo exponere I. conditionum hominis, in quibus aut conſervandis aut avertendis verſatur (1.9.), naturam, cauſas, ſedes, differentes modos, gradus, effectus. II. Vires Naturæ humanæ utrique principio inditas (4.5.) conſervatrices, deſtructrices, medicatrices. III. Poteſtates rerum externarum ſalubres, noxias, medicatas (6.) IV. Regulas denique & præcepta his (III.) utendi, illas (II.) dirigendi ita, ut finis Medico propoſitus (8.9.) obtineatur.

12. Quando autem generalis iſtorum omnium (11.) doctrina non ſufficit, ſed ad ſingulos etiam homines, prout ætate, ſexu, temperamento, vitæ genere, &c. inter ſe diſcrepant, aptari debet; manifeſtum eſt, quam late pateat diſciplina Medica.

13. Quæ materiæ pertractandæ multitudo cum juſtum exigat ordinem, is quidem commodiſſimus videtur, qui ex diverſitate conditionum (2) duplicique Medici officio (10) petitus, quæcunque in homine ſano cognoſcenda aut agenda ſunt, ſuo quævis loco diſpoſita, primum enarrat; ſubjungit deinde, quæ ad ægrum pertinent, omnia & ſingula rite digeſta.

14. Univerſum proinde ſyſtema Inſtitutionum Medicinæ in duas partes diſtribuitur, quarum prior doctrinam omnem de rebus, quæ ſecundum naturam in homine ſunt, exhibet; poſterior de iis, quæ præter aut contra naturam dicuntur (2.) Hanc ΙΑΤΡΙΚΗΝ, illam ΥΓΙΕΙΝΗΝ, ex vario fine appellare licebit.

15. ΥΓΙΕΙΝΗ, lato ſenſu, totum Medici officium circa hominem ſanum complexa, tradit.

I. Œconomiam humanam, vitæque & ſanitatis naturam, cauſas, effectusque declarat: quæ pars PHYSIOLOGIA, ſermo de Natura humana, audit.

II. Signa, quorum ope vita & ſanitas in gene-

re, earumque varii ſtatus & gradus in homine ſi-
gulari cognoſcuntur: hæc SEMIOTICA PHYSIOLOGIC
III. Auxilia & regulas, quibus vita & ſani
quam diutiſſime incolumis ſervari poſſit: quæ DI
TETICA.

16. ΙΑΤΡΙΚΗ, itidem tripartita, ſimili ord
ſuam materiem (14.) pertractat, exponendo

I. Quæ de natura, differentiis, cauſis, effectib
que morborum ſcire expedit. Hæc PATHOLOGI

II. Doctrinam ſignorum, quibus, quidquid
morbis ex ſe obſcurum cognoſci debet, præſens, p
teritum aut futurum, detegitur: unde SEMIOTI
PATHOLOGICA dicitur.

III. Præſidia adverſæ valetudinis, modumque
lis recte utendi: hæc THERAPEUTICA.

17. Utriusque partis æqua neceſſitas & nexus
dividuus eſt: prior tamen ordine ΥΓΙΕΙΝΗ.
curvi norma rectum, ita morbi ſanitas: & qui
vare ſanos novit, bona parte eorum quæ ad t
ctandos ægros pertinent, inſtructus eſt.

18. Præcipuum autem univerſæ Medicinæ f
damentum in ipſa hominis Natura ſitum eſt. S
hæc viribus, ſola, ſine Medico, plerorumque t
tur ſanitatem, morbis medetur. Hac deficiente
repugnante irrita artis molimina. Curioſa Natu
obſervatio, imitatio, ut primam arti originem,
incrementa dein dedit, dabitque porro. Medici N
turæ miniſtri.

19. Itaque doctrina omnis Medica bonæ frugis
hanc componi normam debet, ut quid Natura
ciat aut ferat, ex fideli obſervatione quam dilig
tiſſime enarretur. Nec tamen ſatis eſt, vires e
dem motusque, prout in ſanis ſe produnt, in Ph
ſiologia (15. I.) expoſuiſſe: luctans cum m
bis Natura, quam Pathologia (16. I.) exhibet,
cultates affectionesque ſuas etiam explicatius produc

20. Unde liquet, quid de certo in Medicis ſentiendum? Natura humana, ſtatis a Creatore legibus finita, per ſimilia individua ſeſe multiplicans, omni tempore eadem, ſub iisdem conditionibus eodem ſemper modo agit ac patitur. Quidquid ergo de ejus œconomia, integra vel afflicta, prudenti ſenſuum miniſterio clare cognoſcitur, id firmum ratumque cenſendum; nec quidquam eo certius in Phyſicis. Par ratio eſt illorum, quæ de poteſtatibus rerum externarum in hominem agentium (6.) fideli obſervatione comperta habentur. Quæcunque porro ex obſervatis, ad congrua demonſtrationis principia applicatis, caſti ope ratiocinii, legitime deducta ſunt; quanquam per ſe in ſenſus non cadunt; non minorem profecto fidem merentur.

21. Nullo proinde jure, quæ male ſeduli doctores aut perperam obſervando, aut vitioſe argumentando, invexerunt, erronea, falſa, incerta, imputantur arti; quaſi mere conjecturalis foret. Non aliis, nec firmioribus, gaudet quævis Naturæ ſcientia fundamentis.

22. Haud tamen diſſimulandum eſt, ſuis premi dubiis, obſcuris, conjecturalibus, nunquam prorſus extergendis, Medicinam; neque enim datum mortalibus aut ſuam aut rerum, inter quas verſantur, naturam penitus comprehendere. At communis iſta ingenii humani imbecillitas quem non ſtringit? Gravius quidem Medicum ob inexhauſtam materiæ, qua occupatur, amplitudinem (11. 12.).

23. Privatum inſuper evidentiæ obſtaculum hoc eſt, quod ſinguli homines a ſingulis tantopere differant. Nec vero ſufficit Medicum communia modo intueri: oportet & cuivis homini propria; ut qui ſingulorum ſaluti præſit (12.). Quæ quidem diverſitas tam immenſa occurrit, ut nulla obſervationum vi exhauriri poſſit.

24. Sola denique contemplatione non licet a quieſcere, inque obſcuris rebus ſuſpendere judiciun donec lux affulgeat. Actionem exigit officium (10.). Captanda hinc agendi occaſio, quæ ſæpe pr ceps per conjecturam cogit determinare, quod p ſcientiam ſat cito nequit.

25. Pro ea igitur parte (22. ad 25.) Medicina dici conjecturalem non obſtamus; ut quæ, cum ce tiſſima invenire ſemper non poſſit, probabilia ctetur, recta tamen ubique ratione utens, atque vagis & temerariis commentis periculisque alien ſima.

26. Audiant hæc obtrectatores, & cum didic rint ſcientias puras ab iis, quas applicatas vocan contemplativas a practicis, diſtinguere, videant, q jure Medicinam præ aliis, ut omnis certi expertem infament!

27. His prælibatis, pro inſtituti ratione, prim PATHOLOGIÆ (16. I.) lineas ducere aggredior: qu ut compendio fieri poſſit, cognita prius ponere ceat, quæcunque de ſtatu hominis ſano in ΥΓΙΕΙΝ Tironi, ut ſcitu neceſſaria, enarrantur (17.).

PATHOLOGIA.

28. OFFICIUM Medici circa hominem ægrum e ſanare (10.).

29. Sanatio autem ægri eſt morbi, quo tenetu in ſanitatem mutatio.

30. Pathologia igitur, quæ hominis ægri cogn tionem eo quidem fine exponit, ut viam ſternat medendi methodum (16. I.), docere debet, ægru inter & ſanum quid interſit, quid morbus diſtet ſanitate.

31. Spectandus adeo morbus eſt, ut ſtatus hom nis ſanitati oppoſitus, naturæ ab hac diverſæ pa ti.

ticeps, ſuis ex cauſis profluens, ſuosque viciſſim effectus producens.

32. Sed & quid morbus a morbo differat, explicandum: quando ab una ſanitate in medio poſita, deflexiones multivariæ eſſe poſſunt.

33. Unde liquet, agendum hic eſſe de morbi natura, differentiis, cauſis, effectibus, &c. primum in genere, deinde in ſpecie, ſemperque comparate ad conditiones ſanitatis, qua ideo plena notitia in anteceſſum poſtulatur.

PATHOLOGIA GENERALIS

De Natura morbi.

34. Status ille corporis humani viventis, quo fit, ut actiones, homini propriæ, non poſſint appoſite ad leges ſanitatis exerceri, Morbus dicitur.

35. Generali quidem *ſtatus* vocabulo complectimur defectus, exceſſus ac permutationes quaſcunque eorum, quæ in ipſo corpore hujusque partibus ad legitimam functionum exercitationem requiruntur. Horum igitur notitia, ut decet (27.), imbutum nihil admodum obſcuri aut æquivoci in iſta voce offendere poteſt. Nec facile quis impedimenta externa huc retulerit, niſi qui ludere in re ſeria velit.

36. Non alios tractat Medicina morbos hominis, niſi qui in corporis aberrationibus ſiti ſunt, hisque correctis tolluntur: habent tamen, mutui nexus lege, primam ſæpe originem in mente, hujusve operationes ſua efficacia perturbant. Hi limites regiminis mentis, quod Medicorum eſt.

37. Vitæ mentio facta in hac definitione non ea ſolum de cauſa, quod morbus vitæ ſit affectio, nec magis, quam ſanitas, ſine illa concipi poſſit; ſed ut conſtet etiam, dari principium agens in ægris,

a morbo ipſo diſtinctum; cujus motus obſervare, diſcernere, dirigere, præcipua Medici in opere ve- ſantis cura eſſe debet (18.). Facit vis vitæ in ægr ſuperſtes, ut rerum huic admotarum facultates tam ſalubres, quam inſalubres, longe diverſa ration agant (6).

38. Quum vero morbus conditionem corporis po nat a ſtatu ſano deflectentem (35.); eo præſente e fectus, ex ſanitate ut ex ſua cauſa profluentes, i eſt actiones, quoque alienari neceſſe eſt. In omn proinde ægro aliqua fere datur actionum læſio, ma jor, minor, vario gradu, modo, numero, exten ſione, duratione. Hanc ſi ocyus, ſerius, non intu lerint vitia corporis, quæ præter conſuetum natur ordinem ſunt, turpitudines potius aut deformitates quam morbi dicantur: tametſi a cura Medicorum haud prorſus ſemoventur.

39. Omne autem genus actionum, quæ ad homi nem pertinent, hic volumus, ne illis quidem ex ceptis, quæ ſolius animi eſſe videntur; quando i has etiam morboſi corporis magna poteſtas eſt.

40. Imperfectiones tamen functionum, quas ætas ſexus, temperamentum &c. ferunt, hujus non ſun loci; quando quidem ſanitatis latitudine continen tur. Uti nec illæ, quas inſuetudo habet, impoten tiæ, aut, quæ ex Naturæ humanæ neceſſitatibu fluunt, hujus modum non excedentes affectiones.

41. Ut igitur actiones integræ ſe habent ad ſa nitatem, ita læſæ ad morbum: nec decet Medicum rationalem, quod abnorme in actionibus eſt, ipſum morbum dicere; ne notiones cauſæ & effectus te mere confundendo curatio exquiſita negligatur.

42. Ex quibus (34. ad 42.) liquet, naturam mor bi generalem ſitam eſſe in male affectis corporis vi vi illis conditionibus, quibus id aptum natum eſ ſuam conferre ſymbolam ad actiones humanas; eo

que

que morbos omnes & ſingulos inter ſe convenire, quod in corporis facultatibus ſedem habeant. Alieni proinde a foro Medico cenſendi, quicunque, ſi modo dantur, ad ſolam mentem pertinent; niſi ſtatos Medicinæ fines removere volupe eſt.

43. Medica ergo morbi cognitio ponit intellectum eorum, quæ in corpore humano ita a ſtatu ſano aberrant, ut actiones inde lædantur. Uti nec ſanatio aliud quid poſtulat, quam eorumdem reſtitutionem in integrum: hac quippe obtenta priſtinum quoque actionibus rediturum vigorem jure confidit Medicus, nihil reliquum in arte ſua habens, iſta ſi ſpe exciderit.

44. Morborum adeo ſingularium, prout in hominibus occurrunt, naturas expoſiturus id exquiſite indicare debet, quod in præſentis ægri corpore mutatum in cauſa eſt, cur is ſuis muniis rite fungi nequeat. Id vero plerumque a ſenſu remotum latet, nec per ſe clare cognoſci poteſt. Unde, ut ex vero detegatur, accurato opus eſt ſcrutinio ac cauta ratiocinatione; quum error hic commiſſus plures eosque non ſemper innocuos pariat. Prudentiſſimi hic ſæpe cæcutiunt, maluntque cohibere gradum, quam per tenebras illidere.

45. Huic quidem inveſtigationi (44.) fundamentum præbent, quæ in ægro ſenſibus ſe manifeſtant, φαινόμενα: quorum primaria ſunt actiones læſæ. Hæ enim juſto examine perſpectæ cum ex morbo profluant (38.), hujus, ut cauſæ ſuæ, naturam legitima argumentatione demonſtrant.

46. Pleniſſimam vero lucem affundit notitia exacta ſtatus gradusque naturalis ſingularum actionum, tum modi, quo quælibet exercetur, & conditionum ac virium, quibus inſtructum in ſuis partibus corpus ad eas perficiendas concurrit. Ita nimirum, comparando actionem quamque integram una cum
ſuis

ſuis requiſitis ad eamdem in ægro vitiatam, innoteſcere poteſt, quiſnam & quantus ſit receſſus a ſanitate.

47. Conſtat hinc, Phyſiologiam (15. I.) maximæ hic utilitatis eſſe, eaque nemine carere poſſe, qui naturas morborum recte eruere aut intelligere velit. Sed & quæcunque in expoſitione œconomiæ humanæ ſuperſunt loca obſcura, vexata, dubia, aut quæ erronea, conjecturalia, ficta, temere admittuntur, ea omnia in detrimentum Pathologiæ redundare: ut merito Bonus quisque repurgatiſſimam tandem, omnibusque numeris abſolutam doctrinæ Medicæ eam ſibi partem deſideret.

48. Nec minoris in iſta indagatione momenti eſt ſcientia virium, quibus, quæ geruntur ab homine, aut ingeruntur, eive quovis modo admoventur, corpus afficiunt ac mutant. Cauſas hæc atque occaſiones morborum in ſe habent (6.); quibus examuſſim intellectis facile eſt de natura effectus inde nati judicium. Qua in re, præter obſervationes, quas ex propria penu Medicina promit, Mechanicorum quoque, Phyſicorum, Chemicorum, demonſtrata apprime conducunt: quanquam multiplex idioſyncraſiæ diverſitas & infinitus poſſibilium combinationum numerus optare magis, quam ſperare plenam iſtius doctrinæ perfectionem jubet.

49. Præcipue tamen neceſſarium eſt ante oculos habere hiſtorias omnium ac ſingulorum morborum integras, ex plenis atque intaminatis Practicorum obſervationibus accurate concinnatas. His uti nititur univerſa morborum cognitio (45.); ita, cum conferuntur illis, quæ in præſente ægro ſagax examen detegit, mali, quo is laborat, indolem pulchre declarant. Nec ſane certius aliud datur ſubſidium, quo obſcura clareſcant, dubia enodentur, corrigantur falſa, controverſa dirimantur; ſicubi vel prio-

priores etiam ſcientiæ (46. 48.) non ſatis tuto præluxerint. Hac ideo regia via inceſſerunt olim, hodieque incedunt veri quique Medici, dolentes interim, tot hiatibus etiamnum abruptam, & inanium narrationum ſordibus conſpurcatam eſſe.

50. Ex quibus (45. ad 50.) rite perpenſis pronum eſt colligere, quantis hoc ſcrutinium prematur difficultatibus. Qui vero & ſimul conſiderat multiplices morborum in eodem homine complicationes & metaſchematiſmos, non mirabitur, quamobrem vel peritiſſimis etiam toties hic aqua hæreat. Quo quis diutius in arte cum cura elaboravit, eo circumſpectius de morborum natura pronunciare ſolet.

51. An igitur morbus recte dicitur certamen Naturæ propriam ſalutem propugnantis? Ex intimis Medicinæ penetralibus petita hæc notio ſapienti cuivis in arte magiſtro jure probatur. Ineſt profecto ſua Naturæ humanæ virtus pervigil, qua vitæ ac ſanitatis ſui corporis conſervationi perpetuo ſtudens his neceſſaria procurat, nocitura repellit. Inde motus ſpontaneos atque molimina in ægris animadvertere licet, nec cauſæ morbi, nec adhibitis quibusvis demum remediis adtribuenda, quæ tam aperte in ſalutem tendunt, ut data opera aptius excogitari aut felicius dirigi non potuiſſe videantur. Rectiſſime proinde Naturam morborum medicatricem, Medicum Naturæ miniſtrum eſſe, artisque univerſæ ſummam ad Naturæ obſervationem, imitationem, directionem, redire inculcatur (9, 18, 19.). Aurea ergo loquendi formula medentibus ſemper ante oculor verſetur. Eandem vero pro generali morbi definitione obtrudere nefas. Neque enim in omnes & ſingulos quadrat. Nec morbum cum remedio decet confundere. Naturæ certamen ideam adverſarii includit: hic morbus eſt: huic ſuos Natura opponit conatus medicatos, quibus ſi nomen morbi dederis,

an morbum adeſſe dices, cum languens forte Natura huic non obluctatur? An, quos Naturam imitans Medici ſolertia ſimiles per remedia producit motus, pariter ad morbum ipſum referes? Largimur tamen morbos dari, quorum bonam partem, ſi univerſum decurſum ſpectes, iſta molimina conſtituunt: alios item, quibus cum ſuperveniunt, in aliud genus mutantur: multis denique accedere ſpecie ſymptomatum, quæ ut accurate a propriis morbi affectibus diſcerni debent, ita ad ipſam morbi naturam nullo jure referuntur.

52. Eadem (51.) quoque ab illis perpendi velim, qui in Naturæ locum Animam, Archeum aut quodvis aliud principium, rationis particeps, in morbis actuoſum, ſubſtituere malunt. Vocibus hi tantum, non re ipſa, diſſentiunt: quando autem nihilo plus lucis inde naſcitur, non eſt, cur vocabulum a veteribus introductum abrogemus.

De Cauſa Morbi

53. Morbus cum ponat mutationem corporis a ſtatu ſano (34. 35.), quæ adeſſe aut abeſſe poteſt, effectus erit corporeus determinatæ potentiæ, cujus vi exiſtit.

54. Id autem qualecumque, quo fit, ut morbus exiſtat, cauſa morbi vocatur.

55. Ad hujus (54.) inveſtigationem moleſta læſarum ex morbo functionum perceptio mortales ægros ab omni ævo compulit; ut inde primum nata videatur Medicina. Officii ratio eo compellit Medicum, qui tum demum vere cognoviſſe morbum dicendus, eſt, cum cauſam ejus detexerit. Sanatio etiam non, niſi ſucciſa morbi cauſa, exquiſite obtinetur.

56. Statuendus tamen huic (55.) labori certus limes:

limes : ne ultra, quam ex uſu eſt, aut ſubtilius, quam verius, exerceatur. Inde ad ultimas metaphyſicas, primasve phyſicas cauſas non adſcendendum. Ars ex ſe nimium longa, ſuo tamen fine concluſa, in cauſis etiam ſecundis progreſſum vetat ulteriorem, quam qui felicius perficiendæ ſanationi conducat.

57. Quocirca nec minutis cauſarum differentiis, quas ſchola invexit, hic inhærendum. Diſputationum hæc materies, a ſanioribus etiam Philoſophis hodie repudiata, artem, quæ opere potius, quam verbis, demoſtranda, dedecet.

58. Diſtinguunt Medici, nec inutiliter, inter cauſam externam & internam. Interna vocatur vitium quodcunque in corpore radicatum aliquamdiu, priusquam in morbum erumpat. Si qua vero geſta, ingeſta, aut foris admota homini, ſua vi agentia morbum pariunt, is ab externa cauſa natus dicitur. Prior ergo aliquem ponit ante præſentem morbum ſanitatis defectum, ſed latentem, aut tam levem, ut absque notabili functionum læſione ad tempus feratur: poteſtque is in firmis partibus æque ac in humoribus hærere. Poſterior etiam ſaniſſimos morbo afficit, & cum plerumque ſenſibus manifeſta ſit, ſatisque cito noxium effectum edat, ab ipſis ægris ſæpe animadverti ſolet. Unde & Evidens audit, nec priſcis quoque neglecta Empiricis, qui contra internarum, quod obſcuræ ſint ac incerta tantum conjectura cognoſci queant, quæſtionem ſupervacuam eſſe contenderunt.

59. Memorabilis porro eſt cauſa προηγουμένη ſeu prædiſponens, & προκαταρκτικὴ, πρόφασις occaſio etiam aut occaſionalis dicta. Prædiſponens dicitur conditio quævis corpori inhærens, qua illud aptum eſt nata occaſione morbum ſuſcipere. Occaſio eſt quidquid prædiſponenti ſuperveniens hanc excitat, ut una morbum pariant. Neutra ergo ſola

pro-

producendo morbo ſufficit, ſed ambarum concurſu requiritur: Prædiſpoſitio ſi abeſt, occaſio non nocet: & viciſſim ſi prædiſpoſito ab occaſione caves, caves a morbo. Diſtinctionem docuit obſervatio, qua conſtat, non omnes homines ab iisdem rebus æqualiter affici, & valetudinarios proprio regimine ſervari incolumes.

60. Præcipua denique & maxime generalis eſt cauſarum diviſio in Remotam & Proximam. De utriusque tamen conceptu non convenit inter Autores. Remota aliis dicitur, quæ ſola non ſufficit, ſed intercedentem aliam requirit cauſam propiorem, ut morbus fiat. Proxima ergo his eſt, quæ remotis ſuperveniens momentum addit, ut illico morbus exoriatur, adeoque hunc naſcentem proxime antecedit. Ita vix diſcrepat hæc cauſarum ſectio a priore (59.): confunditur proxima cum occaſionali (59.), more vulgi, cui cauſa morbi illud eſt, quod hunc proxime anteceſſit: quin remota ſolo gradu augeſcens, ut tandem in morbum abeat, eadem & proxima evadit. Rectius alii remotas vocant, quæ ſingulæ quidem aliquid conferunt ad morbum producendum, nec tamen, niſi conjunctæ, totum producunt; quemcumque cæterum locum teneant in ſerie cauſarum ad morbi generationem confluentium. Unde proxima eſt, quæ ex concurſu omnium remotarum nata, ſola, integrum morbum ita conſtituit, ut indiſſolubili nexu cum eo cohæreat. Quare & Continens dicitur, ut quæ univerſam rationem originis morbi in ſe contineat, qua poſita is continuo ſe manifeſtat, adeoque & ablata tollitur. Hujus ut pars modo eſt remota quæque, ita & partem morbi tantum producit. Qui omnes & ſingulas remotas, ut una conſpirant, intelligit, notitiam proximæ habet: qui tollit cunctas, proximam quoque deſtruit, & cum hac morbum: qui aliquas modo,

reli-

rel ctis aliis, partem quoque proximæ duntaxat deterit, nec perfectè ſanat.

61. Miſſis aliis minoris momenti cauſarum differentiis, ex hucusque (58. ad 61.) propoſitis conſtare poteſt, eam ſolam, quam ſano ſenſu dixi proximam aut continentem, veræ cauſæ phyſicæ ingenium præ ſe ferre, quæ morbum ita efficiat, ut illa poſita hic ponatur, durante duret, mutata mutetur, ablata tollatur. Reliquis idem tribui non poſſe, nec ideo nomen cauſæ proprie competere. Medicis igitur, ſuo loquendi more, cauſæ titulo venire id omne, quod quocunque demum modo ad morbi generationem concurrit, ſive ut vera cauſa, ſive ut hujus pars, aut conditio ſine qua non, &c. Inde litigandi, cavillandi, ridendi, materiem naſci, quaſi cauſa ſine effectu, hic ſine cauſa eſſe, eadem cauſa effectus oppoſitos producere, aut idem effectus diverſis ex cauſis oriri poſſit.

62. Conſultum itaque videtur morbi cauſam ſolummodo vocare id exquiſite, cujus vi totus morbus exiſtit. De hac porro, quidquid de cauſis phyſicis, affirmare licebit.

63. Inde ut quilibet morbus ſuam habet cauſam determinatam (54.), qua neceſſario efficitur; ita hæc alia atque alia erit in morbis natura diverſis, & contra eadem in illis, qui natura conveniunt; tametſi diverſas corporis partes occupant, ideoque nec easdem præciſe functiones turbant. Quod magnæ utilitatis in arte compendium.

64. Nec mera tamen privatio dici ea cauſa ſemper debet, quaſi morbus, ut defectus ſanitatis, ex abſentia conditionum ad hanc requiſitarum modo oriretur. Aliena ſæpiſſime in ægris inſunt, quæ impedimento aut ſtimulo morbos creant.

65. Quum vero morbus non niſi in corpore ſedem habeat (36.) cauſa ejus quoque ad corpus duntaxat

taxat pertinebit, inque hoc ſolo quærenda erit; qua
quam ex mente forſan, vi mutui commercii,
devenit: quod obſervare quidem Medici eſt, expl
care Philoſophi.

66. Ita porro cum morbo cohæret, ut ab eo i
ſeparabilis abeſſe nequeat, quin & ille tollatur, n
hoc abſente adeſſe. Diſtinctio igitur cauſarum
continentes & non continentes nulla eſt. Morbus u
tra cauſam ſuam, i. e. ſine cauſa non perdurat.

67. Imo hæc cauſa totam morbi, effectus ſu
naturam conſtituit, ideoque ab hoc re ipſa vix di
crepat. Quidquid in morbo eſt, in cauſa ejus i
veniri debet. Utiliſſima ergo & maxime neceſſar
illius indagatio habetur (43.). Ea demum ſoli
eſt morborum cognitio, quæ, quomodo in ſuis ſi
guli determinatis cauſis conſiſtant, demonſtrat.

68. Raro tamen ſimplex eſt, ſed pleruimque
pluribus conditionibus una concurrentibus compoſit
Morborum nempe, ut ſanitatis ipſiusque corpo
humani, notiones multitudinem in unum collecta
quoque involvunt. Itaque ex quotnam partibus
verſis totum illud, quod morbum vocamus, co
ſtat, totidem diſtinctæ dabuntur conditiones aut p
tentiæ in ejus cauſa, quarum ſingulæ partem modo a
quam morbi efficiant, conjunctæ demum totum

69. Quotiescunque ergo earum conditionum, q
mutuo concurſu cauſam morbi componunt (68.
aliqua deficit, mutatur, gradu augetur; aut pri
poſitis novæ quædam accedunt; aut aliæ in aliaru
locum ſubſtituuntur; toties analoga quædam imm
nutio, mutatio, aut augmentum in ipſo quoque mo
bo eveniet: uti plena demum hujus abolitio, cu
omnes, & ſingulæ exquiſite tolluntur.

70. Quo poſito fundamento (69.) ratio red
poteſt originis morborum lentæ vel ſubitæ, durati
nis, incrementi, decrementi, paroxyſmorum,
miſſio-

miſſionum, periodorum, mutationi ex alio in alium, perfectæ aut imperfectæ ſanationis, reverſionis, ſtatus denique neutrius inter ſanum & ægrum fluctuantis.

71. Quare, ut cauſa morbi recte cognoſcatur, oportet eam reſolvere in ſimplices, ex quibus compoſita eſt, poteſtates, harumque ſingulas primo, dein omnes conjunctas, quid ſeorſim: quid ſimul valeant, examinare. Quæ res difficillima quidem eſt, at utilitatis tamen pleniſſima ac Medico dogmatico apprime neceſſaria.

72. Perficitur autem curioſa indagatione eorum, quæ ita morbum anteceſſerunt, ut credibile ſit ad illius generationem aliquid contuliſſe: ſive ea prius in homine extiterint, ſive pridem aut nuper a foris acceſſerint (4. 5. 6.). His quippe vires (71.) continentur, quarum confluxione cauſa morbi naſcitur: ut adeo huius originem rite conſiderata declarent.

73. Atqui hæc ipſa (72.) ſunt, quæ Medicis nomine cauſarum remotarum (60.), prædiſponentium, procatarcticarum (59.) veniunt. Harum ideo quam utilis & neceſſaria ſit inquiſitio, patet. Quodſi vetus Empiricorum Schola in his ſolis male acquievit, magis etiam culpandi ſunt recentiores, qui, remotis inſuper habitis, proximæ (60.) tantum ſcrutinio ſeſe addicunt. Hæc tamen ſæpe inacceſſa eſt, niſi evidentiores remotæ præluxerint.

74. Quamvis igitur verarum cauſarum ingenium non habeant, adeoque cum his male confundantur (61.); omnino tamen merentur a Pathologo expendi; poſſuntque morborum principia vocari; & ad duo ſumma capita referri, quorum alterum Seminia morborum comprehendant, alterum Potentias nocentes.

75. Seminia voco diſpoſitiones quaſcumque cor-

 pori

pori inſitas, quæ morborum generationi favent, i cubi potentia nocens analoga acceſſerit. Prædiſpo nentia alias, aut προηγȣ́μενα, dicuntur.

76. Potentiæ nocentes ſunt res quælibet ea prædit facultate, ut morbos producere poſſint in corpo per ſeminium (75.) apto, i. e. prædiſpoſito. H προκαταρκτικά dicta conveniunt.

77. Utriſque opus eſt concurrentibus, ut cau morbi isque ipſe naſcatur. Neque enim potentia e ficax eſt, niſi in corpus inciderit impreſſioni ej recipiendæ aptum; nec diatheſis ſeminalis in mo bum erumpit, niſi vi quadam appropriata excitetu

78. Mutua inſuper utriusque ſpeciei conditionu requiritur affinitas, ut junctæ in eundum effectu conſpirent, nec altera alteram deſtruat. Non quælib potentia cuivis ſeminio evolendo par eſt. Nec pr diſpoſitio datur univerſalis ad omne morborum g nus; uti nec perfectiſſima ſanitas æqua vi ſeſe a omnibus & ſingulis inſalubribus tuetur. Hinc e dem diatheſis alias favet, alias obſtat, pro diver potentiæ nocentis indole.

79. Patet igitur non ſufficere ſuperficiariam iſt rum principiorum notitiam, ſed requiri cognita cujusque tum ſeminii, tum potentiæ, naturam; n mutua eorundem ſympthia, antipathia, quidque in vicem agere ac pati poſſint, perſpiciatur.

80. Ita demum methodo ſynthetica pervenitur a cognitionem cauſæ morbi, quam illa junctim co ſtituunt. Quin & eadem opera, a priori, quo ajunt, eruitur natura morbi (67.): ut, inſtitut collatione, eadem per methodum analyticam (45 inventa comprobari, aut error in alterutro argume tandi genere commiſſus detegi ac corrigi poſſit.

De Symptomate.

81. Symptoma, quum vi vocis id denotet, quo

ægro

ægro accidit; univerſus autem morbus, una cum cauſa & effectibus ſuis, inter res accidentes referri poſſit; multam Syſtematicis litigandi materiem dedit; Practici tamen ſuper hac quæſtione non æque inter ſe diſſentientibus. Facilius plerumque eſt rem præſentem diſcernere, quam verbis exacte definire.

82. Quacunque latitudine veteres hoc vocabulum uſurparint, certum eſt hodie ſymptoma tantum de homine ægro prædicari; de ſano nunquam. Ponit ergo præſentem morbum, adeoque & hujus cauſam: ſed & aliquid, quod præter naturam accidit, & quomodocunque cum his ipſis cohæret; dum interim ut diſtinctum ab iis concipitur. Nequaquam igitur pro omni eo, quod homini præter naturam evenit, aut pro levioribus affectionibus, quæ nomen morbi non merentur, ſumi poteſt.

83. In ægro variæ a ſtatu ſano alienationes (38.) ſenſibus ſeſe manifeſtant; ſive actiones ſpectes, ſeu eorum, quæ foras prodeunt, molem, indolem, aut corporis etiam ſenſibiles qualitates.

84. Hæc phænomena (83.) cum percipit æger, animadvertit Medicus, uterque concludit morbum adeſſe, certus ex ſanitate non oriri. Deſinunt & homine in integrum reſtituto.

85. Male tamen illa quis morbum ipſum dixerit (41.), quia cum hoc cohærent, naſcuntur, durant, abeunt. Non is, niſi rariſſime, in ſenſus incidit (44.): plerumque ratiocinio tantum detegitur, nec ægro prius, quam Medico, innoteſcit. Quum nihilominus præter naturam ſint, atque in morbo radicata, recte vocantur ſymptomata, ut quæ una cum morbo incidant.

86. Symptoma proinde notat quamcunque ſenſibilem a ſtatu naturali alienationem; quæ homini ex preſente morbo ita naſcitur, ut tamen ab hoc ipſo hujuſque cauſa diſtingui poſſit, nec ultra morbum duret.

87. Tria nimirum in ſe æger habet, quæ pr
ter naturam ſunt, morbum, hujus cauſam & ſy
ptoma. Mutus inter hæc nexus datur. Uti mo
bus non ſine cauſa, ita nec ſine ſymptomate e
poteſt; nec hoc viciſſim ſine illis. In omni mo
bo apparens aliqua vel actionum, vel excretorum
vel qualitatum ſenſibilium mutatio evenit. N
ſymptoma porro dicendum, quod ſuo morbo ſup
ſtes eſt, ſed morbus.

88. Ita ſymptomata illam præcipue ſtatus m
boſi partem efficiunt, quæ in ſenſus ſive ægri,
ve Medici, incurrit, apertiſſimam, dubiis hinc m
nime obnoxiam quæque obſervanti ſponte patet
nec ſignis adeo aut artificioſa conjectura eget,
detegatur.

89. Quum vero non omnia, quæ in ægro præt
naturam eveniunt phænomena, veram ſymptom
tis indolem (86.) referant, nec eandem ſemper o
ginem agnoſcant; neceſſum eſt alia ab aliis pro
diſtinguere, prout ex diverſis fontibus promanar

90. Alia nimirum ſtatum morboſum præſente
directe pro ſua cauſa habent, ex quo ut totid
effectus fluunt, hinc nexu phyſico indiſſolubili cu
illo cohærent. Et hæc quidem genuina ſunt ſy
ptomata, atque pro triplici genere rerum, quæ p
ter naturam in ægro inſunt (87.), trifariam diſt
guuntur in ſymptomata morbi, cauſæ, & ſymp
matis.

91. Morbi ſymptoma dicitur effectus ſenſibili
præſentis morbi proxime productus. Ejus ergo
milis eſt relatio ad morbum, ut hujus ad ſu
cauſam (66.). Et cum ex plurium conditionum c
fluxu morbus naſcitur (68.), multorum quoque
genus ſymptomatum ſyndrome ſtipatus eſſe ſolet

92. Horum (91.) itaque utiliſſima eſt & maxi
neceſſaria inquiſitio. Teſtantur enim morbi præſ
tiam

am non modo, ſed naturam quoque. Effectus cer-
: ingenium ſuæ cauſæ declarant. At cauſa morbi
auſa etiam eſt hujus ſymptomatum.

93. Quodſi vero origo ſymptomatis propius ex
auſa morbi derivari poſſit, cauſæ ſymptoma audit;
ocabulo cauſæ latiore ſenſu accepto (61.). Id con-
ngit quoties illius rei, quæ morbum efficit, vires
ta multiplices ſunt, ut aliqua modo pars earum ad
norbum producendum concurrat, hinc proprie
ujus cauſa fiat; pars altera vero occaſione nati mor-
i quoque, ocyus, ſerius, in actum deducta, effe-
tus prodat diverſos, morbo ſupervenientes quidem,
on tamen ita nexos, quin hic ſine illis eſſe po-
uiſſet. Symptomata cauſæ igitur ut intelligantur,
d poteſtates cauſę morbi acceſſorias adſcendendum eſt.

94. Quare liquet, iſthæc ſymptomata (93.) & per-
urante morbo tolli nonnunquam poſſe, & eodem
olato ſupereſſe; aliquando longe plus periculi infer-
, quam morbus, quem comitantur; imo & in-
care alias morbum morbo ſuperadditum, quorum
ter quia aut tempore prior eſt, aut manifeſtior,
ut magis urget, tantum pro morbo habetur, al-
ro non adeo in ſe ipſo, ſed in effectibus modo
is ſpectato, aut & prorſus prætervifo. Unde cum
inceps morbus definit, ſymptomate cauſæ rema-
ente, hujus idea evaneſcit, morbuſque latens, a
io pendet, ſe demum prodit. Quæ quidem rite
rpenſa oſtendunt, diſtinctionem iſtam, ſano ſen-
acceptam, nec paradoxam eſſe, nec ſupervacuam,
iliſſimam potius in facienda cum diagnoſi, tum
rognoſi morborum.

95. Utrumque porro ſymptoma (91. 93.), ſi ſua
aliam rurſus produxerit affectionem ſenſibilem,
ec ſymptoma ſymptomatis vocatur. Quo nomine
iam veniunt reliqui omnes, qui longa ſæpe ſerie
ii ex aliis deinceps profluunt, effectus morboſi;

modo ſymptomata aliquod anterius pro cauſa h[illegible]
ant, nec hoc ſublato perſiſtant (86.).

96. Habent ergo & iſta (95.) primam ſuam [illegible]ginem in morbo hujusve cauſa, inde cognoſcunt[illegible] his remotis tolluntur, & licet plurium forte a[illegible]rum interventu cum iis ſaltem cohæreant, legit[illegible] tamen analyſi ad cognoſcendam morbi aut ca[illegible] ejus naturam & efficaciam quoque facere poſſu[illegible] Nec plena his neglectis exſurgit morbi hiſtoria [illegible]

97. Notandum vero, dari non infrequenter in [illegible]gris effectus ſenſibiles, quos ſi in ortu ſuo ſpect[illegible] omnino ad aliquam trium ſpecierum (91. 93. 9[illegible] referas; at qui tam tenaciter corporis partibus [illegible]preſſi ſunt, ut ultra morbum perdurent. U[illegible] non ſymptomata adeo, ſed morbi potius ſecund[illegible] audiunt, eoque magis conſiderari merentur, qu[illegible] ſingularem ſibi curam repoſcant.

98. Aliud inſuper phænomenων genus in mor[illegible] occurrit, quæ cum & ægris eveniant, & a ſan[illegible]tis norma deflectant (82.), generali quidem ſy[illegible]ptomatum titulo comprehendi poſſunt; at longe [illegible]verſam a prioribus originem habent, adeoque c[illegible] iis confundi minime debent.

99. Non bruta homo machina eſt, quæ injur[illegible] a rebus noxiis ſibi illatas iners excipiat ac patiat[illegible] Mens intus eſt, quæ moleſtiis ex morbo ſibi n[illegible] exagitata, anxia, quas habet in corpus agendi [illegible]res, intendit ad repellendum hoſtem (4). Cor[illegible] ipſum & ſua præditum eſt incitatione, quæ, m[illegible]derata quidem in ſanis, acrius inſurgit præſente m[illegible]lo irritata, inque enormes ſæpe impetus abripit[illegible] ut morbi inſultibus ſeſe opponat. Conſenſus eti[illegible] hic datur ac mutua partium conſpiratio, qua [illegible] unum aliquod conſtituunt, idemque integrum, c[illegible]lata quæque ſua ſymbola, conſervare nituntur, [illegible] cum earum alicui noxa imminet, aliæ, nec ra[illegible]

omnes,

omnes, junctis viribus, laboranti ſuccurrunt, communem in privata cujusque, & propriam in ſociarum ſalute propugnantes (5.). His itaque viribus inſtructa hominis Natura cauſis morborum non modo reſiſtit, ſed cum his etiam congreditur, initoque conflictu (51.) vim vi opponit. Quod cum æquabili, quo in ſanitate fluunt, actionum tenore efficere nequeat, inſolitos ciet motus, turbasque facit turbis a morbo concitatis ſæpe majores, unde alia ſuper alia ſymptomata accumulantur.

100. Hujus quidem generis (99.) plerumque ſunt alienati rerum ingerendarum appetitus & averſationes; motus ſpasmodici, convulſivi, circuitus humorum perturbationes, febres, exanthemata, abſceſſus, hæmorrhagiæ, vomitus, alvi profluvia, ſudores, & alia plurima, quæ, etſi morbos comitantur hisve ſuperveniunt, nequaquam tamen continuo ut effectus ex iis eorumve cauſis directe profluentes æſtimare, aut ad ſymptomata proprie dicta (86.) referre fas eſt.

101. Naturæ ergo molimina potius, aut ſymptomata activa, auxiliaria, vocentur; quum ab actuoſa Natura excitentur, hujusque viribus exhauſtis aut oppreſſis deficiant, nec eadem ſemper in eodem morbo ſe manifeſtent, & pediſſequas ſæpe habeant ſanationes benigniſſimas, quin arte inimitabiles, aut ſaltem rite attendenti ſalutares plerumque fines prodant. Veteres ἐπιγιγνόμενα, ἐπιγεννήματα dixere, non ſola tamen, nec omnia, his vocibus complexi.

102. Ea vero ſi in omni latitudine ſua ſpectes, rari ſunt morbi, quibus ſe non adjungant: imo multi, quos non minus conſtanter & certo comitantur, quam quævis alia ſymptomata; ut vere dicas, eos ex junctis potentiæ morboſæ & contranitentium Naturæ virium conatibus profluere. Hi ſunt, quos certamina Naturæ propriam ſalutem propugnantis ap-

pellare liceat (51.). Nec horum is rite explicuer ingenium, aut, quibus ſtipantur, phænomena, qu ſolis inhærens primi generis (90.) ſymptomatibus iſtos Naturæ motus neglexerit.

103. Unde patet, quam utilis Practico & neceſ ſaria ſit eorumdem accurata cum obſervatio, tum di ſtinctio; ne vano trepidet metu ad innoxia, an medicatis Naturæ moliminibus temere reſiſtat, qu non turbanda, ſed prudenter regenda (9. 18. 19.)

104. Falluntur tamen, qui ex hoc fonte non ni ſi ſalutifera proficiſci exiſtimant. Patitur ſuos e Natura errores, impetuſque concipit, qui quod mo dum excedant, juſtove debiliores ſint, aut minu congruentes in partes directi, plurimum ſæpe da mni & vel exitium quoque inferunt. Ut adeo pru dentis Medici ſit, non mirabundum modo αὐτο κρατείας Naturæ ſpectatorem agere, ſed & præc pitem refrenare, excitare torpidam, errantem i viam reducere.

105. Nec ſuis etiam iſtud genus caret effectibu morboſis, qui ex turbis inde concitatis, ut ſympto mata ſymptomatum (95.), oriuntur, pariterque ut hæc (97.), tam alte nonnunquam inhærent, u in morbos ſecundarios abeant. Et vel victrices quo que Naturæ motus (101.) ab his non immunes ſunt Rara ſine vulnere victoria.

106. Supereſt & tertius fons eorum, quæ ægri ſupervenire obſervantur, a binis prioribus probe di ſtinguendus; quanquam cum iisdem cohæret. For tuita hæc aut accidentalia dici poſſunt; quum viri bus rerum, quas caſus offert, debeantur.

107. Verſatur nimirum æger, ut ſanus (6), in perpetua ambientium, ingeſtorum, applicatorum quin & propriarum actionum viciſſitudine. Difficile autem eſt hæc omnia & ſingula tam exacte ſtatu morboſo ſemper accommodare, ut Naturam & Me

dicum

dicum vel juvent in ſanando, vel ſaltem non impediant. Iſta tamen cum vel ſanos pro ſua quævis poteſtate diverſimode afficiant (6). multumque ſæpe mutent, in ægrotos etiam, quorum non integræ vires minus reſiſtunt, plus valebunt. Unde neceſſum eſt effectus prodire, qui, licet ſymptomatis primi ſecundique ordinis (90. 98.) intermixti, morbo tamen aut Naturæ non recte attribuuntur.

180. Nec ſane id genus phænomena, ut fortuita ſint, momento carent. Alias enim morbum acuunt, ex miti ſævum, exitialem, reddunt, novo morbo aggravant, in aliam ſpeciem commutant, benignos Naturæ motus turbant, pervertunt remediorum operationes, agendi occaſiones ac tempora occupant. Alias & adjumento ſunt, & tam proſpere nonnunquam cedunt, ut iis ſolis recuperata ſalus debeatur.

109. Eſt, & ubi eadem perſiſtunt inhærentque diutius, quam morbus, cui ſupervenere; tumque manifeſtius demum originem ſuam declarant.

110. Quocirca ſedulo notari ac diſtingui merentur; ut eventus ad ſuas quique cauſas referantur, nec alieni effectus morbo, Naturæ, aut adminiſtratis remediis imputentur, magno hiſtoriæ Medicæ diſpendio. Caveant præcipue confuſionem, quibus hoc etiam genus ad communem ἐπιγενομένων titulum (101.) redigere placet.

111. Ex quibus (90. ad 110.) rite intellectis pronum eſt colligere, quæ ex memoratis fontibus manant, ſymptomata ægris quidem evenire occaſione morbi, non tamen omnia & ſingula eodem nexu aut inter ſe, aut cum morbo, contineri: ut adeo quævis nec idem argumentandi genus admittant, nec momentum habeant æquale, cum ad naturas morborum, quos comitantur, dignoſcendas, ad prædicendos eventus, aut ad eruendas agendorum indicationes, ut par eſt, adhiberi debent.

112. Alia certe dixeris Neceſſaria, quæ cum morbo ita cohærent, ut eodem poſito ſuasque vires evolvente non poſſint non, ocyus, ſerius, ſeſe manifeſtare. Cujus quidem generis ſunt quæcunque ex morbo, ut ex ſua cauſa, fluunt, inque hujus natura univerſam ſui ortus rationem habent ſitam. Vocanrur etiam Eſſentialia aut Primaria.

113. Huc referantur ex fonte primo (90) potiſſimum ſymptomata morbi (91.) horumque effectus (95). Ex altero fonte (98. 99.) plurima quidem naſcuntur variabilis ingenii, nec certi cum morbo nexus, quæque hinc, pro naturarum diverſitate, in eodem morbo aliter atque aliter eveniunt. At quotieſcunque ad ipſam morbi conſtituendam ſpeciem una concurrunt & poteſtates conditionum morboſarum, & obluctantes irritatæ naturæ vires (102.) toties & neceſſaria haberi debent, quæcunque ſic oriuntur ſymptomata activa (101.), ut, ſi abeſſent morbus in aliam ſpeciem tranſiret. Tertius fons (106.) nulla, quæ hujus loci ſint, exhibet.

114. Reliqua igitur, quorum laxior eſt cum morbo cohæſio, ut abeſſe aut adeſſe poſſint, Non neceſſaria vocare liceat.

115. Neceſſariorum (112.) porro varii gradus ſunt nec una omnium ratio. Morbus, ut ſanitas, non ſimul & oritur & perficitur, nec puncto temporis quidquid mutationum poteſt, producit, ſed ſucceſſione quadam alios poſt alios effectus explicat. Habent nimirum ſua incrementa vires phyſicæ conditionum morboſarum: pro horum portione ſuos variat intenditque niſus Natura: per gradus etiam ex aliis in alias partes facultatesque provolvuntur turbæ ac conſenſiones cientur: ut adeo nec eadem ſemper facie, nec eodem ſymptomatum ſatellitio ſtipatum ſe in univerſo ſuo ambitu efferat morbus.

116. Inde alia quidem ſimul cum morbo oriuntur,

:ur, durant, deſinuntque, perpetui ejus comites, quæ idcirco Individua, Perpetua, Simultanea, dicenda. Alia, ut neceſſario eveniant, non tamen ndivulſa ſunt, nec quovis morbi tempore, ſed ſuo antum, apparent, hinc Temporaria vocari poſſunt.

117. Utriuſque generis (116.) ſedula collectio, non neceſſariis (114.) diſtinctio, curioſum examen, quo quodvis modo ad ſuum morbum ſeſe habeat, præcipuum rite inſtituendæ cum diagnoſi, tum prognoſi, fundamentum præbet. Ex iis ſigna pathognomonica petuntur & notæ characteriſticæ, quibus morbi a morbis diſcrepant. Nec certiores aliunde conduntur aut definitiones aut hiſtoriæ morborum, quam ex hoc fonte. Iisdem quoque nititur, quam methodus analytica parit, ſolida naturæ morbi cognitio (45.). Temporaria inſuper diverſis morborum temporibus ac gradibus recte diſcernendis apprime inſerviunt.

118. Non neceſſaria (114.), nequaquam ideo negligenda, quod minus cohærenter ſuperveniant, quantæ utilitatis eſſe poſſint accurate obſervata, ex dictis (94. 101. 103. 108. 110.) liquet. Momentoſa materies cruditatis in morbis, coctionis, criſium, variorumque exituum, his magnam partem continetur.

119. Ceterum quidquid in ſymptomatibus cujusvis generis a ſtatu ſano alienatum ſe manifeſtat, id omne ad actiones, excreta, & qualitates ſenſibiles facile reduci poteſt, ac ſub his titulis, cum opus ſt, inveniri.

PATHOLOGIA SPECIALIS

De Naturis ſingulorum Morborum.

120. Generalis morbi notio ante (34.) data um id tantum comprehendat, quod morbi omnes & ſinguli inter ſe commune habent, non niſi eorum-

rum dem a ſtatu ſano diſcrepantiam edocet. Di
runt autem & inter ſeſe, & ſuo quisque modo
tiatam ponit ſanitatem: quod examuſſim cognoſ
re præprimis ad Medicum pertinet (44.); ut
in praxi ſingularium cura duntaxat demandetur (23..
Unde a generalibus ad ſpecialia procedendum.

121. Id, quo morbi a morbis diſcrepant, ſitu
eſt vel in natura cujusvis peculiari, iiſque attribut
ſine quibus eſſe nequeunt; vel in conditionibus
traneis, quæ adeſſe aut abeſſe poſſunt, natura m
bi adeoque & nomine non mutatis. Hæ accid
tariæ, ſecundariæ: illæ eſſentiales, primariæ, c
ferentiæ audiunt. Utriuſque generis utiliſſima eſt
gnitio. Prius exhibet diverſas poſſibilium morbor
naturas: poſterius morbos conſiderat, ſuis termi
circumſcriptos, ut in ipſis hominibus Medico
gnoſcendi & curandi offeruntur. Liquet hinc ſim
quo ordine pertractari debeant.

122. Jubet autem ingens morborum numerus
multivaria complicatio Geometrarum ſequi meth
dum in exponendis eorumdem naturis, tironemq
præmiſſis ſimplicioribus ad intellectum compoſi
rum evehere.

123. Neceſſum itaque erit quamplurima vi
ſeorſim conſiderare, quæ nunquam ſingula in æg
occurrunt, & multos ſimplicioris ingenii affectus
ter morbos referre, qui pervulgato loquendi m
pro morbis non habentur, aut quos Pathologi etia
cauſarum titulo adſcribunt. Nimirum univerſa
quædam datur inter partes humani automatis c
ſpiratio, qua uti in ſanitate mutuam ſibi opem p
ſtant, atque aliæ alias naturæ legibus adapta
ita in ſtatu morboſo una patiuntur, ſuasque a
ctiones invicem communicant. Unde in praxi ra
veri occurrunt morbi, quorum ſimpliciſſima idea
hil mixturæ habeat. Ineſt etiam in ſanitate rob
ali-

aliquod, quo ſe adverſus vitia ſingularia tuetur, nec a ſolitaria cujusvis partis alienatione functionum ſuarum tenorem mox perturbari ſinit: ut adeo plerumque morbus tum demum erumpat, quum latius ſe diffudit malum.

124. Non tamen eſt, cur eapropter doctrina de iſto morborum genere hoc loco prætermittatur. Facit certe plurimum ad intelligendos compoſitos, qui ex confluxu ſimplicium oriuntur. Quin & ſeminiis morborum (75.) poſt tradendis lucem affundit. Nec vero refert, an morbos, velis, an potius affectus, vitia, diatheſes, appellare.

Morbi Simpliciores.

125. Quum morbus corpori inhæreat (36. 42.), in partibus, quæ id conſtituunt, ſedem habebit, proque harum diverſitate & ipſe diverſus erit.

126. Inde continentes occupabit, aut contentas, firmas partes, aut, quos continent, ſuccos. Hæc prima morborum differentia.

127. Utrumque porro partium genus ſuis inſtructum eſt conditionibus, quibus ad ſua quodlibet munia aptum redditur. Iſtarum vero aliæ communes ſunt, aliæ ad ſingulas cujusvis generis ſpecies plus minus reſtrictæ; prout hæ diverſis modis ad functiones ſanitatis conferre debent. Neutris carere ſani poſſumus: nec priorum alienatio minus, quam poſteriorum, nocet. Unde altera naſcitur morborum differentia.

128. Eſt & mutua quædam partium ad partes, conditionum ad conditiones, relatio ac proportio, qua ultra citrave aberrante non ſymmetria tantum, ſed functionum quoque juſta harmonia vitiatur. Ex quo reſpectu ulterior morborum ſubdiviſio profluit.

129. Secundum has claſſes (126. ad 129.) morborum ſimpliciorum hiſtoriam ordine exponemus.

Di-

Dicenda autem plenius intelligentur, ſi, quæ de ma
terie corpus humanum conſtituente cauſſa Chemi
demonſtrat, præmittantur.

Analyſis Chemica generalis corporis humani.

130. Corpus humanum, ſi contrectabilem ma
teriem ſpectes, ex humido & ſicco exquiſite mixt
conſtat.

131. In diverſa horum (130.) proportione a
compoſitione multiplicium conſiſtentiæ graduum, qu
bus partes corporis humani inter ſe diſcrepant, ra
tio potiſſimum ſita eſt.

132. Humidum mera conſtituit aqua duriſſimis a
que ac fluidiſſimis indita partibus, qua, ablata nil n
ſi ſiccum ſupereſt.

133. Nobiliſſima hæc materies, leni calore fugax
maximam univerſi corporis molem conficit, fluidum
que in ejusdem ſuccis, molle ac flexile in firm
compage producit.

134. Siccum cohærentius, inertius, calore ægri
diſſipandum, in triplicem materiem differentis na
turæ reſolvitur; inflammabilem, quæ ignis pabu
lum; ſalinam aquæ amicam; terream denique, qu
igni & aquæ reſiſtit.

135. Inflammabile, coloris caloriſque ſedes, acr
moniæ temperamentum, tenacitatem per firma &
fluida diffundit.

136. Salinum, phlogiſto adhærente obtuſum
aqua dilutum, ſuo interventu hanc illi conciliat.

136. Terreum, totius machimæ baſis ac firma
mentum, adverſus aeris, ignis, aquæ, injurias præ
ſidium, hinc per omnes corporis partes, non æqu
tamen proportione, diſtributum, fluidis ſuam ſinguli
denſitatem, firmis ſtabilitatem infert conſentaneam

138. Quaruor iſta (132. 135. 136. 137.), et
multum inter ſe diverſa, in ſtatu ſano nihilominus
exa-

exactiſſime permixta ſunt: ut nulla in particula firma vel fluida, alterum ſine altero, ubique invenias omnia, nec niſi nocivo impetu ſincerum aliquod a reliquorum conſortio abſtrahi poſſit. Quo circa nec credibile eſt, Naturam in fabricando corpore, augendo, nutriendo, elementis uti diſparatis, quæ primum inter ſe miſceat, atque alia cum aliis componat, eo ordine ac proportione, ut cujusvis partis indoles exigit. Imo vero moleculas adhibet jam mixtas, congruaque harum aggregatione ac varia denſatione ſuum opus perficit. Hujusmodi profecto ſunt &, quæ de corpore decedunt, detrimenta reparanda, & quæ in ſuccis nutritiis fluitant, aut ex alimentis eliciuntur, particulæ alibiles. Nec major virium Naturæ humanæ modus eſſe videtur.

139. Mixtionem (138.) inſuper firmat cohærentia, qua heterogenea inter ſe continentur, ne ſponte divortium faciant, nec vi externa, niſi ægre, a ſe mutuo avellantur.

140. Vis tamen cohærendi uti non eadem eſt inter atomos cujusvis materiæ ſeorſim ſpectatæ, ita nec inter diverſas commixtas æque magna promiſcue viget. Aliæ aliis affiniores ſunt: dantur, & quæ ſe invicem repellunt, nec, niſi proxenetæ interventu, conſortium ſtabile ſubeunt.

141. Humidi, (132.), quam ſicci (134.), levior cohæſio eſt. Quo fit, ut ex diverſa alterius cum altero mixti proportione diverſi conſiſtentiæ gradus emergant.

142. In ſicca materie terreum (137.) præ aliis cohærentiſſimum eſt, atomorum ſuarum in proximos contactus compactione duritiem daturum vix vix edomandam; niſi aliorum interventu molliretur. Id ſolum ſupereſt, cum ignis & æris violentia cetera disjunxit, diſſipavit. Duriora oſſa, igne ad alborem calcinata, ſuam tuentur cohæſionem ac

for-

formam; tametſi præter meram terram nil reliquum habeant. Et quo pars quælibet plus terræ congeſtum addenſatumque continet, eo firmius cohæret. Quod corpus humanum ex multis junctis unum quid ſit ac permaneat, ſingulæque ejus partes tamen inter ſe non confundantur, terræ potiſſimum debetur. Hic hominis ſceletus Chemicus: hoc principium cohæſionis, quietis, inertiæ.

143. An autem glutine opus eſt interpoſito, aqueo pingui, quo terreæ particulæ, ſponte dilapſuræ, inter ſe conferruminentur? Imo vero opus eſt, quoties cohæſio fluida, mollis, flexilis, friabilis, i. minus firma requiritur, quam intractabilem terra mera facit. Sufficit huic proximus ſuarum particularum contactus ad cohærendum: alienorum interventus cohæſionem modo attemperat, quæ tanto laxior eſt, quo iſtorum ad terram major ratio. Et ipſa glutina terræ, quam continent, ſuam cohærentiam debent.

144. Cur igitur partes corporis humani, igne toſtæ, in cinerem fatiſcunt non cohærentem? Excuſſis volatilibus vacui naſcuntur in maſſa terrea loculi, quibus fit, ut hujus moleculæ a proximis contactibus longius abſint. Quin & bonam terræ portionem una in auras diſſipari, docet fuligo, tum ſpiritus, ſalis, olei, quæ prodeunt, depuratio. Inde partes magna materiæ volatilis copia ſuffertæ hoc phænomenon duntaxat exhibent, non item quæ terra compactiore ſunt ſtipatæ (142.).

145. Aquæ & terræ, ad oppoſita cohærentiæ extrema conſtitutis (141. 142.), nec nude ſociabilibus ſalinum (126.) & inflammabile (125.) interponitur, hoc terræ, illud aquæ amicum, alterum quoque alteri facile coaleſcens; ut adeo horum interventu diſſidentes materiæ concilientur. Aqua ſic ſali nubit, ſali phlogiſton, huic denique terra, & mixti

omnium

omnium ſtabilis emergit, gradu cohæſionis, qua inter ſe ligantur, eumdem ordinem ſequente, ut privato ſingulorum ingenio ac mutuis affinitatibus conſentaneum.

146. Quare conſtat, partium humani corporis materiaturam ubique eamdem eſſe, elementa eadem; differentiam vero diverſæ horum proportioni deberi. Abundans ſiccum cum pauco humido firmitatem efficit; fluorem contra oppoſita utriusque mixtio. Nec aliter dura pars a molliori, aut humor craſſus a tenuiori diſcrepat.

147. Aucta igitur proportione ſicci ad humidum, hujusve ad illud, humor in partem firmam converti, aut hæc viciſſim in humorem redire poterit; pars firma durior, mollior; craſſior aut tenuior reddi. Cohæſionis gradum ipſa mixtarum materierum proportio determinat. Naturæ humanæ familiare hoc opus diverſum genus elementorum non exigit.

148. Nec difficile eſt videre, quamobrem homo in vegetantibus ac animantibus materiem inveniat corpori ſuo nutriendo, augendo, reparando, idoneam? Aqueum, ſalinum, phlogiſton, terreum, in his omnibus eadem ſunt, nec diſpar mixtio generalis. Unde & viciſſim illis in pabulum cedit corpus humanum.

149. Liquet etiam, cur idem tam proclive in putredinem ſit? Humidi ac inflammabilis abundans copia, compagis firmæ laxior pro magna parte cohæſio, ſuccorum per hanc undique diffuſorum multitudo, id genus corruptionis facile admittit. Ut merito admirabilis habeatur vitæ potentia, quæ machinam a morte ſtatim putreſcentem, aeri proprioque calori, inſtrumentis ad putredinem efficaciſſimis, expoſitam per tot annos tamen incorruptam tueatur.

Morbi partium ſolidarum ſimpliciſſimi.

150. Idea ſolidi ſimpliciſſima eſt, cum ſpec tur, in quantum a fluido diſcrepat. Id omni ſ do commune. Reducitur autem ad ſolam mate cohæſionem (146.). Elementa materiem conſtitu tia utrobique eadem ſunt (ibid.) variata tantum p portione (ibid.). Hæc in firmis partibus a Med præcipue attendenda reſpectu cohæſionis, cujus verſos gradus terminat (147.).

151. Vitiorum igitur, quæ in ſolidis cognoſci tractari poſſunt, ſimpliciſſima quoque ad cohæſion pertinent. Nec alia hic in elementis aut tempe tura inveniuntur, quorum utilis & neceſſaria cog tio. Hæc prima linea Pathologiæ.

152. Cohærentia quidem duobus modis pecca imminutione vel exceſſu: hæc rigiditas, illa deb tas, vocatur. Hi bini morbi ſimilares. Tertio ſo tæ unitatis nullus hic locus eſt: cum eo poſito ab ta cohæſio concipiatur, adeoque ſolidi idea evaneſc

153. Utriusque morbi (152.) ingenium decla notitia juſti cohærentiæ gradus, quo firma comp ges muniis ſanitatis aptatur. Corpori, ex innum ris partibus compoſito, quarum ſingulæ ſuis agit motibus, nec mutuis tamen nexibus elabi debebar humoribus inſuper perfuſo non continendis tantum ſed & diverſimode movendis, dirigendis, mutand nec lapidea durities, nec mollitudo quævis, congru re poterat. Ut adeo medius quidam inter oppoſi extrema gradus tenacitatis ſanum robur conſtitua

154. Cohæſio etiam non in omni parte eade eſt, ſed cuivis ſuo data modo, diverſa pro vari cui deſtinatur, uſu. Firmitatis linea, inde a term no fluiditati contiguo, inque hanc velut abſorpt ad oſſis usque duritatem protenſa, quamplurimos i tercipit minoris majorisque cohæſionis gradus, ſu

ſin-

ſingulos partibus convenienter aſſignatos ; quorum permutatio œconomiæ humanæ intolerabilis.

155. Eſt etiam, uti generatim ſanitatis, ita roboris legitimi ſolidorum, latitudo quædam, ſi diverſorum hominum corpora, ſimilesque horum partes firmas inter ſe comparaveris, ut ætate, ſexu, temperamento, &c. a ſe mutuo diſcrepant. Vis cohæſionis in homine ſingulari congruentiam magis proportio harmonica, quam abſoluta menſura, determinat.

156. Unde patet, eundem cohærentiæ gradum alias naturalem, alias morboſum eſſe, nec vitia exceſſus aut defectus, niſi ex ſymmetria reliquarum corporis conditionum, dijudicari poſſe.

157. Debilitas itaque dicatur materiæ ſolidum componentis niſus in cohæſionem tam parvus, ut ferre motus nequeat, quos vitæ ac ſanitatis munia exigunt, quin nimis cedat.

158. Nec tamen ſana habetur corporis partisve cohæſio, quæ exquiſitiſſimæ tantum vivendi rationi reſpondeat, modicos errores impune non ſubeat. Beneficio Creatoris homini in tanta rerum viciſſitudine conſtituto atque ad altiora nato ſanitas contigit, quæ nec minoribus injuriis ſtatim labefactetur.

159. Debile (157.) autem, vi majore actum, aut ſalva cohæſione nimis diſtrahitur recurſui impar, aut ruptum plane diſſolvitur. Unde duo naſcuntur hujus vitii genera, quorum quodvis ſuas iterum ſpecies ſub ſe habet pro partium diverſitate diſcrepantes.

160. Ad primum genus referatur

1. Laxum, Flaccidum, in partibus mollibus, quæ vi minore ultra modum ſe extendi aut dilatari patiuntur.

2. Iners, in partibus natura elaſticis; cum cerea mollitie lentæ impreſſos motus ſuffocant, nec inſito niſu in ſtatum priſtinum reſiliunt.

3. Flexile, in oſſibus, quæ, amiſſa ſtabilitat[e] potentiis diſtorquentibus aut prementibus nimis [fa]cile cedunt, nec formam ſuam ſat tuentur.

161. Genus poſterius (159.) comprehendit

1. Tenerum, Gracile, in mollibus partibus, q[uo]rum fibræ, quia juſto exiliores ſunt, diſtractæ, [ci]tius, quam par eſt, rumpuntur.

2. Tabidum, itidem in mollibus, quæ corrup[tis] quos continent, ſuccis maceratæ, aut aqueis, ol[eo]ſis, mucilaginoſis, diu fotæ, acribusve eroſæ, c[on]tabeſcunt & friabiles redditæ omnem tenacitat[em] amittunt. Putredo concitato motu inteſtino, aqueu[m] ſalinum, phlogiſton, agitat, de terræ interſtitiis ev[ol]vit, ut hinc cohæſio minuatur. Docet carnium incipiente corruptione naſcens delicata teneritud[o].

3. Fiſſile, in partibus natura tenacioribus, qu[æ] ob contextum ſicciorem minus obſequioſæ diſtrahi queunt, quin rimas trahant & cohæſione late[rali] fibrarum ſoluta findantur.

4. Fragile, in oſſibus, quorum materies pingui glutine emuncta, acri exeſa, deſtructa cohæren[tiæ] firmitate, ad leves motus frangitur.

162. Omnium iſtarum debilitatis ſpecierum (1[60.] 161.) generalis cauſa ſita eſt in elementi terre[ſtris], quod baſin ſolidorum conſtituit (142.), particular[um] contactibus juſto paucioribus, nec ſat arctis: hor[um] enim numero & proximitati vis cohæſionis reſp[on]det. Inde connata aut vitæ regimine acquiſita [fi]brarum exilitas; ſuccorum præ ſolidis multitud[o], aquæ, muci, pinguis, copia inundans; aut & [eo]rumdem absque terræ compactione defectus; violen[ta] partium ultra tonum diſtractio; acre varium, [ni]mis per humores inſinuatum, amicam aquam t[ra]hendo, retinendo, phlogiſton ſolvendo, gluten [at]tenuando, terram exedendo, omnia inter ſe co[m]movendo, eo deducunt.

163.

163. Qui vero duplicem conſiderat noxam, cui debile ſolidum exponitur (159.), & cum requiſitis ſanitatis in diverſis partibus comparat, is facile videt, ſeminium in hoc vitio dari innumerorum magni momenti morborum, maxime ſicubi ex incongrua vivendi ratione aut aliunde potentiæ nocentes acceſſerint.

164. Rigiditas (152.), affectio priori oppoſita, hinc intelligitur: ponit enim excedentem in ſolidis cohærentiam, qua diſtractioni ſuæ plus reſiſtunt, quam modus ſanitatis (153.) requirat aut ferat.

165. Efficit autem, prout in diverſis partibus vario gradu ineſt, aut inſuperabilem firmitatem, aut fragilitatem flecti neſciam. Quocirca & hic duplex diſtinguere genus licet & ſequentes horum ſpecies internoſcere.

1. Tenax, in partibus mollibus, cum ægrius ſeſe diſtrahi ac diſcerpi patiuntur. Exemplum in carnibus annoſorum animalium.

2. Durum, in mollibus quoque, ſicubi præter naturam in cartilaginem aut os mutatæ ſequaces eſſe deſinunt.

3. Fragile, Vitreum, in oſſibus, a fragili (161. 4.) ſpongioſo diverſum, naſcens ex majore materiæ condenſatione, qua fit, ut impetu fortiore rumpantur potius, quam tantillum cedendo cohæſionem tueantur. Docent oſſa hyeme fragiliora. Nec molles etiam partes ab hoc vitio prorſus immunes ſunt.

166. Ponit hic ſtatus (165.) elementum terreſtre in ſolidis ultra modum abundans, nimisve compactum; ut hinc propiores juſto ac numero auctos habeat contactus mutuos, interfluentis humidi defectu laborans. Quo nativitas, ſexus, ætas, temperamentum, vitæ ratio, ambientia, &c. conferunt.

167. Efficit autem multiplicia circuitus humorum, ſecretionis, excretionis, nutritionis, incrementi,

motuum ac ſenſuum, impedimenta; prout vel i
univerſo corpore, vel in ſingulari hujus parte o
tinet.

168. Utrumque vitii genus (159. 164.) tam la
patet, ut firmarum partium nulla iis non obnox
ſit: quum id afficiant, quod omnes inter ſe com
mune habent. Itaque non tantum pertinent ad ſ
lidum minimum, ſimpliciſſime ſpectatum, ſive
fibrulam eſſe finxeris, ſive informe coagulum; ſ
etiam ad membranas, canales, viſcera, carnes,
gamenta, tendines, cartilagines, oſſa, &c. quib
ſolidum minimum pro communi materiatura eſt. N
excipiuntur, quæ ex canalibus compreſſis, ſiccati
exhauſto denſatove ſuo liquore concretis, compi
guntur magis aut craſſeſcunt partes; nec quæ p
epigeneſin quovis demum modo accreſcunt.

Morbi Solidi vivi.

169. Solidum vivum dico, quod vi vitali polle

170. Vis vitalis ſolidi eſt, qua id ad contactu
irritamenti ſe contrahit, criſpat.

171. Irritamentum eſt, quidquid contactu ſuo vi
vitalem (170.) ad agendum ciet. Eo autem n
tantum acria referuntur, ſed & alia multum «
verſæ virtutis, quæ ſolidis intus vel foris admo
aliquam ſtatus ſpontanei mutationem inducunt. Su
autem occaſiones duntaxat, nec adeo veræ cau
contractionis; quum hæc actioni irritamenti, ta
quam effectus, minime reſpondeat, nec in ſoli
vita deſtituto producatur.

172. Duas itaque in ſolido vivo concipere facu
tates licet; alteram quaſi ſentiendi, qua ſtimu
actionem ſuo quodam modo percipit; alteram m
vendi, qua ſeſe contrahendo vim vi opponit ac r
pellit veluti, quod quietis ſuæ ſtatum turbat.

173. Inde, cum vita in ſolido agit, ſeries dat
trium

rium conditionum; irritationis puta, perceptionis ac contractionis; quæ ſucceſſione ſubitiſſima inter ſe confluunt, ac altera alteram excitant, quanquam non æqua virtute, nec ſemper eadem lege.

174. Perceptioni quidem conſtanter proportionata videtur contractio, pro minore vel majore illius gradu & ipſa minor majorve futura. At irritationem inter ac perceptionem haud ſimilis ſemper obtinet ratio, ſive ſtimuli naturam ſpectes, ſeu, quas afficit, partes. Imo vero diſcrepantia hinc datur multiplex, nec ad certas leges redigenda.

175. Quamvis enim credibile ſit, vim iſtam per universum corpus vivens diffuſam eſſe; ratio tamen & experimenta ſuadent, non æqualiter in ſingulis partibus vigere, ſed aliis acutiſſimam, tenaciſſimam, inſidere, aliis diverſimode tum efficacia, tum duratione, minorem, nonnullis etiam minimam, quæ vix aperte ſe prodat. In hujus ſcalæ ſummo gradu Cor ſtare, proxime ſub hoc Ventriculum & Inteſtina, dein Diaphragma, tandemque ceteros muſculos, ſagax HALLERI induſtria nuper detexiſſe videtur.

176. Diverſi quoque iſtius virtutis gradus in toto homine notantur pro varia ætate, ſexu, temperamento, vitæ genere, ſtatu graviditatis, puerperii, &c. Facit & idioſyncraſia differentiam, & conſuetudo.

177. Unde fit, ut cujusvis irritamenti applicati actionem non quisque homo, aut quælibet hujus partes, pari gradu ſentiant, eademque res & ſtimuli loco eſſe & non eſſe poſſit in diverſis.

178. Eſt & conſenſus aliquis ac conſpiratio inter vivas partes, qua mutuas ſibi ſuppetias ferunt, atque altera alteram in communes contractiones ciet, cum una modo laceſſitur: ut adeo pars ſingularis irritata nonnunquam univerſum corpus exagitet.

179. Animalis etiam vis, quæ ſenſus regit, cu
vi vitali communicat, & vehementer affecta hu
pro irritamento eſſe poteſt, ut hæc viciſſim illi
Quocirca & mentem hominis iſti commercio imp
citam eſſe conſtat.

180. Hæc (169. ad 180.) conſideranti obſcuru
eſſe nequit, quanti momenti effectus cum in ſa
tate, tum in morbis, ex principio vitali profluan
Nititur eo magna pars virium Naturæ humanæ co
ſervatricium, deſtructricium, medicatricium (4.
37. 51. 99. & ſeqq.). In hoc dum agunt ſtimu
morboſi, aliæ atque aliæ naſcuntur affectiones
prout diverſo ejus gradu homo ab homine (176.)
pars a parte (175.) diſcrepat. Huic potiſſimum d
bentur Naturæ illa molimina, quæ fontem alteru
Symptomatum (101.) conſtituunt.

181. Hoc Ἐνορμῶν, Hippocrati dictum, quicu
que ad mentem hominis referunt, haud ſatis ap
poſite explicant, cur id ſine conſcientia agat, ne
obediat voluntati, & vel in partibus de corpo
vivo reſectis aliquamdiu ſuperſit. Rectius itaqu
corpori videtur tribuendum.

182. Quum vero ejusdem actio non adeo in hu
moribus, ſed in ſolidis ſe manifeſtet, his potius
quam illis, id inſidere creditur; ita tamen, ut a
iis non inſeparabile adeſſe aut abeſſe poſſit, nequ
hinc ad ſolidi in ſe ſimpliciter ſpectati naturan
pertineat.

183. Male igitur in firmarum partium elementis
horumve mixtione, aut glutine, quæritur; ut qua
a morte ſuperſunt, nec admodum mutari videntur
Fibram, ut ſimpliciſſime (150.) mente concipitur
vivere nemini obſervatum.

174. Nec juvat precario aſſumere fictitiam in ſo
lido fabricationem, ut vis iſtius fundamentum; quum
legibus Mechanicis non adeo locus hic detur (174.).

185.

185. Elaſticitas quoque, gravitas, attractio, repulſio, efferveſcentia, exploſio, & reliquæ corporum inanimorum vires, Phyſicis Chemicisque celebratæ, cum aliqua veri ſpecie huc trahi nequeunt. An vis electrica? Dies doceat.

186. Quare vim vitalem merito ab omni alia corporum vi motrice hucusque detecta diſtinguimus, ut principium ſui generis, viventibus inditum, quod privas ſibi in agendo leges ſequatur ſola obſervatione detegendas.

187. Quando autem nulla aſſignari fibra poteſt, quæ, dum vita gaudet, mero conſtet ſolido, nec materie fluida plus minus perfuſa ſit (182.); & mollitudo fibræ magis etiam, quam durities, favet vi vitali; hæeque ipſa niſi jugiter reparetur, fugax cito evaneſcit, dubitare profecto licet, utrum ſolida eam in ſemet ipſis habeant, an vero potius ſubtili cuidam fluido debeant inhærenti, aut ſaltem absque novo hujus qualicunque demum influxu diu conſervare poſſint. Cave tamen, ne hic de contrectabili humore cogites!

188. Ex quibus (*169.* ad 188.) conſequitur, tanti hoc motus principium momenti eſſe, ut non a Phyſiologis modo, ſed & vel maxime a Pathologis attendi mereatur; & ſua id vitia pati poſſe, quæ & frequentiſſima ſint, & ſive ſolitaria, ſive cum aliis morbis complicata, multivarias functionum perturbationes inducere queant, nec tamen inter ſimilares, elementarios, temperiei, totiusve ſubſtantiæ, aut & organicos ſolidorum morbos, veteribus dictos, neque etiam inter humorum vitia a recentioribus addita, ſat commodum inveniant locum, atque adeo ſingularem ſibi titulum repoſcant. Quidni præeuntem ſequamur HIPPOCRATEM? qui, præter continentia & contenta, etiam *τὰ ὁρμῶντα*, in homine contemplari cum ratione juſſit.

189. Vis vitalis duplici modo peccare poteſt; exceſſu puta & defectu. Hunc torporem vocabo; illum irritabilitatem. Medicus inter hæc extrema ſtatus ſanitatem ponit. Cohærentiæ debilitatem aut rigiditatem (151.) nonnulli male cum duobus iſtis affectibus confundunt.

190. Irritabilitas mihi dicitur ſolidi vivi tanta ſenſilitas (172.), ut levibus ſtimulis in motus erumpat enormes, quibus æquabilis functionum tenor perturbetur.

191. Enormitatis motuum menſuram dat nota vis & applicatio irritamenti collata cum intenſitate duratione, reciprocatione, extenſione contractionum quæ inde conſequuntur. Ut ideo huic vitio obnoxiis intolerabilia ſint, quæ ſani facile ferunt.

192. Notetur tamen, quæ intra limites ſanitatis conſiſtit, ſenſilitatis differentia in diverſis cum hominibus, tum partibus ejusdem hominis (175. ad 178.). Nec ſingularis etiam cujusdam ſtimuli intolerantia mox pro morboſa affectione habeatur quamvis inferre morbos poſſit.

193. Occupat autem iſte exceſſus aut univerſum corpus, quod una mentem quoque irritabiliorem ſibi plerumque junctam habet; aut partem modo ſingularem, cui, quod ſuo toti non rite attemperata ſit, levi quavis occaſione turbæ naſcuntur.

194. Difficile eſt in tanta naturæ virtutis vitalis ignoratione fontes detegere, ex quibus id vitium promanat. Docet tamen obſervatio, utplurimum ſimul adeſſe 1. delicatam ſolidæ compagis teneritatem (161. 1.); alias & 2. ſtrictam fibrarum tenſionem, mobiliore elatere comitatam; 3. magnam ſenſuum agilitatem; 4. ſæpius & acrem humorum tenuitatem 5. ſyſtema circulationis agitatius. Unde hæreditas, ætas junior, temperamentum mobile, ſexus ſequior, clima calidius, vitæ genus lautum, ſine exercitatione,

tione, aut & ſtrictius regimen, cum meticuloſa omnis inſoliti evitatione, morbi acuti, febriles, calidi, eo diſponunt. A mente corpus irritabilius reddi (193.) non magis probabile eſt, quam illam ab hoc incitari.

195. Generales, qui ex irritabilitate oriuntur, effectus reducere licet ad ſolidorum vibrationes tremulas, criſpationes, tenſiones, ſpaſmos, convulſiones; ex quibus iterum dolores, anxietates, cavitatum contractiones, obſtructiones, inflammationes, & multiplex circulationis, ſecretionis, excretionis, aliarumque functionum impedimentum ac alienatio conſequi poſſunt: uti facile eſt eruere, ſi quis irregulares illos motus ad varias corporis partes, membranas, vaſa, viſcera, glandulas, muſculos, fibras motrices, organa ſenſuum, &c. applicat, habita ſimul conſenſus (178. 179.) ratione. Unde dubites, utrum huic par affectio detur alia, quæ tot tantisque hominem malis obnoxium reddat.

196. Torpor (189.) ſolidi vivi ponit imminutam vario gradu ſenſilitatem, hinc ad irritamenta niſus in contractionem tam parvos, ut non ſufficiant iis producendis motibus, quos œconomiæ ſalus poſtulat.

197. Obtinet adeo vel in toto corpore, vel in parte ſingulari, & minore quidem majoreve receſſu a vigore naturali. Abolitio plenaria, univerſalis, vel particularis, mors eſt.

198. Comitari eum ſolet 1. rudior fibroſi contextus craſſities, delicatæ gracilitati (161. 1.) oppoſita, ob molem majorem ægrius mobilis; 2. rigiditas partium tenax, vel dura inflexibilis (165. 1. 2.) ſuperpondio ac compactione terræ gravis; ſed & 3. laxitas ac inertia (160. 1. 2.), ex colluvie aquoſa, mucoſa, pingui; 4. inde & craſis humorum frigida, aquoſa, viſcida, aut terreſtris denſior; 5. eorumdem lentior per vaſa motus; 6. ſenſuum deni-

que

que ac animi motuum tarditas. Quæcunque igitu iſtas affectiones in homine producere poſſunt, To pori quoque inferendo apta habentur. Sunt auten contraria momentis (194.), adeoque ex his inte liguntur.

199. Nec difficulter perſpiciuntur mala, quæ e hoc vitio in omne genus functionum redundant quando harum nulla eſt, quæ principii vitalis in fluxu impune carere poſſit. Morbi præſertim chro nici inde naſcuntur valde refractarii, quin inſanab les: quum ob Naturæ virium languorem & medica menta parum valeant (180. 18.)).

Morbi Solidorum continentium.

200. Non alia datur generalior eademque eviden tior firmarum hominis partium conſtructio, quan illa, qua cavitates efformant, magnitudine, figura decurſu, diverſiſſimas, admittendis, continendis transmittendis, vehendis, ſecernendis, expellendis variis materiebus idoneas: ut ideo univerſa corpo ris compages ſolida continentium titulo compre hendatur.

201. Cavorum vero ſingula ſuum habere modum qui ſanitatis muniis maxime conveniat, docet Phy ſiologia. Ab hoc igitur ſi ultra vel citra recedunt morbi naſcuntur & notabiles, & valde frequente ob magnam cum parietum, tum contentorum, mu tabilitatem.

202. Hæc inter præcipue exponi merentur, qu ad cavitatis ſuis lateribus interceptæ, aut luminum quibus admittit vel emittit, magnitudinem pertinen exceſſu defectuve peccantem: ſunt enim præ cete ris manifeſtiores, & multiplici magni momenti no xa graves, variorumque malorum, quæ inde oriun tur, naturam declarant.

203. Magnitudo cavi oſtiive præter modum au

cta,

ſta, ſuas in ſpecies diſtributa, ponit.

1. Dilatationem, Ἔυρυσμα, cum parietes cavitatis, nimium inter ſe diſtantes, ſpatium juſto capacius circumſcribunt. Obtinere poteſt in quibuscunque cavis corporis, majoribus, minoribus, quorum parietes diſtenſionem admittunt, ſive canales fuerint, ſinus, aut receptacula. Oritur autem, ſi contenta materies majore vi in latera agit diſtendendo, quam hæc ſuperare contra nitendo queant. Quo facit congeſta uberior moles, volumen expanſione auctius, impeditus trajectus, impetus advectorum enormis; parietum robur imminutum, aut eorum, quibus a foris fulciuntur, ablatio.

2. Ἀνας όμωσιν, quæ hic vocatur oſtii cavitatis, quod amittit aut emittit, immodica laxatio. Unde fit, ut plus aut aliud quid, quam lex ſanitatis exigit, introeat exeatve. Efficere hanc eadem poſſunt, quæ dilatationem (1.); ſphincterum præterea, ſi quos orificia habent, reſolutio.

3. Διαπήδησιν, quæ adeſſe dicitur, cum fibræ membranas cavitatum contexentes, diſtractæ, a mutuo contactu ita recedunt, ut, absque continui ſolutione, interſtitia hiantia naſcantur, quæ, textilis ad inſtar, tranſudare ſinant humorem, qui contineri debuerat. Producitur id malum ab iisdem conditionibus (1.), ſed majore gradu applicatis, & quidem ad cava, quorum parietes contextu ſubtiliore gaudent, aut vitio laxiores ſunt (160. 1.).

4. Διαίρεσιν, cum ob cohæſionem fibrarum vere ſolutam parietes cavorum, qua integri requiruntur, perforati ſunt, aut oſtiorum margines nimis ampliati. Quod effici poteſt vi mechanica externa, ſecante, pungente, contudente, lacerante; aut ruptione a contentis diſtendentibus illata, quæ ῥῆξις audit; aut eroſione ab acribus, quam διάβρωσιν vocant.

204. Quodſi potentiis nocentibus modo enumeratis

tis acceſſerit naturalis aut morboſa debilitas (157.) vel torpor (196.), univerſi corporis partisve ſi gularis (154. 155. 175. 176. 197.), facilius etia haec mala (203.) producuntur.

205. Priores quidem tres affectiones (203. 1. 3.) non adeo plane praeter naturam ſunt, ut n in ſtatu ſano, modico gradu, quoque obtineant & facile ferantur, imo ad diverſa vitae munia etia requirantur: uti varias partium per aetatem mut tiones, impoſitas ſexui ſequiori functiones &c. co ſideranti patet. Unde tum demum pro morbis h beri poſſunt, cum modum excedunt, aut ordin tempore, materie, partibus, incongruis eveniunt

206. Innoteſcit etiam, quatuor haec vitia (20 1. ad 4.) gradu potiſſimum inter ſe differre, quodvis poſterius ex priore ſemel nato produci p ſe, dilatatione, cum ad ora meatuum usque ſe e tendit, in anaſtomoſin, aut, cum augetur, in di pedeſin, hac denique in diaereſin abeunte. Quod n tatu apprime utile, ut venienti malo in tempo occurratur; quando ſpecies anteriores facilem ſa ſanationem admittunt, vera continui ſolutio aegriu

207. Effectus autem multiplices inde conſequu tur, qui, rite animadverſi ac ſingulis corporis pa tibus applicati, plurimorum graviumque morboru originem declarant.

Dilatatio quidem tumores producit, eosque ſa immanes, ſi parietes tenaciores vim lente diſte dentem diu experiuntur: tum vero Natura quoque ne tenuati rumpantur, quandoque cavet denſatio ne, incraſſatione, novisve laminis appoſitis, cavi tatum latera roborando. Multiplex hinc conforma tionis a ſtatu ſano receſſus incautos fallens. Vi lentior diſtractio rupturas infert: unde contentoru elapſio, & quae ex hac ſequuntur, innumera, Ma teriae in cava diſtenta protruſae impetus major, im

pedi-

pedito tranſitu, creſcente æſtu, concitata putredine, vi preſſionis intercepto in vaſcula parietum partiumque vicinarum influxu vitali, mortificat. Si tenuior pars materiæ, in cavum amplius congeſtæ, per os anguſtius, aut per laterum diapedeſin (206.), tranſudat, retenta craſſior, paullatim denſata, tumores ſolidos, molles, duros, efficit.

Anaſtomoſis, ex protracta dilatatione tandem naſcens (206.), ſubito nonnunquam dimittit aggeſtam diu cohibitamque materiem, finemque malo lætum, triſtem, imponit. Ex aliena materie per oſcula meatuum ampliora intrante, aut exeunte, errores loci, obſtructiones, ecchymoſes, ſecretionum ac excretionum turbæ, varii tumores, oriuntur.

Nec diſſimilia ſunt, quæ diapedeſis aut diæreſis, ocyus, ſerius, ſuperveniens producit.

Quando autem fibræ corporis diu fortiterque diſtractæ vim ſeſe reſtituendi demum amittunt, aut in eo ſtatu obrigeſcunt; non eſt, cur quis miretur, noxas ex hoc fonte naſcentes haud raro tam diuturnas, quin inſanabiles eſſe; quamvis & potentiæ diſtendentes tandem auferantur.

208. Eſt tamen in his morbis etiam aliquid medicati, quo Natura utitur in ſalutem ſui corporis, cum nociva materies e maſſa humorum ſeparari, expelli debet. Criticæ evacuationes ac metaſtaſes hoc potiſſimum adminiculo nituntur.

209. Alterum cavorum male affectorum genus morbos anguſtiæ promit, quorum & ſpecies cognoſcere expedit pro diverſo, quo fiunt, modo diſtinguendas.

1. Obſtructio, Ἔμφραξις, notat cavum congeſta materie ſpiſſiore, quæ transmitti nequeat, ita repletum, ut pervium eſſe deſinat. Quocirca parietes cavi non in vitio ſunt, ſed quæ his continentur. Hæc autem diverſimode peccant. Liquor ſanus,

legi

legitimi fluoris, at errore propulſus in dilatata o
meatuum, qui natura anguſtiores vehendæ tenuio
materiæ tantum dicati ſunt: quod per anaſtomoſ
(207.) evenire poteſt. Materies indigena, degene
juſto tenacior, mucoſa, phlogiſtica, pinguis, amu
coſa, empyreumatica, terrea, grumoſa, pultace
purulenta, feculenta, &c. Materies aliena, calculu
gypſum, vermes, & ſimilia, vel in corpore mo
boſe generata, vel a foris ingeſta, applicata, cav
ductuum aut orificiis impacta; ut nec ipſa, nec
quæ decet, alia transmitti queant. Huc & refer
licet partis intra partem receptionem, vulvulum
&c. de quibus poteſt.

2. Obſtipatio, στενοχωρία, viæ anguſtatio, qu
fit cum parietum craſſities æquabiliter aucta, a
tuber intus prominens cavitatem minuit, tollit
Congeſti in vaſculis aut interſtitiis membranaru
humores, chondrogenia, oſteogenia, lithogenia
emphyſema, tumores inflammatorii, purulenti, ſa
comata, ſcirrhi &c. in texto parietum nata, ſi c
vo imminent, huc faciunt.

3. Compreſſio, θλίψις, quando externa vis, c
dentia cavitatum latera introrſum urgens, diametr
per gradus imminuta, tandem diſtantiam eorunde
per mutuum intus contactum prorſus tollit. T
mores, oſſa fracta, luxata, ligaturæ, pondera, p
tentiæ contundentes, diſtrahentes, contorquentes
&c. id vitium creant.

4. Collapſus, Συνίζησις, cum latera cavorum, o
defectum materiæ contentæ non diſpanſa, ſubſ
dendo ad ſe mutuo accedunt. Ponit ergo pariete
aut natura, aut diuturna ultra tonum diſtenſione
aliave, cauſa, flaccidos, infirmos, & ſubitam de
pletionem; ut, ſuſtentaculo ſuo orbati, proprio ro
bore tueri cavitatem nequeant, quam tamen novo in
fluxu facile recuperant; niſi ſubſidentiæ compreſſi
etiam (3), aut concretio, acceſſerit. 5.

5. Contractio etiam huc referenda, qua parietes inſita ſuarum fibrarum vi contractili ſua cava aut oſtia arctant, occludunt. Id vel lente & paullatim fit, vel ſubito & vehementer. Ineſt nimirum in ſolido, quod cavitatum latera format, vis cohærentiæ (139. & ſeq. 150.), quæ uti reſiſtit elementorum ſeparationi, ita propiorem reddere contactum perpetuo nititur. Ineſt & in multis, vario gradu, vis elaſtica. Accedit inſuper vis vitalis (170. 175.). Nec deſunt, quibus & muſcularis potentia pro adjumento conceſſa eſt; ſi modo hanc à priore diverſam credere libet. His viribus internis cavorum parietes ſe tuentur adverſus contentorum impetus extrorſum, ſibique a nimia diſtenſione aut ruptione cavent. Ut adeo continentium & contentorum oppoſiti niſus antagonismum exerceant mutuum, quo cavorum diametri determinentur, majores minoresve futuri, ſi alteruter horum niſuum a juſta æquilibritate receſſerit. Inde contractionis lentæ ac ſubitæ origo ac diſcrepantia intelligitur. Quodſi vis cohærentiæ & elateris in parietibus ultra modum augeatur, non increſcente pariter materiæ contentæ mole, volumine, pondere, motu; aut verſa etiam vice hæc minuantur, non item imminuto potentiæ contrahentis momento; pro hujus ingenio paullatim & leniter in ſeſe coeunt parietes, fibrisque adductis cava ſua arctant, donec cum contentis ad æquilibrium deveniant, aut his expulſis vel deficientibus, quam poſſunt, maximam contractionem aſſequantur. Vis autem vitalis & muſcularis, irritata, violentius agit, nec adeo in ſtatu æquilibrii cum contentis quieſcens, ad ſtimulum multiplicem (171.) ſubito in ſpasmos (195.) ruit, quibus ſtricti parietes aut diſtractionem non, ut decet, admittunt obrigeſcentes, aut cava ultra modum anguſtant, quin penitus occludunt. Innoteſcit hinc, quam va-

riæ cauſæ utrumque id vitium inducant : & cu[m]
prior contractio ſequatur diſtenſionem imminutam
ex hac etiam nimium aucta poſteriorem oriri po[ſ]
ſe ; nec tamen ambas tantopere inter ſe differr[e]
ut non quandoque in eadem parte ſimul naſci qu[e]
ant, aut altera alteri ſupervenire.

6. Coalitus, Σύμφυσις, denique ponit abolitam ca[-]
vitatem ob parietes, quibus formatur, intus conſ[o]
lidatos. Quod affectionis genus aut poſt contin[ui]
ſolutionem nata cicatrix callusve infert, aut com[-]
preſſio (3.), collapſus (4), contractio (5.), diutu[r]
na, fortior, ut ex contactu interno laterum perd[u]
rante concretio demum conſequatur. Quin & obſ[i]
pans tumor (2.) id efficere valet. Quandoque [&]
obſtruens materies (1.), ſolideſcens, internæ pari[e]
tum ſuperficiei coaleſcit. Unde conſtat, omnes an[-]
guſtationum ſpecies, ad extremum deductas, tem[-]
pore tandem in ſymphyſin abire poſſe : quo cu[m]
deventum eſt, fruſtra utplurimum tentatur ſanatio
niſi manus opera adhiberi poſſit.

210. Uti vero haud rarum eſt plures memorata[-]
rum ſpecierum (209.) una concurrere : ita ſæpiſſ[i]
me huic vitio comes aut pediſſequum ſeſe adjung[e]
re ſolet prius (203.), idemque cavum parte angu[-]
ſtius, parte amplius juſto eſſe ob impeditum mat[e]
riæ affluentis tranſitum.

211. Facile hinc perſpiciuntur innumera mala
quæ ex hoc fonte in œconomiam humanam redun[-]
dant; quum ad omne genus cavitatum maximarum
æque ac minimarum pertineat, & a legitima ha[-]
rum ad ſua contenta ratione pleræque omnes qua[-]
rumvis partium functiones plus minus pendeant.
Complicatio autem frequens cum vitioſo exceſſu (210.)
etiam noxas inde oriundas multiplicat, aggravat.

Mor-

Morbi Solidorum inſtrumentarii.

212. CORPUS humanum in partibus ſuis firmis, quæ ſenſum ope cognoſcuntur, ſyſtema eſſe inſtrumentorum diverſiſſimorum, quæ cum ſecundum naturam ſe habent, ſuo ſingula numero, magnitudine, conformatione, proportione, ſitu, nexu, continuitate, determinatis gaudeant, docet Anatome. Phyſiologia autem demonſtrat, vi hujus fabricæ ſuo unamquamque partem aptari operi, quod ſanitas poſtulat, peragendo, ideoque aliam atque aliam cuivis contigiſſe, ut diverſæ functionis inſtrumentum eſſe debebat.

213. Ceteris ergo integris, ſola etiam iſtarum conditionum (212.) permutatio ac de naturali ſtatu receſſio actionibus ſanis impedimento eſſe poteſt. Unde morbi inſtrumentarii, organici, naſcuntur perquam notabiles, adeoque ordine nunc pertractandi.

214. Monendum vero prius, non omnia, quæ hic occurrunt, vitia, licet a naturæ modo recedant, functionibus ita obeſſe, ut morbis vere accenſeri mereantur (38.): multa etiam, ſtrictiore ſenſu, potius ad claſſem ſymptomatum pertinere; quum ad horum ſimilitudinem ab aliis morbis pendeant (86.): plurima denique ex ſolidorum & fluidorum affectionibus compoſita eſſe; uti & ipſæ partes inſtrumentariæ hanc mixturam conſtanter habent. Hunc tamen circulum evitare nec Phyſiologia, nec Pathologia, poteſt.

215. Ut partium ſimilarium (150.), ita & diſſimilarium primaria dos eſt cohæſio. Hac nititur materiæ firmitas, continuitas, hinc & aptitudo ad reliquas dotes mechanicas recipiendas, conſervandas. Vitiata igitur morbos infert, eoſque diverſos, prout vel ad partis in ſe ſeorſim ſpectatæ ſubſtantiam pertinent, vel ad ejuſdem cum vicinis nexum.

216. Prioris generis ſunt continui ſolutiones, qu
ſequentes ſpecies referuntur.

217. Fractura, quæ ſolutio continui eſt in par
dura, oſſea, cartilaginea, a cauſis mechanicis
cta. Hæc lato ſenſu comprehendit Fiſſuram, Ἕδρ
Præciſionem, Attritionem, &c. Producitur ab i
juria, quam vis percutiens, pungens, ſecans, tu
dens, cohæſione oſſium major, infert. Unde ta
to levioribus cauſis naſcitur, quo oſſa ex ſenio, a
gelu, lue venerea, ſcorbuto, arthritide, rachitid
carie, aliove vitio, fragiliora ſunt (161. 4. 162. 16
3.); ut ideo, absque vi externa, ſola muſculoru
actio oſſium, quibus infiguntur, fracturas quand
que efficiat. Mala, quæ hinc ſequuntur, innume
facile eruuntur tum ex multiplici uſu, quem o
œconomiæ humanæ præſtare debent, nec poſſu
tamen, niſi integra; tum ex perturbatione, irri
tione, diſtractione, preſſione, laceratione, qua
fracta partibus vicinis neceſſario inferunt.

218. Vulnus, quod notat continui ſolutionem
parte ſolida, non dura, recentem, a vi mechani
ita factam, ut ſanguis aliusve ſuccus e vaſis pr
deat. Potentiis ergo ſimilibus, ut fractura, oritu
proque harum, &, quas hæ lædunt, partium, m
dique, quo lædunt, diverſitate plurimas habet d
ferentias & varia nomina, cæſionis, exciſionis, pu
cturæ, rupturæ, fiſſuræ, contuſionis, &c. Quidqu
adeo ſanarum functionum ab integritate partium
ſuccis legitime intra ſua cava contentis aut mo
pendet, nato vulnere vitiari neceſſe eſt. Unde, q
hinc oriuntur, turbæ numero & varietate infini
perſpiciuntur. Accedunt autem & ſalutares Na
ræ motus, qui vulnus ad ſaneſcendum diſponun

219. Hujus etiam loci ſunt ſolutiones contin
ſiccæ, quarum hiantia labia epidermis, callus,
catrix, ita obduxit, ut nec de extremis vaſculoru
humor

humor elabatur, nec coaleſcere ſeparata etiam ſub mutuo contactu poſſint. Palpebra, labium, lingua, auricula, &c. fiſſa huc pertinent. Nec duræ etiam partes ab hoc vitio immunes ſunt, quod alias congenitum eſt, alias ex vulnere, ulcere, fractura, carie, &c. utcunque ſanatis contrahitur.

220. Poſterius genus (215.) vitia habet incongrui nexus, quæ cum legitimam partium mobilitatem aut firmitatem pervertant, plerumque non impune feruntur. Peccant autem exceſſu vel defectu.

221. Connexio excedens dicitur, cum quæ disjuncta eſſe oportet, coaleſcunt, aut quorum laxior requiritur cohæſio, juſto ſtrictior eſt. Symphyſes ductuum, oſtiorum, hiatuum naturalium (209. 6.) huc retuleris. Unde Ἄτρητοι ad podicem, genitalia, urethram, meatum auris, nares, &c. Digiti, labia, muſculi, tendines, viſcera, &c. ſic inter ſe, vel cum vicinis, coalita in ſuis muniis impediuntur: quæ affectiones aut ab ortu inſunt; aut ex aliis malis (209. 6.) conſequuntur.

222. In articulis præcipue notabile hoc vitium Ἀγκύλην, Ἀγκύλωσιν, veteres appellant, cum articuli ita obrigeſcunt, ut eorum motus prohibeatur. Ponit adeo male affectas illas partes, quæ ad articulum formandum tuendumque faciunt, & varia occaſione naſcens læſis ex fractura, luxatione, vulnere, contuſione, abſceſſu, ulcere, tumore, dolore, articulis crebro ſupervenit; ſiquidem ligamenta quacunque de cauſa interdum violantur, contrahuntur, rigeſcunt, cum internis partibus coaleſcunt; alias axungia deficiens ſiccitatem, aut eadem abundantior ſive inſpiſſata, quandoque etiam alienus humor in cavum articuli effuſus, tumorem infert; alias extrema oſſium commiſſorum labe rachitica tumefiunt, aut callus fracti prope articulum oſſis, exoſtoſis, fungusve intus luxuriat; aut ulcus vel caries ſer-

pens partium firmitatem, cohæſionem , lævorem figuram , pervertit, &c. Raro autem quædam iſt rum affectionum diu inhæret , quin & aliam atq aliam ſibi comitem adſciſcat ; unde malum inſanab lius evadit .

223. Hujus etiam generis ſunt Ἀγκυλόγλωσσον Ἀγκυλοβλέφαρον, quorum illud linguæ adſtrictione notat, qua ejus motus ad ſuctum , deglutitionem loquelam , neceſſarii impediuntur , ob frenulum nativitate durius magisque contractum, aut ob ci catricem ex vulnere vel ulcere ſub lingua relictam hoc ſimile in palpebris affectionem , qua inter ſe & quandoque etiam cum albo oculi, vel cum cor nea, ita cohærent ac coaleſcunt , ut , quum did ci nequeant, viſui obſint . Oritur ex interpoſita ma terie glutinante, aut ex cicatrice minus caute inducta

224. Nexus deficit (220.), ſicubi, quas cohær ſcere decet , partes disjunctæ ſunt , aut laxius in ter ſe nectuntur, quæ arctius debebant . Quo pe tinent cartilaginum, epiphyſium ab oſſibus ſeceſſio nes; vitia , quæ medium quid inter fracta & luxa ta habent ; dentium vacillatio, articulorum ob liga menta flaccidiora infirmitas , linguæ cohæſio juſt laxior, hinc nimia mobilitas , &c.

225. Eſt etiam plerarumque partium certa qua dam inter ſe collocatio, naturæ maxime conſent nea , quæ ſola cum pervertitur, functiones integr eſſe non poſſunt; etiamſi cetera ſe recte habeant Unde nova iterum morborum claſſis exſurgit , qu quidem , ut ſæpius cum vitiis cohæſionis (215.) com plicentur, ab his tamen diſtincti ſeorſim conſidera ri merentur pro ſpecierum, in quas abeunt, dive ſitate . Referantur huc Luxatio , Hernia , Prolap ſus , Aberratio .

226. Luxatio dicitur, cum oſſa, qua inter ſe com miſſa ſunt , de ſede ſua naturali decedunt . Com

mit-

nittuntur autem vel per articulum, cum manifeſta obſcurave mobilitate, vel per coitum, quo diverſum motum non habent, ſed, quaſi unum atque idem ſint inter ſe, junguntur. Hic modus σύμφυσιν ille τὸ ἄρθρον, veteribus audit. Pro hac igitur diverſitate luxatio etiam in duas ſpecies diſtinguitur.

227. Ἐξάρθρημα, quaſi dearticulatio, luxatio proprie dicta, eſt articuli de ſede ſua in locum alienum deceſſio, qua motus pervertitur. Levior hujus vitii gradus ſubluxatio eſt, παράρθρημα, cum os pro parte modo, nec plane extra crepidinem ſui acetabuli, elapſum eſt: quo etiam diſtorſio referatur, ſiquidem & oſſium ſitum turbat. Infert hæc mala vis externa varia, expellens, intorquens, diſtrahens, major robore naturali articuli. Alias & intra cavitatem nata muci, ſeri, puris, aliusve ſucci congeſtio, aut partium exſuperantia, os pedetentim e ſede ſua protrudit. Favet his potentiis, quidquid conditiones, quæ articulis pro munimento ſunt, infirmat. Unde ligamentorum, muſculorum, tendinum, imbecillitas aut ſoluta continuitas, proceſſuum, qui prope adſtant, oſſium ipſorum, qua contra ſeſe ſita ſunt, cartilaginum interpoſitarum, molliumque partium, quæ intus ſunt, varia vitia, tumores, deformitates, relaxationes, ulcera, caries, fracturæ, contuſiones, &c. eo diſponunt; ut etiam ſola ſuorum muſculorum actione quandoque articulus ſolvatur. Hinc multiples luxationis cum aliis morbis complicatio.

228. Quum vero in σύνταξι oſſium tanta detur varietas, & nullus articulus tam ſimilis alteri ſit, ut non aliquid diverſi habeat; nec æquale omnibus robur natura conceſſerit, aliorumque in alias atque alias partes facilior aut difficilior ſit luxatio; oportet eum, qui de his vitiis recte judicare velit, non ſolum ſingulorum oſſium poſitus ac figuras noſſe, ſed

etiam comperta habere, quæcunque aut commun
ſunt omnibus articulis, aut propria ſingulis; lig
menta, cartilagines, glandulas, muſculos, tend
nes, apophyſes, epiphyſes tum cartilaginoſas, tu
oſſeas, harumque in varia ætate mutationes, n
non vaſa, nervos, viſcera, quæ adjacent. Nec a
ter intelligi poſſunt mala innumera, quæ ex lux
tis conſequuntur.

229. Altera ſitus oſſium perverſi ſpecies eſt, ſ
quæ ſine articulo per coitum juncta ſunt; inter
dehiſcunt (226.). Hæc ſingulare nomen non ob
nuit, & parte ad nexus vitia (224.) etiam refer
poteſt, in iis certe oſſibus, quæ media quædam m
teria inter ſe connectit. Cæterum ex ſupradictis (22
228.) intelligitur.

230. Hernia (225.) adeſſe dicitur, cum funct
ſana læditur, quia pars mollis, interna, ex ſede ſu
naturali egreſſa, intra cavum alius partis mollis mo
boſe recepta eſt. Hoc nomen genericum, ut ſat
multas ſub ſe ſpecies habeat, abuſive tamen tran
fertur ad varios tumores, quos hernias ſpurias v
cant, eo quod iisdem locis, quibus hernia vera f
miliaris eſt, eveniant; quanquam origine, & natu
ra ſunt diſſimillimi, nulloque proinde jure huc r
ferri poſſunt.

231. Partium, quæ abdomine continentur, he
niæ præ aliis & frequentiores ſunt & præcipue m
morabiles. Iis opportunitatem dat parietum, qui ab
domen circumdant, pro magna parte mollitudo; pe
ritonæi, quod intus ſuccingit, natura tenax quidem
at maximam diſtenſionem admittens; viſcerum, qu
iſto ſacco continentur, moles ingens, laxitas, mo
bilitas, multumque perpetuo varians ob diverſar
contentorum quantitatem dimenſio; nec certa ſem
per in omni ſuo ambitu ſedes; eorundem hinc v
reſpirationis aliorumque corporis motuum agitatio
preſ-

preſſio, major, minor, perpetua, nec tamen ſemper ab omni parte æquabilis, adeoque & continuus fere niſus ad erumpendum de coercente ſuo ſacco, ſi qua detur rima, aut ad eumdem dilatandum. Huic ut reſiſtere peritonæi membrana poſſet, oſſibus, muſculis, aponeuroſibus, integumentis, &c. foris impoſitis fulcitur, introrſum urgetur. Ita nato inter oppoſitas potentias æquilibrio nec de anguſtiis ſuis prorumpere interanea poſſunt, necnimis cedere peritonæum. At ſi qua parte iſtud externa ſua vi deſtituitur, aut contentorum impetus, inæqualiter directus, aliquam ejus ſedem, quæ minus reniti queat, vehementer extrorſum trudit; cedens ibidem peritonæum aut in appendicem cavam dilatatur, aut, quod rariſſimum, rumpitur: utroque autem modo, quæ intus vicinæ ſunt, partes mobiles de ſuo cavo emigrare ſinit & extra abdominis peripheriam ſubter communia integumenta ſeſe effundere, creſcente indies tumore, ſi eædem cauſæ perduraverint. Hæc generalis eſt idea herniarum, quæ ad abdomen oriuntur. Unde differentias multiplices intelligere facile eſt.

232. Umbilicus, poſt partum præciſus, cicatrice occluſus, ſi minus firmo conſtat circulo tendineo, quo olim vaſa umbilicalia transmiſerat, ea ſedes peritonæi, quæ ſubeſt, in centro motus abdominis conſtituta, nec ſatis a foris ſuffulta, ab adjacente tum epiploo, tum inteſtino, propulſa ſe remittit, diducitur, cutim & ipſum umbilicum attollit ſaccumque format, in quem vicinæ intus partes morboſe recipiuntur. Ita tumor naſcitur, quem communi nomine ἐξόμφαλον vel ἐξόμφαλον πάθος vel ὀμφαλοκήλην herniam umbilicalem, vocant, vitium infantibus fœminisque ex graviditate ac partu difficili frequentius.

233. In utroque inguine, qua ſede funciulus vaſorum,

ſorum, contextu celluloſo comprehenſus, ſub pen tonæo emergens, per annulum, rectius arcum tend neum muſculorum abdominis obliquorum, externi & interni, ſuper os pectinis deſcendit, inque viris a teſtes, in fœminis ad pudendorum oras, nomine in congruo ligamenti uteri rotundi, defertur, ibiden membrana peritonæi nudior, minusque extrinſecu ſuffulta, frequentiſſime herniam patitur. Quodſi enin foramen illud arcuatum quacunque de cauſſa diduc tur, preſſum a contentis atque diſtractum perito næum per id deſcendit, ſecumque una abducit propin quas partes, omentum, inteſtinum, &c. naſcente a inguen tumore, qui hernia inguinalis, βουβωνοκ λη dicitur, quamdiu in hac ſede conſiſtit. Si ve ro ocyus, ſerius, ad inferiora etiam ſe protendit in viris quidem diducto ſcroto hernia ſcrotalis ὀσχεοκήλη vocatur, in fœminis autem ad labi naturalium devolutus peculiare nomen nondum ob tinuit. Hæc tamen etiam in utroque ſexu quibusdan hernia inguinalis completa, illa incompleta, audit

234. Præterea ad externum inguinis latus, qu proxime ſubeſt femoris cum coxa articulus, ſimile vi tium quandoque oritur, cui nomen herniæ cruralis femoralis, inguinalis, externæ, μηροκήλης a recen tioribus impoſitum. Ea nimirum ſede vaſa cru ralia, materie celluloſa involuta, ex abdomine, pe ſinum oſſis ilium, ſub aponeuroſi muſculi obliqui ex terni & interni craſſeſcente, inque ſpeciem ligamen ti, quod a FALLOPIO vel POUPARTIO denominatur indurata, educuntur & ad femora ac pedes deſcen dunt. Id ligamentum itaque ſi qua de cauſa diſtra hitur vel laxatur, peritonæum hoc loco debilius ce dit, extenditur, inque appendicem producitur ca vam, quæ omentum ac inteſtinum recipit, cumqu his ſecundum ſupra dicta vaſa, in anteriore femori regione, paulatim deſcendens, integumenta commu

nia

nia in tumorem elevat. Sexus ſequior hoc malum frequentius, quam viri, experitur.

235. Iſtis quidem locis (232 ad 234.) venter ita natura comparatus eſt, ut minus ad reſiſtendum robur habeat. Nec ideo mirum, ſæpiſſime ibi hernias incidere, ſi vehementior corporis nixus, ſpiritu cohibito, caſus ab alto, præceps ſaltus, ictus abdomini illatus, valida ſuccuſſio &c. ventre ſimul cibo, potu, fœtu, aere, aqua, admodum diſtento, aut ſuperne per faſcias, thoraces veſtesve arctiores valde compreſſo, aut feminibus multum diductis, occaſionem dederit. Magis tamen his vitiis obnoxii ſunt homines ætate, temperie, morbove debiles, flaccidi, humidi, obeſi: unde immodicus quotidie lactis, olei, butyri, pinguedinis, aquæ calidæ, uſus eo diſponit.

236. Rarior eſt, nec tamen prætermittenda, quam ventralem vocant, hernia, quæ in quibusvis aliis abdominis ſedibus oriri poteſt, quotieſcunque peritonæi membrana, ob muſculos, præcipue transverſum dictum, quo proxime contegitur, aliqua parte relaxatos, colliſos, inciſos, ruptos, adeſos, ſuſtentaculo ſuo orbata, infirmior foras prorumpit atque diſtenditur, aut ipſa quoque continui ſolutionem paſſa, prohibere nequit, quo minus ea, quæ intus ſunt, foras emergant. Per univerſum ideo ventris mollis ambitum accidere ſolet, ſi qua hujus regio ex vulnere, contuſione, abſceſſu, ſinu, recente cicatrice, debilior, preſſione juſto majore (235.) urgetur.

237. Huc igitur & referre licet ab obſervatoribus memoratas hernias lumbales, dorſuales, tum eas, quæ ad foramen magnum coxarum oſſis, & ad perinæum!, viſæ, & internis quoque variis ſedibus ita natas, ut extrinſecus nullo tumore ſeſe prodant, & ſi quas alia forſan inpoſterum praxis detexerit. Diaphragmate laxato, læſo, vicina abdominis contenta

verſus

verſus pectoris cavitatem propelli poſſe, inque há[…]
irrumpere, obſervatio docuit.

238. Uti autem ſede differunt abdominales he[r]niæ, ita non minus partibus elapſis. Unde vari[æ] quoque denominationes obtinuere. Frequentiſſim[e] omentum, aut inteſtinum, aut utrumque includun[t] dicunturque ἐπιπλοοκήλη, ἐντεροκήλη ἐντεροεπιπλο[κ]κήλη. Nonnunquam & ventriculus ſubeſt: qua[m] γαστροκήλην vocare licet. Alias veſicæ urinariæ pa[rs] in viris ad inguen, & vel ad ſcrotum uſque protru[]ditur; in fœminis etiam quandoque ob graviditate[m] preſſa deſcendit, vulvamque inter & anum lotio tu[r]gens prominet: hæc κυστοκήλη, cujus ſpecies etia[m] prolapſo utero ſeſe adjungere ſolet. Nec vel uteru[s] ab hoc vitio immunis dicitur: quæ ὑστεροκήλη. Alia[]rum partium ſimilis ratio eſt.

239. Scire etiam expedit, inteſtinum quandoqu[e] non toto ſui cavi ambitu, ſed parietis ſui aliqua tan[]tum ſede in proceſſum diducta, intra ſaccum her[]niæ recipi, complicato dilatationis (203. 1.) & ſi[]tus perverſi vitio. Id ipſum & veſicæ, & fort[e] matrici quoque accidere poteſt, labe congenita au[t] poſt inducta.

240. Impedimenta functionum, quæ ex his vitii[s] (232 ad 240.) profluunt, innumera ſunt & pro di[]verſitate dimotarum partium valde diverſa, tum ve[]ro præſertim periculi pleniſſima, cum ſtrictius ſac[]ci hernialis oſtium & reverſionem prohibet, & in[]tercepto humorum motu inflammationem ciet, qua[e] plerumque brevi in gangrænam tranſit.

241. Proſtant & exempla Ἐγκεφαλοκήλης in recens natis infantibus, parte quadam encephali pe[r] hiatum calvæ extrorſum protruſa, atque in tumorem integumentorum recepta. Cranii oſſium mollitudo nimia, inæquabilis, aut defectus; hydrocephalus; preſſio capitis intra uterum & in partu

pro-

protractiore violenta, inæqualis, in cauſa eſſe poſſunt.

242. Γλωσσοκήλη, linguæ hernia, dici poteſt, quando lingua juſto mobilior, in fauces revoluta, nixu deglutitionis intra oſtium pharyngis impacta hæret in cavitate non ſua, hancque & proximam ſpiritus viam quandoque obturat non ſine præſenti vitæ diſcrimine. Linguæ, ob frenulum brevius, aut ultra modum & præter neceſſitatem ſectum, nimia mobilitas (224.) in recens natis, ſugendis cupidis, hoc malum infert.

243. Muſculi denique & horum inprimis tendines, ſi de ſuis ſedibus exſiliunt, ob laxata aut rupta, quibus continentur, vincula ac faſcias, inſequente utplurimum violento ſpaſmo, ſitus vitium patiuntur, quod hujus etiam loci eſt.

244. Aliud herniæ genus eſt, quando pars in ſemet ipſam revolvitur, ac ſuum intra cavum recepta hæret, ideoque in opere ſuo turbatur. Quod malum volvulus aut intus ſuſceptio dicitur, nec niſi in inteſtinis locum habet, quum aliqua pars iſtius tubi contractior in vicinam ampliore compulſa irrumpit hujusve cavo concluſa retinetur.

245. Laxa mobilitas inteſtinorum, magna ſenſilitas, facilis & dilatatio a contentis, & viciſſim a ſpaſmis contractio, faciunt hoc vitium crebro naſci, ſi quæ violenta commotio, vomitus, irritatio ab acribus inflammatis lumbricis, &c. acceſſerit. Nec tenuia tantum, ſed craſſa etiam ei obnoxia.

246. Suſceptio autem vel ſurſum vel deorſum fit; eademque ad variam profunditatem varioque numero. Alias plenaria vel perfecta eſt, cum univerſus fiſtulæ ambitus, una cum ſuo meſenterio, ſubintrat: alias imperfecta ac levior, quando pars peripheriæ modo, præſertim a ſede meſenterii remotior, implicatur.

247.

247. Pertinax malum, producta obſtructione (209. 1.) tubi inteſtinalis, omnem primarum viarum functionem turbat, natoque ileo celerem plerumque mortem inducit. Sæpiuſcule tamen etiam innocue fertur, ſi ſpasmus, inflammatio, impedimentum materiæ trajiciendæ, abeſt.

248. Procidentia, πρόπτωσις, (225.), ab herniis differt eo, quod ponat partem mollem, quæ ſecundum naturam intus recondita eſt, e ſede ſua in dimotam, ut per hiatum aliquem, vel naturalem vel vitio natum, nuda foras effundatur. Unde ſimul patet, non omnes vulgo dictos prolapſus hujus loci eſſe.

249. Proprie huc referatur Ani procidentia, cum poſtrema tubi inteſtinalis pars, cui recto nomen, relaxata per podicem deſcendit atque inverſa excedit, burſulæ aut farciminis in modum foras propendens. Ex quo, præter alias noxas, etiam dolor, inflammatio, gangræna, conſequuntur; maxime ſi, quod elapſum eſt, ſphinctere ani valentius contractu ſtringitur. Producunt hoc vitium, quæcunque aut inteſtinum ipſum, aut nexum ejus cum vicinis & ſtabilem poſitum infirmant, diarrhœa diuturna, dyſenteria, teneſmus, creber acriorum purgantium uſus, fex dura, ſicca, ægrius nec niſi validis conatibus extrudenda, hæmorrhoides, aſcarides, ulcera, vulnera levatorum ani, &c. His quidem omnibus debilitatum inteſtinum leviores etiam nixus ferre non poteſt, quin remiſſo ſphinctere elabatur.

250. Uteri procidentia, ubi ſimile priori (249.) vitium patitur in fœminis uterus, qui per vaginam devolutus foras protuberat, iſque vel inverſus, vel non inverſus.

251. Inverſi uteri prolapſus dicitur, cum ejuſdem fundus inverſus intra apertum os internum ſeſe demittit, ac per vaginam deſcendens, forma ple-

tum-

rumque globoſa, ex partibus naturalibus propendet. Cujus mali varii ſunt gradus ad ſummum usque, ubi totus uterus elapſus tumorem facit, qui etiam veſicam illi adhærentem intus comprehendit. Puerperio ſæpiſſime ſupervenire ſubito hæc affectio ſolet, cum aperto etiamnum poſt partum ore interno, uteroque nondum condenſato, rudiore manu valentius protrahuntur ſecundæ: rariſſime, ſi unquam, ex doloribus partum inſequentibus. Alias tamen & virginibus mulieribusque nunquam puerperis, paullatim & tardiore progreſſu, accidit mareſcente ob ætatem provectam utero, multaque pinguitudine, aliave materie intra ventrem accumulata deorſum truſo. Multiplex autem, quæ ex hoc vitio naſcitur, functionum læſio facile patet. Si pars prolapſa contrahente ſe ore interno premitur, inflammatio, gangræna, mors inopina ſæpe inſtat.

252. Quodſi vero ſic dicta ligamenta, quæ uterum in ſua ſede continent, hujusque & vaginæ contextus, ac ceteræ partes vicinæ, relaxantur; uterus totus, præeunte ore interno, deſcendit, & ex pudendis prolabitur, tumorem extrinſecus creans, qui os internum prodit. Hic uteri non inverſi prolapſus (250.) major, minor, & virginibus & maritatis infeſtus, quandoque congenitus, tumque falſo nonnunquam ad ambigui ſexus conformationem relatus. Naſcitur omni cauſa, qua aut univerſum corpus, aut ſpeciatim partes genitales, præter morum flacceſcunt. Unde calidæ abuſum, fluores albos diuturnos, partum laborioſum, neglectum a partu decubitum, &c. conſequi ſolet. Uterus quoque in modum ſcirrhi induratus, tumefactus, valde ponderoſus, vi vaginæ illata, ſibi viam ad deſcenſum parat.

253. Vaginam præſertim prolabi frequentiſſimum eſt, & modo quidem duplici. Vel enim ora circum

çum circa relaxata in modum botuli, varia long
tudine, ex pudendis dependet; vel pars tantum a
qua tunicæ ejus reſoluta deſcendit, quæ non m
ture reducta, ære, attritu, preſſione irritata, no
nunquam in vaſtum turber, ſarcomati ſimile, a
getur, incautisque ſpecie prolapſi uteri imponi
Iisdem ceterum cauſis (252.), nec non rudiore cu
ni tractatione, oritur hoc vitium, multisque incon
modis moleſtum eſt.

Facile autem perſpicitur, memoratas (250 ad 25
procidentias multimodis inter ſeſe complicari poſſ
aliamque ex alia conſequi.

254. Oculus τροπτωσιν, aliis ἐκτισμὸν, paritu
cum inflammatione, hydrophthalmia, aliave cau
diſtentus, aut nato intra orbitam tumore preſſus
e ſede ſua prorſum vel ad latus propellitur, ut pa
pebris contineri nequeat. Lingua ſimilem in modu
ore extruditur,

255. Multæ præterea internæ partes, uti enc
phalon, pulmo, omentum, inteſtina, ſplen, &
per vulnera & ulcera in cavitates penetrantia fo
prodire poſſunt. Quo pertinet uveæ oculi prolapſu
cum hæc tunicula per corneæ ruptæ, inciſæ, e
ſæ, aperturam protruſa tuberculum excitat, σαφύλ
μα, μυοκέφαλον, μῆλον, ἧλος, pro varia ſimili
dine dictum.

256. Aberrationum (225.) denique multiplex g
nus ſupereſt, quæ partibus mollibus eum in modu
accidunt, ut nec herniis, nec procidentiis, an
merari poſſint, haud minus tamen memorabile
quia ſanitatis functiones ſæpe magnopere pervertun
Viſcerum ſitus alienati, inteſtinorum contorſiones
nodi, teſtium intra abdomen aut ad inguina rete
tio, oris uterini obliquitas, &c. hujus loci ſun
An & incongrua fœtus ſub partu collocatio? A
conceptus extrauterini?

257

257. Fatendum nihilominus, haud raro occurrere d genus errores, qui, ut enormes videantur, œco-omiam tamen nequaquam turbent, nec adeo inter norbos referri mereantur (38.).

258. Porro numerus partium vitioſe excedere aut eficere poteſt. Exuperantia raro morbus eſt, cum unctiones non admodum lædat: ut ſextus digitus, ertius teſticulus, &c. Rerum vero, quæ præter na-uram ſunt, ratio hoc loco haberi non poteſt. De-ectus tamen plerumque impedimento eſt, hinc mor-is accenſendus, ſi in unica cadit inſtrumenta, aut x in illa, quorum gemina quidem vel plura cor-us habet, ſed quæ, ſi quod conſortium deeſt, hu-us vicem reddere nequeunt. Levioris autem & ma-igni ingenii eſt ex eo, quod partibus quibusdam aud ægre caremus, inferre, præter omnem utili-atem nobis a Natura datas eſſe.

259. Conformatio uti primario ad uſum, deinde x ad pulchritudinem comparata eſt, ita cum de-ectit a naturæ ordine, alias turbatis functionibus norbos parit, alias deformitates tantum innoxias, uæ raro Medicum occupant. Hæc igitur vitia qui ijudicare volet, cogitet, dimenſionis limites non n omnibus & ſingulis partibus adeo ſtrictos eſſe, uin multiplex varietas ſanitate illibata feratur; ne-ue idem cuivis homini vel nationi pulchrum aut eforme videri.

260. Magnitudo etiam ſuos exceſſus ac defectus atitur, aut morbis aut turpitudinibus annumeran-os, qui tamen magis in ſingulis partibus, quam n univerſo corpore ſpectari debent. Sanitas ingen-em ſtaturæ humanæ diverſitatem admittit, pumi-ioni apte conformato haud minus propitia, quam vaſto giganti. Nec, quæ ex varia ætate ſolummo-lo profluit, quantitatis differentia in toto corpore ujusve partibus, etſi functionum imperfectionem creat,

morboſa dici poteſt; quum naturæ legibus conſent-
nea ſanitatis latitudine contineatur.

261. Simplex auctæ quantitatis vitium eſt Eno-
mitas, cum pars immodico materiæ propriæ app-
ſitu ultra, quam par eſt, augeſcit, conformation
ac ſubſtantia illibatis. Debentur itaque exceſſui n-
tritionis, quem affluxus humorum ad partem juſ
major, trajectus difficilior, hinc nutrimenti acc-
mulatio, aut & detritio ſolito minor, producit
Eo autem, præter alia multa, defectus nutrition
in aliis partibus etiam conferre poteſt. Datur for
& ab ortu quædam diſpoſitio ſingularis huic incr
mento favens.

262. Tumorum natura magis compoſita eſt: p
nit enim fere alienum quid, ſive fluidum, ſive f
mum, partibus impactum, vitia humorum, me
tuum, morbos inſtrumentarios alios, &c. diver
mode inter ſe complicata, quorum efficacia non ta
tum volumen partium augeatur, ſed ſubſtantia qu
que, figura, aliæve qualitates ſenſibiles præter n
turam mutentur. Unde hoc loco nondum intelli
poſſunt.

263. Par ratio eſt minutæ quantitatis, quam a
mutilatio inducit tollendo partem inſtrumenti, a
multiplici vitio naſcens ſuccorum replentium, n
trientium, defectus, aut cauſa ipſam materiem
lidam liquans, deterens, corrodens, diſſipans. C
mitatur adeo morbos varios infra demum exponendo

264. Denique & partes, quæ in ſe ſpectatæ
tio magnitudinis non laborare videntur, collatæ cu
aliis, proportione (212.) excedere aut deficere
poſſunt, ut ea de cauſa homini major ad cer
morbos proclivitas naſcatur, dicique debeat, ſi q
dem id morbi nomen non meretur, ſeminium
men morbi eſſe, quod alias ab ortu adnaſcitu
alias poſt demum ex oſſium præcipue affectionib
con-

contrahitur. Conſtans proportionis diverſitas; quam ſexus & ætas monſtrat, non pulchritudini tantum, ſed & utilitati ſervit.

Morbi Fluidorum.

265. Humani corporis molem longe maximam ex fluidis conſtare, uti Chemia docet; ita his ad exequenda vitæ & ſanitatis munia haud minus opus eſſe, quam firmis partibus, ex Phyſiologia certum habetur.

266. Nec perinde eſt ad functionum integritatem, qualis humor corpore contineatur, aut qua copia, quove loco ſit, moveaturne an ſtagnet, retineatur an excernatur: ſed habent iſta omnia ſuum quoque a Natura conſtitutum modum, a quo ſi deflectunt, morbus imminet.

267. Itaque, expoſitis ſolidorum vitiis, affectionum, quæ in humores cadere poſſunt, doctrinam ſimili methodo (122.) nunc quoque tradi oportet. Fatendum quidem, veteres haud adeo male iisdem inter morborum cauſas locum dediſſe; quum ſolitariæ plerumque illibata ſanitate ferantur, nec niſi læſis demum ſolidis in morbum erumpant. Rationes tamen (123. 124.) datæ prævalere videntur.

268. Humores corporis humani a Pathologo vel in ſe ipſis ſeorſim, vel comparate ad partes firmas, quibus continentur, ſpectari poſſunt. Utroque modo ingens vitiorum numerus occurrit; quorum illa abſoluta, hæc relativa, dicere, ſingulasque claſſes in ſua porro genera diſtribuere liceat. Ordinem pertractatio prodet.

Morbi cohærentiæ in Humoribus.

269. Omnibus fluidis commune eſt differre a ſolidis. Differunt aut ſola materiæ cohæſione (150.), cujus exiguum quidem, at tamen aliquem habent

gradum. Cohæſio nulla non fluidi minus, quam ſo
lidi, conceptum tollit: uti contra auctior fluidu
in ſolidum mutat. Hujus igitur dotis, ut ſimpl
ciſſimæ manifeſtiſſime & maxime univerſalis, h
primum ratio habenda.

270. Vis cohæſionis non eadem ſecundum nat
ram obtinet in omnibus & ſingulis humani corp
ris humoribus: ſua cuique data eſt, qua, quib
deſtinatur, muniis aptiſſimus reddatur. Fluidita
ideo ſcala haud ſecus, quam firmitatis (154. 155.
multos comprehendit gradus valde differentes, ſi
ſuccos diverſos ejuſdem hominis inter ſe compare
ſive eosdem ſpectes in diverſa ætate, ſexu, temp
ramento, vitæ genere, &c. Nimirum ſuos ſibi h
mores propriis viribus fabricat corpus ſanum, hi
ſuum ad modulum fingit. Hæc ſani morboſique
iſto genere menſura (156.).

271. Cohærentiæ inter particulas humorum d
ſunt vitia, exceſſus ac defectus. Hæc tenuitas, d
ſolutio, illa tenacitas, ſpiſſitudo, lentor, dicitu
Utraque aut univerſos humores, aut ſingulare
quendam occupat, toti corpori, aut parti mod
nociva.

272. Qui conſiderat, Naturam non fruſtra hom
ni ſani liquoribus diverſiſſimos cohæſionis grad
tribuiſſe (266.); his auctis aut imminutis pro ra
decreſcere aut augeri fluiditatem; pro hujus aute
ratione pariter minus magisve expeditos reddi H
mores ad motum, tranſitum per canales, diviſi
nem, mixtionem, abſterſionem, excretionem, &
dein cum his confert multivaria munia, quæ p
œconomiæ humanæ ejusque functionum integrit
obire debent: cum latere nequit damnoſa utriusq
mali (267.) poteſtas. Ut merito quis miretur f
tuiſſe & hujus rei inter Medicos controverſiam eſſ

273. Conditionum, a quibus fluiditas noſtroru
humo-

humorum pendet, idea ad intelligendam ejus vitio-
um naturam prælucebit.

274. Humores C. H. omnes & ſinguli, quos ſen-
uum ope examinare licet, ex diverſa materie mix-
i, parte tantum aliqua ex ſe fluidi ſunt, altera
parte ſolideſcunt; ut craſſamenti fluor vehiculo in-
erfluenti debeatur, hujusque ad illud varia propor-
io diverſos fluiditatis gradus conſtituat, altero al-
erius cohæſionem moderante.

275. Pars fluida mera fere aqua eſt (132. 133.),
ua demta reliquum ſpiſſeſcit. Unde quo tenuior
raſſiorve humor eſt, eo plus minusve aquæ exhibet.

276. Craſſamentum ex triplici materie, ſalina,
nflammabili, terrea, (134. ad 137.) coalitum, per
quam varia proportione diffuſum, inde concreſcere
on potens, hanc viciſſim ſua quoque ſpiſſitudine
lus minus inviſcat.

277. Differentiam itidem facit mutua proportio
rium materierum (276.), quæ craſſamentum effi-
iunt. Abundans terra & phlogiſton magis inſpiſ-
ant.

278. Eſt & mucoſum quid in humoribus, lentum,
n fila ductile, gummi vegetantium ſimile, craſſa-
nenti portio minus oleoſa, mixtione ſingulari blan-
la, tenax, ſimulque aquæ amica & bibula, quæ
dhæſione ſua fluorem lubricum efficit, eo quidem
iſcidiorem, quo magis abundat.

278. Legitimæ iſtarum materierum (274. ad 278.)
roportioni accedens mixtio æquabilis, quam motus
calor præcipue conſervant, ſuam cuivis humori
onſiſtentiam determinat.

189. An etiam ſphærica molecularum figura, quam
nicroſcopium detegit, minimos contactus admittens,
d leviorem cohæſionem diſponit? Multa ſunt, quæ
ubitare jubent. Videas & globulos ſanguinis, cum
reſſi aliam induunt formam, non cohæreſcere: nec

certe, niſi interfluente vehiculo diſparati, fluidit tem tuentur. Oleum non ideo fluidius eſt, qu ſeſe in ſphærulas colligit cum aquoſo latice ſu actum. Ceterum qualem particularum figuram flu da homogenea præ ſe ferant aut exigant, Phyſ determinent: de humanis liquoribus quod Medi ſcitu utile videtur, meum eſt hoc loco proponer

281. Liquet hinc multa eſſe, quorum concurſio juſta humorum fluiditas naſcitur, hujusque adeo tia in varias abire ſpecies, a Medico probe diſti guendas.

282. Spiſſitudo (271.) quidem alias defectum p nit aquæ, quo fit, ut craſſamenti particulæ inter nimis propinquæ tenacius cohæreſcant. Potus p cior, excretiones lymphaticæ auctiores, diſſipa humidi per motum, calorem, &c. abſorptio aut ſtagnatio ejusdem a craſſamento ſeparati, id malu producunt.

283. Naſcitur & iners gluten in humoribus, cu craſſamenti pars mucoſa (278.) ultra modum inc ſcit. Hæc, aquæ amans, hujus quoque abundant copiam imbibere ac inviſcare poteſt. Unde ſpec hæc tenacitatis a priori (282.) diverſiſſima ort habet ex alimentis glutinoſis, coctione debiliore, c cuitu humorum languente, intermiſſo motu anim li, frigore, retentis excrementis mucoſis.

284. Craſſamentum porro ſuperpondio ſuæ t ræ (276.), in qua vis cohæſionis maxima (142 laborare poteſt, atque hinc tenacitas naſci peſ.m ſicubi & aquæ defectus (282.), ut fieri aſſolet, ceſſerit. Diſcrepat autem hoc vitium pro vario t ræ cum materie ſalina aut oleoſa connubio. A inhærens ſtipticum producit concrementum, quo aquoſus etiam latex ſolideſcit. Pingui obvoluta t ra piceam in amurcam abit, quæ, reſinæ in m dum, aquam reſpuens tenaciſſime vaſis adhæret

gre

re abſtergenda. Terreſtria, dura, ſicca, auſtera, adſtringentia, farinoſa non fermentata, glutinoſa, pinguia, coagulantia, refrigerantia, ſtupefacientia, titulo cibi, potus, medicamenti, veneni, ingeſta materiem dant, cui ſi junguntur cauſæ (282.), quæ mobiliora expellunt, craſſiora figunt, tanto citius fortiusque humoribus iſta labes inducitur.

285. Effectus generales ſpiſſitudinis facile perſpiciuntur: primarii ſunt tardior humorum per canales tranſitus, hinc ſtagnatio, obſtructio, infarctus, ſecretionum ac excretionum impedimenta, multivarium denique tumorum genus.

286. Alterum cohærentiæ vitium, tenuitas humorum (267.), quæ fluiditatis exceſſum ponit, haud minus multiformis eſt, hinc pro differentiis ſuis ordinate exponenda.

287. Prima eaque ſimpliciſſima ſpecies aquoſa dici poteſt, quum ortum debeat aquæ humores inundanti, qua reliqua principia nimis ſoluta & diffuſa in moleculas juſto minores, laxius cohærentes, tenuantur. Sequitur abuſum aquoſorum, maxime calidorum, internum, externum; vitam deſidem in aere humido; ſolidorum debilitatem (157.), torporem (196.); evacuationes nimias; hinc circuitus vitalis languorem; caloris nativi defectum; retentionem excrementi aquoſi. Producit autem ſuas viciſſim cauſas, ſolida inundata infirmando (162.), torpefaciendo (198.); hinc tumores aquoſos, frigidos, omniumque functionum lentorem.

288. Altera tenuitatis ſpecies, compoſita, acrimoniam aquæ junctam habet, cujus vi ſolvente terreum ac oleoſum craſſamenti magis diviſum, vehiculo aqueo æquabilius ſolutum dilutumque, arctiorem cum hoc copulam init atque adeo a mutua cohæſione prohibetur. Acre inſuper, ſicubi ſalinæ eſt indolis, amicum aquæ, hanc trahit ægriusque di-

mittit. Naſcitur diſſolutio hæc ex acri multum v
riante, vel inquilino, abundante, magis evoluto
corrupto; vel alieno cibi, potus, aeris, medic
menti, veneni, miasmatis, contagii, ingeſto v
foris admoto, noto vel ignoto: qua de differenti
ſuo deinceps loco dicetur. Tum quoque de effec
bus inde oriundis conſtabit, ut qui pro acrimon
diverſitate multum diſcrepant. In genere tenuis h
mor, valde meabilis, acri ſuo ſimul irritans, r
dens, facili e vaſculis elapſu hæmorrhagias, dia
rhœas, ptyalismum, urinas & ſudores colliquantes
ecchymoſes, maculas, exanthemata, puſtulas, pl
resque alias circulationis, nutritionis, ſecretionum
excretionum turbas inducit.

Acritates morboſæ humorum.

289. QUODSI porro humores ſpectentur, uti
homine ſano inſunt, facile liquet, non ſola flu
ditate ſuis aptari muniis; ſed requiri alias inſup
dotes, easque vel communes omnibus, vel ſingul
propria, quibus & ab aliis liquoribus non humani
& inter ſeſe diſcrepent.

290. Communium princeps eſt blanditties, quam
pauciſſimis exceptis, omnes noſtri humores ſani pr
ſe feruntur. Huic igitur oppoſitum vitium acrim
niæ, cum frequentiſſimum ſit, & multiplex, mu
tisque modis damnoſum, ſingularem meretur atte
tionem.

291. Acre in genere ratione corporis humani c
citur, quidquid pungendo, ſecando, rodendo, ſ
lidorum cohæſionem ſolvere, partibus vi ſentien
præditis dolorem inferre, & vi vitali (170.) an
matas ad contractionem ſtimulare valet. Aliud M
chanicum eſt; aliud Chemicum, hujusque obſcuri
vis agendi ex manifeſtiore illius utcunque intel
gitur.

292. Acriis Mechanici vis ſolvens, dolorifica, ſtimulans, ponit corporeæ maſſæ 1. figuram angu-loſam acutam, qua penetrabilis ſit & omnem ſui motus vim in pauca modo puncta corporis, quod ferit, imprimat; 2 duritiei gradum, comparate ad corpus feriendum, majorem; 3. motum, quo in ſeſe mutuo incurrant.

293. Chemicæ acritudinis; quanquam ſubtiliſſima fabrica aciem ſenſuum effugit; ob effectuum tamen ſimilitudinem par ratio eſſe videtur. Rigiditatis, acuminis, motus, ideæ & hic concurrunt, ſed ſano ſenſu, nec ſubtilius, quam verius, adhibendæ. Actioni hujus acris favet fluor: ut adeo rigiditas nequaquam in univerſa maſſa, ſed in minimis ejusdem particulis duntaxat ponenda ſit. Nec & harumce figura exacte determinari poteſt, quæ forte in alio atque alio acris genere diverſiſſima eſt, nec profecto tam abſolute anguloſa requiritur, quin & alia concipi queat. Motum denique hæc acria non tam aliunde præſtolantur, quam inſita ſua vi excitant, vi tamen vitali (170.) ſimul adjuta.

294. Quocirca patet poſterioris tantum acrimoniæ (293.) rationem hoc loco haberi; ut quæ ſola humores ita inficere poſſit, ut partem eorum conſtituat.

295. Hujus vero multiplex origo clarius innoteſcet, ſi, quibus ad eam avertendam Natura utitur, adminicula prius intelligantur.

296. Primum quidem, quos homini cibos potusque in alimentum deſtinavit Natura, blandi ſunt, mites, nec eminenti quodam acrimoniæ gradu pollent. Doceant fructus, cerealia, legumina, carnes, piſces; aqua &c. Luxus demum acria, aromatica, ſpirituoſa, ſalina, amara, rodentia, &c. in culinas ac cellas convexit, gulæ irritamenta malis innumeris famoſa.

297. Corpus præterea, qua oſtiis poriſque pate
introitum alienis concedit, janitore ſenſu cuſtoditu
qui ab appulſo acri irritatus motus ciet, quoru
efficacia conſtrictis viis hoſtilis materies excludatu
aut aliquo usque admiſſa rejiciatur, ſaltem dilu
ac obtuſa utcunque miteſcat.

298. Quum tamen & perſonata acritas ſubdo
irrepat, quæ poſita intus larva ſeſe explicet;
blanda quoque tum vi actionum vitalium, tum e
rore multiplici, intra corpus degenerare quean
imo materie ſalina, cui acre potiſſimum debetu
etiam ſecundum naturam (136.) undique perfuſi
mus; huic quoque inevitabili periculo remedium pr
ſto eſt ſolicita blandi & acris permixtio, hujusq
paucioris per abundantem illius copiam facta vel
ſuffocatio. Etenim, ſi quatuor ſpectes principia (27
276.), nuſpiam in humoribus micula datur ſalis
quam non & terra obtundat, & phlogiſton m
liat, & plurima diluat aqua. Lenis inſuper muc
(278.) per omnia ſe diffundens, acri mitificand
oblinendis ſolidis, aptiſſimus. Nec diſpar eſt pi
guedinis humoribus remixtæ utilitas. Idcirco etia
ad ingerendos cibos potusque fame ac ſiti compe
limur. Crudum vero, quod in his eſt, itidem no
niſi per ſubtiliſſima oſcula, hinc minima ſenſi
quantitate, in interiora corporis admittitur, ut pl
rimo mox humore inquilino obrutum, tectam, q
forte pollet, acritatem exſerere nequeat. Motus
nique perpetuus, moderato calore adjutus, mixt
nem æquabilem curat conſervatque, nec acre ſi
blando ſeorſum eſſe ſinit.

299. His vero omnibus nondum ſatis tutum co
pus ſua etiam obtinuit emunctoria, per quæ, qu
ingreſſum domari nequit, aut quoquo modo in
ſubnaſcitur, acre mature, priusquam noceat,
minari poſſit.

300

300. An & Naturæ humanæ facultas ineſt, mo-
culas acres, detritis aut intropreſſis angulis, in
hærulas tornando blanditiem creandi? Non ſa-
s conſtat ſpecioſam ideam æqualiter in fluidam ſo-
damque acrimoniam quadrare. Credibilius profe-
o, mixtione Chemica (298.) magis, quam Me-
ianica rotundatione, id opus perfici.

301. Ex his itaque perſpicitur, primum morbo-
acris fontem ſitum eſſe in multiplici commercio,
uod homini vivo cum rebus externis intercedit (6.).
er, cibus, potus, medicamenta, venena, miasma-
, contagia, multivarium acre ſic in humores a
ris, per diverſa vias modosque, invehunt; maxi-
e, ſi blando ſub vehiculo clam irrepit, aut va-
a corruptione, mixtione, ſeceſſione, intus evolvi-
ır, aut, qua intrat, torpidior eſt vis vitalis (297.),
npetuve majore ſuperatur.

302. Naſcitur & acre, cum ſanum corpus neceſ-
ria alimonia (298.) non reficitur, eoque citius,
uo vigor vitalis major: neque enim diſſipat mo-
o blandiora, ſed & materiem ſalinam evolvit acuit-
ue; ut ideo pabulo demulcente egeat.

303. Huc porro referatur humorum circuitus na-
ıræ modum excedens, cui immoderatior calor ſe
omitem jungit. Neuter diu tolerabilis, quin aqua
volet, & mite oleum cum ſale acreſcat.

304. Stagnatio itidem naſcentem ex æquabili mix-
one blanditiem (298.) tollit. Inde promptuaria
crimoniæ in partibus ſingularibus oriuntur, quæ
oxas quaquaverſum diffundunt.

305. Nihil tamen acrimoniæ ingenerandæ magis
ıvet, quam anomalia illorum motuum, quibus co-
iones, ſecretiones ac excretiones perficiuntur. Cru-
itas hinc, multiformis per ſpontaneam corruptio-
em degeneratio, incongrua ſeparandorum permi-
io, aut miſcendorum ſeparatio, retentio materiæ

excre-

excrementitiæ majorque exaſperatio, utilium exc tio aut ob confuſas ſordes depravatio, & quæ his profluunt, innumera humorum vitia.

306. His fontibus ortum acre, motu ac calore tali incitatum, pruritus infert, dolores, ſpasm convulſiones, irritatis ſolidis motus humorum ir gulares, conſtrictis canalibus immeabilitatem, e ſis ecchymoſes, evacuationes nimias, puſtulas, cera, cariem, atrophiam, multasque alias functi num perturbationes. Hæc quidem omni humoru acrimoniæ communia ſunt. Habet autem & un quæque, ut natura diſcrepat ab aliis, ſuam privam inſuper efficaciam. Quin & origo ſingu non eadem eſt. Unde, præmiſſis generalibus, ſp ciatim deinceps pertractari merentur.

307. Acor primis maxime viis infeſtus, tempo & ſanguinem humoresque inde deductos ſubiens naſcitur ex uſu diuturno acidorum aut aceſcentium quæ viribus corporis non ſubiguntur; aut quia ſe indomabilia ſunt naturæ humanæ, aut ob virt tis coctricis impotentiam. Debilitas igitur (157) ſ lidorum univerſalis, aut privata viſcerum primæ d geſtionis: irritabilitas (190.) regulares horum m tus turbans; inertia defectusve ſuccorum præpara tium; circulationis & caloris naturalis languo neglectus motus animalis, eo diſponunt: ut patea cui maxime ætati, ſexui, vitæ generi, hoc ac frequentius eveniat.

308. Qui hoc vitio laborant, his, præter mod memorata (360.), acido aquam trahente, retine te, phlogiſton ſupprimenre, terram ſolvente, pa let, friget corpus, laxantur ſolida, flexile (160. fragile 161. 4.) in oſſibus naſcitur, vigor circul tionis, virtutisque vitalis, minuitur: unde craſis h morum vitiata, ineptitudo ad æquabilem circuitum aſſimilationem, nutritionem, aliaque mala innumera

309.

309. Acerbi hinc perſpicitur natura, materies, nocendi vis. Naſcitur enim ex acido in multam rram defixo, jungitque acrimoniæ ſpiſſitudinem, ia humorum coagula, obſtructiones refractariæ, ıſorum conſtrictiones, &c. creantur (284. 285.).

310. Acre alcaleſcens, volatile, purum, in huores inducitur ab uſu vegetabilium acrium, quæ hoc le ſcatent; tum & eorum, quæ nativo ſani corıris ſali admiſta alcali volatile ex eo evolvunt: jusmodi ſunt ſales lixivi, ſapo, &c. Aromata quoıe calidiora, multum quotidie ingeſta, dum pertuo ſtimulo exagitant, ignea vi ſales noſtros in acrimoniæ genus acuunt. Forte & venena quæım huc referenda. Actioni eorum ſavet calor innſior.

311. Proprium huic acri eſt humores, diſſoluto aſſamento, nimis attenuare; ut incitato ſimul mo-, irritatis ſolidis, eroſis canalibus, vix coercendi ıc illac effluant: unde quæ porro conſequantur ma-, pronum eſt eruere (288.).

312. Putredo, affinis quidem priori vitio (310.), equaquam tamen confundenda, compoſitum notat crimoniæ genus, quo affecti humores ſimul & ſam habent volatilem alcalinum, & oleum huic periſtum acre, fœtidum. Utriusque materiæ corrutio demum putredinem conſtituit, & maxime quiem poſterior, quam ſimplex alcali volatile etiam ntervertere poteſt.

313. Ex diverſis ideo cauſis etiam naſcens pro ndamento habet ſpontaneam corporis noſtri in hoc tium proclivitatem (149.), in qua tum fovenda, ım ab exceſſu prohibenda, mirabilem perpetuo ſortiam Natura oſtendit. Materiem itaque huic corıptioni præbent ipſi humores ſani; victus deinde ıimalis, ſponte aut vi præparationis in putredinem conior: aquarum, aeris, putror corpore ſuſceptus,

nidu-

nidulantes in primis viis vermes; fomites ulcero[illegible] carioſi, cancroſi, gangrænoſi, &c. tabo in humo[illegible] effuſo inficientes. Excitant autem & accelerant m[illegible] tum ſepticum calor ingens, calor ſubito ſucced[illegible] frigori glaciali, agitatio nimia, ſtagnatio, aer n[illegible] renovatus, cibi potuſque vigente vita defectus, ſu[illegible] preſſa excrementorum ejectio, medicamenta, ve[illegible] na, miasmata, contagia, quæ, etſi per ſe neu[illegible] quam putrent, vi tamen fermentali aut ſtimula[illegible] te, admiſta humoribus, ſolidis vivis applicata, oc[illegible] ſerius putredinem inducunt.

314. Nata hæc acrimonia, vitæ infeſtiſſima, [illegible] mores diſſolvit, ad nutriendum ineptos reddit, p[illegible] gue eliquat, rancore inficit, ſolida irritat, erod[illegible] tabefacit; hinc febres acutas, inflammationes, ex[illegible] themata, gangrænas, ſphacelos, circulationis, [illegible] cretionis, excretionis, omniumque functionum t[illegible] bas creat, ſæpe nec natura, nec arte ſuperanda[illegible]

315. Salis cibarii abuſus, maxime cum potio[illegible] quæ parcior eſt, acrimoniam muriaticam per hu[illegible] res diffundit. Horum inde diſſolutio, gravitas m[illegible] jor, aquoſæ mucoſæque partis exaſperatio, circu[illegible] tionis caloriſque nativi augmentum, pruritus, tu[illegible] res, eroſiones, putrida carnium tabitudo, aut maj[illegible] exceſſu, impacto in terram ſale, durities inflexibil[illegible]

316. Par fere ratio eſt acrimoniæ ammoniacal[illegible] quæ ſalis nativi, aut huic affinis, ſuperpondi[illegible] in noſtris humoribus ponit, naſcique poteſt; c[illegible] excretio ſalium legitima quoquo modo ſupprimit[illegible] aut exſuperans alcaleſcentis vel acidi ſalis copia (30[illegible] 310. 312.) oppoſiti ſalis uſu cicuratur.

317. Hæ quidem manifeſtiores ſunt & frequ[illegible] tiores, quibus humorum maſſa inficitur, acritate[illegible] Multæ ſuperſunt aliæ, quæ aut ad ſingulos tan[illegible] humores pertinent, ſuo deinceps loco exponend[illegible] aut commodius inter morborum cauſas recenſentu[illegible]

Morbi

Morbi humorum ex ſeceſſione particularum.

318. Si porro cogites, requiri, ut inter diverſas
ıaterias, ex quibus humores conſtant (274. ad 280.),
liquis detur adhæſionis gradus, qui mutuam mix-
onem tueatur, caveatque divortium; novum ſeſe
ffert vitiorum communium (289.) genus, quod ni-
ıis facilem ponit aliarum ab aliis ſeceſſionem. Ex
uà diſcraſia multorum morborum origo ac natura
ıtelligitur.

319. Fac portionem aqueam cum craſſamento (274.)
ıxius juſto cohærere; mutua ſeceſſione naſcetur hu-
ıs inſpiſſatio, inertia, & reliqua mala, ante (285.)
ecenſita. Tenuis contra pars, vaſculis haud rite
ɔercenda, perſpiratione, ſudore, urinis, alvi ex-
:retione, ſalivatione, præter modum auctis e cor-
ore, non ſine multiplici noxa, effluet (288.), aut
ı cavitates majores minoresve congeſta, ſtagnans,
arias hydropum ſpecies producet.

320. Prout autem craſſamentum quoque diverſi-
ıode a naturali ſua craſi deflectit, vitiata aut pro-
ortione aut indole ſuarum partium (276.); ita ex
eceſſione naſcens concretio (319.) alia atque alia
rit. Exſuperans mucus (278.) viſcida, gummoſa,
ultacea, dabit ſpiſſamenta: abundans evolutumque
hlogiſton pinguia, ſebacea, reſinoſa, amurcoſa:
opioſior denique terra, ob parcius oleum macilen-
ior, infixo propius ſale acido ſtiptica, haud ſat ſo-
ıbilis, cum de aquoſo latice elabitur, calculos, tar-
aros, oſſeas lapideasque partium indurationes ge-
erabit.

321. Difficile fuerit omnes explanare modos,
ıuibus iſta affectio in humores invehitur: credibile
amen magnam partem deberi erroribus in diæta diu
nultumque admiſſis, coctionum vitiis, vehementi-
ous aut diuturnis circulationis ac motuum vitalium

turbis

turbis, ſpasmis, excretionibus inordinatis, &c. Qu
& retuleris forte hæreditatem.

Morbi Humorum Singularium.

322. PLURIMA ſunt, quibus ſucci C. H. inter ſ
ſe diſcrepant, eaque præcipua; quum ſuis quemq
muniis aptum reddant. Quocirca & multivarii,
hoc genere occurrunt a ſtatu naturali deflexus, ta
ob frequentiam, quam ob perpetuum fere cum
tiis univerſalibus nexum, apprime notandi; ut id
ordine pertractari mereantur.

Chyli vitia.

323. CHYLUS primarum viarum pro materie ha
bet ſuccum ex cibo potuque ingeſtis prolectum,
quoribus inquilinis, qui in hanc officinam confluun
permiſtum, aere, calore, virtute organorum prim
digeſtionis mutatum. Naturam ergo eorum, q
bus conſtat, & virium, quibus mutatur, gradu
ſequitur, duplicique hoc ex fonte vitioſas non m
nus, quam laudabiles, trahit qualitates.

324. Quum vero nutritioni deſtinatus per unive
ſum corpus diſtribui debeat, vitiatus non primis ta
tum viis nocet, ſed labem quoque ſuam in omn
humores diffundit; ut merito plerarumque cacoch
miarum origo inde repetatur.

325. Acrimonia acida, ſuis ex cauſis nata (307.
in chylo frequens, ventriculo ac inteſtinis irrita
producit ructus acidos, cardialgiam, voracitatem
flatus, tormina, ſpasmos, pyroſin: bilem præcip
enervat, virore inficit & acore, qui hinc ad fœc
etiam alvinas deducitur; acri denique in ſyſten
circulationis delato oriuntur mala (308.) enumerat

326. Chylus auſterus generatur ex ingeſtis ſim
bus, immaturis, acerbis, vinis auſteris, abuſu a
ſorbentium, adſtringentium; maxime ſicubi cop
ſo

› liquore non diluuntur, inque debili corpore nec i ſaponacea bilis, nec valido motu animali, te-uantur. Producit dolores in primis viis ſtringen-es, algentes, anxietatem: introitum in lactea ſi-imet impedit, hinc reſtagnans, cum fece miſtus mmeabili, ſuo privat nutrimento corpus, aut in-ro admiſſus glandulas meſenterii obſtruit, vitioque n reliquos etiam humores diducto noxas (285. 310.) nfert.

327. Putridi, nidoroſi, in hoc ſucco multiplex rigo (312. 313.). Id ſemel ſuſceptum ubi menſtrua rimæ digeſtionis, præſertim bilem, infecit, tubi-ue alimentaris parietes ſua mephiti imbuit, vi ſep-ca dein in ingeſta graſſatur, lateque per cor-us ſe ſpargit. Inde ructus nidoroſi, ſordes oris, nguæ, faucium, putridæ, ſitis, proſtratus appeti-us, nauſea, vomitus, anxietas, calor moleſtus, diar-hœa putrida, aphthæ, raptoque in interiora putro-e mala ſupra (314.) memorata.

328. Acre oleoſum, rancidum, ambuſtum, inna-citur chylo ex ingeſtis pinguibus, rancidis, toſtis, rixis, per menſtrua primæ digeſtionis non ſat ſuba-tis calore nimio interno aduſtis. Facit autem car-ialgiam urentem, ructus ac vomitiones materiæ maræ, pinguis, rancidæ, acris, igneæ, horrorem iborum, ſitim ſummam, ſiccitatem, calorem an-ium, feces alvi pingues, fervidas, fœtentes, uri-am flammeam, acrem, calidam, ſpumoſam, fe-res ardentes, eryſipelas, inflammationes acres, vix eſolvendas, hisque longe pejora ſymptomata, ſi-ubi & pinguedinem corporis ſimili tandem vitio nbuerit.

329. Chylum nimis glutinoſum creant farinacea ruda, pultacea, frigida, tenacia, gelatinoſa, pin-ua, diu multumque ingeſta, defectu aut inertia li-uorum digerentium, imminutis viribus coctricibus,

languore circulationis, omiſſo motu animali, n rite ſubacta (283. 284.). Ex quo vitio proſtratus a petitus, repletionis ſenſus, nauſea, vomitus glu nis; ſalivæ, bilis, ceterorumque hujus officinæ me ſtruorum inviſcatio, ventriculi ac inteſtinorum la tas, inertia, ſecretio & abſorptio chyli impedita alvus tarda & ſine dolore tumens; acida, putrid rancida ex reſtagnatione corruptio, meſenterii o ſtructio, muci in omnibus humoribus abundan (283.), &, qui hinc profluunt, effectus (285.) n ſcuntur.

330. Chylus porro in ſanguinem delatus, uberu muliebrium fabrica in lac mutabilis, huic ideo milis, triplici quoque conſtare videtur materie, ſ ro, cremore, caſeo, æquabiliter inter ſe miſtis, pr portionatis, cohærentibus. In ſero aqua, in cremo phlogiſton, in caſeo ſalino-terreum dominatur. Si gulis ſuus eſt ad nutritionem uſus. Credibile igit poſſe & proportionis vitia in his naſci, quæ requ ſitas chyli dotes pervertant, & cohæſionis mutu gradum augeri nimis minuive, ut tardius aut c tius, quam par eſt, a ſe mutuo ſecedant. App centur huc ſupra expoſita (274. ad 280. 282. & ſe 318. ad 321.).

331. An pingue in chylo abundans, laxiusve cu ceteris hujus particulis cohærens, cauſa nimiæ ob ſitatis? Pinguedinem certe corpori ex oleo chyli v nire in mollem cellulоſam depoſito, multa docen Cremorem quoque ſimplice potius mixtione, qua vera ſolutione, cum lacte cohærere, ſpontanea ej per moram ſeceſſio indicat. Alimenta igitur pi guia large ingeſta ſi chylum copioſa obruunt ac pe, quam nec vis humorum, bilis maxime, ſap nacea, nec vegetu circuitus, auctiorve calor & m tus animalis, rite ſubigant, eadem facile ſeceden farciri corpus neceſſe eſt.

San-

Sanguinis affectiones.

332. Sanguini par alius liquor extra corpus ani- ale, aut natura, aut arte, productus non inve- tur. Eſt ergo ſolius vitæ animalis effectus eo ſin- ılarior, quod exſanguia etiam alimenta pro ma- rie habeat.

333. Conſtat quidem, ut ceteri noſtri humores, rte tenui & craſſa (274.), ſimiliaque etiam prin- pia examine Chemico prodit (275. 276.); quin & mmunis eorum veluti mater eſt: at multum ta- en diſcrepat a ſingulis. Unde operæ pretium fue- , quæ ſibi priva habet, prout absque violento perimentorum apparatu ſe manifeſtant, prius pro- nere; ut diſcraſiæ ejus deinceps clarius intelli- ntur.

334. Sanguis, ex ſani hominis vaſe ſincerus fluens, lens, pelvi exceptus, craſſicuſculum refert liquo- n, homogenei ruboris, opacum, ad tactum pin- iem, glutinoſum.

335. Halitus tum ſponte aſſurgit fœtidulo odore rcipiendus, qui campana frigida exceptus, den- us, in laticem abit excolorem, non niſi odore aqua pura diſtinguendum. Hæc pars ſanguinis latilior, mole pauca, eſt, quam ſui generis ſpi- um dixeris.

336. Frigeſcens interea, qui reſtagnat, ſanguis, a aeri contiguus eſt, totus in ſpiſſamentum co- ur tremulum, æqualiter rubrum, ſevo ſimile igne uato, quod frigore iterum conſiſtit: ut pateat otu ac calore vivi corporis fluorem ejus æquabi- n conſervari.

337. Dein ex ſuperficie ac ambitu coaguli unde- aque tenuis exſudat humor, qui paullatim adu- tis guttis auctior ſeorſim circum placentam ru- am diffluit, hancque pro rata jam contractiorem

a contactu pelvis undique ſemotam, in modum
ſulæ, natare facit. Hic alter ſeceſſus in ſerum & cr
ſamentum, materias diverſiſſimas.

338. Serum ſponte fluens, quantavis aquæ co
facile, æquabiliter, diluendum, diaphanum, ſub
veſcens, ſaporis leviter ſalſi, mucoſa materie (27
valde diluta viſcidulum, igne 150 graduum th
mometri Fahrenheitiani, inſtar albuminis ovi, cit
absque multa diſſipatione, concreſcit in maſſam
bidam, ſciſſilem, quæ porro calore modico fota
duas partes ſecedit; alteram volatilem, fluida
excolorem, aquæ ſimillimam, copioſiſſimam; al
ram fixam, ſolidam, corneam, cum tenacitate f
gilem, ex cinereo ſubflavam, nunquam ex ſinc
ſero rubram aut rubroatram, mole exiguam, aq
inſolubilem. Hæc tertia ſeparatio, quæ aquam
gluten ſale imbutum, naturamque albuminis,
hoc ſero prodit.

339. Craſſamentum rubrum, etſi homogene
videtur, facili tamen opera in diverſa abit. Qu
ſi enim ſuper linteo expanſum adfuſa iterum iteru
que aqua non calente abluitur, rubor tandem c
nis per aquam ſe diffundit, cumque hac per po
lintei tranſit, relicta immeabili maſſa, ruboris
perte, fibroſa, membranacea. Hæc quarta ſece
in partem rubram & fibroſam.

340. Fibra ſanguinis, iterata ablutione albeſce
ex filamentis velut in membranas contexta, a
non ſolubilis, ſero igne coacto (338.) haud a
milem refert materiem. Hæc craſſamenti baſis
portione rubra longe diverſa: diverſa etiam a
ro; quum ſponte ſolideſcat ſanguine frigente,
gnante, ab ſero ſemet ſegreget, rubriſque parti
lis amicior has trahat ſibique adunet. An igitur
eſt etiam in ſanguine vitali? An naſcitur dem
in effuſo? Ineſt certe materies fibræ, ſed coire
pedita

dita, dum motu vitali calet ſanguis. Nec abeſſe nſtat, quia microſcopio non detegitur.

341. Rubra pars, per aquam diffuſa (339.), pu- etiam aqua in infinitum fere diluta, dilutius qui- m rubet, nunquam tamen flaveſcit: uti nec recen- ſanguinis guttula, millecuplo aquæ tepidæ per- xta, in flavedinem diducitur, ſed rubella manet. ı ergo rubor ejus flavedini addenſata tribuendus? x credibile.

342. Eadem, aquæ intermiſta, cum hac per po- ; lintei trajecta (339.), quamprimum igne acta llit, ſeceſſum molitur, inque floccos pallide ru- ıtes coacta, colo ſeparata, aquam rubore caren- n reddit. Quippe ſerum ex parte, una cum ru- ı ſanguinis portione, vi aquæ, ablutum, calore albidos floccos coagulatum, dum deſerit aquam, um trahit inviſcatam ſimul rubedinem, alboque rubro permixtis pulticulam pallidiorem naſci opor- . Non igitur recte dixeris, rubrum aqua vere ıtum fuiſſe. Imo fugit aquam, nec, niſi inter- ıtu ſeri, per eam diffuſum manet, hoc vi coa- li ſecedente & ipſum ſecedit.

343. Puls rubella (342.), ſeni calore ſiccata, maſ- n dat atrorubram, friabilem, igne majore lique- ntem, ardentem, quæ Chemico apparatu explo- a magnam vim olei, ac tantillum terræ ferrugi- ſæ, promit. Naturam igitur reſinæ habet.

344. Unde liquet, dari in ſanguine, præter ſpi- ım (335.), triplicem materiem contrectabilem, ım, rubrum & fibram. In ſero aqua prævalet; rubro phlogiſton; in fibra terra. Priori fluidi- debetur; alteri rubor; poſteriori craſſities. Adeo ːem inter ſeſe diſcrepant, ut motu vitali quidem uabiliter permixta conſerventur, intime tamen ıæreſcere ac Chemice ſoluta eſſe dici non poſſit.

345. Nonne igitur magna eſt ſanguinis cum lacte

ſimilitudo? Major certe, quam cum alio quovis ſtro humore. Compara cum ſero lactis ſerum ſ guinis, cum cremore rubrum, cum caſeo fibra Multa invenies utrinque communia, ſive materi ſpectes, ſive cohæſionem & receſſum (330. 331 Ut forte non inepte lac ſanguinem album, ſang nem lac rubrum appellaveris. Diſparitatem, c lac inter & ſanguinem obtinet, utcunque explic vires circulationis, preſſionis in canalibus, calo aeris, conjunctæ, quibus ſal aceſcens in alcaleſc tem, fermentabile in putreſcibile, mutatur, phlo ſton magis evolvitur, terra denſatur.

346. Rubra hinc materies, quæ in ſanguine p cipua habetur, non eſt niſi oleum ejus nativu tenuiſſime diviſum, intertritum reliquis particul nec tamen vi ſaponacea ita ſolutum, ut non c aqueo liquore divortium faciat, quamprimum mittens calor & motus miſcere deſierunt.

347. Ita tandem conſtat, quid de natura & c globulorum, quos microſcopium in maſſa ſangui detegit, ſentiendum ſit. Rubræ hi portioni pro non ſane ſunt, niſi oleum, quod cum aquoſo l ce permiſtum ſubactumque, pro mutuo inter materias diſſidio ſeſe in ſphærulas colligit, in fluente inimica aqua ſeparatas &, ne confluere quea impeditas. Inde in lacte etiam viſuntur, & qu cunque oleo cum aqua agitato produci facile p ſunt: nec torno Mechanico opus eſt, ut rotund tur. Hinc & attentus videas molles eſſe, comp ſiles, figuram, cum in vaſculis premuntur, muta cum a preſſione liberantur, in globularem reſili

348. Nec obſtat, quæ prædicatur, æqualis ſin lorum globulorum moles eademque diameter. mitatæ circulationis vires in infinitum uſque diſc pere nequeunt particulas olei certa vi inter ſe hærentes. Dabitur ergo meta, ultra quam prog

di

nefas. Cur autem rei, quæ ipſa parum firmo lo nititur, rationem anxie quæramus?

349. Diviſibiles porro eſſe in minores globulos, ysque ſeparatos dilutius rubere, vix dubium eſt. t ſenarium eſſe numerum globulorum minorum, : quibus componuntur, in quos ſecedunt, incer- m. Nihil aut minus credibile, quam iſta ſeceſſio- : rubrum in ſerum mutari, hujusve ſenos globu- s inter ſe compactos globulum rubrum efficere. epugnant experimenta (338. 341.) & diverſiſſima triusque materiæ natura (343. ad 347.)

350. Nec licet ex pondere ſpecifico materiæ ru- :æ maiore, quam ſeri, aliquid pro hoc aſſerto 349.) concludere. Precario enim illud aſſumitur; uum pars craſſamenti rubra nunquam ſincera ob- neri queat (342.).

351. Integrum ergo fuerit Phyſiologis, pro lubi- i, id genus ſpeculationibus indulgere: at Patholo- s nihil inde bonæ frugis.

352. Ex data ſanguinis analyſi intelligere eſt, uibusnam vitiis obnoxius eſſe poſſit, ſive partes us ſingulæ ſeorſim ſpectentur, ſive ut una junctæ niverſam maſſam conſtituunt.

353. Veroſimile eſt dari certam aliquam trium nguinis partium (344.) proportionem mutuam, uæ ſanitati perfectæ maxime conveniat. Nec cre- endum tamen adeo hanc eſſe neceſſariam, ut qui- unque ab ea receſſus impune ferri nequeant. Quo- diana potius vel in ſaniſſimis quoque videtur in- oxie fieri poſſe mutatio. Quin & temperamento- um, ſexuum, ætatum, &c. diverſitas non eandem omni homine ponit aut poſtulat. Vitium itaque emum fuerit, ſi major eſt receſſus idemque a ſin- ulari ſui hominis conſtitutione multum alienus.

354. Enormis ſeri abundantia aquam in ſanguine ıget: unde aquoſa tenuitas (287.), morbique ex olluvie ſeroſa oriundi.

355. Exſuperans fibra denſitatem inducere deb tenacitatem, immeabilitatem, lentum circuitum obſtructiones &c. Vid. (284. 285.).

356. Rubræ portionis exceſſus, cum phlogiſt in ſanguine abundans notet, quavis occaſione no va caloris augmenta, immodicas expanſiones, flammationes &c. creat.

357. Hi exceſſus tam moderati, ut ſanitatis m nia non turbent, utcunque explicant diverſam ſ guinis craſin, quæ in diverſis temperamentis currit. Prior enim (354.) Phlegmatico, alter (35 Melancholico, tertius (357.) Cholerico proprius e Sanguineo nullus.

358. Majoris momenti vitia ſunt, quæ ad ſing larum ſanguinis partium qualitates pertinent: qua quam negari nequit, plura fortes nos latere; qu Phyſiologia humorum multis etiamnum defecti laboret.

359. In ſero quidem excedere aqua poteſt, ut ſto minus tardiusque igne concreſcat (338.): qu vitium ſimile prioribus (287. 354.) iisdem quoq cauſis naſcitur, eosdemque hinc effectus producit

360. Eſt & ubi muci intertis copia in eodem c ſcit: quo fit, ut reliqui humores inde ſecreti in centur tenacitate ante expoſita (283.)

361. Vim concreſcendi quoque augeri in hoc tice frequens eſt, & eo quidem gradu, ut ſtagn ac frigeſcens, cito, more fibræ (340.), coeat, que hanc veluti mutatus dici poſſit. Hæc diath inflammatoria, quam paulo poſt inter morbos fib ſanguinis exponemus.

362. Salinæ materiæ ſive propriæ, ſive alien ſuperpondio ſerum præcipue inficitur: pollet en & amica ſalibus aqua, & inviſcante muco, cu que iis, quæ a foris in maſſam humorum ſub huntur, proximum alit commercium. Pleraque i acria

cria hic ſedem figunt, hocque quaſi vehiculo per corporis partes ſeſe diffundunt (307 ad 317.).

363. Purpura ſanguinis (341.) juſto pallidior, loturæ carnium ſimilis, ex defectu naſcitur materiæ rubræ, compactione hujus minore, phlogiſto non ſat exaltato, per mucum, acidum, aliave peregrina immixta ſuppreſſo. Unde comitari ſolet vitia (283. 287. 307.), easdemque cauſas agnoſcit, nec diſpares effectus producit. Quandoque & corruptioni debetur.

364. Rubor floridior inducitur motu, attritu, attenuatione, permixtione cum ſero, nimiis. Hinc circulationem auctam, calorem intenſiorem, ſalinæ materiæ (310. 315. 316.) abundantiam, ſequitur. Eſt autem fere diſſolutior hic ſanguis, frigore tardius aut vix concreſcens, phlogiſto nimis evoluto facile exardeſcens, ad elapſum e vaſculis, errores loci, phlogoſes, proclivis.

365. Nigreſcens color oritur, ſi terra exſuperat, aut infixo acido ſtiptica eſt, aut ubi craſin ſanguinis corrumpunt aliena intermixta ex vitiato chylo, retentis excrementis, miasmate, contagio, veneno, tabo putrido, rancido, ulceroſo, gangrænoſo, cancroſo, &c. intromiſſis. Varium hinc acre comes eſt, & major alias ſpiſſitudo, alias diſſolutio: quæ diverſitas proinde & multiplex malorum genus poſt ſe trahit.

366. Fibra ſanguinis (340.) niſu ad concreſcendum minore peccat, quo fit, ut tardius aut vix a ſero ſecedat, nullamque aut laxiorem juſto formet inſulam quæ nec rubros globulos rite coactos ſibique adunatos habeat. Fibroſæ materiæ paucitas, compactio minor, aquoſa aut mucoſa inundatio (283. 287.), attenuatio nimia per motum, calorem, ſales ſolventes, aliosve ſtimulos aut fermenta (365.) corrumpentia, conſumtio ob defectum neceſſariæ per

ali-

alimenta reparationis, &c. id vitium producunt. Sa guis hinc diſſolutior noxas infert (287. 288.).

367. Contrarium fibræ vitium, nimia cohærenti aut ponit ſimpliciter auctam hujus ad ſerum pr portionem (355.), tota hinc maſſa ſanguinis qua doque in grumum coeunte: aut vim concreſcer intenſiorem, qua & celerior fit per quietem ac f gus concretio, eademque longe tenacior; ita ut c rium denſum, non rubrum, ſed albidum, flaveſcen quandoque vireſcens, liveſcens, varia craſſitie, to innaſcatur ſummitati inſulæ, hæcque etiam lo ge compactior, ora ob corii contractionem retort ſæpe in ſcutellam excavetur, circumfluente ſero c pioſiore. Hæc cruſta phlogiſtica, diatheſis inflam matoria, corium pleuriticum audit. Quum vero fibræ ablutæ (340.), & ſero igne concreto (338. ſimillima ſit materies, credibile eſt naſci, cum bra in ſyſtemate circulationis nimium denſatur, ſ rique portio major totusve latex, continuata den ſatione, in fibram convertitur ſponte, ſtatim co creſcentem (361.): ut adeo ad eam conſtituendam nec pinguedine, nec muco arteriarum, ſuccis mu tum diveſis, opus eſſe videatur, nec ſola etiam quæ diſſipatio ſemper ſufficere. Docet certe obſe vatio, iiſdem potentiis, quæ ſanam ſanguini fibram ingenerant, quoquo modo intenſioribus id vitium induci. Auctior hinc circulatio, motus febriles, a ſtus, vaſorum anguſtia, compreſſio, exercitia co poris nimia, terreorum, adſtringentium, calefacien tium, ſpirituoſorum, abuſus quotidianæ hujus den ſitatis cauſæ fiunt. Mala autem, quæ inde oriun tur, plurima ex dictis (285. 355.) patent; ſi ad dideris, refractarium hoc gluten, aquoſis inſolubi le, comite plerumque febre circumactum, calor etiam magis compingi, aut non niſi corruptum de nique reſolvi (366.), hinc Naturæ viribus plane in domabile reddi.

368. His vero (353. ad 368.) rite intellectis, haud ifficile eſt rationem invenire reliquarum affectionum, uibus maſſæ circulantis qualitates pervertuntur, uousve revera obtinent ac fructuoſe indagari poſſint; denſitatis puta, gravitatis, elaſticitatis, diviſibilitatis, &c. ultra modum auctæ aut imminuæ. Et multæ forſan aliæ hic dantur aberrationes, uas tamen cum conjectura modo aſſequamur, non ſt, cur nos morentur.

Succorum Secretorum Vitia.

369. Ex uno ſanguine per univerſum corpus diſtributo multos in diverſis partibus ſuccos artificio dmirabili ſecedere, ſingulosque, ut natura & inter ſeſe & a ſanguine differunt, ita diverſis quoque conomiæ humanæ uſibus deſtinatos eſſe, Phyſiogia demonſtrat; etiamſi modum, quo ſua cuique raſis peculiaris conſtituatur, haud plene aſſequitur.

370. Igitur & communia quidem ex communi nte, unde dimanant, vitia trahent, quæ tamen ro diſcrepante cujusvis indole aliquid ſingulare haeant, aliaque & alia mala inferant: & privata noque jam ſecretis evenire poterunt, quæ non adodum in aliis occurrant. Merentur adeo ſpeciam expendi.

371. Humores aqueo-ſalini, quo lympham igne on concreſcentem, atque hinc ſecreta menſtrua priæ digeſtionis, tum excrementa aquoſa, &c. refe, præter tenuitatem (287.), ſpiſſitudinem mucom (283.), & varias acritates (307. ad 317.), hoc ngulare præ ceteris habent, ut nimis facile terreas oleculas, interventu ſalis per aquam ſolutas, ſedere ſinant, hisque data opportunitate adunatis lculoſa concrementa, multimodis nociva, depoint (320.).

372. His ſimilis quidem, ſed plure oleo in verum ſapo-

ſaponem redacta Bilis, eidem vitio (371.) obnoxi
eſt. Sed & inertiam patitur amurcoſam, mucoſam
aqueam, magno actionum naturalium detrimento
Præſertim vero alienis ſalibus imbuta, aut ſtagna
tione, æſtu, motu vehemente aut inordinato, cor
rupta, diverſas contrahit acrimoniæ ſpecies gradu
que, & his conſentaneas colorum mutationes, fla
vedine nativa in vitellinum, porraceum, æruginc
ſum, iſatoden, atrum denique colorem abeunte
Unde totidem vitiatæ Bilis ſpecies, una cum ſui
effectibus a Veteribus ſedulo notatæ, enaſcuntur.

373. Succus mucoſus (278.), ingente copia, ne
minore commodo, per partes corporis diffuſus, præ
ter communia conſiſtentiæ vitia (282. 286.), & na
turali ſuo lentore, & ſtagnatione, acrimoniis ma
xime patet, quæ ejus glutine inviſcatæ difficillim
extergentur. Unde, quas Veteres memorant, pi
tuita ſalſa acida, vitrea præ aluminoſa acerbitat
dira tormina cum ſenſu frigoris in tranſitu per in
teſtina inferens, quin & gypſea plure terra onuſt
(320.), intelliguntur. Nec infrequens eſt, viru
contagioſum in muco nidulari, taboque ſic multi
plicato ſolidis infeſtum, late ſerpere.

374. De ſuccis pinguibus idem dicendum; ut qu
natura quoque lenti, inque laxa celluloſæ tela re
ſtagnantes, nec aquoſo humore ſolubiles, quæ ſe
mel ſuſcepere, heterogenea, acria, virulenta, tena
citer ſibi illigant, menſtruorum & circulationis vi
ribus ſubducunt, fovent, & ſuppeditato velut pabu
lo augent ægerrime extricanda.

375. Propria pinguedini corruptio, rancor, hi
maxime notabilis: quum ſemel ſuſceptus vix emen
dari queat, ac virtute quaſi fermentali ſeſe propa
gans, peſſima acrimonia, quæcunque tangit, roden
urensque, vel ipſis etiam oſſibus cariem inferat. In
geſta (328.), humorum putredo (312.), intenſio
cir-

rculatio & calor, ſtagnatio, contagia & venena ptica, hoc malum inducunt.

376. Naſcuntur in pingui quoque conſiſtentiæ vi-a. Etenim ſecundum naturam non mero oleo, d aliqua etiam parte muci (373.) conſtat. Hujus itur ſi proportio ſuis ex cauſis (283.) ultra mo-um augetur, liquidior juſto adeps cellulosam tu-ore inerte, non elaſtico, diſtendit, eademque a-aæ magis amica hanc ex humoribus præterfluenti-ıs attrahit, retinet, ſic leucophlegmatiam, hydro-em ανασαρκα, œdema, &c. producit. Abit & con-a in ſevum æquo durius, cum exſuperante terra, ıcve acore auſtero ſtiptica (284. 310. 326.), in-rcitur. Unde panniculi adipoſi indurationes, ſtea-omata, tubercula, mole, forma, duritie, degene-tione, multum diverſa.

377. Ex his utcunque intelligi poſſunt morboſæ fectiones ſuccorum, qui ex muci ac pinguedinis onfluxione nati ſimilitudinem gummi-reſinæ vegeta-lis præ ſe ferunt. Reducuntur quippe ad ſpiſſum, nue, acre denique varium.

378. Inter ſuccos nutritioni deſtinatos Lac ſua uoque peculiaria vitia habet, quæ cum Chylo po-ſſimum debeantur, ex dictis (323. ad 331.) ſpon-patent.

379. Gelatina firmas partes nutriens, ex craſſa-ento ſeri (338.) & fibra ſanguinis (340.) naſcens, ut abundante aqua nimis diluitur (287.), aut ob-itur inertis muci copia (283. 329.), aut varia in-citur acrimonia. Unde replendo magis infirmat, uam roborat, aut rodendo etiam deſtruit. Salino-erreum hic abundans, ſeceſſione nimis facili (320.), cruſtationes partium atque indurationes calculoſas, ſeas, producit.

380. Liquor genitalis, ſine moleculis animatis, virtute perquam ſingularis, an, præter commu-

nes

nes affectiones, privam ſibi contrahit acrimoniam qua ſalacitatem inducat? An intertiam, ſterilitat matrem? An ſuo modo degenerans monſtra parit In re obſcura nihil pronunciandum, donec plenio lux ex Phyſiologia affulſerit.

381. Eadem circumſpectio præterire etiam jubet quæcunque de vitiis fluidi vitalis (187.) proferri ſo lent; quum conjecturis tantum nixa, nec ſolidam Pathologo ſcientiam pariant, nec certum in prax uſum præſtent.

382. Et hæ quidem ex plurimis paucæ ſunt ſin gularium humorum affectiones morboſæ, quas urcur que cognoſcere datur. Credibile eſt innumeras ſu pereſſe nunquam plene detegendas; maxime ſi qu in ſingulo quovis homine, pro ἰδιοσυγκρασίας diverſi tate, quilibet humor propria ſibi, in ſimili humo re alias hominis non adeo reperiunda, etiam in ſta tu ſano, habere poſſit, ſpectaveris; certus, no omnem corporum humanorum diſcrepantiam Med cam ſola partium firmarum pro ſuis dotibus diſſi militudine abſolvi, ſed fluida quoque ſuam una ſym bolam conferre. Quum tamen haud aliter nobis in noteſcant, niſi ſingularium quorumdam effectuum ap paritione, quorum veras cauſas in tanta poſſibiliun multitudine aſſignare non licet; tacere ſatius fuerit quam, quæ ſcientia comprehendi nequeunt, conje cturis proſequi.

Morbi humorum relativi.

383. Præcipuum œconomiæ humanæ fundamen tum in mutua ſolidi fluidique actione, ſuis limita ta legibus, poſitum eſſe Phyſiologia demonſtrat. Da tur ergo in ſanitate harmonica quædam inter du agentia proportio, qua, ne alterum alteri enormi ter prævaleat, caveatur. Docet etiam ipſa humorun multiplex diverſitas & non promiſcua ſingulorun

di-

ſtributio, non quemvis cuivis aut parti, aut uſui,
propriatum eſſe. Itaque, tametſi craſis vitio ca-
ant, peccare tamen & copia, & loco, & motu
poſſunt, ut perturbatis inde ſolidorum muniis
nctionum integritas lædatur (266.). Quum vero
orborum, qui ex fonte oriuntur, idea neceſſariam
ſolida relationem includat (268.), haud immeri-
relativi dicuntur.

Quantitas humorum vitiata.

384. PROPORTIO laudabilis fluidorum ad partes
mas non tam exacte ad pondus determinata eſt,
quivis exceſſus aut defectus morbum inferat. La-
udo ſanitatis, quæ ætates, ſexus, temperamenta,
mprehendit, his conſentaneas quoque utriusque
ateriæ proportiones, etſi multum diſcrepantes, in-
udit. Nec aliter ſuam poterat adverſus perpetuas
nbientium viciſſitudines (6.) tueri conſtantiam ſa-
tas. Maximum igitur & minimum, quod hic im-
ne fertur, difficulter diſcernas. Hoc minus, illo
ajus, illatis noxis ſe prodit.

385. Quodſi univerſa humorum maſſa, qualitatis
tio cæterum carens, comparate ad firmas partes,
tra modum exſuperat, ut turgens oneri ſit tur-
tque functiones, hæc πολυχυμία dici poteſt: uti
ntra nimia imminutio ὀλιγοχυμία. Utriusque ideam
t ſtatus infantiæ ac ſenii naturalis. Unde etiam
fectus intelliguntur. Originem autem declarat alie-
ta ingeſtorum & egeſtorum ratio.

386. Intemperies humida, potius ad cacochymias
ferenda (287. 354. 359.), ponit aquoſi laticis co-
am fluida ac ſolida inundantem, hinc immodicam
uæ in ſero, hujusque ad craſſamentum ſanguinis,
oportionem. Cauſæ adeo effectusque ejus ex lo-
citatis facile intelliguntur. Quin & oppoſiti vi-
, intemperiei ſiccæ, idea hinc clareſcit.

387.

387. Notari præcipue hoc loco meretur Pleth
ra, plenitudo, multitudo, quæ dicitur boni ſang
nis ea abundantia, quam ſyſtema circulationis ab
que periculo ſanitatis ferre nequeat. Dari id g
nus ſuperpondii ut omni tempore docuit obſervati
ita ex rite intellecto humorum circuitu manifeſte
quitur. Nec certe audiendi, qui rem tanti mome
ficulneis argumentis explodere vani aggrediuntu
Quum vero vitium proportionis ſit, hæcque div
ſimode ſpectari queat, diverſas quoque in ſpecie
partiri licet.

388. Habetur hinc primo Plethora ad molem
quæ & vera dicitur & abſoluta, ponitque mole
ſanguinis reapſe ita exuberantem, ut partibus co
tinentibus præ nimia diſtenſione incommodet. H
proprie πολυαιμία, veterum Plethora ad vaſa. C
in temperamenra incidit mollioris habitus, hic ſa
guine undequaque perfuſus intenſe rubet ac turge
in ſtrictioribus contra corporibus vaſa majora m
gis diſtenduntur, venæque præ arteriis laxiores
tra modum tumeſcunt. Unde recentiorum Peth
ad habitum & ad vaſa vel venas intelligitur. E
inducit vigor ſanitatis ſub vitæ genere lautiore, ot
ſo, ſecuro, quo robuſta viſcera plus generant ch
li ſanguiniſque laudabilis, quam nutritio ac exc
tiones neceſſariæ ſibi poſtulant.

389. Huic affinis altera Plethora ad ſpatium
cenda, quia ex imminuta ſyſtematis circulatorii c
pacitate oritur, quantitate ſanguinis haud pari
imminuta. Nimirum nec mole, nec volumine, a
ctus ſanguis modum tamen excedit, ſi, quo con
neri debet, ſpatium contrahitur. Reſpectivam id
vocant, ut cujus origo tota debeatur firmis partibu
aut nimium conſtrictis (195. 209. 5.) in terrore, a
ceſſu febrili, frigore magno, ſubito, &c. aut his i
ſis rigiditate (164.), exſiccatione, coalitu (209. 6.

non

n cedentibus, imperviis; aut denique mutilatis.
390. Eſt & Plenitudo ad volumen, apparens quo-
e & ſpuria dicta, quæ aucto rarefacti ſanguinis
lumine molem veluti auctam mentitur; quanquam
jus nulla eſt exſuperantia. Quum enim capacitas
nalium haud eodem gradu una dilatetur; expan-
; humor, quo ante modice repleti fuerant, ma-
; ſpatium affectando haud aliter, quam vera Ple-
ora (388.), turgefacit. Ingens calor ab aere,
o, balneo, cibis, potibus, medicamentis, vene-
, febribus ardentibus, inflammatoriis, exercita-
ne, animi pathemate, frictione; &c. in corpore
ncitatus, magna & ſubita preſſionis atmoſphæræ
minutio, motus inteſtini humorum ob aliena in-
miſta ſingulares, &c. huic vitio anſam dare ſo-
t. Certius autem naſcitur, ſicubi & irritabilitas
90.) acceſſerit, aut feminium dederit ſanguinis
craſia ad rareſcendum pronior (356. 364.), aut
uatæ pinguedinis, quam calor valde expandit,
bia in maſſam circulantem recepta.
391. Conſtare hinc poteſt, quid de Plethora ad
es, veteribus memorata, ſentiendum? Male hanc
otericorum nonnulli, ut fictam, explodunt; cum
ipſe, & multiplici quidem ſpecie notabilis, oc-
rat. Dicatur ergo ea ſanguinis abundantia, cui
endæ regundæque vires Naturæ non ſufficiant,
ic onere gravatæ opprimantur. Plenitudo quævis
88. 389. 390.) ad ſummum progreſſa, nec matu-
levata, etiam in robuſtis, ſarcina demum fit vi-
us major, quæ ſpontaneam laſſitudinem, ad mo-
torporem, ſenſumque gravitatis inducat. In de-
ibus (159.) exiguum quoque ſanguinis ſuperpon-
um, valentiori facile tolerandum, ſuperatis cana-
m viribus incommodat, & congeſtione, opple-
ne, eruptione, gravat (203. 204.). Naturis irri-
bilibus (190.) levis humorum exceſſus pro ſtimu-

lo eſt, cujus dum ſentiunt moleſtiam, in m
inordinatos ruunt, ut amoliantur; & ſemet ipſ
productis in caſſum viribus, fatigant. Conſuet
denique mittendi ſanguinis, naturalis, artificia
uti reparandæ jacturæ ſtudium indit, ita repa
creat intolerantiam, cui moles, aliter haud gr
tura, oneri eſt. An igitur Plethora ad vires
datur?

392. Manifeſtum quoque eſt, poſſe plures P
tudinis ſpecies (388. 391.) una complicari, hi
inſuper adjungi vitiatas humorum qualitates. U
nonnullorum Euchyma & Cacochyma Plethora
telligitur. Commotam vero vocant; quæ tum
noxas infert, gravioresque minatur:

393. Inopia boni ſanguinis, quæ merum defect
non item diſcraſiam, ponit, vix niſi ſubita, e
mi, evacuatione naſcitur, nec durare diu pot
quin vitium qualitatis ex proſtrato functionum
gore accedat. Hoc & illi jungitur, quam in
creat. Tardiores humorum jacturæ, etiam præg
des, ne κενεαγγείαν inducant, accommodata par
contractione (209. 5.) Natura cavet. Morbo
rato exhauſtis appoſita nutritio cito ſuccurrit;
qui in cachymiam inclinant.

394. Obeſitas hujus etiam loci eſt, nec ta
cum Plethora, quam ſæpe comitatur aut ſequi
confundenda. Notat enim ſanæ pinguedinis, par
interfuſæ, exceſſum, qui functionibus obſtat.
tas quidem proportiones multum diverſas hujus
ci absque notabili impedimento fert: at ſarcin
men graviore, ſubito aucta, haud minus, quam
to ſanguine, opprimitur. Iisdem vero cauſis
naſcitur, quibus Plethora (388.), huicque aut ſ
venit aut ſubſtituitur, cum ex pleniore victu
tum quotidie laudabilis chyli in vaſa defertur
vegeta circulatione nec diſſipari, nec in ſangu
co

nverti, nec nutritioni impendi omnis poſſit, hinc
ım cremorem per interſtitia partium in laxam cel-
oſam deponat. Unde mollior corporis habitus,
ıs infantilis & media, ſexus ſequior, eo incli-
t. Materiem ſubminiſtrat chylus blandus, multo
undans pingui, eodemque facile ſecedente (331.).
ucefcit hinc, cur partes ſingulares ſæpe præ aliis
c multitudine graventur.

395. Defectus adipis, macies, vix eo gradu na-
tur, ut morboſa dici poſſit, quin aliæ una ſub-
t affectiones, unde ut ſymptoma pendet, aut
arum conſortio demum nociva redditur. Acrimo-
ı certe ut ſæpiſſime ipſa emaciat, ita comitem ſe
:ile jungit, ſive inopia chyli blandi, oleoſi, ſive
modica evacuatio, aut quovis modo facta diſſipa-
, pinguedinem conſumat.

396. Reliquorum ſuccorum excedens deficiensve
pia vel ad cacochymias (354. ad 368.) pertinet;
l inter cauſas morborum aut ſymptomata aptio-
n locum invenit.

Fluida loco aberrantia.

397. QUANQUAM humorum non adeo ſtabilis eſt
corpore humano, ut partium firmarum, ſitus,
: certa ſemper, qua morantur, ſedes; habent ta-
en & ſuos ſibi a Natura conſtitutos canales, lo-
los, receptacula, cava, quibus, tanquam cancel-
, contineantur, vehantur, nec egredi ſine noxa
ſſint. Id quidem in ſuccis ſingularibus, iisque,
i in certis partibus collecti reſtagnant, manife-
ſimum. At vero nec illi quoque excipiuntur,
i magis univerſales, non interrupto motu circu-
acti, toto corpore oberrant: neque enim perinde
ad ſanitatem, quo genere vaſorum aut cavita-
n ſanguis, ſerum, lympha, &c. ferantur.

398. Ex hac igitur contentorum ad continentia

relatione claſſis exſurgit morborum valde notabiliu
qui, quod humores non ſuo, ſed alieno loco ſi
œconomiam turbant, nec ideo male errores loci
pellantur, variasque in ſpecies dividi poſſunt, q
rum præcipuas nunc exponemus.

399. Error fluentium mihi dicitur, cum ſuc
corporis inquilinus, e ſuis in aliena vaſa delatu
hæc præter naturæ ordinem permeat, tanquam
propria ſibi forent, nullo tamen ceterum obſtruc
nis, effuſionis, excretionisve vitio accedente. E
nit hoc multoties in ſyſtemate circulationis, ubi r
tu accelerato, aucto calore, rareſiunt humores,
ſa laxantur, ampliantur, ut craſſior ſanguinis pa
ultra, quam decet, propulſa, in vaſculis juſto
noribus, non ſuis, circumeat, errore quidem utp
rimum innoxio, quandoque tamen & periculoſ
Stagnans in celluloſa pingue, ſubito in vaſa raptu
Bilis ſuos limites egreſſa, inque ſanguinem diffu
Urina, materies perſpirabilis, &c. retenta cum
maſſam circulantem regurgitant, exempla noxaru
quas id vitium infert, præbere poſſunt. Secre
num certe multifaria hinc perturbatio. An huc eti
retuleris materiæ morboſæ, alicubi ſtagnantis,
ceptionem in communes circuitus vias, aut ejusd
permanentem cum humoribus circulantibus mixt
nem, quum evacuari vel in parte aliqua deponi
buiſſet?

400. Errorem impactorum voco, quando liq
in canalem alienum delatus, nec permeare pote
impactus, cavitatem illius natura anguſtiorem
turat, ſibique & aliis deinceps appulſis tranſit
negat, vitio triplici aberrationis, ſtagnationis &
ſtructionis (209. 1.) concurrente; quanquam ſi c
tinentia & contenta in ſe ſeorſim ſpectes, vix
modum a ſtatu ſano mutata deprehendas. Naſci
facile ex errore priore (399.), cum humor craſſi
in

aliena protruſus vaſcula, quorum diametri in pro-
eſſu naturaliter decreſcunt aut ſuperveniente ſpas-
o (209. 5.) minuuntur; negato tandem per an-
ſtias tranſitu ſiſtitur. Ex quo fonte multiplex por-
genus infarctuum, tumorum, metaſtaſium, in-
mmationum, &c. oriri poſſe haud difficulter per-
icitur.

401. Eſt & error excretorum memorandus, quo
, ut humor in aliena vaſa propulſus, horum oſtiis
ipſus, præter naturam e corpore ejiciatur. Ejus
tem duæ ſpecies ſunt. Vel enim materies utilis,
ıc retinenda, ſuis e vaſculis aberrans, in cana-
excretorios devecta, tanquam recrementum, ex-
rbatur, diſpendio ſæpe irreparabili. Chyli, ſangui-
, ſeri, lymphæ, &c. excretiones per alvum, uri-
vias, cutim &c. in variis alvi profluviis, dia-
te, mictu cruento, ſudatione nimia, colliquante,
oſtendunt. Vel, quam Natura excretioni deſtina-
, materies ad aliud, non ſuum, delata emun-
rium expurgatur, errore quidem tolerabiliore; ut
i boni humoris jacturam non inferat: at ſuis ta-
en & noxis aliunde infeſto; quum non cuivis ex-
mento quodlibet emiſſarium indiſcriminatim con-
niat. Bilis, urina, perſpirabile, fex alvina, ſan-
is menſtruus, &c. ita quandoque aberrant.

402. Huic etiam referatur error effuſorum, va-
tate multiplici peccans; quem latiore ſenſu ἐκ-
υμῶσιν dicere liceat. Nimirum ſuis e vaſis effuſa
teries tum non e corpore elabitur, ſed partium
erſtitiis recepta colligitur ac reſtagnat. Cujus
dem vitii permultæ ſunt ſpecies & longe plura
am mala; quibus œconomiam infeſtat.

403. Differentiam facit varia vaſorum emittentium
ectio, quæ effluxui favet, ἀναστόμωσις, διαπήδη-
, διαίρεσις (203. 2. 3. 4. 207.). Diſcrepant & ca-
ates recipientes, ut majores, minores, naturales

 aut

aut vi factæ fuerint. Tela celluloſa, quæ parti
interſtitia undique replet, facile diſtendenda, frequ
& commodum effuſis receptaculum præſtat. Pr
pue tamen notanda eſt materiæ, quæ effunditu
diverſitas; ut ex qua totidem differentes morbor
ſpecies, aliis atque aliis ſymptomatibus ſtipatæ, e
cuntur.

Sanguinis e ſuis vaſis effuſi errorem videas in
gillatione, aneurysmate ſpurio, exanthematibu
inflammatoriis tumoribus, hæmorrhagiis intern
&c. Nec diu fertur hæc ſtagnatio in humore
mutabili, quin coagulo (336.), ſeceſſione (337
ſuppuratione, putredine, craſis vitietur.

Quum Lympha ſanguinis effuſa, in interſtitiis
lidorum vi diſtendente factis, in membrana cell
ſa habitus totius corporis, aut partium ſingulariu
in cavis magnis parvisve, accumulatur, puſtul
bullæ, leucophlegmatia, hydrops ἀνα σαρκα,
σάρκα, abdominis, thoracis, capitis, ſcroti, part
internarum, œdema &c. oriuntur.

Pingue, bilis, chylus, cererique ſucci ſingul
hunc ubi errorem patiuntur, alia atque alia m
inducunt.

Humor corruptus, pus, ichor, ſanies, mate
morboſa, cruda, cocta, cum in cavitates aut in
ſtitia partium effunduntur, empyemata, abſceſſ
ſinus, fiſtulas, ulcera, gangrænas, metaſtaſes ſ
tares, noxias, &c. inferunt.

Quin & aer, ut ſuos in corpore canales hab
quos ſecundum naturam permeat, ita egreſſus i
ſi recipitur in aliena cava, aut in cellulоſam,
mores aerii, elaſtici, oriuntur, plus minus, qu
doque per univerſum habitum expanſi. Inde e
neumatoſis, emphyſema, tympanias. Fieri et
poteſt, ut latens in humoribus elaſtica materies,
ri ſimilis, quacunque occaſione exſoluta, recupe

ela

ſticitate ſeorſim ſeſe congregans, locoque veluti
ans, tumores expanſione ſua flatuoſos, prioribus
iles, producat.

404. An & errorem nutrimenti ſtatuere licet, ſi-
i moleculæ nutritiæ alienis partibus, quarum diſ-
ilis eſt mixtio, apponuntur; ut juſta ſolidi con-
entia ac textura pervertatur, cute in callum cor-
ve, carne muſculoſa in tendinem aut celluloſam,
rte molli in cartilaginem, os, dentem, lapidem,
: oſſe retro in maſſam molliorem degenerante?
aud ſane credibile eſt, ſingulas ſucci nutritii par-
ulas ejusdem prorſus eſſe mixtionis (138.), &,
juscunque fuerint, quibuslibet ſolidis nutriendis in-
criminatim quadrare (146. 147.). Nec conſtat
aturæ humanæ datam eſſe poteſtatem, mutata ele.
entorum proportione, mixtiones quasvis ex qui-
svis pro lubitu fabricandi. Quodſi igitur materies
triens, ceterum ſana, errorem loci patitur, vi-
ta inde aſſimilatione, ſubſtantia partium mirifice
enari ea de cauſa poſſe videtur.

405. Denique & ſecretorum error haud infrequen-
: obtinet; at qui cum priorum (399. ad 404.)
odo effectus ac ſequela ſit, ſingularem titulum vix
eretur.

Motus vitia in humoribus.

406. Constat humores noſtri corporis, & inte-
o ſuarum molecularum, & progreſſivo totius maſ-
motu ſecundum naturam cieri. Neutro carere
itas poteſt, quæ tamen & moderatum utriusque
dum requirit, nec quosvis exceſſus defectusve,
: alienationes, impune ferre poteſt.

407. Inteſtinus, qui ad fluiditatem pertinet, hu-
quoque auctæ vel imminutæ rationem ſequitur;
e, quæ, patitur vitia ad nimiam tenuitatem aut
acitatem referre, atque ex dictis (271 & ſeq.)

intelligere licet. Alias ejuſdem ſpecies, quaru
mutanda humorum craſi major ac ſingularior ſi
tentia; cum in ſanitate; tum in morbis, ex
ri, multiplices liquorum ex uno ſanguine naſcen
diſcrepantiæ & plures etiam degenerationes hau
ſcure innuere videntur. Et credibile quidem eſt
norum, quæ corpus ſubeunt, mixtionem cum
moribus, aut ſingulares in ſolidis vibrationes
cunque occaſione ortas, producendis id genus
tibus multum conferre: at difficile fuerit pecu
cujusvis horum ingenium ac determinatas, unde
guli profluunt; cauſas harumque agendi modos
planare. Chemicorum fermenta, ſano ſenſu a
cata, illuſtrant quidem; nec tamen ſolvunt
ſtionem. Nec multo plus efficiunt, qui à var
duntaxat ſolidorum motibus omnem efficaciæ h
originem repetendam eſſe cenſet.

408. Manifeſtior alter humorum motus (406
quo per vaſa vecti locum mutant, trifariam vi
ri poteſt; aucta nimirum, aut imminuta nimis
locitate, tum directione abnormi.

409. Motus major debetur intenſiori ſolidoru
fluida actioni. Hanc vero intendunt, quæcun
vel vires illorum motrices incitant, irritamenta m
tivaria (171 ad 181.), ſive directe in corpus,
per mentem in corpus agentia; vel quæ reſiſten
ab humorum mole, ſpiſſitate, adhæſione, aut a
nalium rigiditate, anguſtia (209.) &c. objectas
nuunt: cujusmodi plurima habentur. Nec mi
numerus eſt effectuum, qui inde conſequuntur,
que ob mirabile œconomiæ humanæ conſenſum
viciſſim cauſas ſæpe producunt, augent, multi
cant. Generaliorum præcipui ſunt ſolidorum a f
dis nimio impetu actis major irritatio; agitat
hinc attritus validior; caloris augmentum; rar
ctio humorum; ſubtiliorum diſſipatio; craſſam
in

inſpiſſatio; reſſolutio putris; blandiorum acritas; acrium exacerbatio; canalium expanſio; ruptura; humorum aberratio omnigena (399. ad 405.); &, quæ porro ex his ſequi poſſunt, innumera acuti præſertim generis mala. Utitur tamen & Natura quam frequentiſſime hoc ipſo exceſſu, ut remedio efficace, quo cruda ſubigat, noxia corrigat, expellat, acria mitiget, coacta ſolvat, obſtructa reſeret, aliaque plurima in corporis ſui ſalutem moliatur (99.).

410. Ex oppoſitis cauſis naſcens humorum tarditas hinc intelligitur, quæ cum decreſcente per varios gradus ſolidorum ac fluidorum mutua actione ad quietem tendat, ipſa vi vitali torpente (196. 198. 5.) functionibus omnibus languorem inducit, multas ſuſpendit aut plane delet. Unde morborum chronicorum origo multiplex, intractabile ingenium & difficillima ob proſtratas Naturæ vires ſanatio.

411. In ſtatu ſano quælibet corporis pars ſuum accipit humorum demenſum, ſive maſſæ ſpectes copiam, ſive motus, quo fluit, quantitatem. Nec moles adeo partium hanc portionem determinat; ſed naturæ functioniſque, cui deſtinantur, diverſitas. Itaque tametſi levior quilibet exceſſus defectusve haud ilico lædit; gravior tamen diuque durans noxas parit. Nimius certe affluxus impulſu enormi aut vaſa irritat, in motus fortiores ciet (170. 195.); unde attritus, calor, transfluxus intenſior, attractio novi humoris uberior, revulſio ab aliis partibus, harum depletio & ſimilia: aut vim parientibus inſuperabilem infert: unde dilatatio, *ἀναςόμωσις*, *διαπήδησις*, *διαίρεσις* (203.) & quæ ex his ſequuntur, infinita (207.). His contraria mala deficiens influxio producit. Nec difficile eſt ex dictis (409.) utriusque immoderationis cauſas eruere; ut quæ in perverſa virium motricium & reſiſtentiarum ratione potiſſimum quæri debeant. 412.

412. Quos porro Natura habet, motus humoru magis determinati, ad circuitum, ſecretionem, e cretionem, effuſionem in cava corporis, reſorpti nem ex his, &c. pertinentes, ita pendent a prior bus (406.), ut inde, tanquam effectus ex ſuis ca ſis, profluant, adeoque & aberrationes, quas p tiuntur, tanquam ſymptomata (90.), quæ horu vitiis ſuperveniant, ſpectari, neque hoc loco ſec ſim exponi debeant.

Morbi Compoſiti.

413. Atque hæc ſumma eſt affectionum ſim pliciorum (125 ad 412.): quæ cum perraro ſolitari Medico tractandæ offerantur (123.), pro multivar ſua combinatione, qua demum in veros morbos abeun cum maxime conſiderari merentur.

414. Morbus compoſitus dicitur is, ad quem con ſtituendum diverſæ affectiones ſimplices ita concu runt, ut unum faciant. Hic ergo tot partes h bet, quot affectionum ſimplicium confluxu naſcitur in has reſolvitur; his demum intellectis & ipſe in telligitur: nec harum ulla tolli mutarive poteſt quin morbi, quem componunt, natura quoque ali netur.

415. Unde generatim quidem triplex hic locum habet compoſitio, prout aut ſolidorum, aut fluido rum, diverſa vitia inter ſeſe, aut hæc cum illis una confluunt. At utriusque generis tam multæ po ro dantur ſpecies; ut poſſibilium combinationum numerum inire, exque ſingulis naſcentes morbos or dinate exponere vix liceat.

416. Naturæ præterea morborum nondum ſatis l quido demonſtratæ ſunt (44.). Supereſt hic plur ma diſceptandi ac diſſentiendi materies; unde di ficulter ſeſe expedire valeat, qui doctrina ſynthet ca uti velit.

417.

417. Rectius idcirco ex parte ſtatus morboſi manifeſtiore, quæ in ſenſus incurrit (45. 86. 88.), ordo deſumitur pertractandæ huic materiæ appoſitus. Sic characteres certi, quibus & conveniunt, inter ſeſe & diſcrepant diverſi morbi, horumque claſſes, genera ac ſpecies, legitima methodo conſtitui poſſunt; ut dignotio in praxi facilior reddatur, & confuſio ac ligitandi occaſio evitetur. Morbi itaque compoſiti ſpectantur potius, ut totidem diverſæ ſymptomatum concurſiones, ac pro more Syſtematicorum, ad Pathologiæ ſpecialis eam ſectionem, quæ de Symptomatibus ſingulatim agit, commode relegantur.

418. Accidentariæ quoque morborum differentiæ (121.), quanquam proxime ſubjungi eſſentialibus ſolent, hoc loco tamen cum plene intelligi nequeant, infra demum aptius enarrabuntur. De principiis itaque ac fontibus, unde morbi promanant (74. ac 79.), ſpeciatim nunc dicendum eſt.

De Potentis nocentibus (76.).

419. Quum morbi in C. H. poſſibiles tantopere inter ſeſe natura diſcrepent, vires quoque potentiarum, quibus oriuntur (63.), diverſiſſimas eſſe oportet. Merentur adeo ſeorſim ſingulæ exponi, ut quam efficere quælibet mutationem poſſit, compendio invenire liceat, cum opus eſt (71. 79.).

420. Triplex quidem ſons eſt, unde potentiæ nocivæ nobis proveniunt; uti totuplice virium genere legitime conſpirante ſani ſervamur (7.). Mens, corpus, res externæ, ſuas hic ſingula partes habent (4. 5. 6.). Nec multum refert, utrum hac ipſa utaris in pertractando diviſione, an cum aliis numerum præferas quaternarium aut ſenarium, vel cum PITCARNIO potius dichotomiam malis, atque omnia reducas ad aliorum actionem in hominem, hominis-

minisque actionem in ſemet ipſum. Quæcunque h pertinent, vocari Medicis ſolent res nonnaturale quaſi tu dicas res medias, quæ ex ſe nec ſecu dum, nec contra naturam ſint (2.), nec ſalubre nec noxiæ, at uſu vel abuſu tales fieri queant. H vocis technicæ ambiguitas facile expedienda n minem morari debet (3.).

421. Agunt autem iſta omnia (420.) utroque generalium & ſingularium virium genere. Juvat itaque Mechanicis, Phyſicis, Chemicis, Medicis u demonſtratis ad eruendos intelligendosque, quos pr ducunt, effectus.

De nocivis Atmoſphæræ poteſtatibus.

422. Fluidum aerium, quo viventes circumfu ditur, quod reſpiramus, deglutimus, ampliſſimæ co poris noſtri ſuperficiei externæ, internæ, perpetu contiguum eſt. Debet ergo pro virium qualitatum que ſuarum diverſitate multimodis nos adficere; m xime quum tot tantisque continue viciſſitudinibu obnoxium eſſe Phyſici oſtendant.

423. Aer calidus, qua ambit aut penetrat, co pora ad ſuum gradum calefacit; rarefacit; particu las, quibus conſtant, in mutua cohæſione relaxat in motus inteſtinos ciet; qua volatiles ſunt, diſſ pat; vires motrices inſitas ad agendum concitat fermentationem, putredinem, ciet ac promovet.

424. Ex his (423.) intelligitur, quænam evenir homini debeant, qui æſtui aeris nimio diu exponitur

1. Pro intenſiore medii ambientis calore, quo non ſuo, corpus caleſcit, caloris nativi imminutio extinctio, extranei ſubſtitutio.

2. Ex rarefactione augmentum voluminis, & ma jus quidem in fluidis, quàm in ſolidis; unde plen tudo vaſorum & turgor (390.), & multiplex humo rum aberratio (399. & ſeq.)

3. Ob

3. Ob relaxatam cohæſionem debilitas ſolidorum (157.), ſpongioſus carnium contextus, articulorum infirmitas, laxum, iners, flexile (ibid.).

4. Ob eamdem rationem humorum ſpiſſiorum tenuatio, inertium agitatio, motusque per vaſa minus reſiſtentia (2. 3.) liberior.

5. Vis vitalis (170. 194.) ſenſilior quidem & agilior, at robore, tenacitate, hinc duratione minor, facilius in ſuis motibus turbanda, brevi fervore torpens, deficiens.

6. Humorum pars tenuior, volatilis, ſpirituoſa, aquoſa, de poris ſuperficiei corporis externæ, internæ, aeri expoſitæ, diſſipatur. Unde defectus ſubtiliorum, craſſamenti inſpiſſatio (274. 275. 282.), impeabilitas, diatheſis atrabilaria, inflammatoria, ſolidi exſiccatio, vaſculorum obſtructio, &c.

7. Salinæ, oleoſæ, materiæ agitatio major, attenuatio, evolutio, ad putredinem & rancorem diſpoſitio, alcaleſcens, amarum, aduſtum, fœtidum, flavum, fuſcum, nigricans, inducit, atque hinc oriundas febres bilioſas, putridas, ardentes, malignas, morbosque acutos, calidos, multivaria functionum generis nervoſi læſione ſtipatos.

8. Ea, quæ primis viis continentur, ſicubi ad fermentandum aut putreſcendum prona fuerint, æſtuoſo aere tanto citius in hos motus concitantur, ac ructus, inflationes, dolores, ſpasmos ventriculi & inteſtinorum, anxietates, vomitum, choleras, diarrhœas, dyſenterias, &c. producunt.

9. Pars corporis ſingularis, præ ceteris nimium excalefacta, æquabilem circuitum turbat, humores ad ſe trahit, rarefactos in aliena vaſcula admittit, irritata vi vitali inordinatas ſuarum fibrarum agitationes concipit: inde infarctus, dolores, rubores, eryſipelas, inflammatio, phrenitis, ophthalmia, angina, peripneumonia, &c.

425.

425. Manifeſtum itaque eſt, calorem atmoſphæra prodeſſe quidem corporibus ſenilibus, torpidis, frigidis, mucoſis, colluvie ſeroſa obrutis; inopia humorum laborantibus; at contra vehementer nocen plethoricis, obeſis, bilioſis, calidis, ſiccis, in hæmorrhagias pronis, irritabilibus, cibo animali potuique ſpirituoſo deditis, multisque cacochymicis præcipue autem generi nervoſo, pulmonibus, primis viis ac ſyſtemati bilioſo infeſtum eſſe, harumque partium functiones multimodis turbare.

426. Atmoſphæræ frigus corpora denſat, in minus volumen redigit, fluida quidem eodem gradu magis, quam ſolida, ad congelationem usque; ſolida rigefacit, magis elaſtica reddit; motus inteſtinos fluidorum minuit; ſuſpendit; majore gradu aquam & liquores aquoſos in glaciem vertit, quæ dum naſcitur, rareſcens, levior, majus affectat ſpatium, magnaque vi, quæ expanſioni reſiſtunt, obſtacula amolitur: liquores non ſimplices ſi congelaſcunt, pars a parte ſecedit, craſis totius mutatur, nec regelando ſemper reſtitui poteſt: quæ vaſa ſuccosque his contentos habent, molliores præcipue vegetantium ac animantium partes gelu conſtrictæ ſi ſubito calore regelantur, irreparabilem contextus ac mixtionis diſſolutionem paſſæ corrumpuntur.

427. Hæc (426.) generatim a Phyſicis demonſtrata ſi ad hominem applicentur, conſequitur frigore intenſiore

1. Solida corporis contrahi, rigefieri, elatere augeri, fragiliora reddi (165. 3.), canalium cava arctari, hinc contentis ſpatium minui, reſiſtentias creſcere. Tanto autem major conſtrictio erit, quia ſenſus frigoris etiam ſtimulo agit in vim vitalem (171.)

2. Humores cogi, inertes, immeabiles, ad ſtagnandum pronos reddi.

3. Mutari ergo rationem continentium ad conten-

ta-

ı (424. 2. 426.), & ceteris paribus corpora ſuccis
xhauſta deterius, quam pleniora, habere.

4. Robuſtis porro ac motu animali valido utenti-
us mutuam inter ſolida ac fluida actionem, attri-
ım, increſcere, calorem internum augeri, circui-
ım, coctionem, attenuationem, diſſipationem, &
ɛparandæ per alimenta ingeſta jacturæ neceſſitatem
ıtendi, hinc appetentiam acui, huicque niſi matu-
ɛ ſatisfiat, accedere debilitatem, animi deliquium,
x vel mortem ex fame ſubitaneam.

5. Debilibus contra & quieſcentibus, ob conſtri-
cta vaſa ac ſpiſſos humores, circulationis vigorem
mminui, nativum calorem, vim vitalem, decreſce-
e, omnium functionum torporem induci, ſuppreſſis
vacuationibus non defæcari humores, inde acre,
nucum, aquam, augeri, ſcorbutum, morbos arti-
ulares, leucophlegmatiam, hydropes, naſci: obrui
ræterea nimia humorum copia partes interiores,
um ad ſuperficiem corporis aeri expoſitam reſiſten-
iæ ob frigus ultra modum creſcunt (411.); hinc
cordis, pulmonum ac encephali functiones præcipue
mpediri: penetrante autem introrſum gelu inſupe-
abili omnem ſuſpendi motum, & vel ſanguine in
pulmonibus coacto, intercepta reſpiratione, ſubitam
nferri mortem, aut encephalo congelaſcente invin-
cibilem naſci ſomnum, quo vita demum exſtinguatur.

6. Extremis corporis partibus, quæ minus a fri-
gore defenſæ ſunt, contrahi vaſcula, ſpiſſari humo-
res, occludi poros, ſupprimi perſpirationem; hinc
livores, rubores, tumores, pruritus, perniones, fiſ-
ſuras, ulcera naſci; aut frigore glaciali penetratis,
ſenſu, motuque ſuffocato, gangrænam, ſphacelum,
& ab imprudenti excalefactione putredinem (426.),
loco ſanationis, induci.

7. Cavum narium, fauces, tracheam, qua ſpi-
ritus meat, ſimilia pati, hinc gravedinem, cory-

zam

gam, anginam, raucedinem, tuſſim &c. crea

8. Pulmones maxime, ut ampliſſima ſuperf contactum ſpirati aeris libere admittunt, ſtring minus perſpirare, pituitam accumulare, obſtrui, c ćto ſanguine inflammari, exſiccari, ſuffocari. U de anhelitus, tuſſis, catarrhus, mucus, pus, g græna, ſphacelus, mors ſubita.

9. Male præſertim affici & corpora & parte in quibus vis vitæ minor ineſt, aut juſto irrita lior, debilior humorum circuitus, caloris nativi l guor, ſenſuum motuumque torpor, aut & nimia a litas, fibroſi contextus teneritudo, aut excedens giditas, humorum inopia, aut inertia aquoſa, g tinoſa, terreſtris, frigida, vappida.

428. Quibus perſpectis haud difficile eſt ration reddere, cur frigidum inimicum oſſibus, dentib nervis, encephalo, ſpinali medullæ? Cur ſenibu Climati calidiori adſuetis? Cur ulceribus morda cutim obduret, dolorem, qui pus non moveat, p ducat, convulſiones, tetanos, nigrores, rigores briles concitet? Quin patet etiam, cur ſubitæ loris ac frigoris permutationes inſuetis adeo nocean & quæ mala efficiant?

429. Aer humidus, multa gravidus aqua, elat ac pondere ſuo minus efficax, impreſſos motus ceptasque qualitates ſenſibiles ſuffocat magis, qua propagat; minus aptus novos vapores de corpc bus, quæ ambit, recipere, abſorbere, diſſipare hæc potius humectat, humore inſinuato replet, xat, mollit, ſolvit, diluit; ſitum, putredinen promovet calore præſertim adjutus; frigidus ſim difficilius caleſcit, ad ſenſum frigidior eſt.

430. Liquet adeo in atmoſphæra humidiore c verſanti.

1. Superficiem corporis minus premi, canalium p rietes hinc parte ſuæ fulturæ externæ privari, n ple-

na vi in contentos humores agere.

2. Humores inundante aqua nimis dilui, collu-m ideo ſeroſam naſci &, quæ inde ſequuntur, la (287.).

3. Solida humectata laxari, flacceſcere, inertia di.

4. Itaque circuitum vitalem in univerſum, traje-m ſanguinis per pulmones, attritum, calorem, ctionem, nutritionem, torpere, ac repleri quidem, n roborari corpus.

5. Supprimi perſpirationem, præcipue pulmona-n: unde augmentum colluviei ſeroſæ (2.), infar-s vaſorum pulmonalium, tuſſis, peripneumonia tha, excretio per ſputa, urinas, alvum, copioſior, ioſi laticis in celluloſa & cavitatibus reſtagnatio, tor, corruptio acris, prægravati corporis torpor, ris, rheumatiſmus, cachexia, &c.

6. Senſuum aciem obtundi, languere motum ani-lem, genus nervoſum infirmari, vim vitalem mi-i (298. 3. 4.): unde omnium functionum inertia.

7. Humori junctum frigus ſi fuerit, modo memo-a etiam majore gradu naſci, difficilius ſuperari, nem ideo naturæ vigorem cadere.

8. Calor contra magnus ſi acceſſerit, ſummam uci ſolidis laxitatem, aperiri poros, attrahi hu-res, attenuari, in aliena vaſcula admitti, qua a porta erumpere, aut & retentos celerrime ad tredinem diſponi: unde habitus externi diſtenſio, atio enormis, interiorum inanitio, virium lapſus, rbi putridi, contagioſi, peſtilentes.

9. Ætati igitur teneriori, ſexui ſequiori, tempe-i frigidæ, humidæ, corporibus laxis, aqua, mu-, plenis, humentis aeris uſum valde nocere.

431. Siccitate peccans aer oppoſitos edere effectus et: abſorbendæ quippe humiditati aptiſſimus cor-a quidem ſiccat, ſiccando roborat, exſucca ta-

men & reddit, rigefacit, ac tenuiores humorum
tes abripiendo morboſam his ſpiſſitatem inducit
flammatoriam, atrabilariam (282. 284. 367.
Præ ceteris tamen utrique hominis principio ami
habetur iſta aeris qualitas, ac ſaluberrima, max
ſi caloris exceſſus abfuerit.

432. Aer, qua gravis, efficax eſt in comprim
dis, denſandis, quibus circumfunditur, corporib
eoque magis quo gravior, figitque ſimul materi
quæ liquoribus continetur, elaſticam, ſub mi
aeris preſſione ſeſe expedientem. Baroſcopiis au
conſtat, craſſiorem aera, qui humidior eſt, fere
nus gravitare, magis contra ſereniorem, & mu
magnasque perpetuo eſſe hujus dotis viciſſitud
in noſtra atmoſphæra; ut, quæ in maximum
minimum terminum intercedit, differentia etiam
tem decimam exæquet.

433. Inde atmoſphæra, qua corpus humar
ambit ac ſubintrat, pondere ſuo hoc ipſum in o
puncto æquabiliter, pro more fluidorum, prem
ſolida fulcit, roborat, continentia ad contenta
primit, mutuam inter hæc actionem attritum
auget, canalium diametros tuetur, humores,
evagentur, coercet. Viget adeo ſub juſta har
potentiarum æquilibritate circuitus vitalis, reſp
tio, calor nativus, ſanitas.

434. Aucta quidem per cauſas naturales a
preſſio, ſicubi æqualiter agit, fertur facile, quin
num robur auget: at majore momento in part
ſingularem directa nocere poteſt comprimendo,
ctando vaſa, exprimendo humores atque in pa
alias, minus preſſas, determinando. Id cum
moni intenſiore gradu evenit, canalibus ejus co
preſſis, aucta cordis reſiſtentia, trajectus ſangu
impeditur, ſuffocatur, retentiſque humoribus g
vantur aliæ partes, non ſine multiplici noxa.

435

435. Imminutæ gravitatis pernicioſior vis eſt : ·lida enim fulturæ defectu laxat, humores exſoluta ·aterie elaſtica rarefacit, vaſa replet, dilatat, de·litat, hinc tumores, eruptiones, aberrationes hu·orum producit, circulationem infirmat, vires ad ·otum animalem proſternit, pulmonum præcipue ·ctioni obeſt: unde reſpiratio laborioſa, non ſa·ans, ab accumulato ſanguine peripneumonia, hæ·optoe, &c.

436. Innoteſcit hinc leviorem, calidiorem, hu·idiorem aera multis effectibus inter ſe convenire ·424. 429. 435.), itemque gravem, frigidum, ſic·um, (427. 431. 434.); adeoque pro diverſa ha·um qualitatum concurſione noxas inde oriundas ·ultum intendi, aut mitigari quoque & averti poſ·. Nec diſſimilis eſt ratio aeris nimis rari aut den·, minuſve aut magis juſto elaſtici.

437. Quum vero atmoſphæræ pondus in diverſa ·corum altitudine, aut in eadem, diverſis tempo·bus, maximopere diſcrepet, huicque ideo propor·onata corporum preſſio plurimum quoque variare ·ebeat; pronum eſt colligere, cur magnæ ſubitæ·ue hujus etiam dotis permutationes inſuetis tam ·tollerabiles ſint? Cur periculoſiſſimæ debilibus, ·ritabilibus, & quorum humores multum ac facile ·reſcunt? Cur adeo incommodæ iis, quos morbi ·ectoris tenent? Cur aſthmaticis imminentis boni ·el mali index Barometrum?

438. Haud aliud tamen vitium exitialius eſt, ·uam quod diuturna ſtagnatione in locis undique ·clusis, puteis, cryptis, contrahit aer, cum nulla ·entilatione renovatur. Torpore enim veluti putre·ens, qui vitæ cibus fuerat, velox fit venenum, ·itæ non minus, quam flammæ, inimiciſſimum.

439. Nec diſpar corruptio eſt, quam ſubit aer, ·bi ſemper idem, nec renovatus, circa hominem

ſtagnat, multoties reſpirationi vitali adhibetur, pr cipue autem multitudini hominum circumfuſus uſu eſt. Sive enim amittat inſpiratus aliquid, quo non, niſi permixtione cum aere recente, recuper re queat; ſive receptis abs corpore vivo vaporib inficiatur; ſeu demum propria inertia ſitum contr hat; certiſſimis hodie obſervatis conſtat, in carc ribus, caſtris, noſocomiis, navibus, & in quocu que multorum hominum diverſorio haud rite ve tilato, ob eam cauſam virus innaſci aeri, quo bres peſſimi generis, putridæ, malignæ, exanth matibus ſtipatæ, cito lethales, contagio quoque l te ſerpentes, oriantur. Hæ vero cum putrorem humores inductum (312. ad 314.) multis indic oſtendant, vim ſepticam aeris ſic corrupti quoq modo contractam clare teſtari videntur.

440. Qui porro conſiderat, in atmoſphæram p petuo recipi diffundique omnivaria quorumcunq corporum effluvia ſubtilioreſque moleculas, quæ qu vis demum modo volatiles redditæ, multifariam i ter ſeſe & cum aere permiſtæ, diviſæ, conjunct pro ſuo quævis ingenio alias atque alias agendi res habeant exſerantque in corpora humana, q una cum aere alluunt ac ſubintrant; is facile det, innumera ex fonte promanare morborum pri cipia ac materias, quæ fruſtra quis ab ipſomet re, aut a communibus ejus qualitatibus repetat perque obſervationes meteorologicas unice deteg atque explicare conetur.

441. Quocirca ſane difficillimum fuerit plenam e hibere aeris hiſtoriam pathologicam, quæ examuſſ omnes & ſingulas, quas contrahere poteſt, noxi vires enarret, & ad peculiares ejusdem conſtitution in quibusvis locis ac temporibus applicari valea maxime, quum tanta ſit multitudo ac frequentia o caſionum, quibus & qualitates ejus & contenta n ceſſario permutari debeant.

442. Corpora cœleſtia, meteora, climata, anni
mpeſtates, ſoli diverſitas, montes, mare, lacus,
aludes, flumina, vegetantia, animalia, ſubterranea,
ominum numerus, vitæ genus, alimenta, potulen-
a, ignis pabulum, opificia, artes, commercia,
: alia plurima, ſuam quæque eo ſymbolam con-
runt.

443. Ventorum præcipue inſignes ſunt in varian-
a aeris efficacia partes, & multiplex hinc in cor-
ora humana agendi modus. Impetu ſuo alliſi urgent
remuntque fortius, quaſi pondus aeris increviſſet
433. 433.). Plus dein aeris intra datum tempus
omini applicant; quo plerumque fit, ut & com-
unes atmosphæræ qualitates, &, quæ continet,
liena tanto intenſius pro ſuis quæque viribus agant.
enovant quoque nec torpore corrumpi ſinunt (438.
39.) tum aerem, tum aquas. Agitando præterea
iſcent inter ſeſe varias aeris regiones: inde alias
ualitates aliis ſubſtituunt, diverſas mutua confuſione
ontemperant, contenta quoque permutant, diluunt,
iffundunt, æquabilius diſtribuunt, inter ſe effectu
ario committunt. Vapores præſertim, effluvia,
niasmata, de locis in loca transferunt, ſic purgant
ut inquinant. Nec alia fere potentia datur natu-
alis, quæ ut ipſamet ſæpe admodum variabilis eſt,
ta fluido aerio tam magnas & univerſales mutatio-
es tanta celeritate inferat.

444. Ex his quidem (443.) in genere perſpicere
latur boni malique plurimum adflare ventos homi-
i poſſe. Ut autem cognoſcatur, quid quisque ven-
us ſpeciatim valeat, non ſatis eſt generalibus in-
ærere; quando idem diverſis temporibus ac locis
alubris & inſalubris eſſe poteſt. Diverſus aeris ſta-
tus (442.) in locis, unde ſpirant, per quæ ferun-
tur, quo tendunt venti, varia eorumdem duratio,
ſucceſſio, & ſimilia, longe alias & vel oppoſitas

quoque vires ciere ſolent. Ut adeo non niſi his un
conſideratis limitatior quæſtio demum ex vero utcu
que ſolvi queat.

445. Quum igitur tanta ſit in diverſis habita
orbis regionibus atmoſphæræ diſcrepantia, & long
plurimi a ſtatu exquiſite ſalubri receſſus ubivis fe
perpetuo obtineant; ut ex hoc ſolo fonte innum
ros quotidie morbos profluere neceſſum videatur
mirari omnino quis poſſit, ubique tamen & hom
nes vivere & ſanitate frui, & vel ſub jove ma
etiam longævitatis haberi exempla ac valetudinis
ſenium usque ſine morbis protractæ. Nimirum n
tivitate & conſuetudine durantur corpora, ut m
lignum aera non modo innoxie ferant, ſed ſem
adſuefacta vel facilius quoque, quam mitiorem i
ſolitum. Ipſa aeris inconſtantia & frequens variat
ſæpe pro remedio eſt, quo vis nociva obtundatu
Magnis demum ſubitisque mutationibus difficillim
reſiſtitur.

Noxæ ex Cibo & Potu.

446. Manifestum vitæ ſanitatisque nutrimentu
in eſculentis & potulentis eſt, quæ idcirco non m
nus, quam aer, inter res neceſſarias referuntur. R
tamen optimæ peſſimi ſunt & valde multiplices abu
ſus, unde plurimorum morborum materiæ cauſæqu
ſuccreſcunt. Merentur ergo ſpeciatim conſiderari.

447. Docet quidem obſervatio ſtupendam ab hu
mano genere admitti ferrique in victu varietatem
ut ferme diceres nihil admodum conſtans certumqu
eſſe, quod uſum atque abuſum diſcriminet. Ferre
quorumdam natura nullo fere exceſſu læditur. Alic
vitæ genus a noxis tutos præſtat. Durantur alii ac
ſuetudine. Nonnullos frequens in oppoſita extrem
relapſus, atque adeo ipſa errorum permutatio ju
vat. Iſthæc tamen cum ad paucos modo pertineant
tolle-

llere, quæ maximæ parti evenire ex abuſu ſolent, quaquam poſſunt.

448. Alimentorum copia major, quotidie ingeа, etiam quæ vires coctrices non ſuperat, conſuedine tamen inducit voracitatem, &, niſi vita inrveniat laborioſa, increſcente chyli, fecum, pinis (394.), ſanguinis (388.), omnium humorum 85.) multitudine obruit tandemque nocet.

449. Eadem tanta, ut oneri ſit ac rite digeri neeat, fractis canalis alimentarii viribus, impedito enſtruorum digeſtivorum affluxu & actione, hinc rturbata coctione, cruditates parit, ſpontaneas inſtorum corruptiones, multiplex hinc chyli vitium 25. ad 330.), & quæ ex horum quovis tum in imis viis, tum in reliquo corpore, naſcuntur, ma innumera, præcipue multivarias cacochymias (283. 34. 288. 307. ad 321.), ac vitia nutritionis.

450. Quodſi vero enormi ſarcina ita diſtenditur ntriculus, ut nato ſpaſmo ora ſua claudat, diſtrais fibris; vaſis arctatis, ſuppreſſo motu, ſufflainato humorum affluxu; prohibeatur contritio; perixtio, ſolutio, dilutio, expulſio; preſſis, irritatis rtibus vicinis dyſpnoea naſcitur, anxietas, humom circuitus perverſus, impetus male directus, extata cum encephalo conſenſio, cephalalgia, verti, ſenſuum hebetudo, apoplexia; aut & cardiala; nauſea, vomitus inanis, rariſſimisque exemplis ptura œſophagi aut ventriculi; niſi mature laxa- alterutro ore gravans materies vel vomendo extiatur, vel cruda devolvatur in inteſtina, comoraque alvo tandem exeat.

451. Repletio autem a cibo, quam a potu fere centior eſt; tolerabilior, quæ lente & gradatim, quam quæ ſubito.

452. Copia ingeſtorum minor, quam vitæ ac ſaatis ratio poſtulat, ob defectum neceſſariæ refe-

ctionis, languorem functionibus infert, minuit
morum quantitatem, adipem conſumit, emaci
extenuat corpus, refrigerat, ventriculum ac inte
na contrahit; ut ægre dein plus alimenti fera
quin moleſtia, dolor, nauſea, vomitus, oriatur:
conſuetudine inducitur demum menſæ parciſſimæ
ceſſitas, atque intolerantia ejus etiam demenſi,
Natura eget.

453. Abſoluta autem a cibo & potu abſtinenti
diu fertur, liquores menſtrui, qui in primæ di
ſtionis officinam confluunt, ingeſtis novis non mix
diluti, temperati, pro ſua indole admodum ac
fiunt: inde anima fœtens, ingens appetentia,
ad ſummam quoque crudelitatem impellens, ruct
borborygmi, nauſea, vomitus materiæ acris, f
næ, biliosæ, putridæ, animi deliquia, fami dem
proſtratæ ſuccedens immanis ſitis, ſiccitas, debilit
Dum vero blandi chyli nihil in interiora devehitu
& interea tamen vitæ actiones perſeverant; op
tet ſolidis detritis, nec refectis, diſſipata parte
morum tenuiore, quæ non reparatur, vaſa inani
circulationem fatiſcere, & cum mole corporis
minuta vires cadere: inde levitas ad ſtateram,
ſus debilis, caloris nativi decrementum, ſqual
macies ac ſiccitas bibula habitus corporis. Succe
denique defectu mitis nutrimenti atque attritu c
tinuato, ſalium atque oleorum in humoribus ſu
ma acrimonia, volatilis, putrida, rancida, pe
fera, ex qua ſpaſmi, convulſiones, febres acut
furibundæ, mors.

454. Hæc quidem (452. 453.) ſæviora ſunt ac
tius necant, ſi potus ſimul ac cibi inopia ge
defraudetur: defectus cibi utcunque potione levat
Et quo circuitus humorum intenſior eſt, motus
malis fortior, auctior calor, copioſior excretio
diſſipatio, eo graviores ab inedia noxæ.

455.

455. Liquet igitur abſtinentiam nimiam magis am lædere, quam nimiam repletionem, & delin- i gravius in victu nimis tenui, quam in paulo eniore. Quin conſtat etiam, cur ſenes facillime ediam ferant; dein ætatis conſtantis homines; ne- aquam adoleſcentes; omnium minime pueri; & er hos quidem illi, qui id ætatis fuerint alacrio- s? Quare animalia hyeme ſopita vitam ſine ali- ento protrahant? Cur & quales ægroti diutius ine- im, quam ſani, tolerent? Quare macilenti faci- s, quam humoribus pleni? Quæ cauſa ſubitæ ema- tionis in acutis? Cur a fame peſtis?

456. Proportionem cibi ſolidi ac potus mutuam n adeo exquiſitam poſtulat ſanitas, ut non diver- ſima utentes recte valeant. Suadet etiam ratio, ivis ætati, ſexui, temperamento, vitæ generi, mpeſtati, climati, &c. non eamdem æque conve- re. Videtur tamen enormior alterutrius exceſſus ſſe lædere, ſi conditionibus hominis incongruus diu otrahatur. Abundantior certe potio aquoſam indu- re tenuitatem (287.) humoribus debet, urinas, rſpirationem, ſudores ultra modum augere, ſic ıta ſimul materiæ utilis parte ſuo fraudare corpus ıtrimine; aut & retenta aqua debilitare, torpefa- re, varias hydropis ſpecies creare (ibid.). Contra i alimenta, ex ſe non liquida, juſto parciore po- humectantur, nec humidior eſt temperatura ho- inis, ſpiſſa ſarcina gravatus ventriculus ægre di- rit, tarde expellit, craſſiorem inteſtinis tradit chy- um, qui & per hæc difficulter mobilis, horum uco magis inviſcatus fece, multa, ſpiſſa, ſicca, re- gnante, opplet, chylum parciorem, ſpiſſiorem, cteis tradit: unde meſenterii obſtructio; ſanguis lutinoſus, denſus, attabilarius; ſimiles alii humo- s; ſalis non diluti acritas major; excrementi ſe- ſſio & expulſio difficilior; cacochymia multiplex; viſce-

viſcerum infarctus, multique alii, quos aquæ defe pediſſequos habet, effectus morboſi. (Conf. 166. 1 198. 282. 285.).

457. Materiarum, quibus vitam, nec ægre, ſuſ tant homines, tam diverſæ ſunt qualitates, ut ne videatur perinde eſſe, qualibuscunque utaris, do valeas; ſanis omnia eſſe ſana, & palato im ne indulgeri poſſe, dumne quantitate peccetur. S det tamen luxus plurimis, alios penuria cogit e modi ingerere, quæ etiam modice aſſumta noce Sunt & quorum rarior uſus innocens eſt, quoti nus demum lædit. Sunt quæ inſuetis tantum obſu Quin & ingens illa hominum inter ſeſe diſcrep tia, quam ſanitatis latitudo comprehendit, uti eumdem in ſingulis virium coctricium gradum nit; ita aliam atque aliam, quæ cuique conſen nea ſit, victus rationem poſtulat. Doceat lac, qu Natura infanti deſtinavit. Juvat itaque & varia la, quæ ex hoc fonte promanant, ſpeciatim expone

458. Viſcidum in cibis abundans, ſicubi vali Naturæ robore non ſubigitur, chylum producit mis glutinoſum &, quæ inde porro ſequuntur, m la ſupra memorata (285. 329.). Pulmonum opp tio, glandularum tumores, telæ celluloſæ infarctu ſyſtematis, quod ad bilem pertinet, inertia, ge ris nervoſi languor, torpor vis vitalis (196. 198. præcipua fere ſunt, cum gluten, ex primis viis interiora devectum, univerſam humorum maſſa inundat (283.). Glutinoſo autem & acre quan que jungitur, quod aut manifeſtum continent a menta, aut corruptione, ob defectum coctionis i ducta, concipiunt; ex vegetabilibus quidem acidu (307.), acerbum (309.), ex animalibus putridu (312. 313.), ex pinguibus rancidum (375.). S pituitæ acres (373.) naſci queunt, ſuis ſingulæ fectibus diverſis notabiles.

459.

459. Pinguium abuſus, dum blanda ſunt, primas
s lubricat, laxat, debilitat, chylum præbet ni-
ɔ obrutum cremore, qui minus etiam ſubactus
ile ſecedat (331.). Unde prægravans obeſitas (394.).
in & ſi virium coctricium torpidior fuerit actio,
in eſculentis pinguedinibus natura ineſt mucus
76.), facile in viſcidum (458.) degenerat, ac
rtem pituitam in univerſum corpus diffundit.
raque de cauſa debilitas ſolidorum (162.), ac tor-
(198.). Oleoſa inſuper ſincera, minoribus va-
lis impacta, aquoſis humoribus introitum tranſi-
ıque negant; ſic obſtructiones, ac ſecretionum &
retionum impedimenta creant.

460. Eadem vel ſpontanea corruptione, vel præ-
atione coquinari, vel vitio coctionis, ex nati-
blanditie in acrimoniam verſa, nocent vehemen-
(328.); maxime ſi diuturno abuſu rancor pri-
rum viarum in ſecundas admiſſus adipem corpo-
demum quoque infecerit (375.). Inde peſſimæ
æ cacochymia acris, atrabilaria, ſcorbutica, ca-
eroſa, vix extergenda, quæ ad inflammationes,
nthemata, herpetes, ulcera maligna, cancros,
grænas, ſphacelos, cariem, diſponit.

461. Eorum, quæ ingerimus ex numero vegeta-
ım præſertim, multa acidum habent manifeſtum,
ima latens, quod evolvi poteſt. Hoc ſi valida
coctrice non vincitur, & vel ſuas ob cauſas ex-
atum magis acuitur (307.), chylum, menſtrua
næ digeſtionis, ſanguinem denique ac reliquos
ıores acore inficit, qui multimodis ubique (308.
.) nocet.

.62. Acidi auſteri, quod præcipue in fructibus mi-
maturis reſidet, effectus morboſi ex (309. 320.
. 376.) innoteſcunt.

.63. Acidum ſubtilius, quod in fermentatis plus
us acre & manifeſtum ineſt, ſpiritu perquam
vo-

volatili ſtipatum, citius per maſſam humorum diffundens, cum nimio uſu vires coctrices eluc delata in lympham acritate irritante, rodente, vente, diverſimode cum terra concreſcente (3 371. 372. 379.), dolores, ſpasmos, vaſculorum c ſtrictiones, ſtaſes humorum, catarrhos, rheuma mos, arthritidem, calculos & ſimilia inſuper p ducit.

464. Alcaleſcentia acria, cibi, potus, condim ti titulo largius ingeſta, quid mali inferant, (310. 311.) liquet.

465. Quæ de nociva ſalſamentorum acrimo hoc loco memorari poſſent, ante (315. 316.) cupata videantur.

466. Aromatum vis ignea, ab alimenti inge (296.) longe aliena, acri oleo, ſali, ſpiritui re ri inhærens, Naturæ humanæ vix domabilis, u te lædit ſanos ſtimulo, tenaciore, pinguedini a co, difficulter abſtergendo: producit adeo in pr viis ſitim, cardialgiam, ardorem ſtomachi, pingu una ingeſtorum rancorem, nauſeam, ructus, vc tus; bilem exaſperat; inteſtina inflammat: in ſec dis viis motum humorum intendit, calefacit, tiliora diſſipat, adipem eliquat, ſales acuit, a monia alcaleſcente attenuat ſanguinem (310. 31 corpus torrefacit. Inde ſiccitas, macies, febres lidæ, contracturæ, ſpasmi, exanthemata, infl mationes, dolores arthritici, & plura alia naſcunt

467. Quod habent vina, cereviſiæ veteres, p cipue meraciores, liquores ardentes ex his ſimilil ve igne prolecti, ſimplices aut diverſimode com ſiti, acre ſpirituoſum, fermentatione natum, generis eſt, in bonam malamque partem famo mum, priva ſibi efficacia ſingulare, & abuſu gis etiam nocens, quo penetrat altius, ac dil te vehiculo per emunctoria corporis emiſſo, m

ci

ſemet in humores ac ſolida defigit. Agit au- fluida denſando, ſpiſſando; partes firmas con- gendo; fibras ſtimulando; vim vitalem, vim tientem, impetum animalem incitando, in tur- adigendo. Itaque neceſſum eſt immodica po- e induci ſitim, temulentiam, circuitum accele- m, calorem auctum, rarefactionem humorum, tilioris diſſipationem, humorum coagulum, ſan- nis diatheſin inflammatoriam (367.), vaſorum ſtrictionem, dilatationem, rupturam, errores lo- (397 & ſeq.), obſtructiones, inflammationes; ſed ſyſtematis nervoſi vibrationes enormes, delaſſan- , peſſumdantes, nimiam humorum ad ſuperiora de- ninationem, encephali hinc commotionem, op- ionem; difflato denique ſtimulo ac ſedato impe- inſequi ſubſidentiam humorum, collapſum vaſo- , circulationis torporem, frigus, vires exhauſtas, nium functionum languorem, contraria priori- omnia.

468. Hæc rite conſideranti haud obſcura poteſt ratio eorum, quæ ebrioſis accidere quotidie ob- vantur. Cur natam ab heſterna crapula ægrimo- m nova pocula ſolvant? Cur hic abuſus ex diu- na conſuetudine in neceſſitatem abeat, ac ſero n unquam dediſcatur, imo paullatim increſcens enioribus ad fortiſſima tandem perveniat? Qua- junioribus tanto, quam provectis, pernicioſior Quamobrem primæ digeſtionis officinam adeo efactet; ut, proſtrata omni ciborum appetentia, tandem potu vivatur? Quid humores, tanta rituum copia jugiter nutritos, in vappam mutet? de cachexia, macies, leucophlegmatia, hydrops, ebrioſis? Unde oculorum rubor, exanthemata fa- ? Cur proni ſint in morbos acutos, inflamma- ios, hisque periculoſiſſime decumbant? Cur tre- res, paralyſes, apoplexiam, & quæ ſunt alia

ſen-

ſenſuum motuumque vitia toties experiantur? podagra & calculus huic quoque acri debeatur

469. Ejuſdem quidem originis, at naturæ di- ſæ eſt acre, Gas HELMONTIO dictum, quod gente fermentatione vinoſa naſcens exſpiranſque ficere eos poteſt, qui magnam valde ferment- lium, aut reipſa fermentantium, copiam ſubito ſe ingurgitant. Acritas hæc, vi elaſtica prægra ſtipata, ſtimulo non tantum, ſed expanſione eti nocet: unde ructus creat, ſpaſmos ventriculi inteſtinorum, inflationes, anxietates ſummas, mitum, choleram, diarrhœam, dyſenteriam, ileu &c. Hæc tamen leviora modo ſunt, ſi plurima ctes exempla hominum, quos aeris iſthac aura fecti uſus ſubitaneæ morti dedit.

470. Dulciaria, ſaccharata, mellita, hisque ſi lia, uſu immodico, per occultam acrimoniam d tibus inimica ſunt; pro vi ſua fermentante, dum ingenerant, & quæ ex hoc profluunt, mala (46 præterea ſolvunt tenuantque humores (288.); rum minuta denſitate & firmas partes relaxar non uno hinc nomine generi nervoſo infeſta, fantibus, ſexui ſequiori, debilibus, hyſtericis, pochondriacis, obſunt.

471. Flatulentum, quod olera, legumina, ra ces, fructus varii eſculenti ſimiliaque, diu multu que, ſine interpoſitis aliis, ingeſta, fotu, actio menſtruorum digeſtoriorum, fermentatione &c. ev vunt, ſicubi vi valida coctrice non ſubigitur, ctus, flatus, borborygmos, colicas creat, primar viarum fibras diſtrahendo enervat, irritando in ſp mos ciet, ordinatos motus pervertit: unde crudi alimenti, diaphthora, varia chyli degeneratio, pedita defæcatio, paucum ac debile nutrimentu virium lapſus, cachexia &c.

472. Principium terreum in ingeſtis exſupera

ſiv

re acido infectum (462.), ſeu viſcido (458.) nguive (459.) permiſtum fuerit, ni motu aniali vincatur, potuque multo diluatur, oneri eſt imis viis, dyſpepſiam producit (456.), multitune ac ſiccitate fecis ventrem infarcit, alvum conpat, hæmorrhoides tumentes, dolentes, fluentes, fert, auctaque per chylum nimis terreſtrem proprtione hujus elementi in ſanguine, ceteris humobus, firmis etiam partibus, cohæſionem nimiam, iietem, inertiam (142.), rigiditatem (166.) torrem (198. n. 4.), ſpiſſitudinem (284.), concreones varias (320.), obſtructiones (209. n. 8.), & iæ hinc promanant, mala innumera efficit.

473. Polytropha, ſuccoſiora, jurulenta, quum ju- uberius nutriant, corporibus minus exercitatis ilta plethora (388.) nocent; augent & adipem non ie moleſtia (394.), & quando ab animalium parbus præcipue petuntur, ex multitudinis vitio tanm in cacochymiam acrem, putridam (313.327.), ncidam (328.375.), viſcidam (329.458.), devehunt.

474. Damnoſa præprimis eſt aquæ in victu exſurantia, quam calidæ potores admittunt, abuſu hoe nimis pervulgato. Inundata hoc potu viſcera imæ digeſtionis laxantur, infirmantur, menſtruom ſalia nimis diluta enervantur, anorexia, apepſia ſcitur: multa inſuper irrigatione mucus (373.), s partes intus oblinens, abſtergetur; unde nudam ſenſiliſſima teneritudo, dolores, ſpasmi, intorantia ingeſtorum, vita ſine cibis, &c. Chylus ro aquoſior, in ſyſtema circulationis delatus, teitatem aqueam (287.) per humores diffundit, palem ſanguini (363.), colluviem ſeroſam univer- corpori inducit (354. 359.): unde nutritio pra-, ſolidorum debilitas (162.), carnis effemina-, nervorum impotentia, torpor vis vitalis (196.), nſuum, motuum, circulationis, frigus, hydropum

variæ

variæ ſpecies ex reſtagnante aquoſo lentore; eod
vero ad emunctoria determinato, horum relaxati
excretio aucta, maxime per renes, diabetes, flu
albus, ſitis, defectus nutrimenti, virium lapſus, em
ciatio, tenuatio corporis, tabes & ſimilia.

475. Si, quæ ingeruntur ceterum ſalubria, ult
modum igne fervent, vias, quas pertranſeunt, fa
ces, laryngem, œſophagum, &, in quem deſcendu
ventriculum, fervore nimio affici neceſſe eſt, a
buri, criſpari, inflammari, excoriari; hinc dolor
ſpasmos, ſiccitatem, indurationem, abſceſſum,
cus, fungum, ſcirrhum, cancrum, in iſtis partib
naſci. Ex quo fonte multiplex deglutionis, reſ
rationis, loquelæ, concoctionis læſio; præcipue a
tem triſtiſſimæ illæ ex œſophagi anguſtia angina
quæ impedito alimenti in ventriculum deſcenſu m
ſeros, fame ſitique exhauſtos, fato vix eluctabili p
rimunt. An etiam vini aduſti abuſus (467.) hu
malo favet?

476. Oppoſiti exceſſus haud minores, nec multu
diſpares ſunt noxæ. Immodice frigentia cum part
internas, calore nativo jugiter fotas, contingun
fibras earum irritando, poros ſtringendo, vaſa a
ctando, humores coagulando, dolores, ſpasmos, o
ſtructiones, inflammationes, variaque circuitus, ſ
cretionis, excretionis, impedimenta tum in his i
ſis, tum conſenſione etiam in aliis partibus, ef
ciunt: unde toties ex hac cauſa anginæ, pleuri
des, ventriculi, diaphragmatis, jecinoris, &c. i
flammationes, dolores colici, hydrops, aliaque m
la naſcuntur; eoque fere certius, quo corpus pau
lo ante quovis demum modo magis incaluerit. L
quet adeo, quam male ſibi conſulant, qui dum a
re, foco, motu, ingluvie, vinis, condimentis, a
ſtuant, cibis potibusque glaciatis refrigerationem c
ptare in deliciis habent.

477. Qui præ voracitate cibos ſolidos, tenaciores, usquam deglutiant, commandere prætermittunt, ıtriculo plus faceſſunt negotii, quam Natura imuit. Minus expedita hinc menſtruorum in offas ı emollitas actio, pinguium ſubactio nulla, difficilior ci extractio, digeſtio tardior, tardior de ventricu- expulſio, plures reliquiæ, quas mora longior di- ſimode corrumpit, novum cibum viciſſim cor- ɔturas: unde multiplex chyli vitium (323 ad 331.), ırra primarum viarum, nidus vermium, fex mul-, tenacius cohærens, ægre mobilis, adeoque diu- s reſtagnans. Hæc tamen debilibus ac deſidibus ıgis, quam robuſtis & exercitatis, eveniunt.

478. Denique & in temporibus cibandi potandi- e peccari poteſt. His quidem indicandis non mi- s, quam moderandæ quantitati, famem ſitimque ıtura conſtituit. At multa ſunt in vita civili, æ ab homine, non ſoli ventri nato, determina- s aliquid & uniformius, quam ſtimuli naturales da- poſſint, poſtulant. Itaque ea eſt œconomiæ hu- ınæ facilitas, ut aliis atque aliis legibus ſeſe ad- ingi patiatur, hisque ſemel receptis conſueſcat, c ideo tamen leviores quasvis ab his receſſiones re ferat. Intervallis ita quidem multum diverſis ne veſcimur. Nihilominus nocent ſibi, quorum rpetuo in patinis aut poculis animus eſt; ut ſem- r pleno ventri nunquam induciæ concedantur. E- nim, ſi digeſtio felix eſt, quantitatis tamen vi- ım ingruit (448.): plerumque vero non inter- pto opere laſſantur viſcera; ut tarde ac male co- ant: unde variis generis cacochylia, hujusque pe- ſequa cacochymia ac cachexia (449.).

479. Atque hæc præcipua ſunt iſtius argumenti ca- ta, unde intelligere licet, quod in uſitatiore vi- ıs ratione noxium ineſt. Plurima quidem præterea hominibus nonnunquam, cibi potusve cauſſa,

ingeruntur ſingularia, inſolita, cruda, inquinata corrupta, horrida, venenata, non alibilia, ἄτοπ quæ ſuis ſingula, longe diverſis, modis obſunt. H alios compellit penuria, alios depravatus ex grav ditate aut morbo appetitus, luxus aut avaritia alio Quandoque imprudens delectus, neglecta præparati incongrua conſervatio, caſus aut malorum hom num artes, minusve favens anni conſtitutio, al mentis ceterum ſalubribus vitium indunt, quo vi morbiferam, & vel virulentam quoque conſequu tur. Hæc tamen cum nimis & multa & ſpecial ſint, alienum inſtitutis meis videtur, hoc loco e ponere.

De Intempeſtivo remediorum uſu.

480. MEDICAMENTA quum ægris ſanitatem ſtituant, morboſas corporis conditiones in ſanas m tandi virtute inſtructa eſſe debent (29. 42. 43.) Eo igitur ab alimentis differunt, quæ in natura corporis mutari fas eſt, ut hoc nutriendo conſerv re queant.

481. Pertinent adeo remedia ad res ſanis non n ceſſarias; ut quos, quales ſunt, conſervari, n mutari oporteat. Proinde ſupervacuus eſt eorum quibus ſani commode caremus, uſus, dumne det mentoſus: ingeſta enim, quod mutandum ſit, n inveniunt: inertia ergo per corpus tranſeunt; a Naturæ robore ſubacta in alimentum convertuntu aut ſi pro ſuis agunt viribus, etiam periculum eſ ne, quod ſanum eſt, mutando morbum faceſſant

482. Nec obtentui eſt, quod varii dentur ſanit tis gradus, quodque, quorum imperfectior ſanit eſt, cum veluti pro ægris haberi poſſint, ad val ſcendum medicina egeant. Neque enim in arte eſ quas Natura conſtituit, omnes ſanitatum differe tias coæquare; tutiusque, quod hac in parte pr

ſtari

i poteſt; conſentanea vitæ ratione, quam medi-
nentis, obtinetur.

483. Idem de prophylaxi dicendum, quæ ſi con-
uo per remedia, præprimis, ut fieri ſolet, va-
tiora quæritur, haud raro in prophaſin morborum
ivertitur.

484. In univerſum itaque hic abuſus nocet ſanis,
:ſidia adverſæ valetudinis in ſecunda conſumendo,
uetudinem cum menti, tum corpori, inducendo,
ı tandem neceſſaria reddantur, particulis alienis,
omabilibus, ſuccos inficiendo, vi non propria
:tes laceſſendo, fatigando, regulares Naturæ mo-
interturbando, ejusque penſum ingeſta materie
ı alibili aggravando. His ſi adjungas ſingulares
uper agendi vires, quibus diverſa remediorum ge-
a pollent, haud difficile eſt colligere, cur hoc
ore impliciti toties ſuo ſcopo excidant, morbos-
e ac mortem properatam pro lætiore ſanitate re-
rtent. Alterantia quidem, quæ dicunt, niſi dra-
:æ fuerint poteſtatis, utcunque tolerabiliora ſunt,
nusque ac tardius nociva. Evacuantium vero, ut
quentior abuſus, ita effectus peſſimi. Obſunt cer-
eo, quod aut plus juſto ejiciant, aut cum in-
li etiam utile, quod retineri debebat, aut nimis
ecipitanter, aut tempore modove incongruis, aut
ı ſuis locis (491.) Nocent & emunctoriis ſtimu-
attritu, dilatatione, anaſtomoſi, diapedeſi, diæ-
(203. 1. 2. 3. 4.), infirmatione, incontinentia,
ırctu, confuſione. Naturæ præterea ordinem tur-
ıt, intentiones fruſtrantur, ſolicitant imparatam,
nulis extraneis adſuefaciunt, ad ſuos ſurdam red-
ıt, incitant ad id, quod male ejectum eſt, re-
andum, nec alio ferme fine, quam ut præſto ſit
excernendum (391.): unde, ubi reparati excre-
tardat, multitudine angitur, expellere molitur
etque irrequieta. Sic totam demum huic ſtudio

I 2 addi-

addicta vires ſuccosque corporis, & alimoniam, co
ſumit in conficienda materie mox oneri futura. H
ſi vel valentiſſima corpora tandem peſſumdare
bent, quanto citius certiusque valetudinarios, de
liores, qui nimis frequenter ex hoc abuſu robur
bi vani promittunt?

485. His addi poteſt, nocere etiam haud r
remedia, tametſi ceterum congrua, ſicubi ad e
ctus, Naturæ per conſuetudinem familiares, qui r
dicati quid in ſe habent, tollendos temere adhib
tur: ſanati enim longe deteriora ſæpe mala poſ
trahunt.

De Potentiis, quæ virus habent.

486. Si quid perexigua mole ingeſtum corp
humano, aut a foris admotum, vi ſingulari, n
moli reſpondente, effectus producit exſpectatione lo
ge majores, qui in perniciem vitæ ac ſanitatis te
dunt, id venenum dicitur.

487. Tantus quidem id genus rerum numerus e
& tam differentes agendi modi; ut ſpeciatim ſing
las hoc loco exponere vix ſinat inſtituti ratio
Merentur tamen in genere conſiderari.

488. Venenorum nonnulla acritate Mechani
(292.) infeſtant, æquiparanda potentiis, quæ f
cturas ac vulnera (217. 218.) inferunt. Ingeſta i
tur partes internas, exquiſito ſenſu præditas, ir
tant, pungunt, ſcindunt, lacerant. Unde dolore
ſpasmos, vulnera, hæmorrhagias, inflammation
ulcera creant certo fere lethalia; quum domari, e
tergeri, aut ad inertiam redigi in viſceribus p
petuo motis vix queant.

489. Ineſt aliis acre Chemicum (293.), mani
ſtum, occultum, multiplex, quod quidem humo
bus ſolutum, motu ac calore corporis actum, eti
altius penetrare & multimodis intendi poteſt (301

Ho-

rum adeo effectus intelliguntur ex (306.).

490. Quædam vi ſeptica tam vehementer in hu-res graſſantur, ut late diffuſa putredine corpus e colliqueſcat diffluatque, ſolidis non minus, quam dis, ſua cohæſione deſtitutis. Conf. (161. 2. 288.). ad 314.): unde &, quas inferunt, noxas per-cere datur.

491. Aliorum deletoria poteſtas vaſa conſtringit, nores inſpiſſat, meatus occludit, motum ſuppri-, circuitum vitalem, ſecretiones, excretiones re-dat, ſufflaminat; ita ocyus aut ſerius mortem ert.

492. Longe plurima tamen, eademque pernicioſiſſi-, ipſum vitale principium (169. & ſeq.) invadunt, jusque motus aut irritatione violenta perturban-, aut vehementiſſime incitando, aut & injecto pore ſuſpendendo (195. 199.), functiones vitæ ſumdant. Quin credibile eſt reliquos etiam vene-rum in ſolida & fluida effectus (488 ad 491.) ma-a ex parte iisdem vitalium virium motibus vitia-deberi; hos certe pediſſequos habere, eoque ma-eſſe exitiales. Hac igitur poteſtate inprimis vi-entæ gradus malignitatis videntur metiendi.

493. Ex quo intelligere licet, quamobrem ſenſuum tuumque, qui voluntati parent, facultates plerum-triſtiſſimas in turbas conjiciantur; ut ipſam men-arcem ab iſto hoſte oppugnari dixeris (179. 209. 5.)? Et cur Naturæ vires raro hic multum va-nt (180.)? Et quam prope a venenis abſint me-amentorum efficaciſſimorum permulta; ut omni-ambigere inter utrumque genus videantur, ad umque pertinere? Vires medicatæ & venenatæ, proximis gradibus ſeſe contingunt, exigua mo-differentia invicem convertuntur.

494. Hæc vero uti ſic ſatis appoſite generalem icorum efficaciam declarant; ita nequaquam ta-

men ſufficiunt ad privam ſingulorum exponendam qua fit, ut alia præ aliis velocius aut lentius, i que alias & alias partes ac functiones, modisq longe diverſiſſimis, inexplicabili plane varietate, ſua ſævitiem exerceant. Parum profecto vel acutiſſim etiam ingenia hic promoverunt.

495. Nec minus difficilis indaginis iſtud quoq eſt, quod venena quælibet non cuivis indiſcrimin tim homini æque noceant, nec & eidem quov demum modo admota. Alia quippe vapore aeri pe mixto, in ſpiracula corporis admiſſo, operantur alia maxime, cum deglutiuntur; alia in vulne tantum, quæ quidem inertia reddere vis ventric li valet; alia aliis modis; nonnulla etiam quibu cunque. Hæc uti obſervando diſcimus, ita, qua fiat ratione, explicatu arduum eſt.

496. Miasmatum noxiorum, quæ aera inficiun (440.), haud abſimile eſt ingenium: quanquam eni non adeo ſemper vi deleteria agunt; agunt tame parva mole, ac materia ſæpe ſenſibus vix man feſta, modisque ſingularibus, & morbos creant r fractarios, malignos, quos vis Naturæ difficulter ſ perare valeat (486.). Nec infrequenter corporu virulentorum effluvia ſunt. Quocirca omnino ad v nena referri merentur.

497. Hæc inquinamenta quam multiplici origin in atmoſphæram ſubvehantur, utcunque quidem e (440. ad 444.) intelligere eſt. Nec difficulter pe ſpicitur, ob ampliſſimum, quod viventibus cum a re intercedit, commercium (422.), plurimas pate vias, quibus admitti queant, ſolidaque ſtimulando torpefaciendo, ſuccorum craſin motumque turband nocere. At cum propriam ſingulorum naturam, v resque privas, ac agendi modos eruere aggredimur effectuumque tantopere diſcrepantium rationem re dere, aqua non minus hæret, quam in hiſtoria v

neno-

norum (494. 495.), nec, præter generalia (488. 494.), quidquam certi determinare licet.
498. Hujus etiam loci ſunt contagiones, quarum rtute velut genitali id genus morbi ſuam ſpeciem opagant & communicata multimodis labe per ho- ines graſſantur. Agunt certe & virulenta poteſta- (486. 496.), & ſuo quæque modo ſibi proprio, in alias atque alias corporis partes (494.), effe- usque ſtatos quidem, at longe diverſiſſimos, pro- cunt. Unde conſtat, uti origine, ita naturis, ma- opere inter ſeſe diſcrepare, & ſuas ſingulis indi- s eſſe certas vires, quibus, cum per congruas vias corpora devenerint actioni faventia, ſuam quæ- bet morbi formam diſtinctam conſtanti lege haut iter procreent, quam plantarum animaliumve ſe- ina, aptis concepta locis, in ſuam ſingula deter- inatam ſpeciem evolvuntur. Quo ſit, ut diverſo ivis contagio ſuus reſpondeat ſingularis morbus, ho- mque totidem differentia genera, quot contagio- m, numerentur nequaquam inter ſeſe confundenda.
499. An igitur omnis contagio animata eſt, ſuam- e quælibet habet ſingularem, unde oritur ac multipli- tur, animalculorum ſpeciem? Quod peculiare non- llis eſt, haud ſatis tuto per analogiam univerſo neri tribuitur. An vis phantaſiæ, an metus, con- giorum mater? Violentos animi motus ad virus nerandum, acuendum, conferre poſſe indubium eſt: ſi vel ſoli etiam meticuloſi tantum inficerentur, is tamen ſenſibus conſtat, ſingularem in veris con- giis materiem intervenire, qua ſine reliqua vix idquam poſſint. Utrum immutabilis eſt, re- mque principiis hac dote æquiparanda contagiorum tura? Et, ſi eſt, an inde ſequitur eadem ober- e chorda, & qui ſpecificum quærat antidotum neno contagioſo oppoſitum, & qui de metallis ioribus in aurum tansmutandis ſatagat? Dubia pro-

poſitio, concluſio falſa BOERHAAVIUM non tangit, etiamſi ab Archiatro Regio pronunciata.

500. Attendi præcipue meretur, qua contagia po[illegible] lent, mirabilis illa facultas ſanos humores in ſ[illegible] ſimilitudinem convertendi. Hac nititur ſtupenda e[illegible] rumdem multiplicatio. Nec ſeſe tamen exſerit, n[illegible] ſi vi vitæ in corpore idoneo excitata; ut omnin[illegible] dubites, utri potior effectus pars debeatur.

Data certe eſt Naturæ humanæ poteſtas aſſimilan[illegible] di, qua in augendo ſuſtentandoque per alimenta co[illegible] pore ſuo utitur. Nec facile tamen dixeris, hanc e[illegible] ſe, qua gliſcit contagium vitæ tam inimicum; n[illegible] ſi coruptionem neges quidquam a coctione differre, & quod Natura violenter patitur, perinde habeas atque illud, quod dedita opera in corporis ſui con[illegible] ſervationem peragit.

Qui vim generandi contagiis inditam ponunt, hy[illegible] potheſi utuntur nondum demonſtrata (469.).

Nec magis ſatisfaciunt, qui unice a ſolidis vi[illegible] corporis per virus in ſingulares inſolitosque mo[illegible] tus ſtimulatis omnem hanc efficacitatem repetunt quaſi parum conſtaret, poſſe etiam effluvia, odo[illegible] res, fermenta, ſtupendas ſubito inducere muta[illegible] tiones liquoribus, in quos continentium nulla e[illegible] vaſorum actio. Ecquis autem credat priorem cla[illegible] rius intelligi, quam poſteriorem agendi modum, i[illegible] que corpore, cujus & partium & virium tanta e[illegible] conſpiratio, mixtioni nihil, oſcillationibus omnia d[illegible] beri in permutanda humorum craſi?

Fermenta quoque, latiore Chemicorum ſenſu a[illegible] cepta; quanquam propriam ſibi habent aſſimilan[illegible] virtutem, quæ ab actione contagiorum minus ab[illegible] dere videatur; minime tamen hanc rem conficiun[illegible] ut quorum idea haud univerſe quadrat, nec ra[illegible] minus, atque ſtimulorum, inexplicabilis eſt.

Quare credibile potius, non uno eodemque m[illegible]
do

omnia & ſingula ſeſe multiplicare & vero ſor-
propiorem fore, qui diverſarum ſententiarum
li ſeorſim addictus omnes in unum colligat. Ni-
ominus cum ne ſic quidem certa hujus materiæ
licatio tradi queat, inutile fuerit vaga incertaque
ocinatione multa moliri, quæ opinionem modo,
ſcientiam, parere valeant.

Errores in motu animali.

501. Motus muſcularis, quem homo pro arbi-
exercet, ita cum reliquis corporis vivi motibus
æret, ut exceſſu defectuve paulo majore peccare
queat, quin ocyus, ſerius, œconomia conturbe-
. Ex iis igitur, quæ alternantes muſculorum a-
ones comitari ac conſequi in corpore obſervan-
, mutationibus ſponte innoteſcent, quos motio
quies modum excedens inducit, effectus morboſi.
502. Muſculus vi ſua ſeſe contrahens brevior fit,
aſſior, durior, turget, figuram ſuam ſitumque
ione partium vicinarum mutat, movet ſeſe & to-
ſua mole, & quavis fibra ſua, movet & partes,
quas pertinet, quaſque contingit, & ſi quem
bet antagoniſtam, & quæ huic contiguæ ſunt,
rtes. Quum vero deinde contentionem ſuam re-
ttit, & ipſe in ſtatum priſtinum redit, & reſti-
untur, quæcunque dimota fuerant. Itaque ab ini-
contractionis ad ἀκμὴν usque & inde ad ple-
m usque relaxationem, omnes illæ partes in con-
uo motu ſunt eoque multum variante.
503. Nec conſtat voluntariam muſculi contractio-
m ita a motibus vitalibus pendere, ut, quæ ac-
ſcit muſculo, velocitas de ſumma illorum dece-
t. Imo vero novus veluti hic motus illis ſupe-
lditur. Univerſa ergo motus atque adeo attritus
antitas in corpore tum augetur pro numero ac vi
entium reciproce muſculorum.

504. Quocirca multiplex ſub exercitio muſcul infertur vicinis canalibus, loculis, receptaculis, pr ſio, remiſſio, diſtractio, arctatio, agitatio, quæ cr inde in contenta tranſeunt, his quoque motus perpondium conciliatur, quo fit, ut ſtagnantia m veantur, fluentia promoveantur, mutua ſolidoru fluidorumque inter ſe actio, & quæ hinc conſeq untur, intendantur.

505. Ita quilibet muſculus, alterne contrahens ſe & remittens, ſuo ſyſtematis vaſorum tractui n vam applicat vim, quæ humores urget pellitq fortius, quo circulationis legibus determinantur. E rumdem motus ergo accelerari debet.

506. Eadem cauſa ſanguis venarum, copia ac im petu majore, protruſus infuſusque cordi irritame tum fit, quo hujus contractionum numerus ac v intenditur. Inde conſenſu expedito & reſpiratio i citatur, & arteriarum properantur motus per un verſum corpus.

507. Continuata igitur muſculorum actione vir vitales, quibus humores circumducuntur, quaquave ſum animantur, novisque (503. 505.) jugiter a gentur. Creſcit adeo circulationis vigor, attritu calor, quæque ex his pendent, cum conditiones co poris, tum functiones intenduntur.

508. Magnum præſertim, nec uno nomine, adj mentum naſcitur officinis inſtrumentisque, quib alimenti coctio, defæcatio, diſtributio, aſſimilati perficitur; ut adeo nutritionis opus feliciter proce dat. Atque hæc ſunt publica exercitationis modic emolumenta.

209. Unde conſtat, quasnam immodica noxas in ferat œconomiæ humanæ. Quippe, quo ipſa exce dit gradu, eodem velocitatem circumeuntium humo rum auget (409.): quocirca, quæ inde oriuntur mala in genere reduci queunt.

1. Ad

1. Ad caloris nativi augmentum enorme, quo agi-
i attenuatique ſucci, diſſipata parte ſubtiliore,
ſſantur, ſerum ac fibra ſanguinis diatheſin inflam-
toriam (367.) induunt, ſales dein ac olea con-
uato attritu acuuntur, ſolvuntur, volatilia, acria,
trida, rancida, fœtida, ambuſta redduntur (424.
7.), circuitui vitali ineptiſſima.

2. Ad partium continentium læſiones valde peri-
oſas. Etenim rarefacti magnoque impetu propul-
humores ſua vaſa ultra modum dilatant, irritant,
erunt, rumpunt, deſtruunt: unde errores loci
97 ad 406.), dolor, inflammatio, febris acuta,
puratio, gangræna, hæmorrhagia, aut vitalibus
ceribus ſanguine accumulato obrutis ſuffocatio ac
ors ſubitanea.

3. Ad ſuccorum, qui ſub moderata circulatione
tagnant, commotionem, ut ſuis excuſſi ſedibus
agentur.

4. Ad multivarias denique ſecretionum excretio-
mque turbas, quarum vi omne genus vitiorum
alitatis, quantitatis, motus, loci, in materias,
æ ſecerni & excerni debent, invehitur.

510. Mobilior itaque & volatilior fluidorum,
am ſolidorum, natura facit, ut exercitio immo-
ratiore jactura inæqualis inferatur, hinc mole il-
um decreſcente ſolida prævaleant, exſucca corpo-
areſcant, rigeſcant. Aqua & ſpiritu, parte hu-
rum tenuiore, difflatis, craſſamentum ſupereſt
84.) iners, tenax, immeabile per vaſcula mino-
: unde horum ac parenchymatis exſiccatio, con-
ctio, concretio, univerſæ adeo compaginis rigi-
as major (164. 166.). Pingue, qua ſtagnat in
s loculis, commotum, eliquatum, ſanguini red-
um, attritu & calore ex blando in acre, ranci-
m, degenerans (375.), per emunctoria expelli-
: hinc celeris emaciatio (395.). Gelatina nu-

triens

triens (379.), ſolidorum fibris undique interfuſa
deteritur, exprimitur, acrior per motum facta e
cernitur, parte tenuiore expreſſa ſolideſcit: inde de
fectus nutritionis, augmentum rigiditatis. Bilis que
que nimium commota, aduſta, in ſummam acu
tur acrimoniam, qua & primas vias infeſtat, i
ſuos egreſſa cancellos in reliquum etiam corpus ſu
malignitate graſſatur.

511. Ex dictis (509. 510.) liquet, ſolum mo
tus animalis exceſſum ſolida fluidaque corporis ta
vehementer a ſtatu ſano alienare poſſe, ut vel v
nenatis etiam viribus (486.) agere videatur:
cum in univerſum fere ſemper & cuivis noceat,
raro proſit, nocere tamen maxime, inter ſano
ætati teneræ, ſexui ſequiori, temperamento bilioſo
ſicco, calido; tum vero plethoricis, valde obeſis
cacochymicis, in hæmorrhagias, aut abortus procli
vibus, & quibus viſcus aliquod totumve corpus co
tabeſcit, & qui ſpiritus laborant difficultate, & ca
culoſis, iiſque, quorum circulationi pertinaces ob
ſtant canalium obſtructiones, tumores, humoru
congeſtiones, &c. His ubi & inſuetudo accedit
aut ingens aeris æſtus, aut ex cibi potuſque defe
ctu inanitas, aut ſubitus a ſtatu quietis ad vehe
mentem motum tranſitus, tanto pejores inferri no
xas neceſſum eſt.

512. Minoris momenti ſunt, quæ ipſis muſcul
nimium exercitatis eveniunt, mala; laſſitudo, de
bilitas, tremor, dolor, ſpaſmus, impotentia ad mo
tum. His tamen quies fere pro remedio eſt. Sicc
tas autem, rigiditas, tendineæ naturæ multiplic
tio, quas labor excedens carnibus muſculorum i
ducit, haud æque facile tolluntur.

513. Haud lætior eſt illorum ſanitas, qui in op
poſito errore verſantur. Nimia quies & potenti
motrices, &, quæ movendæ ſunt, partes in torp
rem

a conjicit. Vis muſculoſa deſuetudine contractio-
, congeſto pingui, languore influxus vitalis,
uitur, ſuffocatur; articuli, rigeſcentibus per
im ligamentis, axungia coeunte (222.), aptitu-
em ad motum amittunt; antagoniſtæ magis re-
intur. Ita neglectus animalis motus demum im-
entiam parit.

;14. Plus tamen damni & humorum circuitus
hanc cauſam patitur; ut qui ſolis commiſſus vi-
viribus, extraneis deſtitutus ſuppetiis (507.),
vaſcula minora primum, dein per univerſum
ema langueſcit: unde humorum ſtagnatio, accu-
latio, inviſcatio, caloris nativi imminutio, ſe-
tionum ac excretionum impedimenta, & quæ ex
oriuntur, mala quamplurima. Ex hoc fonte
ur polychymia (385.), plethora (387.), obe-
s (394.), profluunt, quæ ſarcinis corpus gra-
it firmarum partium mole ac vi majoribus. Ple-
udini cito ſuccedit cacochymia iners, glutinoſa
83.), aquoſa (287.), frigida, univerſum cor-
s inundans, qua laxum, molle, flexile (160.
2.), ſolidis inducitur, vis vitalis torpet (196.
8.), vigor nerveus perit, colluvies ſeroſa, leu-
hlegmatia, hydrops varius, pigritia ad motus,
ſuum hebetatio, ἀναισθησία, omnium functionum
ſocatio tandem naſcitur.

515. Præ ceteris peſſime afficiuntur, quæ abdo-
ne continentur, organa primæ digeſtionis; ma-
ne ſi etiam prono corpore ſedenti comprimantur,
ue alimenti copia & qualitas haud reſpondeat
æ deſidi. Namque reſpiratione vegeta, motu ex-
no, ſuccuſſione, non adjuta in opere ſuo tar-
it, alimentum imperfecte coquunt, lente propel-
it, mora longiore corrumpi ſinunt, utile haud
is emulgent, nec depurant, fæces accumulant:
le omne genus vitiorum chyli (323. ad 232.),
ructus,

ructus, flatus, ſpaſmus, anxietas, alvus tarda tumens, anorexia, univerſæ officinæ infirmatio menſtruorum inertia, degeneratio varia, menſenterii vaſculorum obſtructio, aliaque innumera ma naſcuntur. Ingens præterea ſuccorum multitudo qua viſcera illa perfunduntur, ſolis eorum viribus extranea ope deſtitutis, haud ſatis promoveri po eſt: languet ergo circuitus; fit humorum congeſtio ſtagnatio; ſanguis tarde redux, rarius pulmonum aere animatus, nec vigore cordis incitatus, in va pam abit, infarcit venæ portarum ſyſtema, ſpl nem, hepar, cetera. Nec mirum adeo bilem den que vitiari (372.), cacochymiam, ſcorbutum, c chexiam, icterum, hydropem, malum hypocho driacum, & alios id genus morbos inde produci.

Damna ex poſituris & motibus ſingularibus.

516. Quam in pleriſque rebus ſuis affectat ama que Natura, variatio & mediocritas in partium co poris motione ac poſitu quoque conducit. Noce quidquid hic juſto violentius eſt aut nimis diutu num ſine remiſſione; nec in ægris tantum evita debet, ſed vel in ſanis etiam cauſa morborum fi ri poteſt.

517. Status, ultra modum protractus, artus i feriores humoribus tarde ad cor redeuntibus gravat unde infarctus, œdema, varices, ulcera. Lumb rum quoque, renum, coxarum, paſſiones hoc fi contrahuntur: ut & genitalium vitia ex humoru congeſtione, & herniæ inguinales (233.), crural (234.), in feminis fluxus uterinus, fluor albu abortus, uteri vaginæque procidentiæ (250. ad 254. maxime ſicubi & nixus ſubinde accedens preſſione auxerit ac partes gravitate deorſum vergentes etia protruſerit. Sanguine autem difficilius & verſus c remeante, & inde ad caput aſcendente, cum hon

diu

ſtat immobilis, haud mirum, magis, quam aliis
citiis, laſſari & vel animo linqui.

18. Seſſio quieta, immodica, ut minus fatiget,
lo tamen ſalubrior eſt, præſertim corpore pro-
multumque flexis genubus. Similia hinc mala
bus inferioribus, lumbis, renibus, coxis, fiunt
7.): tum & curvitas dorſi, obliquitas ſpinæ,
um ſtupor, iſchias, claudicatio: & impedimen-
lenique abdominis viſcerum vitia modo (515.)
nerata.

19. Decubitus excedens, ſyſtemati uropœo no-
s, renes comprimit, obſtruit, inflammat, ſecre-
i, propulſioni, excretioni lotii obſtat: unde mu-
ſabulum, calculus, horumque ſequelæ. Officit
ſitus horizontalis caput humoribus replendo:
cephalalgia, ophthalmia, hæmorrhagia, ſen-
n hebetudo, vertigo, ſopor, &c.

20. Multos præprimis ac graves affectus produ-
ſubita, violenta muſculorum contractio, diu
inuata, abſque remiſſione, accedente etiam,
nixus intendatur, ſpiritus inhibitione. Etenim
mens tractio, preſſio, diſtentio, arctatio, pro-
o, vim infert partibus, mutuam inter conti-
ia & contenta rationem omni modo variat,
um ac directionem humorum valdopere mutat;
ime cum, anima etiam compreſſa, ſanguinis per
ionem trajectus ſuſpenditur. Inde muſculorum
inumque de ſuis ſedibus excuſſio (243.), ar-
arum, vinculorum, ipſorumque tendinum rela-
, ruptura, articulorum diſtorſio, ſubluxatio,
io (226. 227.), oſſium fractura (217.) alia-
nexus ſituſve vitia (224. 229.), herniæ (230.),
pſus (248. & ſeq.), meatuum ac receptaculo-
dilatatio, anaſtomoſis, diapedeſis, diæreſis (203.),
ryſma, varix, fluidorum aberratio omnivaria
. ad 405.), hæmorrhagia, hæmoptoe, mictus

cruen-

cruentus, ſugillatio, emphyſema, tumores varii, quæ ex his oriuntur, mala innumera.

521. Hæc ſi quis ad varias corporis partes, ſuis ſingulæ muſculis mobiles ſunt, aut, ob vi niam conſenſumve qualemcunque, illis agentibus verſimode affici debent, applicat, is facile inte git, quot qualeſque noxas inferre tuſſis, cachin tio, ſternutatio, oſcitatio, pandiculatio, declam tio, vociferatio, cantus, tubarum inflatus, ſaltu lucta, cæſpitatio, bajulatio, aliæque id genus m tiones, ſicubi enormes fuerint, queant.

Exercitationes Mentis immodicæ.

522. ATTENTIOR contemplatio eorum, quæ qu que in ſemet ipſo facile experitur, affatim doc mentis actionibus haud minus, quam corporis ex citiis, vires diſſipari, alternamque requiem i æque, ac his, interponendam eſſe, ut ſanitas perſt

523. Mens nimirum corpori ſuo, dum vita get, intime implicata eſt: ut difficulter concip liceat tam exquiſite puram ejus operationem, q prorſus nihil corporeæ mutationis quoquo modo innexum habeat. Præterquam enim, quod mul cogitationes determinati ſequantur motus corpor ſenſoria quoque cum externa, tum interna, ma riem occaſionesque cogitandi vix abſque aliqua m tionis ſuorum ſtaminum ſpecie ſubminiſtrare po videntur. Oportet itaque, cum mens in ſua off na actuoſa eſt, hujus organa plus minus cieri, t di, laxari, oſcillare, inter ſeſe agitari, quomo cunque ſaltem aliter ſe habere, quam ubi ab o re feriatur.

524. Præterea veroſimillimum eſt, ſyſtema n voſum, qua ſenſui preeſt, vi quadam motrice a mari, vitali muſcularive virtuti (170. 502.) for æquiparanda, qua agente ſtamina ejus tendi, ri

ſcere,

, turgere, concipiendis ad irritamenta oſcilla-
bus aptari queant, viciſſimque remitti ac flac-
ere, cum otiatur. Nec refert, utrum a ſpiritu,
n vocant, animali, per nervos diffuſo, eamdem
tas, an quoquo alio modo ab ortu putes indi-
, mecumve in re obſcura opinando nihil au-
ris. Agnoſcendum tamen videtur, aliquod men-
eam conceſſum eſſe imperium, quo excitare ſi-
em pro lubitu poſſit ad agendum tam in uni-
 corpore, quam in ſingulari parte: perinde ut
culi etiam arbitrio parent.

25. Conſtat autem ſentiendi illam vim (524.)
vi vitali communicare; ut altera alteri pro ir-
nento eſſe poſſit (179.). Quin & mutuum for-
nter eamdem & muſcularem vim commercium
t, quo fit, ut nervorum interventu juſſa men-
ad muſculos deferantur: niſi mavelis idem utro-
e motus principium dari, at quod pro differen-
artium, quas animat, conformatione diverſimo-
gat. Utraque certe & nervorum & muſculorum
is non inexhauſta eſt; nec continentem fert la-
m; nec fatigari altera ſine alterius detrimento
ſt.

26. Quanquam igitur, quæ in ſenſoriis cientur,
ationes motibus muſculorum longe minus mani-
 ſunt; facit tamen ſumma medullæ nerveæ
ritudo, ut hæc vel gravius etiam, certe nihilo
is, ab immodica exercitatione affici mutarique
eat, quam muſculi ab exceſſu motus animalis
2.), nec diſpares inde contrahere læſiones. Mol-
na nimirum ſtamina quovis demum modo (523.)
ıentius, diutius vehementius commota, inter ſe-
ttrita, laſſantur, tonum amittunt, tremores ir-
lares, injuſſos, concipiunt concitantque præter
nem in vicinis, ſpaſmo velut obrigeſcunt, aut
ida reſolvuntur; vis ipſa nervea (524. 526.) elan-

K gue-

gueſcit, diſſipatur. Ex quibus, niſi tempeſtiva
quie leventur, ſenſuum externorum internorum
hebetudo, impotentia, idearum confuſio, ſomni
bulenti, pervigilium, imaginatio depravata,
rium, fatuitas. An &, quæ muſculis aſſiduo l
re evenit (512.), ſiccitas, rigiditas, in his quo
organis naſci poteſt, qua ſenile vitium in facult
mentis ante tempus invehatur?

527. Ingraveſcunt autem hæc mala, novisque
gentur, quum ſenſorii communis agitatio etiam
paratum encephali vaſculoſum in motus eno
ciet, ac majore ſanguinis copia caput opplet.
de partium diſtenſio, dolor, calor, inflamma
atque ex his naſcens actionum mentis multiplex
turbatio. Quin & conſenſio mutua principiorum
tus (525.) facit, ut viribus nerveis (524.) nim
intenſis, laſſatis, diſſipatis, reliquorum ſyſtema
vires ſimilia patiantur, hinc corpus abſque la
ſuo fatigetur, omniumque ejus functionum co
quatur læſio.

528. Accedunt vitia ex motu animali negl
(513. ad 515.), vitaque ſedentaria aut ſtataria (
518.), literarum ſtudioſis familiari, quæ uti e
ſat gravia ſunt, ita magis etiam properantur a
valeſcunt, ubi robur corporis inquieta cogitat
minuitur.

529. Exceſſus tamen cum varietate ſtudiorum
lerabilior eſt: at vehemens cogitationum in eam
rem intentio, non interrupta, rari ſunt, quibus
magnopere noceat. Etenim pars illa ſenſorii c
munis, quæ ſola tum in actione eſt, & in q
tota veluti mens omni ſua vi incumbit, violen
patitur haud minorem, quam muſculi ſingulares
titer diuque contracti (520. 526.) Itaque aut ſt
na ejus tam pertinaciter arriguntur, ut remitti
nequeant, aut oſcillandi finem non faciunt a

con

nota, aut nimium diſtracta tenorem denique tunt. Unde omnes genus mentis perturbatio-, melancholia, ἔκστασις, mania, catalepſis, fas, ſenſuum impotentia, virtutis nerveæ reſolutio, milia naſcuntur.

30. Neglecta mentis cultura organis quidem ſen- torporem inducit, vim nerveam hebetat ac nguit, facultates animi aut omnes, aut ſingu- labefactat, ut vel univerſæ, vel aliquæ, in- otiantur. Ceterum tamen, niſi & motus ani- s intermiſſio acceſſerit, reliquis functionibus haud obeſt, ut non ignavos videas ſtupidosque cre- ſcere, quam ingenioſos, ad ultimam usque ſe- ıtem firma corporis valetudine perfrui.

31. Ex his (508. ad 530.) inter ſe collatis ma- tum eſt, exercitationes mentis, quam corporis, exceſſu longe magis infirmare ſanitatem. Patet n, cuinam ætati, ſexui, temperamento, acrio- udia & lucubrationes minime conveniant? Cur ında meditatio magis fatiget, quam motus mu- ris? Quare iis, qui gravi morbo exhauſti reva- nt, tam perniciosa plerumque animi intentio, errima autem corporis moderata exercitatio?

Vis noxia Animi perturbationum.

32. INEST in animo impetus, quo fertur in ea, , quod vel bona, vel mala, vel inſolita ſint, m talia videantur, placent, diſplicent aut per- nt. Is ſicubi commotionem in homine excitat rem, quam quæ rectæ rationi conveniat, hæc ni perturbatio dicitur.

33. Comitatur adeo hanc (532.) & prodit actio- illarum, quæ ex mutua animi corporisque conjun- ie fluunt, major minorve a juſto tenore alie- o. Unde conſequitur, ut in eo ſtatu organa que, ſenſibus motibusque voluntariis dicata, tur-

bis agitentur, viresque, quibus animantur (524.), in vitioſos motus aberrent.

534. Quin docet etiam obſervatio, cordis arte rumque motus, calorem, colorem, habitudinem poris, una tum alterari; univerſum ideo circul nis ambitum, &, quibus hæc nititur, vires vi (170.), quasque ſub ſe habet, quarumvis par actiones præter ordinem affici.

535. Quæ ſi quis, prout latiſſime patent, perpendit, ei dubium videbitur, utrum anim magis, quam corporis, perturbatio dicenda quando totius œconomiæ humanæ functionum la eſt, quæ ab hoc impetu immunis perverti nequ

536. Quocunque autem modo iſthæc (53 535.) in homine fieri concipias; ſive mente i rante; ſive cæco inſtinctu; ſeu incitante quadam menti indita, a reliquis ejus facultatibus diſti illud certum, deberi ea quidem mirabili, quo ter bina hominis principia viget, commercio hoc ipſum tamen leges limitesque, quibus in tranquillo adſtringitur, tum adeo excedere, ut eduntur, effectus prorſus inſoliti, ejusque vi longe ſuperiores videantur; ſaltem, quo minu ta occaſione naſcantur, impediri, aut nati ſup pro arbitrio vix poſſint.

537. Nimirum, quæ homini data ſunt, bina num ſyſtemata, alterum menti cum corpore mune, alterum ſi non mere corporeum, cer conſcientia ſemotum; etſi diverſis legibus regu contubernalia tamen in uno corpore ſunt, ac rabili commixtione per ſingulas partes diffuſa ſtrumentis inter ſe contiguis, connexis, aut & munibus gaudent, viribusque animantur aut iiſ aut inter ſeſe conſentientibus (525.). Quoc quæcunque in alterutro cientur, inſigniores com tiones quo minus in alterum quoque transferan fieri haud poteſt.

53

8. Quæ quidem Medice conſiderata docent, ita i motibus impetuoſas dari agitationes, quæ in ipio cogitante, hujusque adeo officina, primum , inde in reliquum corpus protruſæ, exque hoc im eo, unde venere, revolutæ, celerrimo itu reue tam vehementer augeſcunt; ut, quidquid virium facultatumque in toto homine, contur, atque hinc univerſæ œconomiæ humanæ funnta concutere queant.

9. Quanquam igitur in moderatis, qui ratione untur, ſua ineſt eximia utilitas, haud minus ca, quam moralis; magnopere tamen vitæ ac ati nocere etiam poſſunt valde violenti; maxiicubi & ſubito erumpunt, aut pertinaci dura inoleſcunt, aut intus ſævientes nequicquam primuntur, aut alii aliis celerrime ſuperveniunt affines, ſive inter ſeſe oppoſiti.

.o. Inde ſenſuum, motuum, circulationis, reſionis, ſecretionis, excretionis, coctionis, nutris, generationis, &c. Innumera ex hoc fonte profluere quotidianum eſt, quæ alias quidem ıræ viribus ſponte rurſum ſuperantur, nec raro n in omne etiam morborum genus, & in ſuneas, lentasve mortes abeunt.

1. Uti vero affectionum mentis quæque pro ſua ſitate diverſas externis corporis partibus actibus mutationes inducit, quibus, tanquam propriis acteribus, foris expictæ ſeſe dignoſcendas pro: ita ſuo etiam ſingulæ modo peculiari intervitæ ſanitatisque conditiones convellunt, vires oris motrices opprimendo, exagitando, perturlo. Atque hinc præcipue multifaria illa naſci ntur motus humorum vitia (406 ad 413.); quæ athematis, prout aut læta, aut triſtia, fuerint, atque alia etiam ex pulſu ſeſe manifeſtant.

42. Principia videlicet atque inſtrumenta motus

conſenſione accurata ſeſe accommodant propenſioni
& averſationibus mentis emotæ, hujusque ideo
tui diverſo reſpondentes quoque in corpore muta
nes excitantur. Inde gaudii comes auctior, exp
tior, circulatio, ſecretio, excretio: ſed & inſom
inſania, virium reſolutio, quin mors apoplecti
ubi nimium eſt & improviſum. In amore non
ſimilia inſunt: protractum autem rei amatæ de
rium, & ægritudo de perdenda, aut non obti
da, inquietem, languorem, anorexiam, chloro
tabem, noſtalgiam, melancholiam, erotomaniam
inducit. Ira impetu efferato nervos, muſculos,
guinem, bilem, exagitat; hinc furorem, inflam
tiones, febres ardentes, viſcerum primæ digeſt
turbas enormes, errores fluidorum omnivarios (
& ſeq.), & vel veneniferam quoque vim cr
Odium ac livor perſeverans pervigilio, febre le
appetitu proſtrato, inedia, pallorem, torpor
maciem, cachexiam infert. Mœrore vis nervea
guet, tonus partium fatiſcit, motus vitales in
nuuntur: unde pulſus tardus, contractus, circu
lenta, inviſcatio humorum; ſanguinis coagul
coctionis ac nutritionis defectus, diarrhœæ, ob
ctiones, ſcirrhi, melancholia, icterus, hydrops
mni diuturni, lethargus, catalepſis, &c. Metu
muſcularis infirmatur, tremunt membra, ſphinc
reſolvuntur; minuto cordis vigore ambitus cir
tionis contrahitur, repreſſis intro humoribus p
fit, ſiccitas, perſpirationis ſuppreſſio, attractio
jor, anxietas, viſcerum vitalium oppilatio, N
ræ ad munia ſua impotentia. Terror, præ ce
pernicioſus, ſyſtema nerveum violentiſſime qua
do, ſpasmos, convulſiones, epilepſiam, ſtupor
imaginationem depravatam, inducit; conſtricti
bito vaſculis minoribus humores verſus vaſa m
ra cogit, cor in palpitationem, pulmones in a

re

conjicit, pallorem, frigus, congeſtiones, abor-
, parit, evacuationes ſupprimit, ſubito necat.
43. Quocirca manifeſtum eſt, animi motus vio-
a, frequentia, duratione enormes, multo, quam
oris, gravius œconomiam humanam affligere:
re autem præprimis, ſicubi & immodicas men-
xercitationes comitantur (522.): poſſe tamen
lurimum prodeſſe, quum ægris accidunt: hinc
icamenti non minus, quam veneni, vim exſe-
; difficillimum denique eſſe, quos creant fo-
ve, morbos ſanare, niſi animo in tranquillita-
reſtituto, hosque propterea heteroclitos aut ma-
os quandoque videri, cum, quæ ſubeſt, com-
ſa mentis perturbatio latet; phyſiognomoniam
ır Medico tum maxime conducere, ne fruſtra
ret.

Exceſſus ſomni ac vigiliarum.

44. VIGILANTI quæ per functionum exercitatio-
de corporis cum materia, tum viribus, dece-
, non ita cibi potusque uſu reparari queunt,
ıon interpoſita etiam quiete opus ſit. Inde na-
lis ſomni neceſſitas & conſentaneus ſanitati modus.
45. Tametſi igitur & ſomni & vigiliarum, in
giſſimum tempus, ſine interruptione, protracta-
exempla proſtant; uterque tamen exceſſus præ-
naturam eſt, nec impune tolerabilis. Non du-
lis vita eſt, quæ alterna requie caret; nec niſi
ra vitæ perpetuus ſomnus.
46. Facit nihilominus ætas, ſexus, temperamen-
, vitæ genus, clima, tempeſtas, conſuetudo,
multiplicem in his rebus inter homines diſcre-
tiam, ut difficile ſit, ſuam cuique menſuram per
a tempora definire. Oportet ideo, quæ de ex-
uum noxis dicam, non niſi congrua limitatione
ſingulos homines applicare.

547. In vigiliis nonnulla ſemper datur ſenſu externorum, internorum, motuumque voluntarior exercitatio, minor, major; expedita certe viri organorumque, quæ his functionibus dicata ſur ad agendum alacritas adeſt. Univerſa ergo me officina aut agit, aut ſaltem agere geſtit. Cor ſomni tempore, quies horum omnium, relaxatio ſtrumentorum, virium torpor.

548. Quum vero poſt aliquanti temporis vigi ſano hebeſcant ſenſus, membra graventur, mu lorum vis labaſcat, ipſa mens langueat, mutui cum corpore commercii pertæſa ſomnum appet liquet, iſtud hominis ſyſtema non ita compara eſſe, ut perpetim vigere poſſit.

549. Vigilanti præterea, ob continentes em animalis agitationes, reliquæ etiam corporis pa ſtimulantur (179.), vires motrices quæcunque e tantur (507. 508. 525. 527. 537.). Unde circu ſanguinis, attritus, calor, attenuatio humoru mutatio, ſecretio, excretio, intenduntur, quæ incitamento deſtituta in dormiente imminuuntu

550. Intelligitur inde, pervigilio noxas inferr ganis ſenſoriis motoriiſque, vires horum exhau ſtamina atteri, vibrationes in his cieri inordina a mente non regundas: unde ſeries cogitatio male cohærens, phantaſia luxurians, impreſſio i rum non delenda, delirium, vertigo, cephal agrypnia.

551. Auctiore inſuper humorum motu (54 ſubtilia diſſipari, craſſa cogi, ſales & olea aſ ri, bilem acui, ſolida deteri, pingue conſumi, a que corpus exſiccari, emaciari, bilem atram g rari, hæmorrhoides, febres, delirium melanc cum, inquietudinem perpetuam, ſomni fugam in Hæc vero prioribus (550.) juncta quam vehe ter univerſam œconomiam turbare poſſint, qui videt.

55

552. Et magis quidem iſthæc omnia (550. 551.)
operantur augenturque, ſicubi non interrupta fa-
ltatum mentis contentio, ſtudia non variata, aut
olentus animi motus, vigiliis acceſſerint. Labo-
m corporis nata ex laſſitudine ſomnolentia tempe-
ve ſatis utplurimum abrumpit.

553. Contraria igitur mala nimium dormientibus
cidere debent. Univerſæ functionum animalium
ficinæ torpor, in hujus organis viribusque, quin
in ipſa mente, agendi deſuetudo, ineptitudo;
nc omnium ſenſuum hebetatio, motuum inertia,
αιϑησία. Ex lentore vero circulationis increſcen-
obeſitas, polychymia, ſpiſſitudo humorum frigi-
, leucophlegmatia, capitis oppletio, effeminata
rnium mollitudo, ſecretionum ac excretionum ſuſ-
enſio, excrementi accumulatio, defectus coctionis,
epurationis, nutritionis, vigoris denique vitalis in
niverſo corpore extinctio, ac ſopor lethalis.

554. Ex quibus (550 ad 553.) inter ſe collatis pa-
et, præcipua, quæ ex hoc fonte profluunt, mala
d exercitationes corporis animique nimias aut in-
ermiſſas (501. ad 530.) pertinere hinc pro varia ſi-
ilium vel diſſimilium potentiarum combinatione
lurimum intendi minuive poſſe. Tum cui ætati,
exui, temperamento, vitæ generi, alteruter ex-
eſſus magis aut minus noceat? Quodſi vero in-
er duo tantum extrema eligendi optio daretur,
uodnam præferendum?

Excretio ac retentio inordinata.

555. Ut ſuus corpori vigor conſtet, egeſtorum
on minus, quam ingeſtorum, certa quædam ra-
io & modus eſſe debet, nec excerni retinenda, nec
etineri excernenda. Utrumvis enim acciderit, id
ocumento eſt.

556. Magna tamen pars eorum, quæ hoc titulo
com-

comprehenduntur, naturam potius morbi aut ſym-
ptomatis (34. 41. 86.) referunt. Quare hoc loco d
illis duntaxat dicemus, quæ cauſarum nomine veni-
re poſſunt.

557. Salivæ, uti ſecundum naturam jugiter in o
confluit, exſpuitio ſano homini coctionem alimen
infirmat, exhauriendo una omnes liquores ſalivæ ſi-
miles, quos Natura in primas vias convehit, u
has humectent inque ciborum digeſtione adjuvent:
Unde ſitis, ſiccitas, chyli ſpiſſitudo, difficilior a fæ-
ce ſeparatio, abſorptio minus prompta. Excipit hæ
defectus nutritionis, emaciatio, debilitas. Sangui
autem ſua lympha orbatus, concretus, atrabilarius:
obſtructiones, melancholiam, hujusque ſequelas parit:

558. Alvi ſuppreſſione diuturna ſtercus accumula-
tum, exſuccum, dureſcit, ægre dein promovendum
inteſtinis hinc diſtentis, ἐμφράζι imperviis, fibris eo-
rum infirmatis, vaſis compreſſis, tumet venter
moleſtia naſcitur, hypochondriaca pertinax alvi con-
ſtipatio, hæmorrhoides, capitis gravitas, dolor
vertigo, angina, ophthalmia, vomitus, ileus, pu-
tror fecis, æſtus, febris, ſpasmus, inflammatio inte-
ſtinorum, &c. Hæc quidem in naturis debilioribus
quæ plurimum excrementi generant. Robuſtis pau-
ca, quam quotidie ex alimentis parant, ſex etiam
per multos dies retenta non nocet.

559. Qui urgens lotium reprimunt, niſi inviti
tandem effluit, veſica his ultra modum turgens hy-
pogaſtrium ac lumbos tumore, dolore, angit; ca-
vitas veſicæ immanis fit, fibrarum ejus atonia,
ſphincteris ſpasmus invincibilis, iſchuria tarde aut
nunquam ſananda, ῥῆξις quandoque (203. 4.), aut
κυστοκήλη (238.), aut ex ſtagnantis urinæ acrimo-
nia inflammatio veſicæ & gangræna. Hæc mala
topica. Accedunt ex impedita ſimul lotii ſecretione
ſeri urinoſi in ſanguine retentio, putrefactio, lym-
phæ,

hæ, &, qui ex hac ſecernuntur, liquorum coruptio ſimilis (313.): unde anxietas, ſitis, nauſea; omitus, ſaliva, perſpirabile, ſudor, urinoſa; trenor, vertigo, delirium, convulſio, lethargus, mors.

560. Perſpiratio ultra, quam par eſt, aucta vies proſternit, animi deliquium, mortem ſubitaeam (427. 4.) infert. Suppreſſa eadem ſiccat inegumenta ac rigeſacit, vaſcula obſtruit, humorum nolem auget, gravitatem ad ſtateram & ad ſenſum aſſitudinem, anxietatem, animi torporem, congeiones in partibus, tumores, dolores, inflammaiones creat; niſi mature benignum aliarum excreionum augmentum conſequatur. Accedens autem etenti excrementi acrimonia etiam febres, eryſipeas, rheumatiſmum, arthritidem, inducit.

561. Sudatio nimia exſiccat corpus, debilitat, ſubucta aqua humores cogit (282.), diatheſin inflamnatoriam (367.) atrabilariam (284. 365.), ſanguini onciliat, cohærentiam inter lympham & craſſamenum infirmat (319.), alia excrementa inſpiſſat, miuit, immeabilia reddit, poris nimium patulis peiculoſam ad frigus ſenſilitatem parit. Hæc quanum noxæ inferre queant, ex locis citatis intelligiur. Sudor admiſſo frigore ſubito cohibitus ſimiliter, ut ſuppreſſa perſpiratio (570.), nocet. Sudani autem conſuetudo tempore in naturam converſa, ſi ſponte aut arte abrumpitur, difficillima ſæpe mala producit.

562. Immoderata ſeminis profuſio non ſolum utiiſſimi humoris jactura, ſed ipſo etiam motu convulivo, quo emittitur, frequentius repetito imprimis ædit. Etenim ſummam voluptatem univerſalis excipit virium reſolutio, quæ crebro ferri nequit, quin enervet. Colatoria autem corporis quo magis emulgentur, eo plus humorum aliunde ad ſe traiunt, ſuccisque ſic ad genitalia derivatis reliquæ

partes

partes depauperantur. Inde ex nimia venere laſſitudo, debilitas, immobilitas, inceſſus delumbis, encephali dolores, calores, convulſiones, ſenſuum omnium, maxime viſus, hebetudo, cæcitas, fatuitas, circulatio febrilis, exſiccatio, macies, tabes & pulmonica & dorſalis, effeminatio. Augentur hæc mala atque inſanablia fiunt ob perpetuum in venerem pruritum, quem mens non minus, quam corpus, tandem contrahit, quoque efficitur, ut & dormientes obſcena phantaſmata exerceant, & in tentiginem pronæ partes quavis occaſione impetum concipiant, onerique & ſtimulo ſit quamlibet exigua reparati ſpermatis copia, leviſſimo conatu, & vel ſine hoc, de relaxatis loculis elapſura. Quocirca liquet, quare adoleſcentiæ florem adeo peſſumdet iſte exceſſus? Cur ſenibus tam pernicialis? Diſcrepant tamen hoc virium genere homines etiam ejuſdem ætatis inter ſeſe plurimum; aliis vel modica venere languentibus; aliis immoderatiſſima vix exhauriendis

563. Abſtinentia nimia rarius quidem obeſt; obeſſe tamen viſa hominibus natura ſalacibus, πολυσπέρμοις, pollutione debilitante, gonorrhœa, oppletione, tumore, dolore, inflammatione partium ſeminiferarum, ſtagnantis ſeminis inſpiſſatione, corruptione, ſatyriaſi, ſpaſmis, melancholia, mania venerea. Sexui ſequiori ex hoc fonte quandoque languor virium, fluor albus, chloroſis, malum hyſtericum, furor uterinus. Cohibita autem ſucci ſeminalis ad exitum concitati ejaculatio σπερματοκήλην, χιρσοκήλην, ſcirrhum, cancrum teſtium, inducit.

564. Lactis excretio, nutricis viribus major, ſubducto corpori nutrimento, debilitatem, pallorem, maciem, circuitum vacillantem, febrim hecticam, tabem, ſudores profuſos, utero gravido abortum creat: frequentiore inſuper uberum ſuctu etiam vis nervea labaſcit, irritabilitas (190.), animi dejectio,

tio, deliquium, cordis palpitatio, vertigo, ſenuum, maxime viſus, teneritudo, hebetudo, ſpaſmi yſterici, naſcuntur. Parati autem lactis ſuppreſſioem mammarum ſequitur diſtenſio, tumor, dolor, ebris, inflammatio, ſuppuratio, ſcirrhus, aut imetu aliorſum verſo dolores rheumatici, humorum n partibus aliis congeſtiones, harumque ſequelæ; iſi mature ſalutaris per tranſpirationem, ſudorem, rinas, alvum, lochia, menſtrua, evacuatio ſuervenerit.

565. Nimiæ ſanguinis jacturæ, per quaſcunque ias factæ, conſecutiones ſunt inopia liquidi vitalis (*393.*), virium defectus, circulationis languor, caoris nativi extinctio, pallor, omnium actionum inrmatio, crudi, aquoſi, pallidi, mucoſi, in humoibus accumulatio (*283.287.354.360.363.366.*), olidorum debilitas (157.), cachexia, leucophlegmaa, hydrops. Contra haud minus periculoſum eſt, anguinis effluvium aut naturale, aut cui natura duum adſuevit, ſupprimi. Etenim pleriſque ſanitatious ad colligendum aliquod humorum ſuperpondium neſt pronitas, qua cum neceſſariæ, tum tolerabiles, edduntur evacuationes, &, quod per has amiſſum ſt, continuo reparatur. Ita vel præter neceſſitaem inſtitutæ ſanguinis detractiones etiam in conuetudinem abeunt, nec intermitti impune poſſunt 484.). Plethora inde multiplex (*387* ad *392.*), niverſalis, particularis; vaſorum diſtenſio, circuius ſuffocatio; varia naturæ ad excernendum moliina, motus irregulares, ſpaſmi, enormis humoum in partes ſingulares congeſtio (411.), inflamatio, error fluentium (*399.*), impactorum (400), xcretorum (401.), effuſorum (402.403.), ſecreorum (405.); præcipue autem mirabiles per inolita loca hæmorrhagiæ.

De

De Calculi origina & nocumentis.

566. Retentorum claſſi haud incongrue calculum annumerare licet; tametſi nec male aliorſum referri ſoleat. Habet enim pro baſi terram, cujus uti plurimum in fluidis firmiſque partibus corporis humani (137.), inque alimentis (148.), quibus veſcimur, ineſt; ita, quod ſuperfluum eſt, lege ſanitatis tempeſtive foras ejici una cum ceteris excrementis debet. Terra igitur retenta, ſtagnans, ſi, ſeceſſione ab aliis principiis facta (320.), ſuas moleculas adunaverit, in calculum concreſcere poteſt.

567. Medica quidem hiſtoria docet, vix ullam corporis partem dari, quæ non aliquando huic concretioni obnoxia fiat; maxime tamen primas, quas vocant, vias, &, quæ tum bili, tum lotio, deſtinatæ ſunt, officinas, cum primis viis proxime communicantes. Dixeris ideo, humores, qui crudorum permixtioni præ reliquis patent, præcipue lithiaſin contrahere.

568. Terreſtres ingeſtorum particulæ, acido præprimis infixo ſtipticæ, in ventriculo aut inteſtinis retentæ, ſolidum aliquod corpuſculum ibidem pro baſi nactæ, cui adhæreſcere queant, ſuccis eo confluentibus glutinatæ, volutatione jugi addenſatæ, calculum in his partibus formant augentque ægre excutiendum, homini tamen, quam brutis, minus familiarem. Documento ſunt ægagropilæ & lapides Bezoar.

569. Lotium coctum ſaniſſimum, limpidum, etiam per bibulam colatum, in vaſe quieſcens, ad contiguam hujus ſuperficiem adfigit minima granula, quibus dum ex recente lotio, ſubinde infuſo, alia atque alia accedunt, cruſta tandem naſcitur ex veris calculi elementis compoſita.

570. Corpus ſolidum, inſolubile, cavo veſicæ uri-

inariæ vivi hominis, aut animalis, detentum, ci-
obducitur cruſta ſimili, quæ indies augeſcit; et-
nſi vitio careat urina. Creſcit eodem modo ſe-
el in viis urinæ natus calculus, reſtitansque im-
eabilis redditur.

571. Inde & quivis fere calculus in centro nu-
eum monſtrat, primæ cruſtæ baſin, quam orbes
i aliis appoſiti, externi internis majores, ambiunt,
crementi paulatim facti indices.

572. Analyſi Chemica tamen conſtat, non me-
m terram eſſe, quæ ſic coit; ſed aquæ etiam,
is ac phlogiſti aliquid, & materiæ elaſticæ plu-
num accedere, mixtione ſimili, qualis in firma
rporis compage obtinet (132.133.146.). Accura-
r autem calculi recentis contemplatio quoque de-
git, cruſtas ex micis componi, quæ ſalium cry-
llos referunt. Extimæ certe ſuperficiei quandoque
ſtinctæ ac grandiores id genus maſſulæ inſident.

573. Ex quibus (569. ad 573.) colligere eſt, ele-
enta calculi, ut ſales in aqua, vere ſoluta in lo-
ſano fluctuare, inde per modum cryſtalliſationis
iemicæ excuti, mutua attractione in granula ma-
ra, & hæc porro inter ſeſe, concreſcere, obviis-
e corporibus ſeſe adfigere, ſic repetito ſæpius eo-
m opere cruſtas calculumque urinæ formari, tam
tra, quam extra hominem. Illuſtrat hanc litho-
neſin confirmatque generatio tartari ex vino, ſta-
ctitæ ac tophi ex aquis.

574. Nec contra facit, quod materies, prius aqua
luta, poſt excuſſionem aqua inſolubilis ſit, nec,
o natura ſalium, ſapida. Hiſtoria naturalis &
iemia id genus exemplis abundant.

575. Quocirca & ratio reddi poteſt, cur vita ſe-
ntaria, diuturnus in dorſum decubitus, tempera-
entum frigidius, immanis aqualiculi pinguitudo,
ria ſyſtematis urinarii vitia, obſtructio, inflam-
matio,

matio, ulcus, ſcirrhus, callus, occurſus corporu heterogeneorum in viis urophoris, adeo faveant calc generationi? Ponunt hæc omnia conditiones, quib excuſſio ſalium quorumvis ex ſuis muriis promovetu

576. Nequaquam igitur hic opus eſt fermentat ne, putrefactione, ſpiritu Gorgoneo, clavulis ferre muco glutinante, aut ſpiculis alcalinis, volatilibu quæ terram ferruminent. Fingi hæc facilius, qua demonſtrari, queunt.

577. Agnoſcenda tamen inſuper eſt diſpoſitio qu dam ſingularis, interna, hæreditaria, connata, a poſt nativitatem acquiſita, qua, ceteris paribus, ali præ alio magis in lithiaſin propendeat. Solida q dem ſyſtematis urinarii ſic comparata, ut lotiu nimis morentur, aut adhæſionem juſto facilius a mittant, eo conferre poſſunt. Maxime vero in ſandum videtur illud urinæ vitium, quo terreæ e particulæ ultra modum abundant, aut citius, qua par eſt, etiamnum intra corpus ſeceſſionem moliu tur (371.). Inde minguntur arenulæ, aut majo numero, citiusque a mictione, excutiuntur; niſi tus adhærendi opportunitatem nactæ in calculu concreſcant.

578. Quum igitur obſervatio doceat, pueros, nes, quieſcentes, frigidos, acidis aut aceſcentib cibis, vinis auſteris utentes, acido laborantes, h pochondriacos, hyſtericas, arthriticos, præ aliis fr quentius calculo infeſtari; credibile eſt materiæ a do-terreæ in urinis exſuperantiam eo diſponere. N ſane refragatur huic ſententiæ natura lithonthrip corum; nec, quæ de acidis in terram abſorptis Ch mia demonſtrat.

579. Calculi fellei, etſi diverſum paulo ingeniu eſt, origo tamen haud abſimilis cenſeatur. Pon fere certam bilis a naturali ſua indole degenerati nem, ut quæ ſana nequaquam, lotii inſtar (569

ter-

am excutiat. Inde differentia multiplex colorum, ., viridis, lividi, atri, albi, cinerei (372.), & ardendi non omnibus eadem, & diverſa gravi- Solvuntur & alii aqua calida pro magna par- alii non item. Nec ſatis conſtat, utrum ab ipſa ſemper atque unice materiem ſuam habeant; in hujus officina inveniantur. Alimento cete- ſicciori ac vitæ deſidi concretio iſta præcipue tur; quum craſſamentum fellis, quod alvo ex- i fas eſt, retinetur.

80. Quæ porro in aliis ſuccis partibusque corpo- naſcuntur, varii generis concrementa lapidea 7.), ex his (568. ad 579.) rite applicatis haud culter intelligi & exponi poſſunt.

81. Quacumque autem corporis parte hæreant, ltas nociva, qua lædunt, mere mechanica eſt, ctusque producit admodum manifeſtos. Moles irum, pondus, durities, premit vicina, gravat, primit, canales obſtruit: unde humorum tran- intercipitur, circulatio, ſecretio, excretio tur- r, impeditur. Motus, aliſio, frictio, atterit, at tenera ſolida, allicit humores, lacerat vaſa: dolor, calor, inflammatio, ſuppuratio, gangræ- callus naſcuntur. Continuum vero calculi, dum corpore manet, incrementum etiam hæc mala iget. Quæ quidem ſi ad ſingulas partes, ha- que functiones, & mutuos conſenſus adplican- plurimarum ſane magni momenti affectionum inem promunt.

Potentiæ morbificæ animatæ.

82. Animalis vitæ plena omnia. Aer, aqua, as, communia Naturæ habitacula, animantibus que ſcatent. Stupendus præſertim minutiorum nalculorum numerus eſt, & vis ſeſe multipli- di fere tanto major, quanto minoribus ſunt cor-

puſculis. Accedit eorumdem ſumma voracitas acr
rabilis, cum in pabulo conquirendo, tum in ni
lando, ſagacitas & induſtria. Unde fit, ut non
omne modo vegetantium genus graſſentur, ſed
majora quoque animalia in eſcam nidosque conv
tant, horumque adverſus robur ſua ſe parvitate
numero tueantur,

583. Multifaria igitur occaſio eſt, qua & hon
ni ab iſtis hoſtibus inferri injuria poſſit; niſi fo
admiſſi in tempore ſuffocentur, rejiciantur. Pa
extima ſuperficies, cui ſe adfigant, poriſque cu
aut inflictis vulnuſculis, ſe ſuave ovula inſinue
Nec deſunt meatus externi, quos ſubeundo in
teriora deveniant. Aeris potiſſimum, cibi, potus,
hiculo in primæ digeſtionis officinam facile invadu

584. Practicorum ideo obſervatis & comperti
eſt, multiplex animantum genus quandoque in
mine & extra & intus nidulari, neque ullam c
poris partem, externam aut internam, plane
iſto onere immunem eſſe; ita tamen, ut quan
facilior eſt a foris aditus, præ ceteris frequen
obſideantur.

585. De illis quidem animalculis, quæ extra
minem reperiuntur, vix cuiquam dubium eſt, q
extrinſecus eo devenerint, ſive jamjam evoluta,
ve in ſemine ſuo etiamnum latentia, quod congr
intus conditiones nactum, ſui generis animal
mum excluſerit.

586. An autem lumbricorum inteſtinalium, t
tis, plani, aſcaridis, alia quæri debet origo? Q
proprii velut & domeſtici ſunt animalium, ac p
cipue hominum, inteſtinis, raroque, aut numqua
alibi inveniuntur. An æquivocam ex putredine
tivitatem habent? An ſpiritus mundi arbitrariæ
cultati debentur? An potius humano generi ind
primo ortu congeniti per traducem veluti in eod
pro

pagantur? Utrum vero ex ſemine quidem na-
ntur, at non ſuo, aut ex inſectis alienigenis,
: intra corpus humanum recepta, ob pabuli alia-
ique conditionum diverſitatem, in aliam ſpeciem
generant? Nimis hæc omnia repugnant commu-
us generationis legibus, quas obſervatio fidelis
minimis æque ac maximis animalibus detexit,
ım ut admitti queant.

587. Quum itaque ſuum & genus & ſpeciem
antur iſti vermes; primasque modo vias (583.)
ideant; & pro ætate, ſexu, temperie, vitæ ge-
e, aere, cibo, potu, regione, anni tempore, &c.
erſis, alios præ aliis magis, minus, aut & nun-
ım infeſtent; neque tamen & ſingulos iidem,
hos teres, illos aſcaris, alios iterum tænia: ſua-
profecto analogia, eosdem quoque a foris in
ninem deferri (583.), & conſimilem prioribus
35.) ortum habere, ſeſeque intus more cetero-
n animalium multiplicare; niſi validis naturæ vi-
us ſuperentur. Quanquam vero & hæc ſententia
vexatur dubiis, quæ expediri ægre queant: non
t tamen iſta tanti momenti, ut non ſperare li-
t, ulteriore ſcrutinio tandem ad liquidum perdu-
m iri. Quod ipſa Natura dictavit, ſyſtema non
o turbandum, ſi qua forſan parte ob cognitio-
humanæ anguſtiam hiat.

588. Sanitas quidem id contubernium ſæpe haud
re fert. Nec raro tamen multimodis inde lædi-
; maxime ubi interiora occupantur. Primis hinc
s a mole, numero, conglomeratione vermium,
ıvitas, infarctus, obſtructio, ileus: a motu, repta-
, ſuctu, irritamenta nervorum, nauſea, vomi-
ſingultus, anxietas, motus ventriculi & inte-
iorum inordinati, ſpasmi, ructus, flatus, borbo-
gmi, dolores ventris varii, tumores, alimenti
ctio perturbata, chyli abſorptio impedita, alvus

irregularis, alias ſtricta, alias laxa: quandoque & roſio accedens excoriat, inflammat, exulcerat, perforat: ex conſumtione chyli eſuries, bulimus: ovula vermium, recrementa, cadavera, mucum naturalem inviſcant, accumulant, menſtrua primæ digeſtionis inſpiſſant, corrumpunt, ac fecem fece acervando putrorem late diffundunt. Hæc quidem topica ſunt mala.

589. Facit autem multiplex hujus officinæ cum univerſo corpore conſenſus, ut & reliquæ partes una afficiantur. Etenim ſubtractio nutrimenti maciem pallorem, debilitatem, atrophiam creat: chyli non rite cocti, nec defecati, alienis etiam intermiſtis corrupti, vitium, in ſecundas vias delatum, in cacochymiam & cachexiam degenerat. Irritatio denique, per inſtrumenta motus ac ſenſus, horumque vires, quaquaverſum ſeſe extendens, omne genus affectionum ſpaſmodicarum inferre poteſt. Hinc circuitus humorum turbatus, cordis palpitatio, pulſus exilis, deficiens, intermittens, animi deliquium, horripulatio, febris, dolores varii, vertigo, cæcitas, aurium tinnitus, inſomnia turbulenta, terrores, deliria, aphonia, paralyſis, catalepſis, apoplexia, tetanus, motus convulſivi præſertim, atque inſultus epileptici omni modo mirabiles.

590. Ex his (588. 589.) porro ſponte innoteſcit quænam naſci mala poſſint, quum in aliis corporis vivi partibus, externis vel internis (584.); aliquod animantium genus nidulatur.

De ceteris, quæ forinſecus admota obſunt.

591. Multa inſuper caſu, vel conſilio corpori externe admoventur, aut in illud incurſant, quæ prioribus titulis non comprehenſa, præteriri tamen nequaquam debent; quia in producendis morbis plurimum valent.

592. Veſtimenta, quæ conſuetudo magis, quam atura, homini neceſſaria fecit, mole, pondere, ſtrictione, quas ambiunt, partes premunt, vaſa ſtant, appulſis humoribus reſiſtunt, contentos re-llunt, ſolidorum fibras inter ſe compingunt. Quæ iidem ſi moderata fuerint, ſanum robur, vigorem rcuitus vitalis, mutuam continentium & conten-rum actionem, attritum, calorem nativum, au-nt (433. 434.), tegumenta, nervos, fibras, mu-ulos, fultura juvant, debilibus hinc ſaluberrima. xcedens autem preſſio, ut vario eſt gradu, mala plu-na ac diverſiſſima inducit. Humoribus inde dia-eſis inflammatoria (367.), putredo (313.); redi-s per venas, influxus per arterias impeditus; vir-tis nerveæ interceptio; nutrimenti, hinc nutritionis incrementi æquabilis defectus; materiæ ſolido-m degeneratio; coalitus eorumdem multiplex 09. 6.). Hæc dum preſſioni expoſitæ partes patiun-r, contraria in reliquis eveniunt; humorum af-ıxus, accumulatio, impetus major, canalium di-nſio, ἀναστόμωσις, διαπήδησις, διαίρεσις (203.), omnifa-e fluidorum aberrationes (397. & ſeq.), incre-entum nimium (261.), tumores varii, propor-onis ac æquilibrii inter partes, vires, actiones, de-uctio, &c. Inde anxietas, dolor, œdema, inflam-atio, gangræna, ſtupor, paralyſis, apoplexia, hæ-optoe, mictus cruentus, abortus, varia conforma-onis, ſitus, nexus, vitia, in teneris præſertim ac bilibus corporibus naſcuntur.

593. Eadem, atmoſphæram inter & cutim media, ıjus calore fota, illius frigus arcent, calorem ex-emi corporis augent, molliunt partes calefactas, ımores eo trahunt, ab aliis partibus abſtrahunt. uo nomine ut ſæpe multum juvant, ita alias & hementer nocent (424. 425.). Intereſt tamen, rum linea, xylina, coriacea, ſerica, lanea, plu-

 mea,

mea, piloſa materies ſit, ex qua conſtant: nequ
enim in omnibus par caloris tenacitas datur.

594. Combibunt etiam humidum retinentque plu
minus; magis quidem, ſi de animali parata ſunt
quam de vegetabili materie. Ita diverſimode
vaſcula cutanea agunt, ſuctuque aut repulſu excr
tionem ac abſorptionem cutaneam multimodis, n
ſemper innocue, variant, augent, impediunt. E
quoque haud parum frequentior, aut intermiſſa v
ſtium mutatio facit.

595. Ex his (592. ad 594.) collatis ad (428. 445
intelligere eſt, cur intempeſtiva hyberni aut æſt
vi veſtitus mutatio, ſubitave partium tectarum d
nudatio, aut neglecta tegumenti ad aeris viciſſitudin
accommodatio, tot & tam gravia ſæpe mala, i
ſuetis præſertim, inducant? Et quid efficere ſtragul
culcitræ, faſciæ, ligationes, &c. poſſint.

596. Epithemata liquida, mollia, ſolida, q
corporis partibus multoties, non ſine fructu, ſup
dantur, quandoque tamen & nocent frigore, cal
re, preſſione, humiditate, ſiccitate, ſingulari m
teriæ ſuæ virtute, penetrabilitate, applicandi mo
ac tempore, partiumque, quibus imponuntur,
verſa conſtitutione. Balneorum vires agendi p
ratione eruuntur.

597. Pinguia autem vario nomine forinſecus a
mota, aut illitu, obeſſe inſuper poſſunt emollie
do, tranſpirationem occluſis poris ſupprimendo, tum
ſicubi acria ſimul fuerint, irritando humoreſque
liciendo. Unde dolor, febris, inflammatio, er
ſipelas, puſtulæ, &c. Nec obſtat lentor, quo m
nus abſorpta introeant, ſtimuloque late diffuſo p
prias ſibi vires per univerſum corpus, aut in part
bus longe diſſitis effectu multum variante exſeran
ægrius denuo extergenda.

598. Quæcunque porro impetu acta a foris
cor-

pus incurſant, hujusve motui rudius reſiſtunt, ione mechanica cohæſionem, ſitum, nexum parn turbando, morbos creare ſolent, maxime inimentarios (212), fracturas (217.), vulnera (218.), ationes (226.), hernias (230.), prolapſus (248.), ia numeri (258.), conformationis, (259.), gnitudinis (260.), multiplicesque iſtorum conutiones. Moles itaque adacti corporis, pondus, ıra, celeritas, directio, comparata cum partis ectæ cohæſione, fabrica, poſitione, &c. modum dumque læſionis determinant.

599. Huc etiam referri poſſunt injuriæ, quas imlimenta in partu, imprudens obſtetricatio, nutricuſtodisve ruditas ac negligentia, premendo, tra-ıdo, diſtorquendo, quaſſando, ſauciando, inti inferunt, eo deteriores, quo tenellum corpulum minus eſt reſiſtendo. Nec fœtus etiam rinus ab id genus violentiis plane immunis eſt.

600. Neque tamen hinc intellexeris, quæ graviım phantaſiæ vulgo tribui ſolet, multipotentem corpore, fœtus mutando efficacitatem: uti nec, e de incantamentis perhibetur, vim morbiferam. igitur utriusque eadem eſt ratio? An & æqua es?

601. Ignis quum vi majore, quam quæ ferri at, in partem corporis agit, motu vehemene, expanſione, effuſione, diſſipatione, exſiccae humorum, fibrarum vaſculorumque criſpatio, ruptura, omnium in eſcharam informem colıatione, ſingulos inflammationis gradus ad iſſimum uſque phacelum celerrime producere eſt.

602. Subeunt quandoque & res alienæ, ſolidæ, interiora corporis, quæ cum nec digeri a natupoſſint, nec commode rurſus ejici, ocyus, ſe-, nocivæ redduntur. Hujusmodi ſunt oſſa, la-

pilli, acus, feſtucæ, clavi, glandes, fragmen
metallica, vitrea, pili, & ſimilia, quæ alias
meatus narurales, foris patentes, alias per vulner
intro deveniunt.

603. Lædunt hæc mole ſua, pondere, duritie,
gura, motu, obſtruendo, gravitando, comprim
do, irritando, atterendo, vulnerando. Quodſi
ro ejus naturæ ſunt, ut, quibus alluuntur, hum
ribus ſolvi poſſint, latius etiam ſeſe diffund
ac vi ſingulari nocere ſolent. Nec rarum eſt
rea, mucoſa, amurcoſa, coagula, iis adhære
re, ſic varii generis concrementa naſci (568. 5
571.).

604. Pro partium igitur, quas occupant, div
ſitate omnivarios effectus producere debent. In
pem per vulnus demerſa, per annos ſæpe innocu
varie mutata ſede, aut foras demum protrud
tur, aut irritando inflammant, exulcerant, aut
proviſo hæmorrhagias intus, convulſiones, par
ſes, ſubitam mortem inferunt. Laryngi impact
altiusve in tracheam detruſa, repente ſuffoca
aut violenta tuſſi, inflammatione, exulceratio
tabe, paullatim necant. Deglutita, dum in œ
phago, ſtomacho, pyloro, inteſtinis, hærent,
ſtructione, inflammatione, perforatione, ulcer
calculi generatione (568.), diverſimode hanc
cinam turbant. Utrum & ex primis viis nonn
quam in veſicam urinariam deferuntur, & qua v
Quæcunque alicubi detenta lotio alluuntur, cru
calculoſas mora contrahunt (570.). Nec obſcur
eſt, quid mali in nares, oculos, aures, imm
creare debeant.

605. Et hæ quidem præcipuæ ſunt, inter q
corpus humanum verſatur, potentiæ nocentes.
vero multæ, lædendi facultate inter ſeſe con
rant, multæ contra pugnant; ita, quas induc
va-

lent, noxas pro varia ſimilium vel diſſimilium con-
rſione intendi aut mitigari ac deſtrui neceſſum eſt.

De Seminiis morborum (75.).

606. SEMINIA morborum non minus, quam po-
ntias nocentes, multifariam inter ſe diſcrepare,
cet, quæ has inter & illas requiritur, mutua af-
iitas (75. 78.), magnusque numerus morborum,
ıos vi unita producunt (120 ad 418.). Merentur
eo ſpeciatim hoc loco etiam conſiderari (79.).

607. Inſunt in homine ſecundum naturam quam-
urimæ affectiones, ipſis vitæ ac ſanitatis principiis
:ceſſario innexæ, quibus fit, ut corpus humanum
ɔn quarumvis potentiarum impreſſioni reſiſtere, eo-
ıe nomine etiam naturaliter ad morbos diſpoſitum
ci queat. Hæc igitur naturalia vocabo morborum
minia.

608 Quorum quidem alia ubique & ſemper in
nni homine obtinent, ideoque univerſo generi hu-
ıano communia ac perpetua ſunt; alia vero pro-
ria, quæ in ſingulis tantum inveniuntur, nec in iis-
em omni tempore, aut eodem conſtanter modo.

Seminia morborum naturalia, communia.

609. COMMUNIUM præcipua hæc ſunt. Firma-
ım C. H. partium cohæſio nexusque haud inſupe-
ıbilis; ſuccorum multitudo & craſis facile muta-
lis; canalium numerus, ſubtilitas, implicatio; ſu-
ɛrficies meatibus undique patens; principium vitæ
ılde ſenſile (171.), fugax (187.); functionum om-
um ac ſingularum generale fundamentum in mo-
bus harmonicis poſitum; mirabilis univerſæ tum
conomiæ, conſenſus ac conſpiratio; mutui denique
ıentem inter & corpus commercii leges ſtatæ, nec
:o lubitu variandæ.

610.

610. Naturam hominis ita comparatam qui co
fert multiplicibus potentiarum, quibus per vitæ m
nia exponitur, viribus (419 ad 605.), is facile v
det, non imparem modo eſſe quibusvis noxis repe
lendis, ſed pronam quoque in nonnullas ruere.

Seminia morborum naturalia, propria.

611. Latitudo ſanitatis uti multam admittit d
ferentiam, ita, quod quisque ſanus ſibi ex natu
inſtituto privum habet, quo fit, ut magis, qua
alii, ad aliquos morbos proclivis ſit, horumque i
circo occaſionibus minus reſiſtere queat, inter ſem
nia haud inepte referre licebit (75.).

612. Quæ vitæ humanæ periodum variant, æt
tes hujus loci ſunt. Naſcitur, creſcit, perſtat, d
creſcit, moritur homo ex lege naturæ. Cuique h
rum ſtatuum ſua quidem propria eſt ſanitas; at p
tium, facultatum propenſionumque cum animi, tu
corporis, magna in ſingulis diſcrepantia. Ex hac i
tur & diatheſes profluere debent, quæ quamlibet æ
tem in alios atque alios morbos proclivem reddant.

613. In ſexu haud minor diſſimilitudo eſt; ſiv
quas privas ſibi & mas & femina habent, part
ſpectes, ſeu reliqui etiam corporis habitudinem, a
univerſam œconomiam. Inde uti alia eſt maris
alia feminæ ſanitas, ita & cuique ſui ſunt in qu
per ſexum magis inclinat, morbi, maſculini,
minini. Poſteriorum præcipue tanto major numerus e
quo plura ſexui ſequiori munia incumbunt;
merito uterus ſexcentarum in muliere ærumnaru
autor dicatur.

614. Temperamentum ponit ſingularem C.
ſani in ſolidis ſuccisque ſuis diatheſin ac proport
nem, viriumque motricium gradum, unde ſingu
ris profluit functionum tenor, qui dum ſanitatis m
dum non excedit, in diverſimode temperatis
men

n longe diverſus eſt. Multiplex hæc diſcrepantia totidem deflexiones ab una ſanitate, perfectiſ-a, indicat, ita haud pauciores ad ſtatum mor-um appropinquationes. Ex quo conſequitur, ut eque temperies in illud morbi genus, quod pro-ne contingit, propendeat, hujusque idcirco ſemi-m continere haud immerito dici poſſit.

615. Eadem ratio eſt ἰδιοσυγκράσιας ac privatæ rtium ſingularum habitudinis, qua hæ ab generali rporis ſui temperatura abludunt, diſcrimine ut plu-num vix, niſi per effectus quosdam, obſervabili, c & œconomiam in ceteris admodum turbante. irabilis hinc ſæpe oritur ſenſibilitas, qua poteſta-; rerum, quas alii facile ferunt, e millibus uni nt nocentiſſimæ.

616. Iſtorum vero ſeminiorum (611 ad 615.) rs præcipua ſedem videtur habere in principio vi-i (170.), quod, cum per univerſum corpus late fuſum fit (175.), amploque polleat conſenſu 78. 179.), & multum de quaque functione ſibi ndicet (180), ſi quo gradu, in homine ceterum no, agilius aut torpidius fuerit, potentias nocen-s in morborum generatione plurimum adiuvare ſſe indubium eſt (195 199.). Atqui ſanitas mul-ariam admittit virtutis vitalis tam in corpore toto, am in ſingulis partibus diſcrepantiam (176. 177.).

Morborum Seminia, quæ ſunt præter naturam.

617. Ingens præterea numerus eſt eorum, quæ e congenita, ſeu poſt nativitatem contracta, æter naturam corpori ita inſident, ut, quum ſa morboſa ſunt, etiam per potentias nocentes ncitata alios inſuper excludere morbos queant, erito hinc ſeminiis annumeranda.

618. Primum quidem huc referantur affectiones oc-ltæ, quæ, etſi nihil admodum vitioſi in ulla

cor-

corporis parte aut facultate prodant : neque etia ad naturalia ſeminia, communia (509.), aut pr pria (611 ad 616.), pertineant: nihilominus, da occaſione, in manifeſtos erumpendo morbos, vi noxias declarant. Iſtiusmodi videntur diatheſes h reditariæ, tum in utero materno aut ex nutri lacte prognatæ, quæ, ſeminum ſimiles, per ann ſæpe, absque ſenſibili labe aut functionum læſion ſopitæ latent; at ſuo demum tempore, faven nactæ conditiones, in analogam ſibi morboru ſpeciem efflorescunt. Morboſæ igitur habendæ ſun quum generalibus ſanitatis differentiis (611.) n comprehendantur: quanquam cujus generis alien tio a ſtatu naturali ſingulis ſubſit, haud ſatis co ſtat. Morborum, qui per acceſſiones & interm ſiones circuitum faciunt, eadem forte ratio eſt.

619. Alterum genus eſt affectionum mediarur quæ reapſe quidem præter naturam ſunt, talesq ſe per ſua ſigna produnt; nec tamen ita grave ut vulgo pro morbis habeantur (123.); quum fu ctiones haud turbent (38.). Quandoque igi diu absque noxa feruntur, ac tantiſper a Path logis ad morbum cauſas potius relegantur (123. 124.); dum proprio incremento aucta aut acceſſione aliorum vel ſeminiorum, vel tentiarum, adjutæ, veros demum ac palam agni morbos pariant.

620. Morbi itaque ſimpliciores, ſupra enume ti (125 & ſeq.), ad hunc locum pertinent om & ſinguli, quotquot aut propriis viribus, aut co plicatione cum aliis, nondum eo magnitudi creverunt, ut ſanitatis munia manifeſte pert bent: at qui proclivem modo ad ægrotandum dunt hominem. Cujusmodi ſunt ſolidorum debili & rigiditas (157. 164.), irritabilitas & tor (190. 196.), nonnulli cavorum morbi (202.), u

in

rumentarii (213.); potiſſimum vero vitia fluido-
n, cum abſoluta (269 ad 302.), tum relativa
3. ad 412.). Totidem hæc ſeminia ſunt, quæ
us, ſerius, data occaſione, ſui generis morbos
ludere valent: prout locis citatis eſt videre. Nec
e plethora & cocochymia hunc fontem penitus
auriunt.

621. Tertium genus eſt vitiorum manifeſtorum,
: uti morboſis effectibus palam ſeſe declarant, ita
ſponte, vel aliarum poteſtatum concurſione, in
rbos alios, ſpecie diverſos, degenerare queunt,
uaquam cum ſymptomatibus confundendos (97.
5.). Eo igitur nomine ſeminiis omnino annume-
i debent, quod proclivitatem ad ſui generis af-
tus ponant; tametſi ipſa nec immerito inter mor-
referuntur. Naturæ ſimpliciorum morborum,
e (150 ad 412.) expoſitæ, id per effectus ſuos
ınde oſtendunt; quum ex plerisque ſibi permiſ-
alii atque alii ſcaturire ſoleant. Intelliguntur hinc
rborum metaſchematismi, exitusque in alios mor-
. Nec ſane minima hæc pars eſt eorum, quæ ad
gnoſin ac prognoſin in praxi rite inſtruendam
uiruntur.

622. Quocirca patet, ſeminiorum multa, quæ
eter naturam ſunt, in hominem invehi actione
tentiarum nocentium, adeoque ut harum effectus,
ra (419 ad 605.), ordine jam enumerata eſ-
, eamdemque rem, ut diverſimode ſpectatur,
tentiæ nocentis, ſeminii, aut morbi loco habe-
poſſe.

De differenti cauſarum morbificarum conſtitutione.

623. Ita demum perſpicere datur, quam multi-
ci modo veræ morborum cauſæ (62.) conſtituan-
. Tametſi enim hoc commune omnibus eſt, naſci
ex

ex potentiis nocentibus & ſeminiis inter ſe conc
rentibus (77.); hæc ipſa tamen principia mult
diverſæ ſunt originis, nec eadem ſemper ratione a
aliis ſeſe adjungunt.

624. Primum quidem potentiarum nocentium m
tæ ſunt tanta vi præditæ, ut non niſi ſeminio
turali, communi (609.), aut proprio (611.), o
habeant ad cauſam morbi conſtituendam, hinc
ſaniſſimos ceterum ſtatim in morbum conjician
Mechanicæ poteſtates (598.), ignis (601.), vene
(486.) & plura alia hujus loci ſunt.

625. Quodſi ſeminia, quæ præter naturam ſ
(617.), intus alit homo, res non naturales, eti
innoxiæ, cum his in morbi cauſam concreſcere
lent; ut adeo tum præcipua morbi pars ſemi
potius, quam potentiæ nocenti, adtribuenda
deatur.

626. Quum vero potentiæ nocentes etiam ſe
nia morboſa creare ſoleant (622.), quæ nata, d
cum illis rurſus concurrendo, in morbos tand
abeant; manifeſtum, eſt, easdem ſolas, continu
diu actione, quidquid ad morbum conſtituendum
quiritur, inducere poſſe, nullo licet ſeminali v
prægreſſo. Incongruus rerum non naturalium u
vel perfectiſſimas ſanitates ita haud raro peſſumd

627. Quandoque ſeminiis morboſis accedere d
naturale ſeminium, proprium (611.), quo mat
ſcant veluti, atque apta reddantur ad generan
morbum, ſi potentia nocens ſupervenerit. Do
ſeminia hæreditaria, quæ una cum homine ad
tam uſque ætatem adoleſcunt, priusquam ſeſe
plicent.

628. Morborum, qui ex aliis morbis, tanq
ex ſeminiis ſuis (621.), naſcuntur, multiplex
go eſt. Etenim alias morbus primarius, ſibi
miſſus, vi ſua in aliud genus ſeſe convertit, ſi
la

i hominis, partisve, quam occupat, conſtitutio- adjutus. Alias Naturæ hoc opus eſt, cujus dum ɔtus (98 & ſeq.) morbo ſuperveniunt, hunc mu- ri oportet. Nonnunquam congrua vel incongrua edicatio, rerumve non naturalium caſu aut con- o accedens poteſtas mutationem inducit. Mor- quoque materies, bene vel male e ſede ſua in as delata partes, pro harum diverſitate morbum riare poteſt. Quandoque ſymptomata ſunt poten- : nocentes, quæ morbum morbo aggravant (97. 5. 109.). Nec raro quod de morbo utcunque ſa- to reliquum eſt, ſeu materies fuerit, ſeu vitium idis fluidisve illatum, ſeu virium motricium la- s aliqua, ſeminium ponit, quod neglectum levi caſione denuo in morbum prorumpat. Conſen- ; etiam atque conſpiratio (609.) facit, ut, malo alias atque alias partes diffuſo, ex morbis mor- orïantur.

629. Pro multitudine autem ſeminiorum, quæ in mine inſunt, creſcit & numerus potentiarum no- ntium, & morborum poſſibilium occaſiones mul- licantur, augeturque adeo proclivitas ad ægrotan- m. Quum igitur a ſeminiis naturalibus, tum com- unibus (609.), tum propriis (611.), nemo im- unis ſit; natura illi quidem ad morbos proniſſimi æ ceteris eſſe debent, qui & propriorum multa gravia habent, & morboſis inſuper cuiusvis ge- ris (617 ad 621.) laborant. Unde patet, quænam conſtitutio debilis, quæ robuſta, qui ſtatus va- udinarius, quænam debilitas partis ſingularis? Cur biles, exacto rerum non naturalium regimini ad- cti, ſæpe minus ægrotent, diutiusque ſani vivant, am robuſti exceſſibus quotidianis impliciti? Diſ- lutam iuventutem haud raro ſenectus manet mi- abilis; & contra.

630. Liquet porro, quam utilis hæc doctrina ſit Me-

Medico, rationalem artem profitenti, ad ea, q morbum præſentem faciunt, recte cognoſcenda. Q liſcunque ille fuerit, ſimplex, an compoſitus; c go certe ac natura ejus vix rite intelligitur, r conſtiterit, ex quibusnam tum potentiis, tum ſe niis, inter ſe conjunctis profluxerit. Et quanqu ſeminiorum conſideratio non in omnibus æque r mentoſa videri poſſit, eſt tamen in plurimis; que magis, quum non diatheſes adeo mere pa væ, quæ potentiarum actionem modo excipia huc referantur, ſed vel maxime activæ, quar vires, a potentiis nocentibus tantum excitatæ, ipſis ſæpe longe validiores, totum quandoque m bum, aut potiorem certe ejus partem, ſibi ſolis v dicant (51. 99. 102.). Quin minus etiam a Pra cis præteriri debent, ut qui inter morbos ſing rium hominum verſantur.

361. Medicum igitur ægri examen, quo v cauſæ morbi cognitio nititur (72.), non claſſes r do ſingulas rerum non naturalium, vitæque a actæ rationem, complecti debet; ſed & univerſ hominis conſtitutionem, quæque in hac cum co munia, tum propria, & quæ ſecundum aut pr naturam, inſunt. Ita nimirum utrumque genus p cipiorum, quibus morbus efficitur (630.), ſeſe mum manifeſtat. Quodſi vero alterutrum forte ſe lateat, detegi id itamen quandoque poteſt alte noti principii comparatione ad morbum, per effectus cognitum (45. 117.), facta. Potentia cens ſæpe ſeminium, aut hoc viciſſim illam, prodit.

632. Atque hac demum methodo etiam felic me invenitur eorum, quæ Practico agenda ſunt, tio modusque cum in prophylaxi ſanorum, tum ægrotantium curationibus. Intuta ſanitas eſt, non cavetur, ne aut ſuccreſcant ſeminia, aut r

ſe

: explicent. Nec morbus plane tollitur, niſi
lata univerſa complexione conditionum, quibus
etur: quod cum in morbis multum complica-
, aut inveteratis, rariſſime ſimul obtineri poſſit,
rum poſt alias correctio ſuſcipi debet; ut mi-
atim deteratur, quæ uno impetu ejici nequit,
ſa mali. Si quæ porro morboſa ſeminia ſuper-
t, quæ tollere nefas, ſopire tamen & hæc aver-
nocentibus potentiis (59. 77.) licet.

Vires Naturæ medicatrices.

633. In tanta rerum nocivarum multitudine cum
ſint homines, qui ſatis circumſpecte vivant,
num eſt credere, longe frequentiores fore mor-
, quam obſervatio doceat, nec cuiquam diu
olumem perſtare ſanitatem poſſe. Conferre qui-
n poteſt, neque ſufficit tamen ad avertendos
rbos, requiri ſeminii ac potentiæ nocentis ana-
æ concurſionem, ut naſcantur (75. ad 78.): quando
curendi occaſiones adeo multiplices ſunt. Oportet
que alias ſubeſſe cauſas, quas operæ pretium eſt
ſiderare.

634. Quemadmodum Natura humana morbos mor-
que averſatur & horret (2); ita ſuis quoque vi-
s inſtructa eſt armisque, quibus ſeſe ab illis
atur, quæque non minus in corpore, quam in men-
nſunt, & quanquam diverſa, in eumdem tamen
m omnia conſpirant (18. 51. 99.).

635. Continuis vitæ actionibus expoſitum corpus,
prio ſuarum partium motu attrituque, cito de-
itur. At facultate etiam nutriente gaudet, qua
eriem extraneam ſibi appropriando jacturam ju-
r reparat, inque perpetuo ſuæ materiæ flu-
ac mutatione idem tamen atque incolume ſe-
onſervat. Sic inevitabili morborum mortisque
æ certiſſimum opponitur remedium.

636. Ejuſdem quoque ordinis eſt facultas adm
rabilis, quæ ſolidæ compagis vulnera, fracturas,
cera, vexata, mutilationes, artificio inimitabil
conſolidat, redintegrat, reſarcit. Ea quamvis maj
ri gradu nonnullis animantibus indita ſit, quam h
mini; huic tamen & tam eximia ineſt, ut meri
univerſæ Chirurgiæ fundamentum habeatur.

637. Præterea uti corpus ſuis viribus alimenta c
quit ſibique aſſimilat; ita non minus facultatem r
ctum eſt morboſa, & quæ præter naturam ſun
ſubigendi atque contemperandi. Hic ille tam ſalub
πεπασμὸς, quo conditiones noxiæ eorum, quæ m
bum intentant aut faciunt, ita miteſcunt, ut
innocuæ fiant, vel ad commodam ejectionem ex
ditæ. Quidquid in criſibus ſalutare eſt, hac poti
mum virtute nititur.

638. Inter præcipuos hujus facultatis (*637*.)
fectus memorari meretur ſuppuratio, ſolius N
turæ opus, arte quavis ſuperius, præſtantiſſim
adverſus cruda, acria, obſtructa, inflammata, v
nerata, ulceroſa, emortua, quæ aliter ſanari
queunt, remedium.

639. Emunctoriorum inſuper ſumma hic eſt
litas (*299*.); ut quorum beneficio nocentia, aut
citura, ſive a foris ingeſta fuerint, ſive intus
ta, mature ejici poſſint. Nec ordinaria tantum
veniunt, quando materies morboſa expelli debe
ſed inconſuetas etiam vias modosque adhibet Na
ra: uti hæmorrhagiæ, vomitus, cholera, diarrhœ
ſudatio &c. docent.

640. Multifarie autem, quibus corpus vivum p
let, vires motrices, quum rebus nocivis irrit
ſemet exſerunt, præcipuum præſtant vitæ ac ſa
tati præſidium. His certe nituntur facultates
do allegatæ (*635* ad 640.). Inde profluunt
tus automatici, irregulares quidem multimodi
a

ſæpe beneficentiſſimi, certaque determinatione
ſalutarem finem tendentes; etiamſi mente nec
perante, nec conſcia, & vel invita quoque,
nt, hujusque adeo conſilio nequaquam tribui poſ-
t (51- 99. ad 105.). His ſi careret homo, nulla
ſanitati conſtantia, vel morbo medela foret.
641. Id genus motibus præſertim febris annume-
ıda eſt. Licet enim commotio iſta, perturbato
culationis ſyſtemate, gravibusque ſymptomatis
leſta, haud raro perniciem inferat, hinc me-
morbus appelletur; ſæpe tamen & mirifice
eó ſalutaris eſt, ut certius aliud potentiusve cum
ſanandos, tum ad præcavendos morbos auxi-
m Natura, vel ars, vix agnoſcat. Inde vel in-
nperantia quoque Medicorum in laudanda fe-
, qui nonnunquam ejus faciendæ magis, quam
gendæ, poteſtatem ſibi negatam dolent.
642. Accedit partium facultatumque conſenſus
conſpiratio (99.), qua mutuam ſibi opem
unt, aliæ aliarum vice funguntur, ſanæque
afflictis in motus medicatos ruunt; ut horum
ıctis viribus tanto minus reſiſtere imminens præ-
ısve morbus poſſit.
643. Nec menti humanæ ſua deſunt conamina,
ibus periclitantem ſanitatem tuetur. Etenim mo-
la perceptio minantis mali, aut olim tolerati
emoria, non modo impellit eam ad quæren-
m præſidium, ſive id evitatio cauſæ cognitæ
derit, ſeu uſus auxilii experimento, ratione, aut
njectura inventi: ſed ſuos etiam animus, formi-
ne periculi inquietus, concipit impetus, motus-
e in ſyſtemate ſuarum functionum concitat, qui,
et ex inſtinctu potius, quam ex conſilio, pro-
ere videantur, certiſſimum tamen tutaminis aut
ramenti, adferendi ſcopum atque efficacitatem

manifeſte declarant. Hujusmodi ſane ſunt muſc
lorum, qui voluntati parent, motus ſpontane
cogitationem prævertentes, nec pro arbitrio retu
dendi: præcipue autem, quæ præter rationem
ties ſeſe efferunt, determinata rerum noxiaru
faſtidia, aut medicatarum appetentiæ, quibus
ſequendo imminentes morbi ſæpiſſime avertuntu
refractarii etiam ſanantur.

644. Poſtremo memorabilis quoque eſt facult
adſueſcendi, qua utrumque hominis principiu
gaudet. Hac ſi careret Natura humana, pauciſ
mis profecto ſanis eſſe contingeret. Duramur
mirum conſuetudine ad innoxie ferendum innum
ra, quæ minus adſuetis obſunt. Uti vero unive
ſim in quarumvis actionum exercitatione multu
juvamur conſuetudine; ita hæc ipſa quoque m
dicatrices cum mentis, tum corporis, vires (6
ad 644.) quascunque in facilitatem agendi diſp
nit, qua potentiis nocentibus ſeſe opponere, nox
ab his illatas corrigere, partes affectas in int
grum reſtituere promptius, commodius, felicius
queant. Ita vel morbi etiam adſuetudine magis
tolerabiles & tractabiles redduntur, ipſaque vene
miteſcunt. Quocirca patet, cur ex vetuſtiſſima o
ſervatione, quæ a multo tempore in conſuetudi
ſunt, etiamſi deteriora, inſuetis minus turba
ſoleant? Cur conſueti morbi mitiores? Cur v
letudinarii ſæpe præter exſpectationem longævi?

645. Hæc ſumma eſt remediorum naturalium
quæ data homini ſunt, ut ſe adverſus plurim
morborum cauſas tueri incolumem queat. Horu
virtute efficitur, ut morbo longe frequentior
ſanitas; ut multi perraro morbis affligantur; nonnu
li etiam in ſanitate nunquam interrupta conſen
ſcant; magnus denique ægrotantium numerus ſpo
te, abſque Medici ope, convaleſcat.

646.

546. Merentur autem ideo quoque accuratius pendi, quando indubium eſt, artem medendi 1 prima ſolum inde cepiſſe initia; ſed & his s Naturæ viribus ita inniti (18. 19.), ut ſine s exquiſitiſſima ceterum Medicorum omnium inſtria ne unum quidem ſervare ſanum, ægrumve are poſſit. Iisdem qui prudentiſſime uti novit, is faſtigium attigit.

547. Atque iſta cum perpetuæ obſervationis :, a nemine quidem in controverſiam vocantur. rum de illo diſceptatur acriter, ex quonam ninis principio ea omnia profluant: utrum s corpori, pars menti, anne huic ſoli debean- univerſa? Utraque ſententia ſuos habet patro-, claros viros, qui magnæ contentionis diſpuionibus inter ſeſe litigando nec vincere tamen, vinci, potuerunt. Unde conſtat, rationes inque afferri non improbabiles quidem, at quæ liquido demonſtrent; litemque adeo, quæ in- meras opinationes conſiſtat, haud poſſe diri-. Nec ferme ſpes eſt unquam prorſus diremtum, quando nimis ignorantur vires ac fabricatio rporis, mentis natura & facultates, mutuique, od inter ſeſe alunt, commercii fundamentum ac es.

548. Dixeris ſane potiora eſſe illorum argumen- qui utrique hominis principio ſuam ineſſe agendi 1 contendunt; ſi cogites, multos in nobis fieri tus (640.), non inſcia ſolum, ſed & refra- ite anima, quosque contra vellet anxie, non i; alios, quacunque cauſa ſuppreſſos, ejus im- io nequaquam reſuſcitari poſſe, at ſtimulo corpo- facile: ex ſuperſtite autem in partibus de cor- e vivo reſectis vi vitali (169. 181.) lique- dari in corpore vires motrices, quæ non a nte pendeant: neque porro intelligentem a ſtulto,

aut adultum ab infante, hac re vel minimum diffe
re: quin & in brutis animantibus id genus motu
um inſtinctuumque dari; nec vel vegetantia iis ca
rere: neque tamen eosdem ſemper adeo rationale
eſſe, ut non & plurimum ſæpe noceant (104.)
denique in illis ipſis etiam moliminibus, quæ indu
bie ad mentem attinent (643.), ciendis hanc no
magis ſui compotem eſſe, quam in animi pertu
bationibus (532 & ſeq.); appetitusque ejus ac fa
ſtidia non modo præter omnem deliberationem na
ci, ſed vel invitæ quoque abs corpore male affect
veluti obtrudi, pro lege ſenſibus præſcripta, qua a
certas corporis mutationes definitæ in anima cog
tationes, coſtanter eædem, exoriuntur.

649. Hæc tamen cuncta (648.), multaque alia
quum aliter ſentientes non ſint convincendo, nequ
etiam ſolide ab his refutari queant; ſupereſt, u
quisque, quæ maxime placeat, ſententiam ample
ctatur, aut, quod forſan conſultius, univerſa qua
ſtio in medio relinquatur, Pathologos ſaltem au
Practicos non amplius exercitura, donec a Phyſio
logis ad liquidum perducta fuerit. Utrum tant
intereſt, an Naturæ cum HIPPOCRATE morborun
medicatrices appellentur, an vero cum aliis An
ma, aut Archeus? Quando, qui diverſa de his ſen
tiunt, ad eandem tamen ſanitatem homines pe
ducunt, & vel medendi methodo etiam convenin
poſſunt.

De Symptomatibus Singulatim.

650. SYMPTOMATA quum partem ſtatus mor
boſi efficiant, cum ægro, tum Medico, manifeſti
ſimam (88.); videri poſſit, nullo ad ea cognoſcend
opus eſſe negotio; ut quæ ſponte in ſenſus incur
rant. Neque profecto opus foret, ſi ſufficeret noſſ

quæ

nam adſint, nec penitior eorumdem requireretur ectio.

51. Præcipuum nempe fontem continent, unde, ad detegendam morbi naturam, diagnoſin, & gnoſin faciunt, depromuntur (45. 111. 117. .), Oportet itaque Medicum, qui iisdem ime uti velit, ſingulorum cauſas, ſedes, va- ue ad morbum relationes, rite intelligere.

52. Adde, quod morbi compoſiti, cum in ſym- natibus ſuis, quorum diverſa concurſione conſtant, tantur (417.), diſtinctam horumce notitiam ant, ut ex vero enodari poſſint.

53. Pathologia igitur rationalis ordinatam pri- tradere expoſitionem debet omnium & ſingulo- m alicujus momenti ſymptomatum, in qua inve- , cum opus eſt, queat, quænam cujusvis ſit na- , quam diverſa origo, & quæ aut partes, aut s, in quoque afficiantur. Nec ſane prius mul- mes eorumdem complicationes, etiamſi curatiſſime ſtas, recte aut proponere, aut cognoſcere licet.

54. Ingens autem numerus, ut moleſtiam creet rdinando, ſatis tamen commode, recepta du- diviſione tripartita, ad actiones læſas, vitia etorum, ac qualitates ſenſibiles alienatas, re- ur (119.). Ulteriorem ſingularum claſſium di- onem major minorve ſimplicitas, mutuusque um cum aliis nexus, haud difficulter determi- poteſt. Idcirco vitioſitates qualitatum ſenſibi- præmittemus.

Qualitates ſenſibiles alienatæ.

55. QUIDQUID, præter actiones & excreta, in ore ægroti, vi morbi a ſtatu naturali mutatum, ſenſuum a Medico percipitur, id ad hunc titu- m referri debet. Cujusmodi plurima ſunt, , etſi quandoque parum aut nihil incommodant,

notari tamen atque intelligi debent ; ut latent intus cauſæ morbique , ex quibus profluunt , inc cognoſcantur . Præcipua tantum attingemus .

656. Color ſuperficiei corporis , quæ viſui pate ex permiſtis integumentorum &, qui proxime ſu ſunt , translucentium ſuccorum , aut & ſolid rum , coloribus conſtans , uti multa etiam in ſan varietate ludit , ita pluribus cauſis modisque v tiari poteſt . Interceptus , aut nimius humorum i fluxus ; eorumdem fluentium (399.), impactoru (400.), effuſorum (402.), ſecretorum (405.), nu trientium (404.) errores varii ; cacochymia mu tiplex ; craſis per πεπασμὸν (637.), admixtionem ſeparationem , coagulum , attenuationem , corruptio nem , mutata ; vitium ipſius , ſubſtantiæ integumento rum aut , quæ ſubjacent , partium , maximopere e faciunt . Inde omne genus morboſæ decoloration in pallidum , rubrum , flavum , vireſcens , liv dum , purpureum , fuſcum , nigrum , ſive unive ſim , ſeu in ſingulari modo parte obtineat , expl cari poteſt .

657. Fœtor acidus , putridus , rancidus , frac dus , animam , perſpirabile , ſudorem , ſputum , al excrementa , humores , parteſve , præter naturam i ficiens , quam multiplici materie cauſaque naſc tur , ex ſupradictis (307. 310. 312. 313. 314. 32 327. 328. 375.) eluceſcit .

658. Calor ſani corporis nativus , circuitus v talis comes , exceſſu ſupra calorem atmoſphæ menſurandus , ſicubi in morbis ad enormem gradu intenditur , ponit impetum humorum veheme tem , magnam vaſorum reſiſtentiam , ſanguinem c pioſum , valde denſum , diatheſin hujus inflamm toriam (355. 367.) , aut nimis oleoſam (35 364.) , cacochymiam acrem , putredinem , rancorer motum vitalem auctum (170.) ; hinc irritamer

a fo-

ria ingeſta, applicata, aut intus concitata (171.). geſcit etiam magis, cum calor externus, aut aibita ventilatio, acceſſerit. Poteſt adeo pro ditionum concurrentium numero, intenſitate, duone, ſede, magis aut minus excedere, totum corpus, aut partem modo, occupare. Unde et non infrequens id ſymptoma eſſe, nec paucos rbos comitari. Effectus autem, quos producit, (424. 425. 466. 467. 509. 1.) perſpiciuntur.

559. Sponte hinc fluunt, quæcunque ad caloris ninuti intellectum pertinent. Nec latent cauſæ ue conſecutiones caloris ac frigoris alternantis, in diverſis corporis partibus eodem tempore qualis.

660. Utrum morboſa affectio etiam in homine em ciere electricum poteſt, qui fulgurante ictu manifeſtet, cum corpora aliena contactum minan-? Symptomatis inauditi ſuſpicionem noviſſimum exolum importat. An huc referri quoque debent ntanea hominum incendia, & vel ad cinerem us- conflagrationes, quæ in hiſtoria Medica merantur?

661. Duritia partium morboſa naſcitur ex rigite (164.); intemperie ſicca (386.); contrane (209. 5.); errore nutrimenti (404.); diſtenſiob humoribus multis (395. 386. 394.), valde mo- (409), ſpiſſis (282. 284 367.), congeſtis, actis (209. 1.), errantibus (400. 402.), cretis; emunctoriorum obſtructione; laxatione 6.); hernia (230.); fractura (217.); tumore vario, His autem contraria mollitudinem inducunt. ixus juſto major aut minor, qui auctam miamve elaſticitatem (160. 165.), ut ſympto-, comitatur, inde quoque intelligitur. Nec oba eſt ratio humiditatis & ſiccitatis nimiæ, quam bi aliquando inducunt.

662.

662. Superficies partium lævitate vitioſa peccat cum in callum dureſcunt integumenta, aut conte tis ultra modum diſtenduntur, aut, quæ plenit dine protuberant; vaſcula, ob influxus vitalis d fectum collapſa, ſubſidunt. Inæqualitatem contr efficiunt ſuccorum diſtendentium ſubductio; vaſc lorum turgor ab humoribus nimia copia appulſis aut ob conſtricta oſcula elabi impeditis; eroſio a acri; ſubſtantiæ degeneratio; eruptiones multiva riæ, &c.

663. Magnitudo corporis partisve præter natura aucta vel imminuta; quanquam ſupra (260.) in ter morbos inſtrumentarios memorari debuit; fre quentius tamen ſymptoma eſt, quam morbus, lo cumque ideo inter qualitatum ſenſibilium vitia me retur (262. 263.).

664. Exceſſus, omnis generis tumorum (262.) qui aut univerſam corporis ſuperficiem, aut parten ſingularem, occupant, comes, ponit vel volume materiæ auctum, vel exſuperantem ejus quantita tem, nititurque contentorum ad continentia ra tione ultra modum aucta, atque ex doctrina d morbi ſolidorum continentium (200. ad 211.) ri te applicata intelligitur. Adjungit ſeſe fracti (217.), luxatis (226.), herniis (230.), pro lapſis (248.), aberrantibus (256.), male confo matis (259.), luxuriantibus in exoſtoſi, condyloma te, ſarcomate, fungo. Eſt & conſecutio diſtenſio nis a rarefactis, ab obſtructis (209. 1.), ab hum rum abundantia (385. & ſeq.), a multiplici cacochy mia, ab errore fluentium (399.), impactorum (400.) effuſorum (402. 403.), nutrimenti (404.), ab a fluxu in partem nimio (411.), ſtagnatione (410.) refluxu impedito, &c.

665. Minuta quantitas a contrariis condition bus pendet. Succorum inopia (393. 395. 396.)

de-

ciens influxio (411.), ſolidorum collapſus, tractio (209. 4. 5.), eroſio, maxime huc faciunt. de evacuationes enormes, maraſmum, tabem, όφιαν, totius aut partis, comitatur. Memo-ilis præcipue eſt, quæ ſubito in morbis ſeſe pro-, ſubſidentia, vel habitus univerſi, vel partium gularium, quæ tumuerant. Spaſmus humores in- compellens, κενεαγγεία, circulatio elanguida aut ans, vis vitæ defatiſcens, metaſtaſis, gangræna, n fere in cauſa eſſe ſolent.

Excretorum vitia.

566. MULTIMODIS quidem vitiari excretiones ſunt, ſive actum excernendi ſpectes, ſive par-, unde excernitur, ſeu materiem denique, quæ s prodit. Horum tamen quamplurima non adeo pria ſunt huic titulo, ut non rectius alio refe-tur. Haud pauca ſane morbi nomen merentur, ra (401.) inter errores humorum jam expoſita. ra ad cauſas morborum pertinent, ſuo quoque (555 & ſeq.) ante tradita. Alia, etſi ſymptoma- rationem habent, potiori tamen jure actioni- læſis annumerantur; quia non id, quod excer-ur, ſed ipſa excretio, peccat. De retentorum is, quæ hoc quoque loco ab Auctoribus comme-rari ſolent, eadem valent. Quum igitur & quan-s materiæ excretæ, deficiens, aut excedens, mode inter excretionum læſiones tractari poſ- ſuperſunt modo, quæ in qualitatibus excretorum atu naturali mutata ſeſe produnt, hic exhiben- Atqui horum multa variis locis (401. 555. .582. 602.) jam tradita ſunt: omnia vero & ula, cum præcipuam habeant in doctrina ſigno- utilitatem, ſpecialior eorumdem expoſitio, ad iioticam Pathologicam (16. 11.) potius ablegan- cum maxime morari nos non debet.

Actio-

Actiones læſæ.

667. Symptomatum, quæ in morbis ſeſe ma nifeſtant, haud alia majoris momenti ſunt, magiſ que aut ægros, aut Medicum, urgent, quam qu functionum exercitationem perturbant. Unde accu ratam ſingula, prout ſuis ex cauſis profluunt, ex poſitionem merentur.

668. Difficile tamen eſt in tanta rerum multitu dine, tamque arcto nexu, ordinem invenire, qu juſtæ methodi legibus examuſſim reſpondeat. Qu moleſtia, gravis Phyſiologis, Pathologis etiam gra vior, nec prorſus ſuperanda, diſſenſionem inter Sy ſtematicos haud minus tolerabilem, quam inevita bilem, reddit. Ordiemur itaque a vitiis illarum fa cultatum, quæ per univerſum corpus diffuſæ, au multis partibus communes ſunt; ut quæ deinde ſe quentur, ſingularium actionum læſiones clarius in telligi queant.

Senſationes moleſtæ ex morbo.

669. Sentire mentem dicimus, cum ex corpo ris ſui affectione ideas concipit. Id qua ration fiat, explicare non eſt Medici (65.). Aptitud autem ad ciendas ſenſationes, latiſſime, per corpu diffuſa eſt: uti & permagna datur rerum, quæ ſen tiuntur, varietas. Organa nacti ſumus ſenſoria ſingulari quæque apparatu, ſuis diſpoſita locis, quo rum interventu qualitates ſenſibiles rerum extranea rum nobis, ſuo quælibet modo, exhibentur. Ine præterea in multis partibus ſenſibilitas quædam quæ de naturæ neceſſitatibus monet, cumque op eſt, ad ſatisfaciendum iiſdem compellit. Dein que & ſenſus aliquis univerſo corpori commun datur, cum prioribus nequaquam confundendus morborum præcipue comes, quo fit, ut me

doleat,

eat, angatur, agitetur, quum injuria partibus
busvis infertur. Is igitur, etſi peculiare organum
lum habet; præ ceteris tamen primo loco con-
:rari meretur, tum ob frequentiam ſymptoma-
n, quibus obnoxius eſt, tum quia & reliquis
ſationibus ſeſe immiſcet.

Dolor.

570. Dolor, qui ad Medicum pertinet, eſt tri-
ſenſatio ſui generis, quam ita percipit mens,
ſemper ad aliquam ſui corporis partem, tan-
ım quæ vim patiatur, referat. Dolet itaque,
a corpori ſuo male eſt, hocque reſtituto præte-
doloris ſine dolore reminiſcitur. Immodicum
o, quod in ea ſenſatione eſt, facit, ut mens
ı minus inde, quam corpus, ægre habeat, mal-
ue non tam vehementer affici.

571. Quum igitur dolor ponat ſenſationem ni-
intenſam; patet eum niti mutuo inter mentem
corpus commercio; ſedemque habere non ma-
, quam ſentiendi facultatem, limitatam, quæ
univerſum hujus ſyſtema, perque omnes &
gulas corporis partes ſenſiles diffuſa ſit; &, quæ
ſentiendum in utroque hominis principio gene-
m requiruntur, conditiones ad dolendum quo-
requiri. Has ideo, quouſque a Phyſiologis le-
me exponuntur, tironi notas hoc loco poſtulare
t (27.)

572. Corporeum vero, quod in quavis ſenſatio-
concipi poteſt, reducitur ſolummodo ad certas
tium ſenſilium mutationes, curſu non interru-
, per continentes nervos, in commune ſen-
um ordinate perlatas. Unde conſequens eſt,
affectio, qua dolemus, ſita ſit in mutatione par-
n ſenſilium nimis violenta, quæ cohæſionem,
orem, vires earumdem, in periculum adducat,
inju-

injuriamve continuis nervorum fibrillis, vel & ipſ
unde hæ oriuntur, medullæ inferat, aut ſaltem i
tentet.] Oportet ſane mentem contriſtari, ubi h
rum aliquid evenit in illo ſyſtemate, cujus integr
tas Naturæ humanæ tam utilis ac neceſſaria e
(532.). Potentiæ dolorificæ, conſecutiones gr
dusque varii dolorum, id ipſum quoque confi
mant.

673. Quippe dolor naſcitur, cum partes ſenſile
vi externa internave, ultra, quam commode fe
re queant, diſtrahuntur, aut percutiendo, contu
dendo, comprimendo, ſtringendo, contorquendo
vulnerando (218.), læduntur, aut denique ac
vario ſtimulantur, roduntur, uruntur. Quoc
ca innumeris morbis, ut ſymptoma, & qu
præ ceteris potiſſimum urgeat, ſupervenit. Mo
bi cavitatum excedentium (203.), deficie
tium (209.), fracturæ (217.), vulnera (218.
luxationes (226.) herniæ (230.), procident
(248.), tumores (262. 664.), cacochymiæ acr
(289.), plethora (387.), errores fluidorum va
(398.), vitiati humorum motus (406.), dol
rem plerumque comitem habent.

674. Eſt tamen, ubi ſola etiam ſenſorii comm
nis mutatio, aliunde nata, haud aliter dolere
cit, quam ſi pars aliqua corporis injuriam pate
tur, nulla interim potentia dolorifica (673.) ext
ſenſorium ibidem præſente. Cujusmodi fallaciam
alias quoque ſenſationes cadere poſſe, inſomnia
que deliria manifeſte docent.

675. Efficit dolor, ſi vehemens eſt, in me
inquietudinem, laborem, angorem, pervigiliu
impotentiam, delirium, vitæ deſperationem:
parte affecta vis vitalis irritamentum, vibra
nes tremulas, tenſiones, ſpaſmos (195.), auct
humorum affluxum, congeſtionem, tranſitum im
di

um, frigus, calorem, inflammationem, gangræ-
n, inſenſibilitatem, torporem (196.), reſolutio-
n. Mutua autem conſenſione etiam in aliis par-
us dolores, ſpasmi, convulſiones, imbecillitas,
alyſis, circuitus humorum univerſalis perturba-
, febris, motuum vitalium languor, ſyncope
. creantur. Tot malorum autor ſimul tamen vi-
cuſtos eſt, qui & de præſente noxa, ejusque
ſecutionibus, mature monet & compellit ad me-
am quoquo modo quærendam.

676. Inde magnitudini injuriæ, periculive, ple-
nque reſpondet doloris gradus, qui tanto ſe-
vehementior eſt, quanto potentiæ dolorificæ
io intenſior proximam minatur deſtructionem.
gmentum quoque addit partis affectæ fibrarum
cilitas (161. 1.), tenſio naturalis major, irri-
ilitas (190.), ſenſus tener; quibus ſi jungitur tem-
ies corporis ſicca, animusque impatiens, dolor
immanem excreſcit. Summus ideo brevis, nec
pori nec menti diu tolerabilis, cito aut ſolvit
ſolvitur.

677. Præterea, quoniam ſenſationi triſti, quæ
quibuslibet doloribus ineſt, ſeſe inſuper in ſin-
is fere adjungere ſolet idea modi, quo vis dolo-
ca in partem agit, præcipue ſic dolorum dif-
entiæ, ac totidem veluti ſpecies conſtituuntur:
ſunt diſtendens, gravans, ſtringens, contun-
ns, pulſans, ſcindens, pungens, terebrans, ro-
ns, mordax, urens, &c. Nimirum ob perceptio-
n ſimilitudinem comparamus, quas dolentes in
pore patimur, injurias cum læſionibus, quas vi-
Mechanicæ, Phyſicæ, Chemicæ, foris admotæ,
bis inferunt. Nec improbabile eſt, ſimiles ſen-
ones ſimilibus cieri fibrarum ſenſilium mutatio-
ùs, atque ideo abdita ex manifeſtis poſſe ex-
cari. An vero & recte hinc inferas, cujusvis
do-

doloris cauſam nunquam non potentiæ, quæ con-
nui ſolutionem inferre partibus minetur, deberi; a
ſaltem in ſolidorum potius violenta affectione, qua
in fluidi per nervos impedito motu, ponendam eſſ

678. Ἀνωδυνία igitur, qua ægri, in quos v
dolorifica agit, non dolent tamen, inter morboru
ſymptomata non minus, quam dolor, referenda eſ
Etenim aut pars affecta ſenſu caret, preſſis, ſt
pefactis, deſtructis nervis ob tumorem, luxationem
fracturam, contuſionem, vulnus, ſphacelum, &
aut ſenſorio communi impedito univerſa vis ſentien
di labaſcit in apoplexia, ſopore, epilepſia, convu
ſione, catalepſi; aut eodem perturbato mens ali
nata eſt in deliriis: aut denique languente vi vit
li, ac vigore circulationis, ſenſilitas partium co
lapſarum una torpet in extrema debilitate, ani
deliquio, ſyncope. Ex tranquilla tamen doloris p
tientia haud ſatis tutum videtur concludere, part
bus irritatis ſenſum vel negaſſe Naturam, vel mo
bum abſtuliſſe.

679. Pruritus, ſenſatio dolori proxima, volupt
ex mutato corpore nimis intenſa, hinc doloris in
tium, ponit irritationem ſenſu quidem non triſti
ſed inquietante tamen, moleſtam, qua fit, ut pa
tem affectam ſcalpere, fricare, aut quovis alio mo
do agitare, veluti cogamur. Uti igitur leves m
tus mechanici, tactio, reptatio, frictio, vellicatio
partibus, quæ, quia tangi non conſueverunt, delicati ſen
ſus ſunt, titillationem inferunt: ita pleræque po
tentiæ dolorificæ (673.), cum mitius agunt, par
temve minus teneram afficiunt, pruritum creant
Acre præſertim multiplex, leni roſione morſuve i
cutim agens, ſæpiſſime hunc ſenſum movet. Und
in ſcabie, impetigine, herpete, eryſipelate, vari
exanthematibus, pernione, phtheiriaſi, aliiſque vi
tiis cutaneis, tum & in variis cacochymiæ acris ſpecie
bus,

s, frequens hæc moleſtia. Eſt etiam in hac af-
ſtione locus conſenſui, quo fit, ut irritamenta,
æ in alias partes agunt, in aliis pruritum cieant.
ocent vermes inteſtinales & veſicæ calculus.

680. Quando autem plerisque naturæ neceſſitati-
s ſua quoque indita eſt pruritus ſpecies, qua nos
moneant invitentque ad motus ſibi competen-
s; patet iſtam ſenſationem non ſolius eſſe ſuper-
iei, ſed ad internos etiam partes pertinere, in-
ie his ex morbo incitari vehementius poſſe, ut
empore graduque incongruis urgeat. Referre igi-
ir huc licebit multifarios illos ſtimulos, qui ex
uſa morboſa oriundi, ægrotantes ad tuſſim, ſter-
utationem, oſcitationem, pandiculationem, excre-
ones varias alvi, urinæ, &c. compellunt.

681. Eſt & interior quidam pruritus, absque fri-
tione, aut motu animali, intolerabilis, quem in
yſtericis, & hypochondriacis quandoque membra ſin-
ularia intus concipiunt, nullo licet ſtimulantis acri-
oniæ indicio. Irritabilitati (190.) hunc attribuas,
ua fibræ partis, in oſcillationes immoderatas actæ,
acultatem ſentiendi inquietant. Is aliquamdiu du-
ans ſponte tandem, more ſpaſmorum, ſolvitur; at
ionnunquam periodicus ſtatis intervallis denuo accedit.

Anxietas.

682. Uti præſente malo dolemus; ita imminen-
is, quod averti aut ſuperari nequeat, idea meticu-
oſos ſolicitat angitque, eo quidem vehementius,
uo malum gravius, minusque aut evitabile aut
luctabile videtur. Anxietas idcirco triſtis quidem
ariter, ac dolor, ſenſatio eſt, at cum hoc mini-
ne confundenda, longe terribilior, ipſa quandoque
norte intolerabilior.

683. Quodſi igitur anxia mens redditur ex cor-
ore ſuo affecto, credibile omnino eſt, cauſam

ſubeſſe corpoream, quæ commune ſenſorium ita mu-tet, ut ideæ excitentur, quas mens nec absque horrore percipere ac contemplari, nec tamen & a ſe depellere poſſit.

684. Perinde autem fuerit, utrum ſenſorii communis illa (683.) mutatio debeatur reſpondeatque ſtatui corporis revera periculoſo, cujus perceptione animus merito angatur; an conditioni minoris momenti, quæ panicum modo terrorem incutiat (674.). Anxietatis gradus utrobique idem eſſe poteſt; quamvis conſecutiones multum diverſæ ſint. Ita mutui inter mentem & corpus commercii leges ferunt. Inde vero notabilis oritur anxietatum differentia.

685. Quum delirantes, idearum confuſione, triſtia quæque & calamitoſa ſibi fingunt impendentia, mens in extremum ſæpe angorem conjicitur, corpore licet non, niſi ex turbis ſenſorii communis, laborante. Hinc & plerumque mala a foris potius, quam ex morbo, ſibi imminentia imaginario metu proſpicunt. Hæc ſpecies in phrenitide & melancholia frequens, dolori imaginario (674.) ſimilis, moleſtior, quam periculoſior (684.).

686. Verior ex corpore naſcitur anxietas, ſicubi obſtaculum quoddam conatibus, quibus Natura utitur ad expellendum aliquid, quod ſibi intus incommodat, magnopere reſiſtit; ut metus ſit, ne non ſufficiant. Anguntur ideo, quibus, cum materies excernenda præſto eſt atque urget, excretio tamen alvi, lotii, perſpirabilis, ſudoris, ſputi, ſanguinis, &c. impeditur. Inde & molimina ad hæmorrhagias, vomitum, partum, evacuationes criticas, metaſtaſes, exanthemata, aut ad calculum, venenum, aliave heterogenea noxiaque eliminanda, nec non flatus concluſos, & ſubito, ante tempus, ſuppreſſas excretiones, vel intro repulſas eruptiones, angor comitatur.

687.

687. Porro frequentiſſimam anxietatis cauſam po- nunt impedimenta reſpirationis; quæ cum & ſangui- nis per pulmones trajectui obſtent; ancipiti vitam periculo premunt. Multiplex itaque vitium pulmonis varia materie infarcti, ſpasmo conſtricti, tumore, uberculis, vomica, ulcere obſeſſi, aut aere, aqua, anguine, pure, tumore, aliove thoracis affectu ex- rinſecus compreſſi; fiſtulæ item aeriferæ faucium- que, qua ſpiritus meare debet; tum diaphragmatis ac ceterorum, qui reſpirationem adjuvant, muſculorum; eris denique frigore, calore, levitate, humiditate, lateris defectu, ſitu, inquinamento, peccantis mul- ivaria labes (422. ad 445.) huc faciunt.

688. Paris efficaciæ ſunt, quæcunque cordis actio- iem, atque ideo circuitum vitalem vehementer tur- ant; ſive vitium ſubſit cordis, ſpasmo, inflamma- ione, eryſipelate, ulcere, polypo, aneurysmate, ydrope, tumore quovis, concretione, affecti, alie- iave materia obſeſſi; ſive aliunde nata obſtacula im- ediunt, ne cor moderata contractione ſanguinem ſa- is libere cavis ſuis expellere queat. Imminens hinc irculationis ſuffocatio Naturam urget, ut motibus du- licatis, non ſine ſumma anxietate, contra inſurgat.

689. Quocirca & ſpasmi, repletiones, diſtenſiones, bſtructiones, compreſſiones viſcerum, quæ abdo- nine continentur; ſicubi humorum per vaſa motum alde impediendo reſiſtentiam cordi augent; eo qui- em certius in angores conjiciunt, quo magis una & iaphragmatis motui obſtant, & proximum cor laceſ- unt. Huc igitur anxietates hypochondriacæ referuntur.

690. Poſtremo quoque angimur, cum, ob vim itæ quacunque cauſa defatiſcentem (170.), motuum italium ac circuitus humorum extinctio intenta- ur. Ducent violentæ nervorum affectiones, cordis ebilitas, ingruens animi deliquium, ſphacelus vi- alia invadens, &c.

691. Ex quibus (685. ad 691.) rite conſideratis perſpicitur, plurimis ac valde diverſis morbis iſtud ſymptoma ſeſe comes adjungere; &, quamquam haud æque ſemper periculoſum eſt, nunquam tamen a prudenti Medico negligendum eſſe. Syſtemati vitali datus hic monitor magis etiam, quam dolor (675.), attendi meretur; quum ſæpe aut periclitari vitam annunciet, aut hac quoque mortem reddat præſtabiliorem.

Exercitationes ſenſuum læſæ.

692. Offensis ſenſus communis, proximum eſt, ſubjungere, quæ ad ſenſus ſingulares, quos externos internoſque vocant, pertinent, ſymptomata. Verius hæc, quam priora, ad actiones læſas referuntur; quum vitio organorum ſenſatio non, ut decet, perficiatur. Uti vero officina ſenſoria pro diverſitate qualitatum ſenſibilium, quas aliis atque aliis partibus excipere debet, multum diſcrepante apparatu eſt inſtructa; ita multiplex hic a ſtatu ſano alienatio, nec ubique eadem, accidere poteſt. De ſingulis igitur ſeorſim agendum. Iſtud tamen omnibus commune eſt, ut, inſtar ceterarum actionum, ſanitatem ſuam in mediocritatis quodam ambitu, congruoque tenore, poſitam habeant; a quo cum ultra citrave deflectunt, in vitio eſſe recte dicuntur. Læſiones adeo in univerſum ad defectum, exceſſum ac depravationem commode reducere licet.

Tactus Symptomata.

693. Tactus, in ſuo genere præ reliquis ſenſibus latiſſime diffuſus, aut valde imminuitur in ſtupore, aut plane aboletur, idque vel in parte ſingulari, vel in multis ſimul, totove undique corpore. Utrumque vitium cauſis fere iiſdem, at gradu diverſis, debetur. Epidermis, tactus organum contegens, callo, elephantiaſi, lepra, corticoſa, ſquamea, cornea dege-

eneratione indurata, incraſſata, aut in ſugillatione, ulis, puſtulis, interpoſito ſanguine, ſero, pure &c. ſubjecta cute diſtans, in culpa eſſe poteſt. Alias itis varia labe nimiæ rigiditatis, laxitatis, collapſus orum vaſculorum, contractionis, infarctus aquoſi, ucoſi, laborans, aut conſtrictione, contuſione, ge-, igne, gangræna, emortua, organum una adfiendo, ſenſum obtundit aut delet. Nervi denique originibus, progreſſu, aut extremis ſuis, preſſione, ulnere, contuſione, roſione, exſiccatione, emolliione, extenuatione, vis vitalis defectu, humoris bo- inopia, materiæ morboſæ depoſitione, uſu narticorum, aliiſve noxis inhabiles redditi, huc quam ixime faciunt. Quo & referri debet, quæ mors ſenſorii communis, apoplexiam, lethargum, ilepſiam, catalepſin, &c. comitatur, inſenſilitas iverſalis. Tum vero & virtutis motricis vitioſitas acdit, qua tamen correcta ſenſus impedimentum quanque perſtat, aut hoc ablato illa ſupereſt.

694. Acuitur etiam tactus ultra modum, magno commodo; quum attrectatio modica in dolorem verur, ut eam quoque refugiant partes. Id fit, ubi ganum tegmine ſuo caret, aut hoc nimis tenui ſtitur, aut ipſum juſto tenerius, mobilius, pluſve ſto tenſum eſt. Intertrigine, vulnere, ulcere, inmmatione, eryſipelate, abſceſſu, contuſione, dore hyſterico, podagrico, vario, ſpaſmo, affectis nc accidit. In morbis ſpaſmodicis quandoque unirſa fere corporis ſuperficies ita tenereſcit, ut vel entatus modo attactus etiam formidinem incutiat.

695. Depravati tactus ſpeciem tum imminutio ejus 93.), tum nimium acumen (694.), in ſe hat: in utroque enim caſu organi minor majorve ectio facillime qualitatum perceptionem confun. Alia erroris ſpecies eſt, cum ſenſatio ad perrſam partem refertur (674.)

Guſtus Symptomata.

696. Tactui proxime affinis guſtus ſimilia patitur ex ſimilibus cauſis. Id tamen privum linguæ, principi hujus ſenſus inſtrumento, creberrime in morbis, etiam non ſuis, ſordes, mucum, cruſtam, contrahere, obſideri aphthis, &c. Saliva quoque, quæ plurimum ad guſtatum facit, permultis obnoxia eſt cum quantitatis, tum qualitatis, vitiis. Adde, quod appetentia, quæ ſaporum gratiam mire augere poteſt, raro in ægris vigeat, faſtidium contra & nauſea ſæpe ſubnaſcatur. Inde frequens origo multiplicis læſionis hujus ſenſus intelligitur.

697. Præ ceteris notabilis eſt guſtus alienatio; quum ægri conqueruntur de ſenſu ſaporis ſalſi, amari, urinoſi, acidi, æruginoſi, dulcis, rancidi, cadaveroſi, quo ſibi videantur imbuta eſſe, quæcumque ingerunt. Cauſa plerumque in ſaliva hæret vitioſa materie infecta, ſive hanc ex lympha ſanguinis attulerit, ſive ori infuſa demum contraxerit ex quacunque partium, quas alluit, aut vicinarum, labe. Inde, quæ ſerum maxime affectant, cacochymiæ acidæ, bilioſæ, putridæ, rancidæ, ſalſæ, aliæve acres; tum ſordes, cruſtæ, ulcera, oris, linguæ, dentium, gingivarum, palati, narium, faucium, œſophagi, ventriculi, trachææ, pulmonum, &c. hoc ſymptoma producunt. Organi quoque guſtatus & papillarum varius tenſionis aut laxitatis ſtatus, vel ſuperſtes a priore ſapore affectio, quin & ſenſorii communis perturbatio eo conferre poſſunt. Liquet adeo, cur alienus ſapor ſæpiſſime quidem ex morbo, quandoque tamen & bono omine ex perfecta materiæ morboſæ correctione profluat.

Olfactus Symptomata.

698. Olfactus nonnunquam ex cauſa morboſa nimium acuitur, ut vix odora etiam percipiantur odo-

orata autem & ad majorem diſtantiam, & longe tius, hinc ſternutationem, convulſiones, animi liquia, aliquando inducant. Membranæ narium, muci defectum, nuditas, ſiccitas, nimia tenſio, pillarum olfactus excedens mobilitas, delicata aut rvulorum hujus ſenſus proprie, aut univerſi ſymatis ſenſorii, teneritudo, in acutis & chronicis iis id efficere valent. Inde in hyſtericis, hypoondriacis, phreniticis, ex morſu rabidi canis hyophobis, maxime occurrit.

699. Frequentior eſt olfactus obtuſio ac abolitio, i ἀνοσμὸς. Obſtructio membranæ narium in gradine; humiditas nimia in coryza; muci abundan-, craſſitudo; heterogenea intro admiſſa, lapis, pſum, vermis, &c. tumores quicunque, polypus, rrhus, cancer, exoſtoſis, vulnus, contuſio, ulcera paſcentia, caries; callus, alarum naſi concretio; tia conformationis &c. variis modis iſtas læſiones inunt. Quæcunque porro aeris per nares tranſitum hibent, impedimenta multivaria: ut & odoratus rvulorum, qua in papillas abeunt, aut altius, mpreſſio, induratio, reſolutio, emollitio, deſtruio: quo referri etiam poteſt, quæ ex perpetuo ſaniei ncroſæ halitu contrahitur, ſentiendi impotentia. enique, quæ ceteros etiam ſenſus opprimunt, ſenrii communis mala, apoplexia, epilepſia, catapſis, morbi ſoporoſi, &c. huc faciunt.

700. Depravatio ponit vel alienum eorum, quæ lorata ſunt, odorem, vel odoris in atmosphæra inoora perceptionem. Naſcitur ergo, quum organum factus a materie olente, quæ in corpore hæret, ita fficitur, ut odor a foris afflari videatur. Mucus, liva, pus, ichor, tabus, ſordes, corrupta, putria, rancida, in cavernis narium, ore, dentibus, ingivis, lingua, faucibus, œſophago, trachæa, pulionibus, ſtabulantia; aut olidi vapores e ventriculo

 aſcen-

aſcendentes, iſtam fallaciam inducere valent. Facit & longior mora inter res valde odoratas impreſſionem permanentem, quæ tarde demum eliditur. Turbis ſenſorii communis hoc vitium quoque nonnunquam deberi analogia docet (674.): tum vero rarius in ſolum olfactum cadit.

Auditus Symptomata.

701. LÆDITUR auditus quadrifariam, augmento puta, abolitione, hebetatione ac depravatione. Unde ὀξυηκοία; κώφωσις, ſurditas; βαρυηκοΐα, gravis auditus; tinnitus, bombus, echo, ſuſurrus, ſibilus. Quæ ſymptomata tanto quidem majoris momenti cenſenda ſunt, quo & ſenſum diſciplinæ nobiliorem infeſtant, & cauſas ſedesque magis abſtruſas habent, & minus ad ſanandum facilia ſe ſe præbent.

702. Ὀξυηκοία dicitur auditus ſumma ſenſilitas, quæ vel leves quoque ſonos vix ferre queat, quin ægritudo, dolor, convulſio, delirium, aut deliquium oriatur. Debetur nimiæ tenſioni, ſiccitati, mobilitati organi acuſtici, cerebri, nervorum, membranarum. Supervenit ideo morbis iſtarum partium acutiſſimis, inflammatoriis, ſpasmodicis, doloroſis, otalgiæ, phrenitidi, cephalalgiæ &c. Comitatur & deliria febris expertia, maniam, melancholiam. Hyſtericis ceterum, hypochondriacis, puerperis, ex gravi morbo etiamnum teneris, in pervigilium pronis, ſummatim, irritabilibus (190.), familiare malum.

703. Cauſarum, quæ auditum obtundunt, longe major & numerus eſt & diverſitas, nec minus multiplex ſedes. Plurimæ nimirum partes ſunt, & plures etiam ſingularum conditiones, quæ cum ad integritatem hujus ſenſus faciant, vitiari nequeunt, quin functio impediatur. Phyſiologia igitur hic potiſſimum prælucere Pathologiæ atque ordinem dicendorum monſtrare debet.

704. Organi maximopere compoſiti, quæ huc referri

rentur, vitia fere hæc ſunt. Auriculæ defectus;
us auditorii anguſtia, ab aliena materie repletio,
atio, concretio; membrana tympani relaxata,
rigens, in os durata, ſordibus obſeſſa, luxurian-
rne craſſeſcens, rupta, adeſa, aut quoquo modo
iens; auditus oſſiculorum luxatio, anchyloſis, ca-
diſſolutio, abſentia; cavea tympani ſero, pituita,
re, pure, ichore repleta, ſorde inquinata; veſti-
, cochleæ, labyrinthi, infarctus, conformatio per-
a; membranarum, quæ hic expanſæ ſunt, laxitas,
tas, induratio, degeneratio, deſtructio; vaſculo-
a congeſtis humoribus tumor, obſtructio; muſculo-
internorum paralyſis, ſpasmus; tubæ Euſtachianæ
rictio, στενοχωρία, obſtructio, concretio, exeſio. Ho-
ſingula ſeorſim, plurave complicata, quum ob-
:, ne tremores ſonori, ut decet, excipiantur, col-
itur, reflectantur, transmittantur, imprimantur,
ationes harmonicas cieant, modis ſane gradibusque
rſis auditum hebetare aut & omnino abolere poſſunt.
05. Organo tamen inviolato, apparatus etiam ner-
s, huic ſenſui datus, inde ab organo ad ſenſo-
n usque commune, toto itinere, preſſus, deſtructus,
cidus, rigidus, ſtupidus; aut ipſum cerebrum
universali, apoplectica, epileptica, &c. oppreſſum,
xatum, exhauſtum, aut quovis modo inhabile
litum, quandoque in culpa ſunt.
06. Liquet autem ex uſu partium, alia quidem
rum vitiorum (704. 705.) gravem modo auditum
icere; alia aut hunc, aut ſurditatem ipſam, ut va-
fuerint intenſitate, complicatione, duratione; alia
us, ſerius, certo tamen, ſurditatem. Huic porro,
natura vel arte mature tollatur, loquelæ ignoran-
, aut deſuetudine oblivio fere accedere ſolet.
707, Depravate audiunt, quibus, cum nihil ſonat,
es tamen tinniunt, ſuſurrant, ſtrepunt, aut, inſtar
us, ſonos repetunt. Fugax ſymptoma etiam ſanis ſæ-
pe

pe numero accidit, levibus ex cauſis oriundum. Per-ſeverans diutius, ſive ſolitarium fuerit, ſive morbi aliis adjunctum, majoris momenti, variique omini eſt. Naſcitur autem, quando tremores, ſonoris ſimi-les, in meatu auditorio, membrana tympani, hu-jus cavea, parietibus atque aere interno, oſſiculis, mem-branis, ceteriſque interioris organi partibus, cientu a vaſculis hic diſtributis, ob plenitudinem, preſſionem externam, obſtructionem, inflammationem, ſolit fortius pulſantibus. Unde plethoram, morbos febriles acutos, inflammatorios, maxime qui caput infeſtant catarrhos, evacuationes ſuppreſſas, decubitum hu-morum in has partes vicinasve, eorumdem impe-tum ſurſum verſum, hinc delirium, ſanguinis e naribus profluvium, parotides, &c. imminentia, ſæ-pe comitatur. Muſculorum quoque, ac fibrarum motricium in his locis ſpaſmi, tremores convulſivi in hyſtericis, hypochondriacis, epilepticis, &c. idem efficiunt. Quocirca aut relaxatio, aut tenſio, immo-dica partium hujus organi, qua nimis facile agitan-tur, aut motæ diutius, quam par eſt, contremiſcunt huc quoque confert; nec non tubæ Euſtachianæ vari vitia (677.), quæ juſtum aeris intra caveam tympan moderamen pervertunt. Denique & multiplex affectio partis nerveæ, quæ ad auditum pertinet; inde a organo uſque ad origines ſuas; tum & encephali preſſione, irritatione, commotione, aut primario, au ob mutuam cum aliis partibus conſenſionem, læſi, ut ſæpenumero hæc etiam cauſa ſubſit, quare ca-pitis morbis inflammatoriis, ſoporoſis, catarrhoſis ſpaſmodicis, nec non ventriculi vitiis, &c. iſtu ſymptoma ſeſe adjungat.

708. Ceterum vix alia functio datur, cujus vi-tiatæ naturam, cauſas, parteſque affectas difficiliu ſit cognoſcere, certaſve curationes determinare. Ne mirum: quando tam parum eſt, quod de organ

abdi-

tiſſimi ſtatu ſano, partiumque ejus ſingularum
, intelligimus.

Viſus Symptomata.

709. INTER ſenſoria compoſitiſſimus oculus etſi
m plurimas patitur vitioſitates: ſymptomata ta-
n, quæ ad functionem ejus attinent, itidem ad
tuor genera, aucti, imminuti, aboliti ac depra-
i viſus referre licet. Nec alio ſane nomine hu-
ſunt loci. Unde hunc quoque ordinem in eo-
ndem expoſitione ſequemur.

710. Viſu nimis acuto laborant, quorum tam
ſiles oculi ſunt, ut lucem refugiant, & vel mo-
am ægre ferant, hinc debiliore quidem videant,
tiore perſtricti caligent. Φωτοφοβίαν vocaveris.
nnulli ἡμεράλωπας appellant, qui facultate vi-
ndi noctu, quam interdiu, magis valent. Hos tamen
ntra alii potius νυκτάλωπας dicendos eſſe cenſent.

711. Cauſæ hujus vitii intelliguntur ex iis, quæ
ſimili auditus ceterorumque ſenſuum læſione ſupra
94. 698. 702.) tradidimus; modo ad organum viſus
plicentur. Inde frequens occurrit in ſimilibus
2.) oculorum, capitis, nervorum, affectionibus
n acutis, tum chronicis, aſſiduus præſertim opththal-
e comes. Deſuetudo lucis hanc teneritudinem ſanis
m oculis infert. Maxime tamen huc quoque fa-
imbecillitas aut impedimentum potentiæ, qua pu-
am in luce majore conſtringimus: ut ideo hæc
petuo dilatata ſit, μυδρίασι laborans, aut ſaltem ad
ſtrictionem non ſatis parata. Quum enim pupillæ
deramine lucis appulſæ quantitati ſeſe accommodet
lus; patentior introitus clarioris lucis intoleran-
n creare debet. Unde patet, cur magno virium diſ-
dio accedens nimia ſenſibilitas iſtud ſymptoma tan-
ere intendat. Quod cataracta minor, ad margines
uior, in medio ſpiſſior, producit, veſpertini viſus ge-
nus

nus imminutam potius, quam intenſiorem, poni aciem, nec adeo hujus eſt loci.

712. Cæcitatis cauſæ cum & numero plurimæ ſint, & natura ac ſede multum diverſæ, diſtinctam merentur expoſitionem. Aliæ quidem hærent in partibus, quæ ante oculi globum ſitæ ſunt, aliæ in hoc ipſo, iterumque aliæ pone eumdem, inde ad encephalon usque.

713. Priores nec facultatem videndi, nec organum afficiunt, ſed conditiones modo, ſine quibus exerceri vius nequit. Sunt igitur externa tantum impedimenta, quæ oculum lumini inacceſſum reddunt, nec adeo, niſi notham pariunt cæcitatem. Huc referuntur vitia palpebrarum: tumor ab humorum confluxu, inflammatione, eryſipelate, œdemate, emphyſemate, grandinibus, tegumentorum exuperantia, carne luxuriante, tumoribus cyſticis, &c. diductioni obſtans; cohærentia a pituita, gramiis, pure, ſanie ulceroſa, porriginoſa, venerea, interpoſitis; concretio congenita, aut ex inflammatione, ambuſtione, excoriatione, vulnere, ulcere, nata, quod ἀγκυλοβλέφαρον (223.); conſtrictio ob orbicularibus muſculis ſpasmo affectis; πτῶσις denique palpebræ ſuperioris ob reſolutum aut transverſe diſſectum ejus levatorem. Caruncula quoque lacrymalis, &, quæ juxta hanc eſt, laxioris adnatæ lunula, quum congeſtis humoribus, inflammatione, abſceſſu, turgent, aut degenere augmento ſuæ materiæ in panniculum, pterygium, &c. abeunt, ita ſupra corneam ſeſe quandoque expandunt, ut lumen intercipere poſſint. Alias & vicinarum partium tumores, qui oculo ſuperimminent, ſimile obſtaculum creant.

714. Quæ cæcitatem inferunt, globi oculi vitioſitates pro multitudine ac diverſitate partium, ex quibus componitur, perquam numeroſæ ſunt. Cornea ex inflammatione, ambuſtione, puſtulis, abſceſſu, ſarcoſi, cicatrice, humorum coagulo, &c. varii nominis,

colo-

is, craſſitiei, ſedis, extenſionis, maculis obſcu
luci impervia: humoris aquei defectus; ejus-
ſanguine, pure, ſordibus mixti, aut in ſpiſſa-
tum mucoſum, membraneumve, cataractas ſpurias
ntiorum, coacti opacitas: pupillæ ob varia uveæ,
eſtis humoribus turgidæ, luxuriantis, flaccidæ,
ulſæ prolapſæ (255.), vitia, obſtipatio, συνί-
, σύμφυσις, conſtrictio: lentis cryſtallinæ aut in
ore ſuo, aut in velamento, opacatæ, areſactæ,
uratæ, colliquefactæ, ſuffuſio multiplex; ejusdem
or, una cum obſcuratione glauca, vicina preſ-
nſu motuque privans: humoris vitrei ſimilia vi-
cum prægreſſa aut pediſſequa lentis affectione
uncta: retina tandem compreſſa, calloſa,
rcta, marcida, reſoluta, aut quavis demum
ctione, ſive propria, ſive aliarum partium,
nſilis. Etenim horum ſingula ſeorſim, aut plu-
nter ſe complicata, multiplices cæcitatis ſpecies,
ractas, glaucomata, ἀμαύρωσις, diverſis quidem
is atque phænomenis, producere poſſe cuique fa-
liquet, qui phyſiologiam hujus ſenſationis rite in-
xerit.

15. Ad tertium genus (712.) pertinent, quæcunque
li ratione, ac mox de retina dictum (714.), af-
nt nervum opticum, huicque impotentiam inferunt:
& cerebri læſiones multivariæ, ſive univerſales,
lecticæ, epilepticæ, catalepticæ, &c. ſeu magis
ulares, quæ videndi facultatem præcipue oppri-
t, liberum ſenſorii communis cum externis ſen-
s commercium intercipiendo. Inde, organo licet
conſpicua labe vitiato, cæcitas tamen conſequi-
quum ex vulnere, fractura, contuſione, ob-
ctione, congeſtione, effuſione, corruptione, hu-
um, tumore vario, abſceſſu, liquidi vitalis defectu,
um languore, ſpasmo, compreſſio, deſtructio,
dario, exeſio, extenuatio, collapſus, marcor, con-
ſtri-

ſtrictio, iſtis partibus accidit. Qui affectus ἀμαύρω audit, cum ex cauſa ſtabili oriundus permanet; σκ τωμα, ſcotomia, ubi, poſtquam aliquamdiu aſſ xit, cito ſponte remittit.

716. Viſus hebetudo, ἀμβλυωπία, uti gradu ta tum a cæcitate] diſtat,] inque hanc ſæpenumer ocyus, ſerius, tranſit, ita conſimilibus cauſis, ſ levioribus, naſcitur, variosque & ipſa admittit gr dus: prout vel ſanis quoque non eadem ſingu ſemperque acies obtigit. Ex ſupra (712 ad 716 dictis ergo intelligitur.

717. Depravatio viſus dicitur, cum imagines ce nuntur rerum, quaſi ob oculos verſantium, qu tamen nullæ ſunt, aut aliter, quam revera ſun aut recte quidem, ſed non ad juſtam diſtantiam perverſove cum obtutu oculorum. Multiplex itaq vitium, diverſiſſimis e cauſis oriundum, morboru plurimorum ſymptoma, vel viſionem ipſam pe alienatam, vel videndi modum.

718. Quodſi cauſæ internæ retinam in ſimi agant tremores, uti lux ſolet ab externis objec reflexa, pro ſtatis ſenſationum legibus, ideas ſi les naſci oportet, & ad objecta externa, quaſi his oriantur, referri. Unde prima viſus fallac imaginatio dicta, quæ floccos, ſcintillas, μαρμα γάς, imagines varias, vel adductis etiam palpe profert. Vaſcula retinæ aut huic vicinarum partiu humoribus turgida, ultra modum micantia, qu proximam ejus medullam agitant, plerumque ſymptoma pariunt, frequens ideo in oculorum c tuſione, inflammatione: tum & in plethora, morbis acutis, febrilibus, inflammatoriis, catarr ſis, ſpaſmodicis, qui nimio humorum affluxu ca affectant; ſæpe imminentis deſipientiæ aut hæm rhagiæ prodromus. Comitatur & φωτοφοβίαν (71 ſicubi tenerior oculus nimia luce percellitur. A

& po-

one oculum in nervo optico, ipſove cerebro, m habet ex vitiis ſupra (707.) memoratis ens.

19. Retinæ aliqua puncta obſtructione, ecchy- i, callo, compreſſione, relaxatione, inſenſilia; ulæ opacæ per humorem aqueum, vitreum, len- , ſparſæ; cornea maculis obſeſſa, imaginem ob- punctis, ſtriis, floccis, nubeculis, cancellis ni- antibus interſtinguunt, infuſcant, iisque oculo oto aut ſtabilibus, aut fluctuantibus, pro va- vitii ſede. Quæ altera eſt fallaciæ ſpecies. Bul- aeriæ, aut guttulæ ſtriæve oleoſæ, pellucidæ, im in humore aqueo fluitantes, refractione ra- um diſpari, imaginem alienis notis ductibusque ilibus, etſi non opacis, variare etiam poſſunt. li quoque madidi, aut palpebrarum tarſi extu- , reflexa luce in pupillam admiſſa, imagini torum alienam radiationem affingendo viſum m confundunt.

20. Alias & colore non ſuo cernuntur res, quum eam, humoresve oculi, integra pelluciditate, us color inficit. Quandoque & vehemens ner- ſyſtematis affectio hoc vitium parit.

21. Vertigo, δῖνος, hujus etiam loci eſt, qua ta, etſi ſtabilia, in gyrum agi, titubare, con- iſcere, ſubverti videntur; ut homo quoque, ſta- eſcius, membris vacillet aut proſternatur. Si- & viſus una obnubilatur, σκοτόδινος, vertigo inoſa, audit. Cauſæ ſunt quæcumque compreſ- , ſucceſſione, agitatione, infirmatione fibrilla- cerebri, nervi optici, retinæ, motus regulares turbant; ſive proxime in iſtas partes agant, ſive conſenſionem. Cujusmodi habentur innumera: apitis, aut oculorum, ictus, contuſiones, fra- , tumores interni, morbi inflammatorii, ſuppu- ii, eryſipelatoſi, febriles, ſpasmodici, catarrhoſi,

ſopo-

ſoporoſi, doloroſi; plethora; cacochymia multiplex; humorum rareſactio, impetus, congeſtio ad encephalon; hujus inundatio ab effuſis, ſtagnantibus; retentio excernendorum; metaſtaſis materiæ morboſæ, variæ; evacuationes nimiæ; diſſipatio virium per inediam, vigilias, curas, ſtudia intenſiora; morbos vehementes; ventriculi, inteſtinorum, viſcerumque hypochondriacorum, uteri, affectiones; irritationes ab aliis partibus ſurſum propagatæ, &c. Unde permultos morbos præcedere, comitari aut conſequi ſolet. Quum vero & intuitus rerum, quæ circumaguntur, aut alias celeriter ante oculos moventur, & capitis corporisve univerſi in gyrum agitatio, & meticuloſus præcipitii proſpectus, inſuetis vertiginem inferant; credibile eſt, cauſas quoque internas haud diſpari ratione agere.

722. Quæ imagines objectorum multiplicat, d vidit, mutilat aut alias pervertit, alucinatio quam plurimis diverſarum oculi partium vitiis, quæ ſ tum, motum, figuram, ſubſtantiam, depravant debetur. Mala præſertim ſpasmodica, paralytica musculos oculorum, retinam, nervos opticos, cerebrum, afficientia, id genus fallacias perquam mirabiles ſæpe producunt.

723. Facultas, qua oculum diverſis objectorum diſtantiis aptamus, multimodis vitiatur, in μυωπία πρεσβυωπία, ὑπερπρεσβυτία.

724. Myops oculus, ad objecta remotiora inhabilis, etiam nimis propinqua exigit, ut diſtincte videat. Exceſſu igitur laborat ejus virtutis, qua lucem admiſſam refringendo cogimus: ita enim fit ut e longinquo venientes radii, pene paralleli intra oculum juſto citius in focos coeant, indeque rurſus diſperſi demum in retinam incidant. Cauſ ſunt major oculi longitudo, cornea convexior, le magis gibba, a retina remotior, mediorum, p

quæ

radii intus decurrunt, major denſitas. Myopia
ia, quam anguſtior pupilla, minor corneæ hu-
umque pelluciditas, minor iridis ac retinæ ſen-
is, inducit, ad viſum hebetem (716.) potius
atur.

25. Πρεσβυωπία, vitium priori (724.) contra-
, ſenibus familiare, contrariis etiam conditio-
s debetur: quo & lentis defectus referri
ſt.

26. Ὑπερπρεσβυτία, quæ lentem adeo propin-
n retinæ ponit, ut cujuscunque diſtantiæ obje-
um radii poſt retinam ſuos projiciant focos, ne-
hinc vel propiora, vel remotiora, diſtincte cer-
ur, ſicubi detur, enormis dicatur viſus ſenilis
5.) gradus, imminuti viſus (716.) ſpeciebus an-
erandus.

27. Mala nervorum ſpasmodica, paralytica,
ndoque & viſum ita figunt, ut ne vel minimum
em aptæ diſtantiæ augmentum feratur, quin ob-
um plane diſpareat. Depravationis genus oppido
m & ſingulare.

28. Concretio oculi cum vicinis partibus, preſ-
a tumoribus, ſitus alienus; muſculorum ejus
mus, paralyſis, diſtractio, aliave impedimenta,
rſimode pervertere motum atque directionem in
ndo poſſunt. Unde ῥινηπτία, viſus lateralis,
mis, humilis, aſpectus trux, torvitas, ſimilia
mala.

29. Hæc inter præcipue memorabilis ſtrabismus,
affecti oculis diſtortis ac inæqualiter motis vi-
, Diſtorſio varia introrſum, extrorſum, ſur-
, deorſum, unius vel utriusque oculi, differen-
conſtituit. Multiplex hujus vitii ſedes ac cauſa
iitur viſus potentiæ in utroque oculo haud ſatis
ali, in alterutro multum debiliori, aut & defi-
ti; muſculis ſpaſmo, paralyſi, vulnere, contu-

 ſione,

ſione, ulcere, preſſione, contractione, adhæſione
læſis, ut æquabiliter ambos dirigere oculos nequeant;
adſuetudini oblique aut uno tantum oculo videndi;
corneæ, male conſormatæ, parte aliqua opacæ; ob-
liquo lentis ſitui; proceſſuum ciliarium inæquali actio-
ni; diſcordi denique retinarum harmoniæ.

Læſiones ſenſuum internorum.

730. Sensus externi quidem materiem ſubmini-
ſtrant, in qua ſeſe exerceat virtus ſentiens: at præ-
ſtantiſſimum, quod iſta functio habet, internis, quo
dicunt, ſenſibus debetur. Tametſi vero præcipuam
horum partem ipſa ad ſeſe mens vindicare videa-
tur; haud negandum tamen, organa corporis ſuam
quoque ſymbolam eo conferre, horumque adeo di-
verſitati ex parte tribuendum eſſe differentem id
genus ſenſuum uſum, qui in hominibus etiam ſanis
animadvertitur. Quo circa & pronum eſt collige-
re, non minus hic, quam in ſenſibus externis, a-
lienationes dari, quæ cum ex corporis vitioſitate
profluant, omnino ad forum Medicum ſint refe-
rendæ (36.).

731. Quæ cum ſic ſatis certa ſint, abditiſſim
tamen eſt, in qua hæ mentis operationes perficiun-
tur, officina, nec vel probabili conjectura aſſequi
datur organorum, quibus inſtructa eſt, numerum,
ſitum, conformationem, vires agendi, modum,
cetera. Quo fit, ut, in tanta ſtatus ſani ignoratio-
ne, de natura ac ſede vitiorum, quæ hic occurrunt,
nihil admodum diſtincti pronunciare liceat. Tanti-
per proinde in generali doctrina acquieſcendum, d
nec Phyſiologia tenebras diſpulerit.

Delirium.

732. Delirare dicitur, qui, cum vigilat, ſomnia
ti tamen ſimilis, ideas, ſibi ab internis cauſis n
tas,

, ad res externas refert, percipitque adeo ac exi-
iat præſentia eſſe, quæ abſunt : tum qui ideas
ecunque ortas præpoſtere componit, disjungit,
cium ferens a communi ſenſu aberrans : & qui
ter rationem, vi morbi, alienos a ſuis mores
iit, motibusque animi abſtrahitur inſolitis, ef-
iatioribus.

733. Delirium ergo ponit ac facultatem judican-
n vigilante perturbatam vitio organorum. Quam-
enim reliquarum ſenſationum exercitium perver-
ir; niſi tamen erroneum quoque intervenerit ju-
um; vix pro delirio id haberi poteſt.

734. Unde perſpicitur multiplex hujus ſymptoma-
differentia variuſque gradus; prout aut univerſa-
eſt aut particulare, fixum vel vagum, perpetuum
interruptum, mite vel ferox, incipiens aut con-
nmatum.

735. Difficillimum autem eſt, ob extremam hujus
teriæ obſcuritatem (731.), aut partes affectas aſ-
nare, aut diverſos læſionum modos, quibus ſin-
æ deliriorum ſpecies oriuntur. Ex comparatione
um, quæ in ſano ſtatu fiunt, iſtud ſaltem affir-
ri poſſe videtur, quavis demum ratione æquabi-
illos, regulares, mentisque moderamini addictos,
tus organorum ſenſoriorum, unde ordinatus pen-
idearum ortus, conſentanea disjunctio, combi-
io, ſucceſſio, atque attenta contemplatio, ſine
bus ſanum eſſe judicium nequit.

736. Sive igitur, quas cauſæ internæ excitant,
æ tam vividæ ſint, ut a foris profectæ videantur,
ntemque occupent abripiantque, nec aliis atten-
e ſinant; ſive legitimis ideis ſeſe adjungant aliæ
ongruentes; ſeu denique affinium vel intermedia-
n idearum quædam ſuppreſſæ deficiant, nec pro-
i queant: quidquid horum contigerit, manife-
n eſt, fieri non poſſe, ut ne facultas judicandi

ptimum, dein & voluntas, in errorem pertrahatur, ac porro huic etiam convenientes cum animi, tum corporis, motus naſcantur, fallacia alia aliam trudente.

737. Ingens potentiarum numerus, quas obſervatio docuit, turbarum id genus creare, reducitur fere ad ea,

1. Quæ tenorem medullæ cerebri generisque nervoſi infirmando virtutem ſentientem labefactant. Cujusmodi ſunt evacuationes nimiæ, morbi graves, diu tolerati, mala hyſterica, hypochondriaca, apoplectica, cataleprica, epileptica, exercitationes mentis immodicæ (552.), animi motus violenti, diuturni (532.), pervigilium (550 ad 552.), tum quæ colluvie aquoſa (287.), mucoſa (283.), encephali ſtamina inundando flaccida, inertia (160. 1. 2.) reddunt.

2. Quæ humorum circuitu intenſiore (409.), furſum directo (411.), ſanguinem in vaſis encephali accumulant, hinc diſtenſione, pulſatione, attritu, æſtu, errore loci, proximam medullam præter modum exagitant.

3. Quæ ſiccitate, rigiditate, infarctu lento, indurante, fibras ſenſorias minus mobiles mutabilesque faciunt, ſtatus ſemel concepti nimis tenaces. Quo maxime confert atrabilaria humorum crafis, vitio quocunque rerum non naturalium, morbove, inducta (284. 320. 355.).

4. Quæ irritando motus irregulares, injuſtos, infrenatos, in ſenſorio communi cient, ſive proxima in hoc ipſum actione, ſeu ex aliis partibus per conſenſionem eo propagata. Stimulorum vero, qui vim ſentientem turbare queunt, par ratio eſt, atque irritamentorum virtutis vitalis, nec minor fere numerus ac diverſitas. Unde ex dictis (171 & ſeq.) intelliguntur.

5. Im-

. Impedimenta denique multivaria, quæ partibus phali vim inferendo, ſitum, nexum, fabricam mdem pervertendo, canales obſtruendo, com- iendo, quaſſando, lacerando, humorum circui- turbando, conſentaneis medullæ ſtaminum mo- s obſtant. Conformatio prava ab ortu contracta, motio, contuſio, fractura, vulnus, abſceſſus, ymoſis, hydrocephalus, & ſimilia, quæ caput ſtant, huc referuntur.

38. Eſt vero & feminiis hic locus, quæ alium alio tum ad delirium, tum ad hujus ſpecies ılares, procliviorem reddunt. Temperamenta : (614.), melancholicum præſertim aut choleri- , atque irritabilitas (190. 616.), multum valent; & gentilium quid ſingulare, quod hæreditate ɔagatur, ex prioribus vix plane explicandum.

39. Phantaſiæ alienationes, quæ judicio corrigun- leviores modo deſipientiæ gradus ſunt, ſimiles- cauſas habent. Refractarium quoque & inflexi- , quod vi morbi aliquando in voluntate naſci- haud minus, quam indomitæ animi commo- es (732.), huc pertinet.

40. Memoria vacillans, confuſa, extincta; pue- as, fatuitas; mentis diſtractio; ἀναισθησία, ſen- n carentia; ἀπάθεια, in qua ob vitium organo- quæcunque animi affectiones delentur, & quæ genus aliæ ſunt noxæ, ſuo quævis modo læſam ınt officinam ſenſoriam, proprietate tamen læ- is vix determinanda ultra, quam occaſiones æ- andi, morbique prægreſſi, comites, aut pediſ- i, docere poſſint. Ætas, temperamentum, tor- vis vitalis (196.), vitioſitates organicæ (737. , ſolidorum laxitas, rigiditas, vaſculorum ob- ctio, collapſus, concretio, humorum ſpiſſitudo, tia aquoſa, inopia, abundantia, motus immi- ıs, mala nervorum paralytica, morbique ex his

nati, univerſales, particulares, præcipue ſpectari merentur.

Motricis facultatis Symptomata.

741. Functionum corporearum nulla eſt, quæ non ad motum referri queat. Unde pro illarum multitudine & diverſitate innumerabilis eſt motuum, qui in ſanitate perficiuntur, varietas. Habet idcirco ſuum quoque animalis machina ſyſtema motorium per omnes partes diffuſum, ſuis inſtructum fibris tum ſingularibus, tum in muſculos collectis, quæ tanquam motus inſtrumenta, virtute motrice animantur. Ita duplex motuum genus cietur, alterum ſpontaneorum, alterum eorum, qui voluntate noſtra reguntur. Hæc vero, etſi diverſis legibus adſtricta ſint, multumque ideo inter ſeſe diſcrepare videantur, credibile tamen eſt, idem motus principium agnoſcere, nec diſſimili quoque apparatu organico abſolvi. Iisdem certe vitiis obnoxia ſunt. Communi igitur pertractatione utriusque ſymptomata proponemus.

Spasmus.

742. Spasmorum major etiam eſt, quam dolorum, in ægris frequentia: nec raro morbum univerſum, certe præcipuam hujus partem, conſtituunt, ipſique, ut ſuis ex cauſis profluunt, plurimorum viciſſim ſymptomatum cauſæ fiunt. Tametſi itaque eorumdem energia ultra, quam par eſt, a nonnullis forte extenditur, fatendum tamen, vix aliam dari corporis vivi affectionem, cujus aut crebriores incidant occaſiones, aut magis univerſalis ſit ſedes, aut major ad functiones omni modo turbandas potentia.

743. Spasmus dicitur violenta, invita, inordinata, fibrarum motricium actio. Omnes adeo & ſin-

gulæ

læ ſyſtematis motorii, qua late patet (741.), ꝛtes ei obnoxiæ ſunt. Virtus vero motrix, quæ ſanitate fibras muſculosque animat, eadem & in ꞁſmo actionem edit, in qua illud modo præter ꞁuram eſt, quod juſto intenſior ſit, nec congruꞁer legibus œconomiæ fiat.

744. Quum igitur vis motrix fibrarum a princiꞁ vitali (170. 209. 5.) repetenda videatur; ꞁnifeſtum eſt, in eruendis ſpasmorum cauſis ad irꞁmenta (171.) potiſſimum attendendum eſſe, quæ ꞁe perquam multiplicia numerantur. Acria mechaꞁa, chemica, noti, ignoti generis; potentiæ dolorificæ ꞁ73.); immodica tum repletio, tum evacuatio; ꞁbæ ſyſtematis circulatorii; affectiones ſyſtematis ꞁvei, univerſales, particulares; irritamenta varia ꞁſculorum, tendinum, membranarum. Multum ꞁecipue hic valet mutua inter vires ſentiendi moꞁdique conſenſio (179. 525. 537.), qua fit, ut ꞁmodicæ cuivis ſenſationi, dolori (675.), anxieꞁi (682.), quin & animi perturbationibus (532.) ꞁquentiſſime ſpasmi ſuperveniant; tanquam ſi hoꞁn ope avertere aut propulſare malum, de quo ſenꞁ monet (675. 691.), Natura conetur.

745. Uti vero vis vitalis non in omni homine, ꞁ in quavis hominis parte, eodem gradu ineſt ꞁ75. 176.); ita pro hujus differentia major miꞁrve ad ſpasmos proclivitas naſcitur. Quocirca qui ꞁio irritabilitatis (190.) laborant, potentiſſimum ꞁjus ſymptomatis ſeminium intus alunt (195.).

746. Effectum, quos ſpaſmi producunt, ingens ꞁmerus ex dictis (105. 209.) intelligitur. Nec ꞁmen adeo conſtanter nocent, ut non & ſaluberriꞁ inter Naturæ auxilia ad avertendos ſanandosque ꞁorbos (297. 640. 641. 744.) merito haberi deꞁant.

747. Sponte etiam patet multiplices dari ſpasmo-

rum differentias : prout vel univerſales ſunt, vel particulares, idiopathici aut ſympathici, repentini vel lenti, coarctantes aut inflantes, qui flatulenti dicuntur, &c.

748. Qui ſpaſmum a convulſione diſtinguunt, illum vocant continuam, hanc alternantem muſculorum contractionem, quam tamen alii malunt, motum convulſivum appellare. Perinde fuerit, num eodem, an diverſis nominibus utare. Uterque certe affectus ad idem genus pertinet, partes easdem occupat, ſimilesque & cauſas, & differentias, agnoſcit; quin & haud raro alius in alium tranſit. Intelligitur adeo recentiorum diſtinctio inter morbos tonicos & clonicos.

749. Inquietudo etiam utcunque huc referri poteſt: quamvis enim haud plane præter voluntatem iſta memborum agitatio fiat, plerumque tamen nec ſuſpendi pro arbitrio poteſt, cum ex morbo naſcitur. Anxietas, dolor, pruritus, æſtus, delirium fere in cauſa eſſe ſolent.

750. Horror, horripilatio, hujusque vehementior gradus, rigor, concuſſionis ſpasmodicæ naturam clarius præ ſe ferunt. Accidunt febribus; ſuppurationi; ſphacelo; gravibus nervorum affectionibus; ſubitis, immodicis evacuationibus; his male ſuppreſſis; laborioſis ad expellendum moliminibus; maxime ubi Natura crudo, acri, corrupto, heterogeneo, virulento, intus hærente angitur. Quum vero & animo ideis injucundis commoto, & repentino corporis æſtuantis refrigerio, naſcantur, ſenſumque frigoris intercutanei ac pallorem externum habeant comitem; credibile eſt ſpasmos ſubeſſe cutaneos, qui vaſculis conſtrictis, repulſis intro humoribus, inæquabilem & circuitum & calorem nativum efficiant.

751. Eſt &, ubi muſculi, recte quidem ad voluntatis nutum in actum concitati, injuſſa dein agilitate

te atque impetu non reprimendo motus ſuos ac-
rant, mentemque invitam præcurrunt. Vitium,
ıelæ muſculis frequens, nec his ſolis tamen pro-
ım: vidi enim, qui currere, non gradi, poterat.
ɔet iſta volubilitas aliquid ſpasmodici, hujusque
ɔ loci eſt. An etiam in ſpontaneis motibus ob-
t? Credas, quum ingeſta, celerrimo per inteſti-
um volumina trajectu, ano exturbantur, motum
ſtalticum ita affligi.

Paralyſis.

752. Paralysis, Pareſis, reſolutio, extinctam
it facultatem motricem, flaccidam ideo fibrarum
ricium inertiam, partiumque inde, quas move-
debent, immobilitatem. Affectio ſpasmo (743.)
oſita, æque tamen late patens, ſingula quæque
tus inſtrumenta (741.), muſculos, fibras, cum
nte, tum ad arbitrium agentes, infeſtat. Ex-
ſita dicitur, ſi ſenſus una cum motu deeſt; ſin
ereſt, imperfecta; ἀτονία, ſi fibras viſcerum va-
ımque enervat.

753. Debetur multiplici vitio 1. Cerebri, cerebel-
medullæ oblongatæ, ſpinalis, nervorumque inde
rectorum in truncis, gangliis, ramulis ſuis; quo
, ut vis nervea torpeat, deficiat, aut ſublato iſta-
ı partium cum fibris motricibus commercio in-
ipiatur: 2. Syſtematis circulationis, quo influxus
norum vitalium in organa motus imminuitur,
laminatur: 3. Villorum denique muſcularium la-
propriæ, diſtractione, preſſione, diuturna quiete,
enſiore actione, relaxatione, ſiccatione, texturæ
nationе, inductæ, qua ad motum inhabiles red-
ıtur. Horum ſingula ſeorſim, aut plura ſimul,
ipſam exſtinguant virtutem motricem (741.),
conditiones ſaltem tollant, ſine quibus illa in
tus conſentaneos excitari nequeat; utroque mo-
paralyſin fieri neceſſe eſt.

754.

754. Quocirca haud difficile eſt iſtam motus impotentiam ab aliis morboſæ immobilitatis ſpeciebus diſtinguere. Liquet etiam ſedem ejus valde diverſam eſſe, proque hujus diverſitate paralyſin dividi in univerſalem & particularem, idiopathicam & ſympathicam. Nec obſcura eſt ratio innumerarum noxarum, quæ ex defectu motus in omne genus functionum promanant.

755. Levior paralyſis gradus eſt debilitas virtutis motricis, qua fit, ut motus muſculares non niſi ægre ac languide exerceri queant. Hæc etſi ad animales motus potiſſimum referatur, haud minus tamen vitales quoque & naturales afficit, easdemque tum differentias, tum cauſas, ac paralyſis (753. 754.), agnoſcit. Humorum inopia, copia nimia, craſis vitiata, circulationis torpor, vis nervea oppreſſa, exhauſta, ſolida effœta, hic maxime ſpectanda.

756. Hinc intelligitur, quæ toties morbos prænunciat, laſſitudo ſpontanea, hujusque ſpecies, tenſiva, ulceroſa, inflammatoria.

757. Tremor quoque, qui, cum movere artus conamur, accidit, ad imbecillitatem facultatis motricis (755.) pertinet. Palpitatio autem, qua quieſcentes etiam partes concutiuntur, vitiis ſpasmodicis (743.) annumeranda.

Somni affectiones.

758. Pervigilium, ἀγρυπνία, cum morbi ſymptoma eſt, non minus ægris, quam ultronea pervigilatio ſanis (550 ad 552.), nocet. Naſcitur autem, quoties ex turbis interioribus tanta ſit emporii animalis agitatio, ut nec relaxari organa ſenſuum motuumque voluntariorum poſſint, nec vis nervea feriari, neque adeo mens a mutuo cum corpore commercio ſeſe ſubtrahere. Dolor proinde

(670)

o.), pruritus (679.), anxietas (682.), delirium 2.), febris, inflammatio, ſuppuratio, circulatio ɛnſior, raptus humorum verſus ſuperiora, æſtus ens, morbique hinc, in quibus iſtorum aliqua ınt, præcipue ſicubi & irritabilitas (190.), acerit, vigilias inferunt.

759. Immodicæ dormitionis in morbis multiva occurrunt ſpecies, duratione, gradu, aliorum ıptomatum comitatu, hinc nominibus etiam, inſe diſcrepantes. Cauſæ generatim reduci queunt ad languentes ſentiendi movendique vires: quo unt animi corporisve ex quacunque cauſa defatiio; evacantio enormis; ſolidorum debilitas (157.); por (196.); circulationis tarditas (410.); hures præ abundantia aquæ (287.), glutinis (283. ;.), craſſamenti (284.), pinguedinis (394.), ›pidi, effœti; frigus intenſum (427. 5.); uſus coticorum, &c. 2. ad easdem vires oppreſſas, c agere impeditas, ob plethoram multiplicem 87 ad 392.), obeſitatem (394.), nimium ſannis ad caput impetum (411.), reditum haud s expeditum, vaſorum encephali infarctum, innmationem, eryſipelas, evacuationes ſuppreſſas, taſtaſes materiæ morboſæ ad ſuperiora. An & ius loci eſt, quem ſpiritus fermentati (467.) incunt, ſopor? 3. ad ea, quæ liberum emporii anilis cum organis ſenſuum motuumque voluntarion commercium ſuſpendunt: cujusmodi innumera ɔentur, commotione, compreſſione, inundatione, ſtructione encephali nocentia; uti ſunt vehemens ɔitis percuſſio, cranii depreſſio, fractura, exoſto, abſceſſus, tumores varii intus nati, cerebro imnentes, humores effuſi, reſtagnantes, hydrocealus; quin &, quæ vires opprimendo agunt, mox m. 2. memorata. 4. Forſan & mens, mutui perſa influxus, officinæ ſuæ motus quandoque ſup-

pri-

primit, & in ſe ipſam veluti contracta, animalibu organis relaxatis, lubens ab opere feriatur. Somnc Endymioneos, diuturni mœroris utplurimum pedi ſequos, hac fere origine natos dixeris.

760. Prout igitur horum (759.) ſingula ſeorſim aut plura ſimul, varioque gradu, in homine in ſunt; ita vel ſomnolentiam tantum, vel leves gra vioresve ſomnos inferunt; modo actione ſua ſyſte matis animalis limites haud excedant, nec adeo vi tam una opprimant.

761. Κῶμα ἄγρυπνου, luctans ſomni ac vigilia rum alternatio, quæ nec dormire, nec recte vigi lare ſinit, hinc intelligitur: ponit enim cauſas ſom ni (759.) urgentes quidem, at pleno effectu agen impeditas ob pervigilii cauſas (758.) mox ſucceden tes. Naſcitur ergo in morbis, ubi dolor, anxietas delirium, inſomnia terrifica, aut quævis alia ſenſo rii communis agitatio intenſior, inſuperabili in ſom num propenſioni ſuperveniunt.

762. Nec multum diſſimilis eſt ſomni & vigilia rum permixtio, cui ſomnia, pavores in ſomno, ſomnambulatio, debentur. Etenim oriuntur hæc, cum cauſæ vigiliarum (758.) in dormientibus ſubna ſcentes ſomni ſtatum haud plane quidem tollunt, ſed plus, minus, tamen interturbant; ut ideo par tem aliquam officinæ ſenſuum internorum inquies habeat, quæ & in ſyſtema motuum voluntariorum ſeſe nonnunquam effundat. Qui igitur conſiderat mechanicum illud, quo exoriri ideæ, reſuſcitari, aliæque aliis ſociari, in vigilantibus ſolent, ei haud difficile eſt eruere, quam multiplices in ægris ena ſci queant ſomniandi occaſiones, quando vel ſanis etiam adeo frequentes accidunt: quin & perſpicere poſſibilium ſomniorum numerum varietatemque & confuſionem infinitam; etſi mutationis corporeæ, quæ illorum cuivis reſpondet, ſingularem naturam

ſedem-

lemve propriam ne conjectando quidem determina-
liceat.

Symptomata motuum vitalium.

763. COMMUNE veluti centrum, in quod vitales
otus tendunt conſpirantque, humorum circuitus
, princeps œconomiæ animalis functio. Quocirca
, quæ motibus illis accidunt, vitia, in ſyſtema-
circulatorio hujusque primariis inſtrumentis, ſuis
e effectibus potiſſimum manifeſtant, & proinde
læſas cordis, arteriarum, pulmonumque actiones
erri poſſunt.

Reſpirationis Symptomata.

764. MENTIS imperio quidem paret reſpiratio,
varia, quæ voluntate regantur, obire munia
eat: nihilominus tamen & actionibus vitalibus
cte annumeratur; quum & ſpontanea ſit, & vi-
conſervandæ abſolute neceſſaria. Plurimarum ita-
e ejus vitioſitatum præcipuæ hoc loco exponi me-
ıtur; ut quæ frequentes admodum ſint, atque ob
æſtantiam ſignorum, quæ in morbis præbent, in-
lectu utiliſſimæ.

765. Pro multitudine conditionum, quæ ad libe-
n reſpirationem requiruntur, noxæ, quibus im-
ditur, perquam numeroſæ ſunt, naturaque ac ſe-
valde differentes. Aer calore (424. 9.), frigore
27. 5.8.), humiditate (430.4.5.), gravitate (434.),
itate (435. 437.), ſtagnatione (438. 439.), in-
inamentis (440. 442. 496. 497.) peccans, narium,
s, faucium, laryngis, tracheæ, bronchiorum,
rtium, quas aer permeare debet, morbi anguſtiæ
09.) multivarii, obſtructio, obſtipatio, compreſ-
, ſpasmus, coalitus; pulmones ipſi inflammatio-
, eryſipelate, puſtulis, vomica, ulcere, tubercu-
, ſanguine congeſto, pituita, ſero, materie ter-

rea,

rea, polypoſa, podagrica, rheumatica, atrabilaria, aut quavis alia morboſa, in appatatu ſuo vaſculoſo, aut parenchymate, obſeſſi, impervii; aer, ſanguis, ſerum, pus, tumores varii, cavitatem thoracis occupantes, ut pulmo libere explicari nequeat; mala item conformatio thoracis, vertebrarum, coſtarum, luxatio, fractura, ancyloſis; tum & muſculorum reſpirationi inſervientium debilitas, paralyſis, ſpasmus, aut præ dolore, inflammatione, ecchymomate, emphyſemate, vulnere, contuſione, impedita actio; muſculorum quoque abdominalium vitia ſimilia; obſtacula denique ex abdomine naſcentia, quæ diaphragmatis motum ſupprimunt, illudve ſurſum urgent, aſcites, tympanites, ventriculus, inteſtina, cibo, potu, flatu, ſcybalis &c. ultra modum diſtenta, uterus &, quæ ad eum pertinent, partes fœtu, aere, ſero, aut quavis materie aliena, turgentes, tumores viſcerum inflammatorii, purulenti, ſcirrhoſi, cancroſi, ſteatomatoſi &c. Unde liquet, vix aliud ſymptoma dari, quod tot & tam diverſi generis affectionibus ſeſe ſocium adjungat.

766. In tanta vero cauſarum varietate haud mirum eſt plures etiam difficilis ſpiritus ſpecies gradusque animadverti: uti ſunt δυσπνόια, ἆσθμα, ὀρθόπνοια reſpiratio annheloſa, ſtrepens, ſtertens, ſublimis, ſtrangulatio, &c. Quarum quidem ratio atque origo ex dictis (765.) facile eruitur; maxime ſi quis perpendat, ex impedita actione, vitæ tam neceſſaria, anxietatem (687.) naſci, quæ Naturam urgeat, ut quovis virium ſuarum adjumento utatur, intenſisque adeo ac multiplicatis motibus vitæ periclitanti ſuccurrat.

767. Α᾽πνοια, ſuffocatio, reſpiratio vere vel quaſi abolita, cauſis naſcitur iisdem (765.), ſed vehementia aut duratione majoribus. Inde aut increſcentem,

dyſpnoeam ſerius, ocyus, ſequitur; aut ſubi-
invadens, nomine catarrhi ſuffocantis, mortem
iatur vel infert. Comitatur alias circuitus vita-
defectionem, hinc gravioribus animi deliquiis,
ſymptoma ſymptomatis, ſupervenit: alias pri-
rio ſuis ex cauſis oritur, tumque ob interceptum
guinis per pulmones trajectum, inhibita circula-
ie, vitam una ſupprimit. Immania aeris vi-
ſumma nervorum mala, paralytica, ſpaſmodi-
in organis reſpiratoriis, ſubita pulmonum op-
io a ſanguine, pure, colluvie catarrhoſa, eo
primis faciunt.

'68. Tuſſis, depravatæ reſpirationis ſymptoma,
violenta, convulſiva, reciproca, ſonora, exſpi-
o. Ponit ergo motus convulſivos muſculorum,
exſpirationem faciunt, ſimulque glottidem ut-
que contractam; quibus fit, ut aer pulmonicus
impetu & ſono, de larynge elidatur, neque
æ inſpirationi locus detur. Recte autem motus
icatus (640.) cenſetur, quo Natura, quod ſy-
iati pulmonum aerifero, ſeu mole, ſeu acritate,
mmodat, vehementi ſpiritus excuſſione everrere
tur. Hinc & voluntate cieri poteſt.

69. Irritamenta adeo tuſſis ſunt, quæcunque pul-
i, bronchiis, aſperæ arteriæ, laryngi, mole-
n creant actione quavis mechanica, phyſica,
nica: aer vitioſus; ingeſta calore, frigore, acri-
ne, aſperitate, nocentia; aliena in laryngem
pta (604.): materies acris in eum aut vicinas
es deſtillatio; muci has partes lubricantis abun-
ia, craſſities, corruptio; ſanguis, ſerum, pus,
r, hic collecta; inflammatio, eryſipelas, aphthæ,
themata, exulceratio, tum pleraque vitia or-
rum ſpiritalium, ſupra (675.) enumerata, quæ,
nihil, quod ſcreatu ejici poſſit, habent; ſola,
n inferunt, ſpirandi difficultate Naturam ad
tuſſien-

tuſſiendum ſolicitant: quo ſi obſtaculum vincere nequeat, moliatur tamen, ſaltem trajectum ſanguini expediat. Procliviores autem ſunt, quibus interior fiſtulæ pulmonalis membrana ob muci defectum, ſiccitatem, tenſionem, aliasve cauſas, juſto ſenſilior eſt.

770. Conſenſione etiam tuſſis oritur, cum partium aliarum labes aut ſtimulo, aut translata materie morboſa, ſyſtema reſpirationis afficit. Unde frequens eſt in variis primarum viarum, hepatis, ſplenis, pancreatis, teſtium, parotidum, dentium, aurium, cerebri, nervorum, cutis, &c. affectibus.

771. Quocirca liquet, quænam tuſſis dicatur humida, ſicca, convulſiva, idiopathica, ſympathica, ferina, catarrhalis, ſtomachica, &c. Nec latet origo innumerarum noxarum, quas vehementior, aut diutius protracta, inducit: etenim validis crebrisque pulmonum, viſcerum abdominalium, ac univerſi corporis, concuſſibus, interrupta inſpiratione, commoto ſanguine, impedito ejusdem per pulmones tranſitu æquabili, muſculis reſpiratoriis perpetuo irritatis, inordinate agitatis, oportet naſci defatigationem, coctionem alimenti vitiatam, vomitum, hernias, abortum, congeſtionem humorum in capite, vaſculorum pulmonalium debilitatem, ſanguinis eruptiones, convulſiones univerſales, ſuffocationem, & quæ ex his ſequuntur, mala infinita.

772. Sternutatio quoque huc referenda eſt, haud abſimilis convulſivi motus ſpecies, quæ aerem, magna prius copia inſpiratum, unico exſpirationis fortiſſimæ, ſonoræ, impetu, per narium oriſque meatus expellit. Spiritus ita, vehementer illiſus membranæ has cavitates ſuccingenti, ſuperficiem hujus verrit, abſtergit, expreſſo humore irrigat, proluitque; ut, quæ moleſta ſunt, amoveantur; expurgentur. Salutaris igitur conatus irritamentis narium, fau-

icium, oculorum, ſupervenit, multisque adeo iſta-
n partium morbis. Naſcitur &, ſpasmorum mo-
(744.), ex cauſis magis univerſalibus, aut qua-
n a naribus remotior ſedes eſt, præſertim in ho-
nibus irritabilioris naturæ (190. 745.). Nec ubi-
e tamen utilis, cum amoliri ſtimulum nequit,
ni concuſſu fatigans, haud minus, quam tuſſis
71.), vehementer nocet.

773. Riſus quum convulſio ſit muſculorum reſpi-
oriorum, quæ ſpiritum cohibitum citiſſimis, mini-
reciprocis concuſſibus, veluti tremulis, in ſyſte-
te aerifero agitat, protractaque adeo exſpiratio-
n plenam ſuſpendit, inter ſymptomata æque, ac
r potentias nocentes (521.), locum meretur.
cidit enim, & invita mente, ex ſtimulis corpo-
, qui diaphragma, & cum hoc conſpirantes ab-
ninis muſculos, ceteraque reſpirationis organa,
muſculos faciei, proxime vel per conſenſum, com-
vent. Unde primario quidem diaphragmatis,
& ventriculi, ſplenis, uteri, affectiones, &
ſenſorium commune turbant, febriles aliosque
us quandoque comitatur, hypochondriacis, hy-
cis, maniacis, phreniticis, &c. familiare malum.
elligitur hinc affinis riſui fletus morboſus, cujus
uens eſt cum illo commutatio.

74. Suſpirium, adjumento muſculorum volunta-
um, profundiſſime ad imum usque pectus per-
it ſpiritum, ſolitoque fortius rurſum expellit.
magno longoque reſpirationis tractu Natura vi-
aeris beneficium adauget, æſtui ſuffocanti re-
rium, circuitui pulmonali incitamentum, ſpi-
i difficultati remedium, anxietati levamen quæ-
Cauſæ hinc ſunt, quæcunque angorem inducunt
. ad 691.).

75. Oſcitatio ſat ſimilis eſt ſuſpirio (774.) in
tio, vehementior tamen, & intenſiore grad

plerumque iterata, nec niſi per patentiſſimum oris meatum aera trahens, junctamque ideo habet violentam illorum muſculorum contractionem, qui maxillas, rictum oris, labia, diducendo, iſthmum faucium glottidemque dilatando, ampliſſimum ſimul proximumque externo aeri introitum parare queant. Auxiliare igitur ſymptoma (98. 101.), ſolius Naturæ actio, ſuſpirio etiam beneficentior, uti torpentibus, ceterum ſanis, ſalutari fine accidit, ita ægris quoque, quorum vires ob nervei ſyſtematis vitia aut inertiam circuitus vitalis, elangueſcunt; frequens propterea in febrium inſultibus, affectionibus hyſtericis, hypochondriacis, ſoporoſis, chronicis.

776. Comes huic (775.) ſæpiſſime pandiculatio quæ ſpiritu diutiſſime cohibito, nixuque per univerſos muſculos diffuſo, artus corporis omnes vehementer diſtendit, ejusdem generis eſt, torporis non ſequela modo, ſed naturale etiam remedium.

Symptomata motus Cordis.

777. Palpitatio cordis ponit convulſivas ejus contractiones, quæ vehementi ad partes vicinas illiſu naturalem longe ſuperant. Spasmodicæ igitur affectionis naturam habet, & ex (743. & ſeqq.) intelligitur. In ſummo autem vis vitalis, quæ cordi præ ceteris indita eſt, gradu (175.) occaſiones hujus vitii quam plurimæ ſunt. Magnæ nervoſi generis turbæ in hyſtericis, hypochondriacis, irritabilibus; turbæ item in ſyſtemate circulationis, ſive primario, ſeu ex prioribus, aut aliunde natæ, ad cor usque deductæ; fortiora quælibet cordis irritamenta: aut & impedimenta, quæ legitimæ ſanguinis admiſſioni vel expulſioni vehementer reſiſtunt. Naſcitur ideo ex violentis animi pathematibus, ſubito terrore, venere immodica, nimia corporis mentisve exercitatione, ſpasmis aliarum partium, doloribus

anxie-

nxietate, motibus febrilibus, humorum abundantia, nopia, lentore, acritate varia, materie ſcorbutica, trabilaria, arthritica, ſcabioſa, ulceroſa, cancroſa, irulenta, ſuppreſſis quibuscunque excretionibus; tum x a multiplici reſpirationis difficultate (765.), qua anguis ægre per pulmones trajicitur, a varia quoue labe viſcerum abdominalium, crudis, acribus, orruptis, aere, vermibus, heterogeneis, obſtructioe, inflammatione, ulcere, compreſſione, diſtenſioe, irritatione, male habentium; denique & ab pſo corde, auriculis, vaſis ejus majoribus, pericario, inflammatione, ulcere, aneurismate, polypo, ermibus, pilis, calculo, hydrope, ecchymoſi, exreſcentia, texturæ degeneratione oſſea, cartilaginea, ngustatione quavis, præter naturam affectis. Liquet autem facile, pleraque iſtorum etiam pluribus nodis eo conferre, atque alia aliis frequenter ſeſe djungere, neque pauca eſſe, quæ, ſuo quidem jue inter cauſas hujus ſymptomatis relata, ſæpiuſcue tamen ejuſdem potius ſequelæ ſint, ſuaque dein cceſſione in cauſas veluti poſt natas mutentur. Deique & ſcire juvat, malum, per intervalla recurens, iis potiſſimum ingraveſcere, quæ impetu maore ſanguinem verſus cor adigunt.

778. Cordis tremor, ſive levior fuerit palpitationis gradus, ſeu virium imbecillitati debeatur, ex ante dictis (757. 777.) cognoſcitur. Reliquæ porro motionum cordis anomaliæ quum ſeſe magis in pulſu arteriarum manifeſtent, aptius ad iſtum titulum relegantur.

Symptomata Pulſus Arteriarum.

779. Pulsus oritur, ſicubi ſanguis, vi cordis in arterias actus, harum parietes extrorſum urget, diſtendit. Ut vero appoſite ad ſanitatis leges fiat, requiritur cor efficax, legitima ſanguinis copia &

 fluor,

fluor, arteria contractilis, expanſilis, via circulationis libera. In horum igitur vitioſitatibus quærenda erit ratio alienationum, quæ pulſui in ægris accidunt. Hæ tamen cum valde multiplices ſint, & ſubtilius etiam, quam utilius, a Veteribus interſtinctæ, omiſſis, quæ exigui ſunt momenti, aut intellectu faciles, præcipuas modo exponemus.

780. Crebrior pulſus, pro ætate, ſexu, temperie, varioque rerum non naturalium uſu æſtimandus, ſi in univerſum obtinet, frequentiorem ponit cordis contractionem, hujusque adeo cauſis debetur. Huc referantur quæcunque cordis irritamenta; ſive ejusmodi fuerint, quæ venoſi ſanguinis affluxus augeant; ſeu quæ acritate ſtimulent; aut quovis modo cordis actioni obnitantur. Quæ quidem omnia tanto valentiora ſunt, ubi cor ipſum quoque præter modum irritabile eſt. Magna inſuper ejusdem cum toto corpore conſenſio facit, ut turbulentæ etiam aliarum partium, in genere potiſſimum nervoſo, agitationes facile eo deferantur. Hinc pleraque, quibus cor ad palpitandum cietur (777.), hic pariter locum habent, innumerosque ideo morbos, maxime tamen omne febrium genus, comitatur pulſus frequentia, ſæpe ſalutaris, activis certe ſymptomatibus (101.) annumeranda. An autem & topica datur in ſingulari ſyſtematis arterioſi parte? Dabitur, ſi vera febris particularis; neque tum a corde incitato tantum repetenda. Rarioris pulſus natura ex his facile perſpicitur.

781. Arteria, ictu majore, quam dilatatione, micans, durum pulſare dicitur. Id fit, cum ſanguis valida quidem & citatiore cordis contractione impingitur, nec pro ratione tamen expandere canalem poteſt. Subeſt itaque aut vitium in tunicis arteriæ, ob ſiccitatem, rigiditatem, ſpaſmum, minus obſequioſis; aut morbus cavitatis ultra modum di-

ſtentæ

entæ a ſanguine copioſo, rarefacto, ſpiſſo, vel ob
npeditum transfluxum accumulato. Unde liquet,
ur pulſus durus adeo frequens in morbis inflamma-
oriis? Nec latet ratio pulſus mollis.

782. Pulſus intermittit vitio multiplice, gravio-
e, leviore, univerſali, particulari. Etenim cordis
ontractio, in modum ſpasmi (748.), diutius con-
nuata; ejusdem torpor (196. 755.), aut contractio
efficax; minore tum vi, tum copia, ſanguinem
arterias projiciens; influxus ſanguinis venoſi in
or parcior, inordinatus vel nullus; arterioſi fluxus
æqualis, impeditior, interruptus; arteriarum va-
a labes, receptioni, trajectui ſanguinis, motui tu-
carum ſyſtolico & diaſtolico, reſiſtens, huc fa-
unt. His autem producendis innumera apta ſunt:
rdis partiumque eo pertinentium affectiones topi-
e, inflammatio, aneuriſma, polypus, calculus,
ermes, concretio, induratio, hydrops, &c. (777.);
teriarum ſimilia vitia; magna reſpirationis impe-
menta (765.); ſanguinis abundantia, inopia; ca-
chymia viſcida, acris varia; primarum viarum
rbæ in vomitu, cholera, alvi profluviis, vermi-
us, ſpasmis, doloribus, &c.; denique & nervoſi
eneris mala in viſcera vitalia ac ſyſtema circula-
onis diffuſa, virtute vitali aut torpente (96.), aut
imis irritabili (190.).

783. Imminuti & deleti pulſus varii memorantur
radus, pro conſecutionum, quas infert, numero
intenſitate diverſis. Ἔκλειψις dicitur defectus le-
or, pallorem inducens, calore tamen, ſenſu mo-
que ſuperſtite. Λειποθυμία, cum pallori & mo-
s animalis impotentia accedit. Λειποψυχία priori-
us auctis etiam ſuperaddit caloris nativi extinctio-
em. Συγκοπή, una cum motu ſenſuque fere
olitis, frigus univerſale, ſudoremque frigidum in-
cit. Ἀσφυξία denique, deletis omnibus vitæ in-

diciis, accedente etiam ἀπνοία (767.), mortis imaginem ita refert, ut merito nonnunquam dubitetur, vitamne an mortem prædicare fas ſit. Quum vero univerſalis, qui comitatur, virium lapſus doceat, vitalem ſanguinis circuitum pariter cum pulſu deficere; liquet hæc vitia cordis deliquio deberi, iisque adeo cauſis naſci, quæ hoc inducere valeant. Hujusmodi ſunt vehementes animi affectus, idea rei horridæ, odor infeſtus, in hyſtericis, hypocondriacis, gravidis, puerperis, inedia, pervigilio, labore, morbo gravi, exhauſtis, irritabilibus, aeris inſalubritas varia, miasmata, venena, medicamenta draſtica, vermes, alimenta pravi ſucci, cacochymia putrida, ſcorbutica, atrabilaria &c. materies morboſa partes vitales, nervos, graviter afficiens; inde & ſævus dolor, anxietas, æſtus ingens, ſpasmi; tam magna, ſubita, inanitio, nimia liquidi vitalis a corde & encephalo derivatio, parciorve aut interceptus ad has partes affluxus, per eas transfluxus; adeoque encephali, cordis, pulmonum, multivariæ affectiones, memoratis (782.) ſimiles. His quippe potentiis aut ſanguinis venoſi in cordis cava influxus ſuſpenditur, aut ipſa cordis virtus muſcularis enervatur. Utraque autem noxa cor quieſcere, hinc circulationem deficere oportet.

784. Quodſi arteria ſingularis pulſare deſierit, mali minus periculoſi ratio ex (779. 782. 783.) facile invenitur: uti & ceterarum pulſus alienationum, quæ vel in ſingulis ſeorſim, vel in plurium conſequentium ſerie, reapſe obſervantur; quales ſunt magnus, parvus, validus, debilis, varia ratione inæqualis, undoſus, vermicularis, formicans, ſerratus, dicrotus, caprizans, vacillans, myurus, intercidens, &c. Generatim quidem notari meretur, vix aliam dari potentiam, quæ in perturbando pulſu plus valeat, quam ſpasmos (742.), magnamque ideo par-

n id genus vitioſitatum ab his repetendam eſſe. ecialior tamen hujus materiæ expoſitio, cum ad nioticam Pathologicam (16. II.) pertineat, no- non eſt inſtituti.

Symptomata actionum naturalium.

785. SYSTEMA naturale, humani corporis con- vationi dicatum, etſi vitali animalique minus no- e habeatur, utilitate tamen & neceſſitudine haud ſerius eſt; quando vix aut perparum eſt, quod n durabile eſt. Multitudine autem ac diverſitate m organorum, tum effectuum, quos edit, etiam ciis ſuis ferme antecellit. Ingens ergo numerus ſionum, quæ hic fieri poſſunt, ordinatam exigit rtractationem.

Appetituum naturalium læſiones.

786. UT nutrimenti materies, cum opus eſt, a ris intromittatur, ſuos quoque iſta officina nacta ſenſus (*669.*), qui de penuria moneant homi- m, compellantque ad victum procurandum. In- fames & ſitis naturalis, hæc potum, illa cibum, ateriem firmis perinde, atque humoribus, neceſ- riam, deſiderans. Utriusque ſuus eſt in ſanitate odus, ſua in ægrotis vitia.

787. Edendi cupiditas, valde diverſa in ſanis, ultifariam quoque per morbos laborat. Augetur im præter modum in bulimo, fame canina, lupi- : imminuitur, aut plane aboletur in *δυσόρεξία*, ρεξία, ἀποσιτία: depravatur in *κίττα*, pica, alacia.

788. Fames aucta vel vacuitati debetur, quæ re- etionem, vel acriori ſtimulo, qui mitigationem ab geſto alimento exſpectat. Quamobrem inedia, mo- animali, immodica perſpiratione, ſudore, alvi rofluvio, aliis excretionibus, lactatione, morbis,

exhauſtos, vermibus obnoxios, aut quibus acre acidum, ſalinum, bilioſum, atrabilarium, in ventriculo eſt, vexat, accedente præſertim animi impotentia, imaginatione mobili, ſenſibilitate nimia, irritabilitate, in junioribus, feminis, hyſtericis, hypochondriacis, epilepticis. Bulimus dicitur, cum eſuriem non ſatiatam animi deliquium ſequitur: fames canina, ubi voracius ingeſta cito revomuntur: ſi vero celeriter ano rurſus expelluntur, nonnulli lupinam vocant.

789. Appetitus vario gradu proſternitur vitio ventriculi, pituita, ſaburra, terreis, alienis, corruptis, onetati, inflammati, ulceroſi, ſcirrhoſi, calloſi, aphtoſi, atonia (752.), motibus inordinatis (743.), vel ob propriam affectionem, vel per conſenſionem, laborantis; menſtruorum item primæ digeſtionis, ſalivæ, bilis defectu, inertia aquoſa, mucoſa, degeneratione varia; labe quoque corporis nimio plus repleti humoribus bonis, pravis, ob vitam deſidem, ſomnolentam, circuitum languentem, evacuationes ſuppreſſas; turbis nervei ſyſtematis patheticis, ſpasmodicis, delirioſis, &c. ſenſum naturalem obtundentibus; Natura denique graviore malo, acuto, chronico, impedita, oppreſſa, exhauſta, ut curam ſuſcipiendæ coctionis abjiciat. Prout igitur innumerorum morborum comes hoc ſymptoma eſt; ita liquet alias propter coctionis impedimenta naſci, alias ex eo, quod corpus non indigeat alimento, alias ob ſuppreſſam ſtimuli naturalis perceptionem; quæ quidem rite perpenſa oſtendunt, ab inedia, anorexiæ pediſſequa, non continuo tot tantasque noxas ægris perinde, ac ſanis famelicis (452. 453.), timendas eſſe.

790. Faſtidium cibi, ἀποσιτία, easdem (789.), ſed graviores, agnoſcit cauſas. Putror, rancor, ventriculum inquinans; hujus nimia ſenſilitas, irritabilitas,

litas, imbecillitas, dolori, anxietati, ſpasmo, uſeæ, vomitioni, ab ingeſtis obnoxia; tum & hantaſiæ errores, hinc maxime ſpectentur. Cibi ngularis averſatio, ex morbo nata, plerumque Na- uræ vox (643.) eſt, cui obtemperandum.

791. Malaciæ, quæ cum faſtidio aliorum ciborum ınctam ponit appetentiam vix ſuperabilem ac vo- citatem ad certum edulii genus determinatam; picæ, quæ abſurda quoque, inuſitata, nec eſui ota, quin horribilia, concupiſcit ac avide devo- at, haud abſimile eſt ingenium. Tametſi enim & tium imaginationis ſubeſſe poſſit; ſæpiſſime ta- en, quæ appetuntur, pro remedio ſunt, quo aut orrigatur, quod intus eſt noxium, aut turbis ex temperantia concitatis ejiciatur, aut ſucci alibilis opia plus ſatis oneroſæ humorum copiæ, ne ve- alimento magis augeſcat, occurratur.

792. Sitis, quam indicandæ potus neceſſitati præ- cit Natura, in morbis ſolito plus urget, quoties ıt tractus ſuperior primarum viarum, iſtius ſen- tionis ſedes, aut cum hoc etiam corpus reliquum, umectatione indiget, qua vel deficiens humor ſup- eatur, vel ſpiſſior diluatur, vel acrior tempere- r, hinc firmis partibus mollitudo, canalibus mea- litas, transfluxuris libertas reſtituatur. Inde im- odica humorum diſſipatio, evacuatio, ſpiſſitudo, mphæ extra vias circulationis derivatio, collectio, inimorum vaſculorum obſtructio, ſpasmodica con- rictio, compreſſio, acritas muriatica, ammonia- lis, alcalina, ſpirituoſa, aromatica, putrida, bi- oſa, rancida, aduſta, virulenta, in febribus, alvi ofluviis, diabete &c. morbis inflammatoriis, pu- lentis, putridis, billioſis, catarrhoſis, exanthema- cis, ſpasmodicis, hydrope, ſcorbuto, rhachitide, ultis aliis, ſitim creant; quæ tamen utrum ad um modo ſenſorium, an vero ad univerſum cor- us petineat, probe diſtinguendum. 793.

793. Carentia igitur ſitis in morbis, natura ſua ſiticuloſis, etiam morboſa eſt, ponitque ſitis officinam (792.) tuſſi, aut ptyalismo, jugiter humectari, aut reſolutis nervis ſenſu privari, aut mentem alienatam eſſe.

Actiones læſæ primarum viarum.

794. Manducationis uti plurima ſunt cum inſtrumenta, tum potentiæ ac conditiones, ſine quibus recte perfici nequit; ita multis diverſisque multarum partium viriis diverſimode læditur. Hujus generis ſunt oris, labiorum, buccarum, linguæ, vulnus, inflammatio, ulcus, excoriatio, tumor, ἀγκυλόγλωσσον (223.), mutilatio, &c. dentium defectus, infirmitas, dolor; mandibularum fractura, luxatio, caries, ἀγκύλωσις; muſculorum iſtas partes moventium ſpasmus, paralyſis, dolor, &c. ſalivæ denique defectus.

795. Deglutitionis etiam plures ſunt læſiones. Aut enim iteratis crebro nixibus incaſſum fatigat, aut dolet & laborioſa eſt, aut potionem duntaxat, non item offas, aut has modo, nec illam, transmittit, caduntve in aſperam arteriam deglutienda, aut per os naresve redeunt. Multiformis vitii ſedes quærenda in lingua, palato, tonſillis, uvula, pharynge, larynge, œſophago, ventriculo, maxillis, vertebris vicinis, muſculis harum partium, dolore, vulnere, inflammatione, excoriatione, ulcere, tumore, luxatione, fractura, carie, mala conformatione, ſpasmo, paralyſi, anguſtatione varia (209.), ſiccitate, affectis. Inde enim aut impediri materiæ deglutiendæ meatum, aut legitimam potentiarum motricium actionem, directionem, deficere neceſſum eſt.

796. Singultienti videtur momentanea convulſione concuti ſtomachus & proximum huic diaphrag-

, cui juncta ſimul glottidis conſtrictio faciat ,
ſubito inſpiratus aer ſonum cieat. Singultus igi-
, ſpaſmis annumerandus, easdem quoque agno-
caufas (743 & ſeq.); ſed quæ œſophagum, ven-
ulum, aut diaphragma, propius, ſeu aliunde per
ſenſionem, efficiant: uti ſunt avida ingurgitatio
e ſiccioris, aſperæ, hauſtusve grandioris, acris;
modica ventriculi repletio aut irritatio ab acri
o, potu, medicamento, veneno, vermibus, pe-
rinis, materie corrupta, acida, bilioſa, putrida,
cida, contagioſa, arthritica, catarrhoſa, ulcero-
, cancroſa, ſphaceloſa, ibidem nata, aut ex aliis
tibus eo delata; ſuſceptum ad καρδίαν frigus;
ophagi, ventriculi, vulnus, inflammatio, eryſi-
las, exanthemata, ulcus, excoriatio, &c. diaphrag-
tis inflammatio, vulnus, contuſio, intenſior per
m fletumve agitatio; coſtarum inferiorum, ver-
rarum vicinarum, cartilaginis enſiformis, fractu-
, luxatio, diſtorſio; inteſtinorum quoque, meſen-
ii, hepatis, ſplenis, pancreatis, uteri, &c. affe-
s inflammatorii, doloroſi, ſpaſmodici; turbæ de-
que vehementes nervoſi generis ob animi pathema-
, evacuationes quaſcunque nimias, encephali læ-
nes, motus febriles, molimina critica, &c. Quo
ca patet, alias materiem ſubeſſe, quam Natura
nptomate auxiliari excutere conetur; alias noci-
s motibus ſalubre nihil intendi. Quando autem
ncta cum ſtomachi, tum ſepti transverſi, convul-
hic datur, an non & levior habetur ſpecies, quæ
alterutram modo partem pertineat?

797. Vomitus eſt eorum, quæ cavo ventriculi
ntinentur, aut ex vicinis viſceribus illuc conge-
ntur, violenta & faſtidioſa per guttur ſuperius ex-
lſio. Hanc efficiunt motus ſpaſmodici faucium,
ſophagi, ventriculi, inteſtinorum, diaphragmatis,
uſculorum abdominalium, in molimen laboris an-
go-

goriſque plenum modo mirabili conſpirantes. Facit autem eximia ventriculi mobilitas (175.), ampliſſimusque cum corpore univerſo conſenſus, ut irritamenta ad vomitum pene innumera ſint, aliaque domeſtica huic viſceri, alia extranea. Ad priora referre licet, quæcunque mole, pondere, tenacitate, acrimonia, impedito per pylorum trajectu, fibras ventriculi laceſſunt: tum &, quæ irritabilitatem (190.) inducunt, vitia ejusdem topica. Poſterioris generis ſunt affectiones partium quoquo modo conſentientium, tam vicinarum, quam remotiorum, faucium, œſophagi, diaphragmatis, hepatis, veſiculæ fellis, ſplenis, meſenterii, pancreatis, inteſtinorum, omenti, peritonæi, renum, ureterum, veſicæ urinariæ, uteri, encephali, ſenſorii communis, nervorum. Præcipua igitur inter cauſas ſingultus (796.) modo enumerata ſunt, vomitusque itidem datur idiopathicus, ſympathicus, cum materie & ſine ea. Quum vero intenſitatis gradu inter ſe diſcrepent vomitiones, credibile quoque eſt, non omnium, quas ſupra diximus, partium nixus ſpasmodicos ſemper illuc requiri, litemque adeo diſſentientium ſuper hac re Autorum componi poſſe. Nauſea, quæ faſtidioſa eſt ventriculi commotio, vomitum intentans, iisdem, ſed lenioribus cauſis debetur: uti & materiæ ventriculo contentæ eructatio.

798. Aer, aut huic ſimilis ſpiritus elaſticus, cavo primarum viarum oberrans, ructibus flatibusque, qui hanc officinam maxime infeſtant, materiem dat; quæ huic aut a foris invehitur, aut intus ex ingeſtis, indigenisve, effervescentia, fermentatione, putredine, calore, motu inordinato, evolvitur. Hæc ubi collapſu, convolutione, compreſſione, ſpaſmodica præſertim conſtrictione gulæ, ſtomachi, pylori, inteſtinorum, coërcita aliquamdiu, novis interim copiis

ſor-

te aucta, aut in majus volumen dilatata, parietes
uſtri ſui urgens, ab his viciſſim repreſſa, tandem
:rata, impetum concipit datoque exitu ſurſum, deor-
, prorumpit, aut loco ſaltem mota, per tubum ali-
ntarem vagatur, ructus, flatus, crepitus, bor-
ygmi, naſcuntur. Augere propulſionem volun-
ii diaphragmatis & muſculorum abdominalium
us quoque poſſunt. Inde uti pro vario impetu
ta aut ſonora fit exploſio; ita, quod prodit,
ulentum pro diverſitate materiæ, quam una ra-
, aut fomitis, unde oritur, ſiccum, humidum,
dum, putridum, rancidum, bilioſum, &c. eſſe
et. Ingeſta igitur cruda, flatulenta, ferventia,
ia, titulo cibi, potus, medicamenti, veneni,
a coctionis, putror in primis viis undecunque
us, vermes, motus inordinati, ſpasmodici, ho-
viſcerum, ex animi pathemate, affectione car-
gica, iliaca, colica, hyſterica, hypochondriaca,
eptica, alvi profluviis, cholera, vomitu, hæ-
rrhagiis, vulneribus, febribus, &c. quin & im-
imenta liberi trajectus ex obſtructione, obſtipa-
ne, compreſſione, &c. huc faciunt, ſive fla-
ſum elaſticum ſubminiſtrandum, ſeu prohiben-
, ne tranquille ire, redire, exhalare, abſorberi-
queat.

799. Alvus adſtricta, etſi plerumque robuſtam no-
ſanitatem, exceſſu tamen ægris ſæpiſſime mo-
a eſt, morbosque non minus intendit, quam
at (558.). Cauſas habet aut inſuperabilem ma-
æ reſiſtentiam, aut impedimenta trajectus, aut
um in viribus motricibus. Naſcitur ergo a fe-
ſicciore, compacta, dura, copioſa, picea;
ci lubricantis defectu aut tenacitate; inteſti-
obſtructione, obſtipatione, compreſſione, ſpas-
, concretione, intus ſuſceptione (247.), con-
ione (256.), imperviis, in motum retrogra-
dum

dum actis, nimia dilatatione infirmatis, reſolutis, perforatis, diſſectis; bilis abſentia, inertia; motus animalis defectu; diaphragmatis & muſculorum abdominalium actione languente, aut impedito nixu.

800. Ileus, volvulus, in quo pertinaciter occluſæ alvo violenta accedit vomitio quorumcunque tubi alimentaris contentorum, etiam ſcybalorum, clysmatum, ſuppoſitoriorum, ano immiſſorum, ex (797. 799.) intelligitur. Ponit enim fere obſtaculum in canali inteſtinorum ab inflammatione, abſceſſu, ſcirrho, cancro, calculo, fece dura, vermibus, hernia, contorſione, ſuſceptione, compreſſione, concretione, convulſione, natum, quo tranſitus devolvendæ materiæ intercipitur: ſimulque ſupervenientes motus ſpaſmodicos illarum partium, quæ ad vomitum faciunt, ſurſum directos.

801. Diarrhœa, ventris profluvium, eſt frequens & copioſa materiæ liquidæ per alvum excretio. Ingeſta, magna ſuccorum, qui ſecundum naturam in primas vias aſſidue feruntur, copia, late patens ventris cum reliquo corpore commercium, quo fit, ut ex omni parte huc devehi multivarii humores queant, materiem exhibent & abundantem & diverſiſſimam, unde tum ſtupendæ profuſionis ratio inveniri, tum præcipuæ hujus ſymptomatis differentiæ conſtitui poſſint. Datæ materiæ expulſionem facit motus inteſtinorum inordinatus & citatior, qui & obſtat, nec ora meatuum bibula liquorem, ut decet, abſorbeant. Irritabilitas ideo inteſtinorum præprimis huc confert, & quidquid hanc aut mole diſtendente, aut acrimonia lædente, aut turbis aliunde invectis, laceſſere poteſt: excedens cibi potusve copia; flatulenta, acria ingeſta, aut intus nata; impetus humorum major in primas vias verſus: aliarum excretionum, maxime cutaneæ, ſuppreſſio; abſorptionis impedimenta ob vaſcula

la aphthis, puſtulis, ſordibus, ſpasmo, occluſa, meſenterii obſtructiones; bilis acrior, atra bi-, ſerum hydropicum, materies febrilis, inflam-toria, purulenta, ichoroſa, putrida, cancroſa, arrhalis, contagioſa, ſcorbutica, arthritica, unde-ique huc delata; nervoſi generis commotio ab mi pathemate, frigore ſuſcepto, dentitione, puer-io, affectibus hyſtericis, doloroſis, convulſivis, .

802. Dyſenteria, inteſtinorum difficultas, diar-ea dicitur vehementi dolore ac torminibus mole-. Dejiciuntur liquida, acria, putrida, fœtida, guis, pus, ſanies, bilis, ſerum, mucus, atra bi-, modo cum ſtercore liquato, interdum & cum runculis, membranis, &c. Subeſt igitur aut prius ſuis cauſis nata, aut acritudine permeantis ma-iæ poſt inducta, inteſtinorum inflammatio, exco-tio, exulceratio. Fontem vero acrium haud mi-s multiplicem eſſe, quam valde diverſam naturam, (801.) facile innoteſcit.

803. Teneſmus, qui frequens eſt & implacabilis ſidendi cupiditas, nixu majore, quam qui mate-e excernendæ moli reſpondeat, aliquid pituitæ, ıoris, puris, ſaniei, bilis, ſtercoris &c. expri-ens, dyſenteriam ſæpe comitatur. Fit autem, m ima inteſtini recti ſedes, cui ſenſum urgentis is Natura indidit, immodice irritatur. Unde acria ævis, abſtergentia, rodentia, tum quæ duritie defricant, aut acumine lædunt, aliena quæque, a, calculi, vermes, undecunque huc devecta, in lpa eſſe poſſunt; maxime tamen affectæ partis ex flammatione, excoriatione, eryſipelate, fiſtula, lnere, hæmorrhoidibus, nimia ſenſilitas, quæ ſi ioribus accidit, tormentum quoque intenditur. ıin & conſenſione id malum ſupervenit variis ve-æ urinariæ, urethræ, perinæi, inteſtinorum, ute-

ti,

ri, vaginæ, vitiis ac nervoſi ſyſtematis turbis.

804. Lienteria, lævitas inteſtinorum, adeſt, cum ingeſta tam celeriter per primas vias ad anum delata foras ejiciuntur, ut nec coctionem, nec corruptionem, exſpectent. Cauſas habet ventriculi & inteſtinorum inertiam ad coquendum, cum nimia irritabilitate (190.) conjunctam, pylori laxitatem, impeditam vaſculorum abſorbentium actionem (801.). Refectionis autem inopia ægrum aut trahit, aut præcipitat.

805. Fluor cœliacus, chyloſus, levior lienteriæ (804.) ſpecies, ſuccum alimenti utilem, utcunque coctum, una cum fece, ano exturbat. Integris igitur ventriculi viribus, in ſolis inteſtinis vitium ſubeſt, quo & celerius, quam par eſt, contenta deorſum propellant, & materiem chyloſam ſugere nequeant, labe vel ad oſcula vaſorum abſorbentium, vel altius, hærente (801.).

806. Cholera eſt tumultuoſa primarum viarum agitatio, qua, quidquid continent, ſurſum deorſumque violenter ejicitur. Malum ſtomachi atque inteſtinorum commune, ex vomitu ac diarrhœa compoſitum, ſimilibus etiam motibus ſpaſmodicis (797. 801.) debetur. Hos vero cient innumera: cibi potusque copiæ, acritate, flatulentia, fermentatione, pinguitudine, corruptione, refrigeratione, gravantes, ſtimulantes; hinc ſaburra acida, putrida, rancida, bilioſa, verminoſa, diætæ erroribus contracta: medicamenta draſtica, emetica, purgantia, mercurialia; venena; bilis exundans; atra bilis turgens; materies rheumatica, arthritica, febrilis, ſcorbutica, ſudoris, perſpirationis, menſtruorum ſuppreſſorum, exanthematum repulſorum, huc converſa; turbæ ab æſtu ſubitiſve aeris mutationibus, animi motibus, graviditate, dentitione, dolore, malo hyſterico, hypochondriaco, concitatæ.

807.

807. Cholera, diarrhœa, dyſenteria, quas ſiccas
:ant; quia flatulentum potius, quam humidum
, quod excernitur; ex dictis (798.) intelliguntur.

808. Contingit etiam ægris inſciis aut invitis ſter-
elabi: quæ alvi incontinentia eſt, morbisque
iriofis, ſpasmodicis, paralyticis, aut ſingularibus
incteris ani vitiis ſupervenit.

809. Quando autem fex alvina de urethra, peri-
o, vulva, aut ſede quavis alia ventris pelvisve,
:ter anum, excernitur, id fit vulnere, ulcere,
ula, vel prava conformatione, quæ contentis in-
inorum alienam viam pandant.

Vitia Mictionis.

310. Lotii, quod intra veſicam eſt, excretio
primitur multiplici veſicæ, aut urethræ, affectio-
quæ aut vim expellentem tollat, aut impedi-
meatu effluxioni obſtet. Hujusmodi ſunt innu-
ra: veſicæ, colli veſicæ, inflammatio; hujus
ſmus; fibrarum illius muſcularium ad contractio-
ı efficacem impotentia ob immodicam a lotio
ento diſtenſionem, ἐυρυσμα (203. 1.), herniam
8.), rupturam, vulnus, gangrænam; nervorum
medullæ ſpinalis læſionibus reſolutionem, mem-
nas ulcere, puſtulis, tuberculis, cruſta calculo-
callo, fungo, aliove tumore obſeſſas; meatus
iarii inflammatio; ſpaſmodica conſtrictio; obſtru-
a calculo, pituita, grumo, pure, verme, &c.
9. 1.); obſtipatio a callo, cicatrice, fungo, tu-
culo, tumore glandularum muciparum, carun-
e ſeminalis, varicibus, puſtulis, &c. (209. 2.);
apſus (ibid. 4.); coalitus (ibid. 6.); diſtorſio.
e tamen origo mali vicinis modo partibus de-
ır; uti cum rectum inteſtinum dura fece, flatu,
ore hæmorrhoidum, inflammatione, abſceſſu tur-
; uterus fœtu, ſanguine, ſero, aere, diſtenditur;

aut ſcirrho, cancro, oſteogenia, prolapſu, laborat; aut in vulva, perinæo, proſtata, veſiculis ſeminalibus, muſculis vicinis, cole, hujusve præputio, ejusmodi vitia inſunt, quæ collum veſicæ vel urethram comprimere queant. Atque hæc ἰσχουρία eſt, quam hodie veram vocant.

811. Eſt & alia, notha dicta, in qua lotium excerni nequit, quia nihil ejus intra veſicam confluit, vitio renum aut ureterum, quod vel ſecretionem ſuſpendit, vel, ne ad veſicam perveniant, impedit. Igitur ſanguis copia, ſpiſſitudine glutinoſa, phlogiſtica, atrabilaria, peccans, vaſa ſua diſtendens, obſtruens, vicina comprimens, aut vaſis elapſus, in thrombum coactus, inflammatio, abſceſſus, ſcirrhus, tabes, ſpaſmus ab acri huc delato, aut aliunde per conſenſum natus, obſtructio a muco, pure, ſabulo, calculo, verme, torpor a contuſione, diſtractione, gangræna, nervorum reſolutione, compreſſio a variis partium adjacentium vitiis, in culpa eſſe ſolent; modo labes eadem, aut diverſa, in utrumque renem, vel ureterem, una inciderit. Facit autem proximus iſtarum partium nexus, ac mutua actionum, quas exercent, conſpiratio, ut altera alteram facile in mali communionem pertrahat.

812. Cum moleſte redditur urina, nec ſine magno conatu, aut & cum dolore, hæc urinæ difficultas, δυσουρία, dicitur; quæ uti gradus quidam eſt ad iſchuriam (810.), ita ex ſimilibus vitiis, at levioribus, ortum habet. Si dolor abeſt, cauſa mali debetur aut ſpiſſitudini materiæ, quæ expellitur, mucoſæ, purulentæ, cruentæ; aut undecunque natæ meatus anguſtiæ; aut flaccidæ rigidæve virium expellentium inertiæ. Sin & una dolet mictio, acre ſubeſt lotium, acribusve alienis, vel aſperis, mixtum; aut partium ex muci defectu, inflammatione, ulcere, nimia ſenſilitas.

813.

813. Στραγγουρία ; teneſmo (803.) ſimilis, eſt
idua ad mejendum proritatio, & conatus, quo
nen parum modo lotii, & guttatim, plerumque
n ardoris ſenſu, exprimitur. Cauſæ ex (803.
2.) intelliguntur. Primariæ ſunt acrimonia uri-
multiplex ex cibo, potu, medicamentis, vene-
, materie febrili, catarrhoſa, arthritica, ſcorbu-
a, purulenta, ichoroſa, aliave morboſa, in veſi-
n undecunque depoſita; calculus atterens; muci
ectus aut acritudo; veſicæ, urethræ, inflamma-
, excoriatio, ulcus, ſpaſmus; conſenſio denique
n inteſtino recto, ano, perinæo, utero, vagi-
, &c. diverſimode affectis.

814. Urinæ incontinens dicitur, cui lotium in ve-
e cavo non moratur, ſed ſenſim ſine ſenſu &
u, ſponte, jugi ſtillicidio, de urethra elabitur.
ircum ſymptoma ponit facultatem, qua retinetur
na, plane abolitam, atque adeo impotentiam fi-
rum, quibus oſtium veſicæ comprimitur. Hanc
ucunt paralyſis, vulnus, contuſio, dilatatio, ul-
, gangræna, calculus, vis in partu illata.

815. Altera hujus vitii ſpecies eſt, cum ſcienti
dem, at invito, lotium expellitur, nec pro ne-
ſitate retineri, cum urget, poteſt. Oritur ex uri-
copioſiore, valde aquoſa, aut præter modum
i; veſica ob inflammationem, herpetem, ulcus,
oriationem, muci defectum, ſenſiliore; ſpaſmo
itracta, rigente, propter impedimenta externa
i dilatabili, aut compreſſa; oſtii veſicæ relaxatio-
(814.); accedente nixu diaphragmatis & muſcu-
um abdominalium in vomitum, tuſſi, riſu, par-
alvi egeſtione, teneſmo. Nec obſcura ratio, cur
ui ſequiori, pueris, ſenibus, crebrius accidat. In-
ligitur etiam involuntarium illud ſtillicidium, quod
nictione ſupereſt, lotiique reliquias tardius ex-

cernit, ſenio familiare, reſolutis, aut infirmatis, muſculis acceleratoribus deberi.

816. Immodici urinæ profluvii, qui Διαβήτης vocatur, plures numerantur ſpecies, aliæ quidem aliis rariores, atque ob id haud æque certo ab omnibus agnitæ. Etenim vel tenuis, aquea, urina ſupra potionum modum mingitur; vel quod profuſe excernitur, craſſius eſt, turbidum, albidum, veluti chyloſum; alias & ſapore, odore, colore, melleo: quin perhibent, interdum, more lienteriæ (804.), potum, præ ſiti, avide magnaque copia hauſtum, celerrimo per corpus, tanquam per ſiphonem, tranſitu, crudum, qualis ſumptus eſt, ad veſicam deferri expellique. Inde diſtinctio in verum & ſpurium diabetem, inque varios gradus. Origo quoque multum diverſa. Aquoſa humorum tenuitas (287. 454. 359.); ſpiſſitudo inflammatoria, atrabilaria (282. 284. 355. 361. 367.), mixtionem ſtabilem cum aquoſis ægre admittens; craſſamenti cum portione aquea juſto laxior cohæſio (319.); acrimonia attenuans, diſſolvens colliquefaciens (228 ad 317.), multiplex; aquoſa forte bilis inundatio (372.), mixtionisque hinc ac virtutis ſaponaceæ deſtructio; pinguedinis & gelatinæ nutrientis (376. 379.) in laticem aquoſum degeneratio; magna laxitas vaſculorum renalium; impetus humorum verſus renes vehementior ob abuſum diureticorum, veneris, ſuppreſſam excretionem cutaneam, habitum corporis externum ſtrictiorem, obſtructiones aliorum viſcerum, aut irritationem quamcunque attrahentem, præcipue huc faciunt. An etiam humor ex atmoſphæra attractus ſtupendæ urinarum copiæ materiem quandoque ſuppeditat?

Vitia Excretionis Cutaneæ.

817. Sudoris magna profuſio, quam nec intenſior corporis exercitatio, aut animi motus, nec ca-

lor

externus, aut quæ ingeſta ſunt vel foris admo-
, creant, cauſas agnoſcit ſpiraculorum cutis la-
atem, circuitum ſanguinis acceleratum, auctum
:ſus ſuperficiem impetum, aquoſæ materiæ in hu-
›ribus abundantiam (287. 354. 359.), aut nimis
ilem a craſſamento ſeceſſionem (318. 319.). Un-
patet, quibusnam morbis, & quam diverſo omi-
, ſupervenire ſoleat.

818. Singularium quoque ſudorum, qui de aliqua
›do parte corporis prodeunt, tum & calidi, fri-
di, tenuis, viſcidi, diverſimode colorati, ſangui-
i, fœtidi, &c. ratio ex (817. 657. 658. 659. 401.)
isque locis haud difficulter eruitur.

Symptomata functionum Sexus.

819. NATURA, quæ ſingulis hominibus ſuam in
ıſervanda vita & ſanitate operam præſtat, erga
manum genus quoque benefica, in propagationem
eciei haud minore cura incumbit. Inde condita
xus diverſitas, partiumque, quæ ad hunc perti-
nt, ac functionum, quibus ſuo quælibet modo ad
oducendam prolem concurrunt. Videri quidem poſ-
facultatem iſtam a ceteris ita ſejunctam eſſe, ut
x in morbis conſiderari mereatur; quando nec vi-
r ejus in omnem ætatem cadit, nec languor adeo
ıſtanter reliquam œconomiam turbat. At dantur
nen in hoc etiam ſyſtemate vitia, quæ aut in ſe-
t ipſis, ob actionis, quam lædunt, dignitatem,
›mentoſa cenſentur, aut quia aliorum morborum
ıſecutiones ſunt, noxasve aliis quoque functioni-
s inferunt, nequaquam prætermitti debent.

Sexus Virilis Actiones Læſæ.

820. CUM vir ad arrigendum languidus aut im-
tens eſt, id fit vel facultatis, qua nervus inten-
ur, torpore, vel ſeminis, quod pro ſtimulo eſt,

inopia, vappidave inertia. Utrumque vitium aut proprium modo eſt genitalibus, aut his aliunde per conſenſionem infertur, plurimiſque & diverſiſſimis naſcitur cauſis, quæ facile ex (196. 198. 752. ad 755.) eruuntur, additis præſertim, quæ huc etiam facere queunt, tum inſtrumentariis, tum humorum, affectionibus ante expoſitis. Quum vero & imaginatio, & animi perturbationes, tantum hic valeant, nec quivis virium gradus ad hanc actionem ſufficiat (819.); mirum non eſt, id ſymptoma permultis ſeſe morbis adjungere.

821. Incidit & coles in oppoſitum violentæ tentiginis affectum, qui ubi citra veneris appetentiam eſt, priapismus dicitur; ſatyriaſis, ſi cum inexplebili ſalacitate: huic voluptas, illi dolor comes. Spasmis (743. 747.) annumerandum vitium, ut hi, aut idiopathicum eſt, aut ſympathicum, cauſisque ſimilibus (744.) naſcitur. Præcipuæ ſunt liquoris ſeminalis abundantia, acritudo, virulentia; genitalium inflammatio, exulceratio, irritatio a vicinis partibus, maxime veſica urinaria, ac inteſtino recto, inflammatis, diſtentis, roſis, calculo attritis, acri tranſeunte ſtimulatis; dolor podagræ, lumbaginis; morbi convulſivi; deliria laſciva.

822. Impotentia ad ſemen ejaculandum debetur aut hujus defectui, aut impedimento meatuum, aut virtutis motricis imbecillitati. Fit igitur multiplici vitio organico teſtium, epididymidum, vaſorum ſpermaticorum, deferentium, veſicularum ſeminalium, proſtatæ, urethræ, penis, ſcroti, inguinum: hisve integris, nervus languidior (820.), aut paralyſis muſculorum acceleratorum, cremaſterum, ſphincteris ani, ceterorumque, qui huc forte faciunt, in culpa eſſe poteſt.

823. Incontinentia ſeminis laborant, quibus ad primam ſurgentis membri rigiditatem, aut per no-

urnas ex imaginibus pollutiones, ejicitur, aut ci-
a voluptatem effluit continuo ſtillicidio, miti,
ri, virulento, in gonorrhœis. Semen copioſum,
rgeſcens, tenuius, acre; genitalium major irri-
bilitas, nimiaque ductuum laxitas, immoderatæ
neris, præcipue juvenalis, conſecutiones (562.);
ſtinentia nimia (563.); abuſus aphrodiſiacorum,
ureticorum; virus venereum, id mali inducere
ent.

Sexus Fœminei Symptomata.

824. MENSTRUA ſanguinis per uterum evacua-
uti ſexui ſequiori, certa ætate, ſecundum na-
ram accidit, ita cum non ſatis mature prove-
, aut citra graviditatem vel lactationem, ante
npus, ſupprimitur, id præter naturam eſt, ac
ultimodis ſæpe nocet (565.). Conſequitur au-
n ſanguinis ex prægreſſis evacuationibus, inedia,
orbis gravioribus, inopiam, craſſitudinem, iner-
m aquoſam, impuritatem ſcorbuticam, cachecti-
m, quin & plethoram; ſolidæ compagis debili-
tem aut rigiditatem nimiam; circuitum langui-
orem, intenſiorem, aut aliorſum male directum;
ſorumque abdominalium ex cacochylia, cacochy-
a, infarctum; vaſorum uterinorum torporem,
ſtructionem, rigiditatem, coalitum, conſtrictio-
m a ſpasmis, frigore ſuſcepto, adſtringentium
uſu, compreſſionem ab externis; impedimenta
nique effluxionis multivaria ab ore uteri, vagi-
meatu introituve, conſtrictis, obſtipatis, com-
eſſis, coalitis, imperforatis. Imminutio aut tar-
tio menſium haud abſimiles cauſas agnoſcit.

825. Immoderata contra profuſio, ſuis quoque
xis haud raro in junioribus, vetulis, nuptis, in-
ptis, infeſta, variis debetur cum ſanguinis, tum
nalium uterinorum, vitiis: uti ſunt ſanguinis

abundantia, orgaſmus, tenuitas, acritudo; motus incitatior; ad genitalia maxime directus; reditus per venas ob ſpasmos, obſtructiones, conſtrictiones, impeditior, vaſorum debilitas, irritatio, eroſio, ruptio, ex fotu ſuppedaneorum, veneris abuſu, crebra prægnatione, abortu, partu laborioſo; contuſione, ulcere, heterogeneis utero contentis; ſtimulis externis, &c. nata. Inde & quæ hæmorrhagiam uterinam pariunt, intelligere licet.

826. Quæ ſupreſſa menſtrua quandoque conſequi, horumque vicaria eſſe ſolet, errans ſanguinis per aliena loca evacuatio (401.) ex perverſa motus humorum directione ac incongrua reſiſtentiarum ratione naſcitur, collatisque adeo (203. 2. 411. 824.) facile explicatur.

827. Menſium decoloratio, leucorrhœa, fluor albus, gonorrhœa in fœminis, vel cacochymiam conſequuntur univerſalem, vel affectiones topicas genitalium, ſeri in his colluviem, contextum flaccidum, vaſa debilia, inertia, menſium vitia, acre catarrhoſum, ſcorbuticum, purulentum, ſanioſum, virulentum, aliunde advectum, aut hic natum; veneris abuſum, ſalacitatem cohibitam, irritamenta quævis interna, externa, quæ affluxum ad has partes intendunt, aut & impedimenta, quæ refluxui obſtant.

828. Sterilitatem morboſam hæc inferre apta: pudendorum, vulvæ, vaginæ, uteri, morbi anguſtiæ & vitia organica, ob quæ vir admitti nequit: uteri, tubarum, ovarii, ovulorum, compreſſio, obſtructio, concretio, hydrops, ulcus, ſcirrhus, marcor, exſiccatio, induratio, relaxatio, inviſcatio, conformatio perverſa, defectus, & ſimilia, quibus fit, ut ſemen maſculinum rite recipi, ſubire, retineri, quo decet, permeare, ſuamque vim exſerere, aut fœmina, quod ſuum eſt, conferre

haud

ud poſſit : inde & menſtruorum vitioſitates fluo-
ſque incruenti (824. ad 827.), venus immode-
a, intemperies frigidior, torpor (196.), irrita-
itas enormis (190.), cacochymia aquoſa, glu-
oſa, acida (283. 287. 307.), cachexia, obeſi-
(394.), humorum inopia (393.), firmior
rporis conſtitutio in viraginibus, & multa alia
c faciunt.

829. Prægnans occaſione multivaria abortum pa-
ır; uti quamplurima ſunt, ſine quibus fœtus ad
ıturitatem usque utero geri nequit. Horum inter
æcipua merito habetur legitimum fœtus cum ma-
rno utero per placentam commercium; ut quo
blato Natura plerumque, ocyus, ſerius, ſarcinam
frugem haud perventuram elidit. Quæcunque igi-
r ſive matris, ſive fœtus, vitia placentam ante
mpus ab utero ſeparant, inter cauſas abortionis
merare licet. In matre quidem eo confert plethо-
; impetuoſior humorum ad uterum affluentia; con-
ſtio immodica; aut & deficiens commeatus, nu-
mentique ob inediam, evacuationes, motumve
o directum, detractio; cacochymia; turbæ ingen-
s nervoſi generis ex animi pathematis, leipothy-
ia; ſpasmis, febribus, morbis gravioribus; vehe-
ens corporis concuſſio, maxime ad uterum deter-
inata, in ſaltatione, curſu, exercitatione, vectio-
, lapſu, tuſſi, vomitu, riſu, ſternutatione, ſin-
ıltu, vociferatione, coitu immoderato, petulantio-
, &c.; nixu violenti in elevatione ponderis, ex-
nſione artuum, excretione alvi, urinæ, teneſmo;
eri compreſſio a conſtricto ventre, vicinisve par-
bus male affectis, contuſio, vulnus, inflammatio,
yſipelas, convulſio, laxitas, anguſtia rigida, hu-
iditas mucoſa, contenta heterogenea, morbi alii.
œtus in culpa eſſe poreſt, cum juſto grandior fue-
t, aut numeroſior, hydrope tumens, motu vio-
lento

lento moleſtus, male ſitus, morbo inquietus aut languens, mortuus, ejusve placenta marcore, obſtructione, degeneratione in hydatides &c. affecta. Debilibus vero, irritabilibus, partum difficilem, ſæpius præſertim abortum paſſis, malum familiare. Partus præcocis, quo fœtus quidem vitalis, ſed ante conſuetum tempus, excluditur, cauſæ hinc intelliguntur.

830. Prægnatio ultra naturæ modum protracta, ſi reapſe obtinet, gracilem, imbecillum, extenuatum fœtum, uterumve torpidiorem, videtur ponere; perpetua autem viſa fœtu a morte arefacto, indurato, cruſta gypſea obducto.

831. Quæ partum laborioſum, δυςοκίαν, inferunt, vitia innumera aut ad parturientem pertinent, aut ad fœtum hujuſve ſecundinas. Priorum præcipua ſunt, cum prægnans juſto junior, annoſior, primipara, delicatior, debilior, animo fracta, impatiens, irritabilitate aut torpore laborans, obeſior, plethorica, humoribus exhauſta, vitio organico, aut quovis alio morbo, affecta, conamina ad partum nulla, ſpuria, languidiora, nimis violenta experitur: uteri dein affectiones variæ ex debilitate, contractione ſpaſmodica, compreſſione a vicinis partibus illata, ruptione, ſitu obliquo, hyſterocele (238.), orificio anguſtiore, indurato, calloſo, contracto, diſtorto, tumore occluſo, compreſſo, nimis ſenſili: vaginæ quoque anguſtia, obturatio, concretio, excoriatio, ſiccitas & ſimilia, quæ viam tranſitus impediunt: pelvis denique arctior, male conformata. Fœtus in cauſſa eſt, ſi habitior fuerit, ventrioſus, capite enormi, humeroſus, deformis, languens, mortuus, ſitu perverſo, extrauterinus. Alias placenta incongruæ uteri ſedi adhærens, aut fœtum prævertens, præmatura aquæ puerperii ex ruptis ſecundis effuſio, umbilicus propendens, aut fœtum implicans, &c. obſtaculo eſſe poſſunt. Nec infrequens eſt, cujus-

vis generis plura concurrere, tantoque magis difultatem pariendi ex eo augeri.

832. Lochia puerperæ immoderata, decoloria, cius fluentia, aut plane ſuppreſſa, quas cauſas beant, ex illis, quæ de catameniis vitiatis dixis (824 ad 827.), innoteſcit.

833. Cum lac deficit, aut mammæ ſuctionem non mittunt, fœmina ad lactandum impotens redditur. moris ſani inopia ex inedia, vitiata concoctione, cuatione quavis immodica, vires a morbo grare, acuto, chronico, exhauſtæ, uterus gravidus cum alibilem ad ſe trahens, mammarum inflamtio, obſtructio, ſcirrhus, cancer, exulceratio, rcor, rigiditas, defectus, aut materiæ ſubtractio, aut vitio organorum, lactis ſecretioni officiunt. ctioni autem obſtant ductuum galactophororum a te in grumos ſpiſſato obſtructio, coalitus, papillæ ficientes, nimis ſubſiduæ, aut ob fiſſuras, vulne, rhagades, inflammationem, ulcuſcula, juſto teriores; quin & univerſi corporis major ſenſilitas.

De ordinandis Morborum Differentiis.

834. ATQUE hæc hactenus de ſingulis ſymptomaus. Quæ ſi quis recte animo comprehenſa, pro ultivaria concurſione ac ſucceſſione, quam alia atе alia inter ſeſe admittunt, & pro partium, in as incidere queunt, diverſitate, diligenter perpenrit, ei quam plurimæ occurrere debent formæ, ferentes, plus minus compoſitæ, quæ totidem dinctos morbos exprimunt.

835. Habet nimirum ſua morbus quilibet ſymomata, ſibi propria, neceſſaria (87. 112.), ſemr eadem, quæ & præſentem declarant, & cum natura ejus profluant, inque diverſis ideo diverſint, ab omni alio diſtinguunt. Neque profecto iſtimandum eſt, illud, quo homines ab homini-

bus

bus in ſtatu ſano diſcrepant, morborum naturas pervertere, aut turbas, quæ in morboſis affectionibus ſe produnt, mutuam cauſarum effectuumque relationem poſſe abolere.

836. Tametſi igitur natura morbi forte lateat, aut variantes inter Medicorum opiniones ambigua ſit (416.); ex ſyndrome tamen ſymptomatum, quibus ſtipatur, haud minus certo eumdem internoſcere, ſuumque ad titulum referre licet: nec enim poſt cognitas demum naturas denominati plerique morbi ſunt, ſed poſt impoſita nomina quæſitæ naturæ.

837. Atqui ſymptomata partem morboſi ſtatus evidentiſſimam efficiunt (88.). Præ ceteris ergo rebus, quæ ad morbum pertinent, aptiſſima merito cenſentur, ex quibus characteres ſtabiles, iidemque manifeſti, differentium quorumvis morborum conſtitui queant (417.): dummodo diligenti obſervatione, acrique judicio, quæ neceſſaria ſunt, ſive perpetua, ſive temporaria (112. ad 117.), exquiſite colligantur, ab adventitiis, non neceſſariis (114.), accurate ſegregentur, & quo ſeſe offerunt, modo, concurſu, ordine, ſede, conſiderate digerantur.

838. Quum vero & diverſa morborum genera (837.) haud ita prorſus inter ſe diſcrepent, ut non & mutua detur aliorum cum aliis affinitas; licebit ideo ex illis etiam, quæ multis generibus communia ſunt, pari ratione (837.), per characteres rite limitatos, ſumma condere genera, ſeu claſſes numero pauciores, ad quas, utiliſſimo compendio, affinia quæque genera referantur.

839. Quin & ulteriori in ſpecies diſtributioni hic locus erit; ſicubi, quod in quovis genere (837.) diverſum eſſe ſolet, ratione partium, in quas incidere poteſt, aut potentiarum evidentium, unde naſcitur, vel & ſymptomatum acceſſoriorum, aliarumve conditionum, ſeorſim ſpectetur.

840. Ex quibus (834. ad 839.) apparet, non eſ-
, cur deſperent Medici, fore aliquando, ut in-
is morborum humanorum numerus, exemplo ab
ſtoriæ naturalis ſcriptoribus petito, in ordinem
ſtematicum redigatur, qui ab omni hypotheſi ſe-
ſtrumque commentis liber, ſola nixus fideli ob-
ervatione, claſſes, genera, ſpecies exhibeat, ſuis
ngula characteriſmis, certis, manifeſtis, plenis,
erſtincta. Specimina jam nunc a Recentioribus
ita potius in ſpem erigunt, tentaminibus multi-
icatis haud defuturos ſucceſſus, remque tanti mo-
enti, ac Bonis ideo omnibus exoptatiſſimam, ſic
ndem feliciter perfectum iri, ut non in nomini-
s duntaxat morborum inveniendis ſeſe utilem præ-
et, ſed præcipue facilem ad eruendas curationes
am expediat.

Differentiæ Morborum Accidentales.

841. NUNC tandem de morborum differentiis,
as vocant accidentales (121. 418.), dicendi tem-
s locusque eſt. Poſſunt hæ quidem parum fortaſ-
momentoſæ videri, ut quæ ad naturas morbo-
m non pertineant: at eximiæ tamen in praxi
ilitatis eſſe, ipſa earum pertractatio docebit.
ec certe in ſyſtemate condendo (840.) præteriri
oque debent. Præcipuas igitur in capita quædam
ſtributas exponemus, miſſis, quæ ſubtilitate ma-
s, quam uſu, ſeſe commendant.

Differentiæ Morborum ab Origine.

842. PRO diverſitate originis morbi dividuntur in
ereditarios, congenitos & acquiſitos vel adventitios.

843. Hæreditarius dicitur, qui a parentibus ſimi-
morbo, hujusve ſeminio, affectis, geniture vitio
ſobolem propagatur, gentilitia labe per plurimas
uandoque generationes ad ſeros usque nepotes tran-
ſeun-

ſeunte. Paternus ille aut maternus eſt, multiplex, alias mox a nativitate manifeſtus, alias poſtea, ſerius, ocyus, ſtato ſæpe vitæ tempore, prorumpens. In tanta autem modi, quo gignimur, ignoratione, vix ſatis tutum fuerit, de ratione hujus traducis aliquid aſſeveranter ſtatuere; nedum communem perpetuamque ejus ſedem aut in firmis partibus tantum, aut in humoribus, aut in viribus motricibus, ponere; quando vel ſimilitudo innocens, quam liberi cum parentibus habent, incomprehenſibilis eſt.

844. Quum fœtui morbus in utero adnaſcitur, qui nec manifeſtus, nec in ſeminio latens, parentum alterutri, ante conceptionem, inhæſerat, neque adeo ab hæreditate (843.) repeti queat, is congenitus vocatur. Ejus hinc differentia ab hæreditario liquet. Præter cetera, nævi materni potiſſimum, vitioſitates organicæ, monſtra huc referuntur, quorum origo phantaſiæ matris (600.), injuriis fœtui intra uterum illatis (599.), genitalis denique materiæ labi primordiali (280.) tribuitur.

845. Adventitiis morbis, qui homini nato ex quibusvis potentiis accidunt, annumerandi, quos infans ex nutrice, cujus ubera ſugit, contrahit; hæreditariis connatisque (843. 844.) ſimile quid habent, altiusque radicati monſtrant, iſta affectionum genera etiam per humorum vitia communicari poſſe (843.).

846. Memorabilis præcipue eſt diſtinctio inter morbos primarios, *πρωτοπάθειαν*, & ſecundarios, *δευτεροπάθειαν*, quæ obtinet, cum morbus, ex ſua cauſa natus, aut perdurans, aut deſinens, alius generis morbum ex ſe producit. Secundarius tamen cum ſymptomate non confundendus (97. 105. 109.); licet ceterum parem habeat rationem, nec minus multiplices ſæpe, quam ſymptoma ſymptomatis (95. 96.), ſucceſſiones. Inde ejusdem morbi, prout vel prima-

rio

naſcitur, vel ex diverſis aliis, variæ exſurgunt
cies, quas inter ſeſe diſtinguere, tum in praxi,
n in hiſtoria morborum condenda (839.) apprime
eſſarium eſt. Huc etiam pertinent, quæ de mor-
a cauſa externa, vel interna, producto (58.)
hibere Practici ſolent, & quæ de ſeminiis præter
uram ſupra (617. ad 622.) propoſuimus.

847. Pandemii porro dicuntur, qui ex communi
uſa oriundi per populum aliquem graſſantur. Sunt
em vel endemii, ſingulari regioni addicti, verna-
i, plus minus perpetui; vel epidemii, ἐπιχώριοι,
, cum ex communi quidem, at inconſueta, cau-
profluant, non niſi ad tempus ſeſe exſerunt. Con-
igitur, iſtis generibus ſubeſſe vitia earum rerum,
in communi vitæ uſu ſunt, aeris potiſſimum,
arum, victus, &c. manifeſta, occulta, familia-
, inſolita, inquilina, exotica; novos ſic morbos
uditosque nonnunquam ſeſe efferre, cognitorum
us mutari ingenium moresque, nec tamen adeo
iſcriminatim iis affici quoscunque, ut non quan-
que in certæ conditionis homines duntaxat ſæ-
nt. His oppoſiti morbi diſperſi, quos ſporadicos
ant, non ex communi quadam cauſa, ſed ex
uſcujuſque proprio vitio & errore nati, diverſo-
n generum ſunt.

848. Quæ diverſis anni temporibus accidunt, ae-
, cibi, potus, vitæ generis, mutationes totidem
que potentiæ ſunt aliis aliisque morbis excluden-
aptæ. Horum inde diviſio in vernales, æſti-
, autumnales, hyemales; qui tamen & ipſi mul-
n variant, ut ſuo quævis tempori viciſſitudo con-
a aut incongrua fuerit. Epidemiorum (847.)
ecipue notabilis eſt differentia, quæ binis debetur
ni periodis ſolſtitialibus; cum hæ inde a meta
eque ſua, hiberna aut æſtiva, aliquouſque pro-
ctæ nocivas vires exſerunt, ſibique proprias creant
mor-

morborum populariter graſſantium conſtitutiones, longe diverſas ſæpe, quin & inter ſe pugnantes, ſuo ſingulas æquinoctio maxime vigentes. Unde in vernales modo & autumnales recte diſtinguuntur.

849. Nec contemnenda eſt, quæ a temperamentorum diverſitate petitur, morborum differentia. Conducit certe plurimum ad regundas ſingularium hominum ſanitates. Et quanquam de ſede ac ratione temperierum magna eſt inter Autores diſſenſio, non diffitentur tamen eas dari, & ſeminiorum vim habere (614. 615.), propriaque idcirco eſſe affectionum genera, in quæ quis ob iſtam corporis ſui conditionem magis propendeat (78.).

850. Huc quoque referuntur variorum vitæ generum morbi, illi maxime, quos artificum vocant. Momentoſa, nec pro dignitate adhuc evoluta claſſis originem debet partim materiæ, quam quis quotidie tractat, qua inquinatur, quave infectum aera ſpirat, aut ſibi perpetuo circumfuſum habet; partim poſituris, motibus, contentionibus, quibus in opere ſuo utitur. Hi fontes ſunt, unde, quæ ad hoc thema pertinent, depromere licet. Videantur (440. 441. 442. 486. 501. ad 531.).

851. Ætatum morbi audiunt, qui ex eo, quod cuique ætati proprium eſt, quoque alia ab alia differt, oriuntur. Hos igitur declarat ſeries mutationum in partibus firmis, humoribus, viribusque motricibus, quas duratio hominis inde ab ortu ad obitum usque ex Naturæ inſtituto ſubit (612.).

852. Ante nativitatem quidem morbi obtinent ſeminis ac fœtus uterini, qui, hæreditariis (843.) aut congenitis (844.) annumerandi, inde quoque intelliguntur.

853. Recens natus quum maximas ſubito mutationes a partu ſubeat, corpore prius perpetuo calore humido foto, molliſſimo, valde irritabili, organis

tmoſphæræ, reſpirationi, circuitui mutato, ege-
i, nondum adſuetis, ſyſtemate pulmonali, pri-
viis, muco, meconio, obſeſſis, ventre minus
ris fulto, umbilico reſecto, multivariis patet
tionibus, a quibus paulo provectior deinceps ſe-
nmunis eſt.

54. Infantiæ, ob corporis laxitatem ac teneri-
nem (853.), ſceleti præprimis ac articulorum
nitatem, primæ digeſtionis inſtrumenta debilio-
voracitatem, uſitatum alimenti genus, vitam
am, humorum abundantiam, dentitionem, ſui
que morbi naſcuntur. Inde &, qui pueritiam
ubertatem usque infeſtant, intelligere licet;
ntur enim ex vario victu natis cruditatibus, ca-
yliæ, vermibus, cacochymiæ, ſuppreſſis excre-
bus, calculo, ſenſilitati magnæ, circuitui in-
o, incremento ac evolutioni partium.

55. Juvenes ex ſanguinis copia impetuque majo-
ac aucta quidem, nec ſatis tamen roborata cor-
s compage, quin & ex matureſcente genitalium
norum vigore, ægrotant.

56. Ætati conſtanti vis vitæ valida, ſolidorum
r, ſanguis denſus, polychymia, obeſitas, mor-
pariunt.

57. In corpore ſenili ſolida ſicceſcunt, tubuli
allent, nervi marcent, vis vitæ ac movendi
iendique facultas elangueſcit, circulatio torpet,
r nativus defervet, excretiones tardeſcunt, hu-
es mucoſa, ſalina, terrea fece impuri, ſubtilio-
materiæ defectu vapidi, vitiantur. Ex his plu-
orum malorum, quæ ſenectutem comitantur, ori-
facile perſpicitur.

58. Ceterum nec inutile eſt notaſſe, morbos,
ex congeſtione humorum naſcuntur, maximeque
turæ molimina, quibus, quod ſuperfluum no-
nve in humoribus ſuccrevit, foras expellit, aut

ex ſyſtemate circulationis ejectum in parte quadar ſingulari deponit, pro ætatum diverſitate in dive ſas corporis regiones cum plurimum incidere; videas in junioribus partes ſuperiores fere impeti in adultis, quæ in thorace & proxime ſub hoc tæ ſunt, in ſeneſcentibus ima ventris viſcera ac a tus. Neque tamen adeo vel conſtans, vel benefic ſemper hæc lex eſt, ut prudenti animæ conſilio p tius, quam conditionibus mere corporeis attribuer da videatur.

859. Cum ſexus etiam ad ſeminia (613.) perti neat, pro hujus differentia morbi dividuntur in ma ſculinos & femininos, hique porro in morbos vi ginum, gravidarum, parturientium, puerperarum lactantium ac vetularum, pro varietate conditionum quibus Natura ſexum ſequiorem ſubjecit. Lucem his affundunt, quæ ſupra (820. ad 833.) habentur.

860. Denique & huc referre licet morbos congruo & incongruos; legitimos & ſpurios; tum qui ma teriales dicuntur, aut ſine materie.

Differentiæ Morborum a Sede.

861. NATURA idem morbus, prout diverſas par tes obſidet, ſymptomatibus, duratione, eventu, di ſcrepare poteſt; hinc & diagnoſi, prognoſi, metho do medendi. Quare Medici intereſt ſedes morborum curate diſtinguere; nec ſua caret utilitate, quæ ab hac conditione petitur, differentia.

862. Hujus claſſis ſunt morbi externi, interni fixi, qui in una ſede morantur; vagi, qui ex par te in partem migrant; retrogradi, qui, cum ali quamdiu partes extremas obſederunt, his derelictis introrſum recurrunt.

863. Præ ceteris tamen idiopathici & ſympathici notandi veniunt. Prioris generis ſunt, quorum cau

ſa

in eadem parte reſidet, in qua ſymptomata ſeſe anifeſtant. Poſterioris, quum diverſa eſt cauſæ ac mptomatum ſedes, nec propria, ſed aliena labe, r conſenſionem, pars aut functio laborat. Symthicæ igitur affectiones, more ſymptomatum (86.), ud ultra vitium, unde pendent, perdurant, eoe differunt a morbis ſecundariis (846.), quorum turam demum conſequuntur, cum ſympathia in opathiam tranſit.

864. Conſenſus iſte quidem inter œconomiæ huanæ ſyſtemata, functiones, partesque omnes unirſalis eſt: at propiorem tamen magisque pecurem aliorum cum aliis inſuper dari certa obſertionum fide conſtat; etſi rationem ejus legesque ud ſatis liquido perſpiciamus. Credibile, non una odo, ſed pluribus niti conditionibus, harumque incipem in genere nervoſo ſitam eſſe, deinde in ſtemate circulationis; porro in continuitate memanarum; tum in vaſorum communitate; forte & fabricæ aut humorum, quos partes ſecernunt aciuntve, ſimilitudine. Quin & huc facere poteſt cinia partium, & collocatio declivior, aut ex diaetro oppoſita, actionumve aliqua cognatio. Prout tur plura aut pauciora horum una concurrunt, varii ſympathiæ gradus naſci videntur. Nec ætereunda vis vitalis (170.), quæ cum & latiſſie per univerſum corpus diffuſa ſit, nec æqualiter men aut in ſingulis partibus, aut in quibusvis minibus, vigeat (175.176.), & ampliſſimo ſimul lleat conſenſu (178. 179.), quamplurimum ſane c valere debet. Eluceſcit inde, cur tam multiria privatarum id genus conſenſionum differentia ter homines occurrat, aliique præ aliis magis, que omnes eodem modo ſympathice afficiantur.

865. Qui univerſum corpus obſident morbi, unirſales dicuntur; qui ſingularem modo partem,

particulares. Illorum tamen duplex genus diſtingu poteſt; proprium nempe, cujus cauſa aut materie quoquoverſus diffuſa eſt; improprium vero, quo ſede quidem privata continetur, at turbis ſuis to tam œconomiam infeſtat. Quod igitur in hoc ge nere univerſale dicitur, alias ad effectus ſympathi cos (863.), alias ad morbos ſecundarios (846.) re ferri debet. Eſt etiam ubi morbus univerſalis in particularem, aut hic in illum, omine vario tranſit.

Differentiæ Morborum a Curſu.

866. Morbus quilibet, ſua ex cauſa natus, de terminatas quoque ab hac acquirit vires, quibus & agat, & in agendo perſeverans curſum ſuum confi ciat. Hunc igitur, pro differente morborum natu ra, & ipſum differre neceſſe eſt, nec duratione, ce leritate, tenore, eumdem ſingulis contingere. E quo differentiæ perquam notabiles habentur.

867. Qui celeriter decurrunt, breviſque adeo du rationis ſunt, breves dicuntur, ſi mites una fuerint ſin vehementes & periculoſi, acuti. Hi porro pro celeritatis gradu diſtinguuntur in acutiſſimos, qui ul tra quatriduum non excurrunt; peracutos, qui ſep tem diebus terminantur; acutos, qui tertia hebdo made; ſubacutos denique, aut acutos deciduos, qui ad XL. etiam dies ſeſe extendunt. Forte his adde re quoque licet acutos recidivos, qui ſexageſimo de mum die, aut & ſerius, plane deſinunt. Qui ultra hunc terminum protrahuntur, etiamſi ex acutis for te nati, longi vel chronici audiunt. Et multa qui dem ſunt, quibus velocitas iſta, diſcriminis plena, acutorum debetur: natura mali, ſedes affecta, fun ctionis læſæ dignitas, ſympathia, corporis intempe ries, &c. maxime tamen turbæ febriles in circuitu

humo-

norum. Unde, quos febris continua comitatur,
rbi præ ceteris proprie huc referuntur.
368. Rurſus morborum alii tenore jugi a prima
aſione ad finem uſque decurrunt, continuique ideo
iunt: aliorum mitior natura, diviſo impetu, per
etitos quidem infeſtat inſultus, at mediis ceſſa-
ibus interruptos; ut morbus ac ſanitas veluti
rnent. Hi intermittentes. Hos inter & illos am-
int continui remittentes dicti, vel exacerbantes,
continue quidem, ſed per intervalla remiſſius,
iunt.
369. Utriuſque autem generis recurſuum inter-
a, multiplici varietate, alia aliis breviora aut
giora ſunt. Ex quo novæ iterum differentiæ.
cuitus quoque ut regulares ſunt, in tempora æ-
lia, vel inter ſeſe analoga, partiti, aut irregu-
s, ordine incerto, morbi dicuntur periodici re-
ires, aut anomali; typici, aut erratici, vagi.
370. Inter periodicos (869.) febres quidem va-
ue generis nervoſi affectiones præ ceteris emi-
t. Quum igitur natura periodorum (70.) cau-
fere ponat non ſimplicem, ſed ex pluribus con-
onibus compoſitam (69.), quarum aliæ perſeve-
, aliæ temporariæ adeſſe aut abeſſe poſſint; cre-
le omnino videtur, diatheſin hic dari permanen-
, quæ ſeminii loco (75.) haberi queat, hujuſ-
ſedem eſſe in ſyſtemate nerveo, certe ſenſilita-
aut mobilitatis nimiæ ſpeciem argui poſſe, quæ
en ſola aut nihil, aut mitius, agat; dari hinc
m potentias nocentes (76.), illam quæ quovis
ium modo excitent, nec vero perpetuæ ſint,
paroxyſmo ipſo mitigentur, tollantur, poſtlimi-
reverſuræ. Nihilominus difficile fuerit, cum na-
m ſeminii, ut in diverſis id genus morbis variat,
erminare, tum potentias nocivas omnes ſingulaſ-
, & qua quæque ratione oriantur ac concurrant,

exponere. Quin & dubitare licet, an non ſeminium ſemet ipſum propria vi aliquando excitare poſſit, abſque novæ potentiæ acceſſione, ſaltem abſque manifeſtæ; maxime ſi quadam occaſione ſemel motum conceperit, qui deinceps modo iterandus ſit. Complicatio autem plurium diverſi generis periodorum, uniuſque generis in aliud tranſmutatio, quæ toties obſervatur, iſtam materiem vel magis quoque involvit. Nec hypotheſium, quæ excogitatæ ſunt, ulla adhuc ſatisfacit.

Differentiæ Morborum a Gradu.

871. Plantarum animaliumque vitæ æquiparanda morborum duratio ſuas, ut illa, ætates habet differentes, quos gradus vocare liceat. Etenim adoritur, creſcit, perſtat, decreſcit, tandemque deſinit morbus; nec æquabili ſemper tenore, ſed variato virium gradu per iſta tempora procedit. Inde ſtadii morboſi diviſio in principium, augmentum, ſtatum, declinationem ac finem, quæ quidem non adeo morbum a morbo, ſed partes ejuſdem morbi inter ſeſe diſtinguunt.

872. Principium, pro morbi diverſitate, brevius aut longius, neque hinc ad punctum temporis, quo quis ægrotare cœpit, modo reſtringendum, inde a prima invaſione uſque ad notabile ſymptomatum incrementum æſtimatur. Augmentum fit, cum morbus, numero ac magnitudine ſymptomatum increſcente, œconomiæ turbas manifeſte aggravat ac multiplicat. Status, ἀκμή, tempus morbi vehementiſſimum eſt, quo ſummam virium conſecutus nec creſcit porro, neque tamen & minuitur. In declinatione, detritis morbi viribus, impetu deferveſcente ſymptomata miteſcunt, finiſque inſtat.

873. Pleriſque omnibus quidem morbis hæc tempora

a (872.) competunt, modo cujusvis naturæ con-
taneo; maxime tamen illis, qui ſolutione ſalu-
defunguntur. Tum vel ſymmetria quædam in-
diverſos gradus ſæpe animadvertitur prædictioni
tæ aptiſſima. Contra fatalis morborum exitus,
es, metaſtaſes, mutatio in aliud genus, compli-
io variorum, recta aut perverſa curatio, ordinem
m non raro abrumpunt, alienant, obſcurant.
uti ac breves (867.) præ chronicis, febriles præ
eris, ſua tempora manifeſtius diſtinguunt. Perio-
i (869.) autem & duo genera habent; univer-
a, quæ ad morbi curriculum pertinent; particu-
ia, quæ ad ſingulos paroxyſmos.

Differentiæ Morborum ab Indole.

874. Morbi indoles potiſſimum ex ſatellitio ſym-
matum, quibus ſtipatur, ſeſe prodit. Inde ma-
us dicitur, qui multis magniſque ſymptomatibus
onomiam turbat, ſive una ſubſit periculum, ſive
ſit: parvus contra ac levis, qui parum mole-
e infert.

875. Benignus, etſi forſan magnus (874.), apta
nen medicatione tractabilis, nec funeſtis, nec in-
itis ſymptomatibus terret.

876. Quæ de morbis prædicatur malignitas; quan-
am haud raro ignorantiæ aſylum, erroribusque Me-
itium operculum præſtat; cum tamen reapſe de-
r, omnino attendi debet. Proprio ea ſenſu mor-
m notat, qui inſidioſe mitis, ſub phænomenis non
ninoſis, aggreſſus, ex improviſo, graviſſimis ſym-
omatibus Naturæ vires opprimit. Alias & talem,
i præter morem ſuum inuſitata ſymptomata tur-
sque vehementiores, quam quæ naturæ ejus con-
nire videantur, excitat. Denique & refracta-
, qui expertorum quoque remediorum vires elu-

 dunt,

dunt, ac curatione vel magis exacerbantur, huc referri ſolent.

877. Cadit autem iſta feritas (876.) in morbos quidem acutos potiſſimum; ſed tamen ad chronicos quoque pertinet, ortumque debet potentiis virulentis (486.), miasmatis (496.), contagiis (498.), noxis epidemiis (847.), vitio humorum multiplici, irritabilitati (190.), torpori (196.), plurium morborum confluxioni, pravo ægrorum regimini, aut perverſæ curationi. Unde liquet malignos quidem recte dividi in virulentos, peſtilentes & contagioſos; ſed diviſione non completa: neque enim potentiæ nocentes modo ſpectandæ, ſed ſeminia quoque & acceſſoria.

878. Quum morbus, phænomenis ſibi conſuetis ſtipatus, modo naturæ ſuæ conveniente, ſua tempora (871.) percurrit, is regularis, exquiſitus, dicitur: anomalus contra, qui ſymptomatibus inſolitis, typoque ac decurſu alienis, ſeſe effert. Anomalia autem refractarium quid fere ſovet, cauſasque agnoſcit cum malignitate communes (876.), nec hujus ipſa plerumque expers eſt. Morborum, qui genuini, aut corrupti audiunt, eadem eſt ratio.

879. Hujus etiam loci cenſetur, quam recentiores haud temere ſuperaddiderunt, morborum diviſio in paſſivos & activos. Hi ſunt, quorum partem, nec raro præcipuam, ſymptomata activa (101.) conſtituunt. In illis Naturæ iſti motus abſunt, vitali quippe principio languente, aut per potentias nocentes oppreſſo. Conf. (98. ad 105. 630. 633. ad 649.).

Differentiæ Morborum ab Eventu.

880. Interest Medici præſcire, an morbus ſanari poſſit, nec ne; an in totum, an ex parte modo;

do; an vi Naturæ, an artis auxiliis. Inde generalis morborum diviſio in ſanabiles & inſanabiles, variosque utriusque claſſis gradus. Sunt, qui Naturæ & artis poteſtatem ſuperant, abſolute inſanabiles; ſunt, qui artis tantum, non Naturæ, aut hujus, non illius; ſunt, qui ſanationem quidem admittunt, nec tamen integram, ſed parte quadam reliqua, aliove morbo ſubſtituto. Quando autem Naturæ virium modus in diverſis hominibus variat, nec ad ultimos artis fines adhuc perventum eſt; liquet, multum hic ambiguitatis ſupereſſe, neque omnes & ſingulos morbos, qui ad unamquamque claſſem pertineant, exquiſite poſſe enumerari.

881. Qui morbus, poſtquam in ſpeciem ſanatus aliquamdiu emanſit, denuo adoritur, recidivus vocatur, cum periodico (*869.*) nequaquam confundendus. Ponit tamen & imperfectam ſanationem, partemque adeo cauſæ ſuæ reſiduam (*69. 70.*), qua quovis demum modo aucta vel reſuſcitata revertatur (870.). Inde materies morbi haud prorſus devicta vel expulſa, debilitas, irritabilitas, torpor, a priore morbo relicta, una cum evitatione potentiarum nocentium neglecta, recidivas parere ſolent.

882. Morbi ſalutares a ceteris benefica indole diſtinguuntur. Tametſi enim moleſtias inferunt; tantum tamen abeſt, ut vitæ ac ſanitati noceant, ut etiam proſint, liberentque a gravioribus malis, corpusque ſanius dimittant, quam aggreſſi ſunt. Huc referenda melior pars morborum activorum (879.), in quibus Natura medicatrices ſuas vires (*633.* & ſeq.) pro œconomiæ ſuæ ſalute explicat intenditque. His quippe motus excitantur; inordinati quidem, aſt illuc directi, ut, quæ in corpore inſunt quoquo modo noxia, corrigantur, aſſimilentur, expellantur, aut ſaltem a partibus nobilioribus avertantur. Major

autem

autem hujus claſſis morborum frequentia ut ſaluti generis humani magnopere proſpicit, ita Medentibus haud parum commodi præſtat.

883. His (882.) oppoſiti ſunt detrimentoſi, qui, vario nocumenti gradu vitæ infenſi, alias cito vel tarde, certo tamen, absque ulla ſanationis ſpe, perimunt, abſolute lethales dicti; alias natura quidem ſua lethales, at vero promta rectaque curatione ſuperabiles ſunt; ancipites alii, non ſine periculo, modo in ſanitatem, modo in mortem, terminantur; aliorum accidentaria eſt lethalitas, ad conditiones externas internasve ſingularium hominum magis adſtricta; ſunt denique, qui etſi vitam non adimunt, pediſſequas tamen noxas poſt ſe trahunt ſanitati inimicas, ſæpe immedicabiles. Liquet autem hujus diſtinctionis magnam eſſe cum in prædictionibus, tum in medicina forenſi, utilitatem.

884. Generatim igitur morbi quidem, ratione eventus, quadrifariam modo inter ſeſe differunt: ſaneſcunt enim, aut occidunt; tranſeunt in alios morbos, aut immutati perdurant & ad mortem usque aliunde conſcitam inhærent. Verum tamen, quod animadverſione digniſſimum, uniuscujusque horum exituum ratio modusque multiplex eſt.

885. Perſeverantium ſedes ac natura talis eſt, ut, quæ ad vitam faciunt, functiones haud perturbent. Sunt autem vel inſanabiles (880.), vel quos ſanare nefas; quia ſalutares (882.), longave conſuetudine familiares, aut curatione irritati etiam exacerbantur.

886. Morborum, in alios morbos tranſeuntium, ingens & numerus & diverſitas eſt. Duplex autem hic obtinet genus, alterum acceſſionis, alterum ſucceſſionis, prout vel permanet prior morbus, vel deſinit, quum alius naſcitur. Utriusque ſpecies differentes ex (621. 628. 846. 863. 864.) intelligi queunt.

nt. Quin & liquet, in his non minus, quam in
rimariis morbis, differentes exitus (884.) locum
abere.

887. Qui Naturæ viribus, artisve auxilio, ſa-
eſcunt, morbi vel correcto, quod ſubeſt, vitio,
ſſimilata materie, motu in ordinem redacto, re-
lituto circuitu, functionibus redintegratis, placide
olvuntur; vel ſalutari nocentis materiæ excretione
eſinunt; vel mutata ſpecie in alium abeunt mor-
um (886.), mitiorem, qui ſuo dein modo ad ſa-
itatem tendit.

888. Nec minus diverſa ſunt mortis genera,
uæ morbi lethales inferunt. Senectus, morbus na-
uralis, ſolidorum ſiccitate, rigiditate, feculenta
umorum inertia, vi vitæ ſatiſcente, mortem na-
uralem neceſſario inducit. Veri morbi alias tetra
umorum corruptione, viſcerum nobilium labe,
roſtrato nervorum vigore, reſpiratione impedita,
ppreſſis exhauſtisve viribus, circuitu ſufflaminato,
ito tardeve interimunt; alias immoderata atque
ncongrua evacuatione, aut & prolapſu in morbum
leteriorem (883.), vitam peſſumdant.

889. Præ ceteris autem ſedulo animadverti me-
entur repentini ac perturbationis pleni morborum
ıcutorum (867.) eventus, quæ *κρίσεις*, judicatio-
ıes, a veteribus appellantur; quum ſalutem mor-
emve ægrotantis decernant, excretione quadam,
ıut translatione materiæ nocentis, poſt prægreſſas
urbas, ſeſe ſubito manifeſtante, quam inſignis mor-
ɔi in melius aut deterius mutatio proxime conſe-
quatur. Inde criſes excretoriæ, *κατ᾽ ἔκκρισιν*, trans-
atoriæ, *κατὰ μετάστασιν*, bonæ, malæ, perfectæ,
mperfectæ, ſimplices, compoſitæ, repetitæ, pertur-
ɔatio critica, materies critica, & prædicantur. Die-
um quoque, in quos hæc magis vel minus, di-
verſoque ſucceſſu, incidunt, varia poteſtas diſtingui-
tur:

tur: unde alii critici primarii, alii indices, alii ſubincidentes, alii vacui, dicuntur.

890. Quæ (889.) ſi quis cogitet propria modo eſſe morbis activis (879.); ei apparere debet, aliquam hic dari ſimilitudinem mutui inter Naturam & materiem morboſam conflictus (51. 99.), criſique decerni, utra pugnantium pars victura aut ſuccubitura ſit. Si vero & addas, non niſi febribus, morbisve, quos febris comitatur (867.), hæc evenire; credas profecto, inteſtinam tunc ſubeſſe humorum, aut in toto corpore, aut in ſingulari parte, commotionem, motu vitali ac calore auctis excitatam, quæ, conturbata ad tempus mixtione, vel in ſalutarem deſpumationem, vel in corruptionem pernicioſam exeat.

891. Quocunque tamen modo iſta fieri opineris; de re ipſa per fideliſſimas cum veterum, tum recentiorum, obſervationes tam certo conſtat, ut nullus videatur dubitationi locus relinqui: quamquam negari nequit, rariora hodie inter nos criſium exempla proſtare: quod quidem cœlo frigidiori ac intemperantiæ in victu non ſolum, ſed vel magis etiam anticipanti turbantive medendi rationi & nimis a plerisque Medicorum neglecto obſervantiæ ſtudio tribuendum.

892. Utrum vero & diebus criticis (889.) tuta fides? An Naturæ judiciis debentur? An potius ſuperſtitionis Pythagoricæ commentis? Judex non eſto, niſi qui viderit, ſeriem criticorum dierum, a veteribus traditam, haud usquequaque hebdomadi congruere; didicerit porro ex periodis (867. ad 870.) temporibusque (771. ad 873.) morborum, perperam hos pro confuſis inconditisque Naturæ male ſe tuentis & de ſtatu ſuo dejectæ effectis haberi; ex phænomenis autem vulnerum, inflammationum, ſuppurationum, exanthematum, collatis ad

ea,

a, quæ fermentatio, putrefactio, fructuum matu-atio, incubatus, incrementa animalium, &c. ex-ibent, ſuccorum permutationes ſuis ubique defini-i gradibus ac ſtadiis; agnoverit denique, regulas generales exceptionibus non tolli, nec adeo ordi-iarias Naturæ in ſanis ægrisve leges fortuita qua-vis aberratione infirmari!

893. Dum igitur lis ſub judice eſt, jubet profe-cto rei dignitas veros quoscumque artis magiſtros, unctis viribus, eo conniti, ut, ſemotis tantiſper ationum argutiis, exquiſitarum obſervationum ex-emplorumque pondere ſolide tandem dirimatur. Fallor, ni ſua conſtiterit HIPPOCRATI auctoritas, GALENO fides, NATURÆ virtus & ordo.

FINIS.

OPERIS
ARGUMENTA.

INTRODUCTIO ad PATHOLOGIAM.

De diſciplina medica pag. 1
PATHOLOGIA 6

PATHOLOGIA GENERALIS.

De natura morbi 7
De cauſa morbi 12
De ſymptomate 18

PATHOLOGIA SPECIALIS.

De naturis ſingulorum morborum 27
Morbi ſimpliciores. 29
Analyſis chemica generalis corporis humani 30
Morbi partium ſolidarum ſimpliciſſimi 34
Morbi ſolidi vivi 38
Morbi ſolidorum continentium 44
Morbi ſolidarum inſtrumentarii 51
Morbi fluidorum 67
Morbi cohærentiæ in humoribus ib.
Acritates morboſæ humorum 72
Morbi humorum ex ſeceſſione particularum 79
Morbi humorum ſingularium 80
Chylia vitia ib.
Sanguinis affectiones 83
Succorum ſecretorum vitia 91
Morbi humorum relativi 94
Quantitas humorum vitiata 95
Fluida loco aberrantia 99
Motus vitia in humoribus 103
Morbi compoſiti 106
De potentiis nocentibus 107
De nocivis atmoſphæræ poteſtatibus 108

Noxæ

Noxæ ex cibo & potu 118
De intempeſtivo remediorum uſu 130
De potentiis, quæ virus habent 132
Errore in motu animali 137
Damna ex poſituris & motibus ſingularibus 142
Exercitationes menti immodicæ 144
Vis noxia animi perturbationum 147
Exceſſus ſomni ac vigiliarum 151
Excretio ac retentio inordinata 153
De calculi origine & nocumentis 158
Potentiæ morbificæ animatæ 161
De ceteris, quæ forinſecus admota obſunt 164
De Seminis morborum 169
Seminia morborum naturalia, communia ibid.
Seminia morborum naturalia, propria 270
Seminia morborum, quæ præter naturam ſunt 171
De differenti cauſarum morbificarum conſtitutione 173
Vires naturæ medicatrices 177
De ſymptomatibus ſingulatim 182
Qualitates ſenſibiles alienatæ 183
Excretorum vitia 187
Actiones læſæ 188
Senſationes moleſtæ ex morbo ib.
Dolor 189
Anxietas 193
Exercitationes ſenſuum læſæ 196
Tactus ſymptomata ib.
Guſtus ſymptomata 198
Olfactus ſymptomata ibid.
Auditus ſymptomata 200
Viſus ſymptomata 203
Læſiones ſenſuum internorum 210
Delirium ibid.
Motricis facultatis ſymptomata 214
Spaſmus ib.
Paralyſis 217

Somni affectiones 218
Symptomata motuum vitalium 221
Reſpirationis ſymptomata ib.
Symptomata motus cordis 226
Symptomata pulſus arteriarum 227
Symptomata actionum naturalium 231
Appetitus naturalis læſiones ib.
Actiones læſæ primarum viarum 234
Vitia mictionis 241
Vitia excretionis cutaneæ 244
Symptomata functionum ſexus 245
Sexus virilis actiones læſæ ib.
Sexus fœminei ſymptomata 247
De ordinandis morborum differentiis 251
Differentiæ morborum accidentales. 253
Differentiæ morborum ab origine ib.
Differentiæ morborum a ſede 258
Differentiæ morborum a curſu 260
Differentiæ morborum a gradu 262
Differentiæ morborum ab indole 263
Differentiæ morborum ab eventu 264